Tímarit

Þjóðræknisfélags Íslendinga

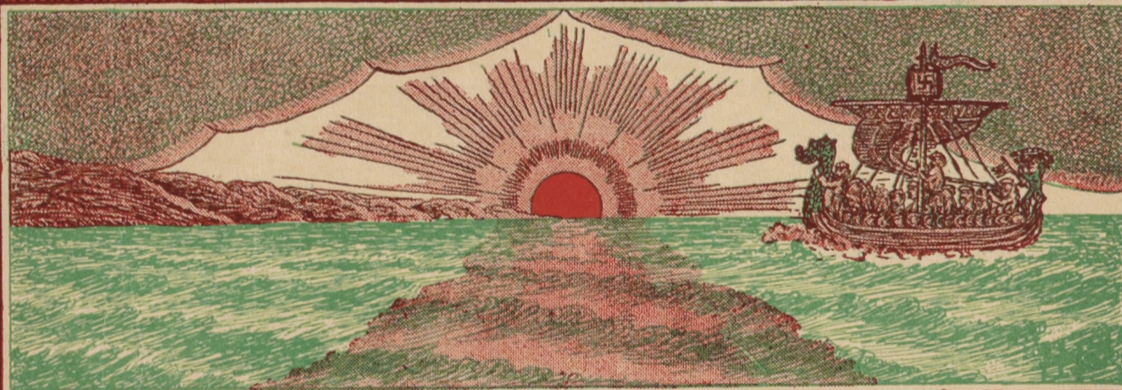

XXXIV. AR

WINNIPEG, MANITOBA

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

XXXIV. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. Að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.

3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra, er þetta land byggja.

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi

Winnipeg, Canada

FIVE ROSES
All Purpose
FLOUR
7 LBS. WHEN PACKED
FIVE ROSES FLOUR
THE ALL PURPOSE FLOUR
LAKE OF THE WOODS MILLING COMPANY CANADA
IT'S OVEN TESTED
FIVE ROSES FLOUR
a Guide to GOOD COOKING
COMPILED BY THE MAKERS OF FIVE ROSES FLOUR

IN MEMORIAM

HEIÐURSFÉLAGAR OG FORSETAR

His Excellency Lord Tweedsmuir, Hon. Patron
Kjartan Helgason, fyrrum prófastur
Stephan G. Stephansson, skáld
Frú Stephanía Guðmundsdóttir, leikkona
Prófessor Sv. Sveinbjörnsson, tónskáld
Þorbjörn Bjarnason, skáld (Þorskabítur)
Einar H. Kvaran, rithöfundur
Ragnar E. Kvaran, fyrrum prestur og forseti
Kristján Níels Júlíus (K. N.), skáld
Séra Jónas A. Sigurðsson, skáld og forseti
Dr. Rögnvaldur Pétursson, forseti og ritstjóri
Prófessor F. S. Cawley, Ph.D.
Friðrik Swanson, málari
Kapt. Sigtryggur Jónasson
Dr. B. J. Brandson, læknir
J. Magnús Bjarnason, rithöfundur
Dr. Hjörtur Thordarson, raffræðingur
Mrs. Guðrún H. Finnsdóttir, skáldkona
Friðrik Hallgrímsson, dómprófastur
A. S. Bardal, útfararstjóri
Ólafur Pétursson, fasteignasali
Sveinn Björnsson, forseti Íslands
Árni Pálsson, prófessor

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1952

A. Heiðursverndarar

His Excellency the Right Honourable Vincent Massey, landstjóri Canada
His Excellency the Right Honourable The Earl of Athlone, K.G.
Herra Ásgeir Ásgeirsson, forseti Íslands

B. Heiðursfélagar

Dr. Vilhjálmur Stefánsson, landkönnuður, New York
Prófessor Halldór Hermannsson, Cornell University, N. Y.
Prófessor Sigurður Nordal, sendiherra Íslands, Kaupmannahöfn
Dr. Watson Kirkconnell, President Acadia University, Wolfville, N. S.
Dr. Henry Goddard Leach, New York, N. Y.
Rt. Rev. C. V. Pilcher, D.D., Sydney, Australia
Jóhannes Jósefsson, íþróttamaður, Reykjavík, Ísland
Þorst. Þ. Þorsteinsson, rithöfundur, Gimli, Man.
Guttormur J. Guttormsson, skáld, Riverton, Man.
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, skáld, Winnipeg, Man.
Mrs. Jakobína Johnson, skáldkona, Seattle, Wash.
Mrs. Laura Goodman Salverson, skáldkona, Toronto, Ont.
Fröken Halldóra Bjarnadóttir, ritstj. Hlín, Akureyri, Ísland
Jónas Jónsson, fyrv. alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Thor Thors, sendiherra Íslands, Washington, D.C.
Séra Rúnólfur Marteinsson, Winnipeg, Manitoba
J. T. Thorson, yfirdómari, Ottawa, Ontario
J. J. Bíldfell, Montreal, Que.
Árni G. Eylands, Reykjavík, Ísland
Sigurgeir Sigurðsson biskup Íslands
Gunnar B. Björnsson, Minneapolis, Minnesota
Ásmundur P. Jóhannsson, Winnipeg, Manitoba
Einar Jónsson, myndhöggvari, Reykjavík, Ísland
Vilhjálmur Þór, Reykjavík, Ísland
Gísli Jónsson, ritstjóri Tímaritsins, Winnipeg, Manitoba
Dr. John C. West, forseti Ríkisháskólans í North Dakota, Grand Forks, N. D.
Próf. Ásmundur Guðmundsson, formaður í guðfræðideild Háskólans í Reykjavík
Séra Albert E. Kristjánsson, prestur, Blaine, Washington
Prófessor Richard Beck, Grand Forks, North Dakota
Dr. Helgi Briem, aðalræðismaður, Stokkhólmi í Svíþjóð
Sigurður Þórðarson, söngstjóri, Reykjavík, Ísland
Dr. Thorbergur Thorvaldson, prófessor emeritus, Saskatoon, Sask.
Dr. Árni Helgason, raffræðingur, Chicago, Ill.
P. H. T. Thorlakson, M.D., Winnipeg, Manitoba
Guðmundur Grímsson, dómari, Rugby, North Dakota
G. J. Oleson, Glenboro, Manitoba
Einar P. Jónsson, ritstjóri Lögbergs, Winnipeg, Manitoba
Stefán Einarsson, ritstjóri Heimskringlu, Winnipeg, Manitoba
Dr. A. H. S. Gillson, Pres. University of Manitoba

C. Ævifélagar

Árni Sigurðsson,
Seven Sisters, Man.
Dr. Helgi P. Briem,
Consul Gen. of Iceland,
Stockholm, Svíþjóð
Grettir Leo Jóhannson,
Icelandic, Danish Consul
Winnipeg, Man.
Dr. P. H. T. Thorlakson,
Winnipeg, Man.
Gunnar R. Pálsson,
New York, U. S. A.
Grettir Eggertson,
Winnipeg, Man.
Hon. K. Valdimar
Björnsson
Minneapolis, Minn.
J. W. Jóhannson,
leikhússtjóri,
Pine Falls, Man.
Sr. P. M. Pétursson,
Winnipeg, Man.

D. Ársfélagar

1. ÍSLAND

Dr. Eggert Steinþórsson,
Reykjavík
Frú Gerður Steinþórsson,
Reykjavík
Fröken Jóhanna Friðriks-
dóttir, Reykjavík
Frú Guðrún J. Erlings,
Reykjavík
Eggert Levy, hreppstjóri,
Ósum, Húnavatnssýslu
Jón Eiríksson
Djúpadal, Skagafjarðar-
sýslu
Gunnar Norland,
Reykjavík
Árni Friðjónsson,
Siglufirði

2. ENGLAND

Miss Ingibjörg Ólafsson,
Stella Maris,
Rottingdean, Sussex

3. CANADA

Árborg, Man.

Solveig S. Johnson

Árnes, Man.

Mrs. Guðrún Johnson
O. G. Ólafsson
Þorsteinn Sveinsson
S. J. Thorkelsson

Ashern, Man.

Hermann Helgason
Guðm. Sigurðsson

Benalto, Alta.

Jóhann M. Hillman

Brandon, Man.

Dr. E. J. Skafel
Dr. Friðrik Fjelsted

Calgary, Alta.

Sigurður Sigurðsson

Camp Morton, Man.

Þorsteinn Sveinsson

Cypress River, Man.

Stefán Eiríksson

Elfros, Sask.

Jón Jóhannesson
Sigurður Arngrímsson

Eriksdale, Man.

Mr. og Mrs.
Chris Halldórsson

Frobisher, Sask.

Hjörtur Bergsteinsson

Gimli, Man.

Jón Sigurðsson
Miss Sæunn Bjarnason

Hayland, Man.

Mrs. Stefanía Guðmundss.
Sigurður B. Helgason
Ólafur Magnússon
Geirfinnur Pétursson
Mr. og Mrs. Freeman Halldórsson

Hnausa, Man.

Daniel Halldórsson

Hildibrandur J. Hildibrandsson
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal
Rögnvaldur S. Vídal

Keewatin, Ont.

Bjarni Sveinsson

Markerville, Alta.

Mrs. Rósa S. Benediktson

Marquette, Man.

Mrs. Sigríður Sveinsson
S. G. Sveinsson
Árni G. Johnson

Matheson Island, Man.

Árni G. Johnson

Montreal, Que.

Mrs. H. L. Robson

Greetings . . .

To Our Icelandic Friends

GRANT'S BREWERY LTD.

WINNIPEG MANITOBA

Phone 5-0118

Two favorites

at any party

DREWRYS

CANADIAN FISH PRODUCERS LTD.

J. H. PAGE, *ráðsmaður*

Kaupa og flytja út nýan og frosinn fisk. Viðskifta er óskað alstaðar frá í Manitoba og Saskatchewan.

Office Phone 74-7451
Res. Phone 72-3917

311 Chambers St.

WINNIPEG MANITOBA

Every Year . . .

The United Grain Growers extends to its associates and friends the best wishes for the coming year.

For more than 47 years this pioneer farmer-owned grain co-operative has served Western farmers—and with each year the pledge is renewed to give farmers a better standard—a better way of life.

United Grain Growers Limited

WINNIPEG - EDMONTON - GALGARY - SASKATOON

Narrows, Man.

Miss M. Gunnlaugsson
Kristján Guðmundsson
Joe Kernested
Mrs. Arnþóra Kernested
Miss Katrín Kernested
Guðmundur Thorkelsson

Osland, B.C.

Kristján Einarsson
Friðrik Kristmansson

Oak View, Man.

Mrs. Jóhannes Johnson
Thorsteinn Johnson

Ottawa, Ont.

Dr. John B. Watkins

Otto, Man.

Mrs. Guðr. G. Eyjólfsson

Piney, Man.

Mrs. B. E. Björnsson
Kristinn Norman
Lárus S. Freeman

Red Deer, Alta.

Ófeigur Sigurðsson

Riverton, Man.

Friðrik P. Sigurðsson
Mrs. S. O. Thompson
Skúli Skúlason
Mrs. K. S. Benedictson
Pétur Jónsson

Selkirk, Man.

Ásgeir Bjarnason

Sexsmith, Alta.

Jón Einarsson

Siglunes, Man.

Davíð Eggertsson
Miss Guðbj. Eggertsson
Ásmundur Freeman
Grettir Fossman

Swan River, Man.

Mrs. Thórdís Samson
C. Guðmundsson

Tantallon, Sask.

Helgi Vigfússon

Toronto, Ont.

Einar I. Svanbergsson
J. Ragnar Johnson

Vancouver, B.C.

Mrs. Kristjana Anderson
Magnús Elíasson
Mrs. Matth. Friðriksson
Mrs. H. S. LeMessurier
Mrs. Anna Matthíasson
Thor Guðmundsson
Miss Dóra Davidson
Christian Sivertz

Victoria, B.C.

Dr. J. P. Pálsson

Vogar, Man.

Björn Eggertsson
Framar Eyford
Tómas Guðmundsson
Mrs. Unnur Hallson
Mrs. Ingibj. Eggertsson
Mrs. Óli Johnson
Miss Margrét Lambertson
Óli Johnson
J. Eyford
Jónas Johnson
Lestrarfél. „Herðubreið"
Magnús Jóhannesson
Björn Johnson
John S. Johnson
Óli Johnson
Óskar Johnson
Páll Jónsson

Wapah, Man.
Mrs. Fritz Erlendson

Westbourne, Man.
Mrs. Lára Sveinsson

White Rock, B.C.
S. D. B. Stephanson

Winnipeg, Man.
Mrs. Sigríður Árnason
Mrs. Jónína Christie
Mrs. Gyða Hurst
Próf. Skúli Johnson
Guðm. F. Jónasson
Capt. Vilhelm Kristjánsson
G. S. Thorvaldson, K.C.
Jónas Thorvarðarson
Mrs. S. Kjartansson
Mrs. Arnheiður Eyjólfsson

Wynyard, Sask.
Jakob J. Norman

4. BANDARÍKIN

Alexandria, Va.
Leifur Magnússon

Arlington, Va.
Mrs. J. Sigmundsson

Baltimore, Md.
Dr. Stefán Einarsson

Berkeley, Calif.
Próf. Sturla Einarsson
Rev. S. O. Thorlakson

Blaine, Wash.
Mrs. Kristín F. Líndal

Boston, Mass.
Kapt. Jóhannes G. Ásgeirsson
Kórmakur Ásgeirsson
Einar Barnes
Ari Bjarnason
Kapt. Jóhannes Björnsson
Valgeir Einarsson
Andrés Guðmundsson
Kapt. Thor Guðmundsson
Jónas Hallgrímsson
Björn D. K. Haralz
Kapt. Gunnl. Illugason
Kapt. Guðm. Jóhannsson
Gunnlaugur Jónsson
Kapt. Theódór Jónsson
Guðmundur Pálsson
Pálmi M. Sigurðsson
Snorri Einarsson
Jakob J. Thorvaldson
Kapt. Óskar Gíslason

Bottineau, N. Dak.
Ásmundur Benson
Óskar B. Benson
Albert Árnason

Buena Park, Calif.
Mrs. J. Gillis

Cambridge, Mass.
Próf. Francis P. Magoun, Harvard College Library
Próf. Taylor Starck

Chicago, Ill.
Emil Beck
Sigurthor M. Hinrickson

Clarkfield, Minn.
Mrs. Jóhann Gunnlaugson

Cismont, Va.
Próf. Frederic T. Wood

Cottonwood, Minn.
H. B. Hofteig

Davis, Calif.
Dr. V. S. Ásmundsson

Detroit, Mich.
Hon. Frederick H. Fljózdal
Jónas W. Johnson

Fargo, N. Dak.
W. A. Myrdal
Próf. Th. W. Thordarson

Gloucester, Mass.
Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grand Forks, N. Dak.
University Library

Hallson, N. Dak.
Árni J. Jóhannsson

Huntington Park, Calif.
Dr. Paul V. Jameson
Miss Ellen Jameson

Ithaca, N. Y.
Cornell University Library
Kristján Carlson

Ivanhoe, Minn.
Peter H. Foss
Árni Thorkelson

Jackson, Mich.
Andrew H. Palmi

La Kota, N. Dak.
Einar Johnson

Lincoln, Nebr.
Próf. Joseph Alexis

Los Angeles, Calif.
Gunnar Bergman

Minneapolis, Minn.
Ásmundur Bjarnason
Björn G. Björnsson
Hjálmar Björnsson
Guðmund Peterson
Gunnar S. Bardal
Rev. Sveinbjörn Ólafsson

Minneota, Minn.
Gunnar S. Bardal
Sr. Guttormur Guttormsson
Einar Hallgrímsson
S. Frank Josephson

J. P. Ísfeld
Jóseph Jósephson
John A. Johnson
John L. Johnson
Jón Metúsalemson

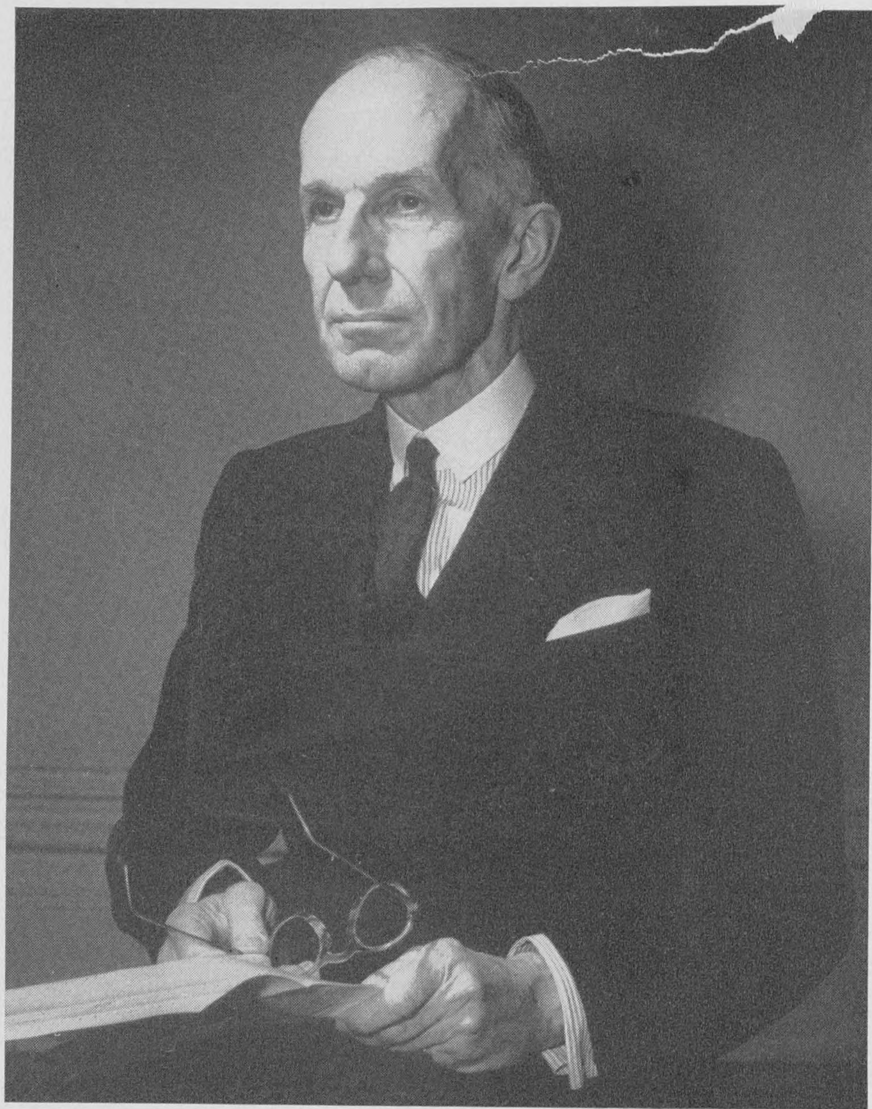
National City, Calif.
John S. Laxdal

New Brunswick, N. J.
Rutger's University Library
Prófessor Helgi Johnson

New Haven, Conn.
Próf. Adolph B. Benson
Yale University Library

New Ulm., Minn.
Hon. A. B. Gíslason

New York, N. Y.
Edvard Frímannsson
Garðar Gíslason
Jón Guðbrandsson
Hannes Kjartansson
Gunnar Magnússon
Georg Östlund
Dr. E. Thorláksson
Ólafur Johnson

His Excellency The Right Honourable
VINCENT MASSEY, C.H.
Governor-General of Canada

TÍMARIT

ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGS ÍSLENDINGA

ÞRÍTUGASTI OG FJÓRÐI ÁRGANGUR, 1952

Ritstjóri: Gísli Jónsson

WINNIPEG, MANITOBA

Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi

1953

Myndirnar

PRENTAÐ HJÁ THE COLUMBIA PRESS LTD., 695 SARGENT AVENUE, WINNIPEG

Efnisyfirlit

Forseti Íslands

Herra Ásgeir Ásgeirsson

EINAR P. JÓNSSON:

Hugsað til Ásgeirs forseta

Þú fæddist, er umbótaaldar sól
var óðum að nálgast hafið;
hún mildaði göngu mannkynsins
þó margt sé nú týnt og grafið.
En framundan eygði óskaland
í upprisubjarma vafið.

Í draumsýn um alheimsfrelsi og frið
var fóstruð þín æskuhyggja:
Að hefja vorn lýð til hærra vegs —
á hugsjónum framtíð byggja
og láta ekki tvísýn, áfjáð öfl
á ættlandsins heiður skyggja.

Þó blóðfjöðruð sé nú okkar öld
hún Ísland úr viðjum leysti,
og enn sem fyr ber sitt aðalsmark
hin arfgenga, forna hreysti.
Sú fylking var djörf og frækileg,
er fánann að siglu reisti.

Vor þjóð þarf að brynja sjálfa sig
og sækja til dýpstu miða.
Það afl, sem með henni innra býr
hún ein á að göfga og friða,
og reisa sér alfrjáls eigin höll
án erlendra máttarviða.

Í barmi hvers dags býr landnámsljóð,
er lýsir um vegu þína.
Og blysið, sem þú hefir borið hæst
mun bjart yfir öldum skína.
Og vaxandi eining um borg sem bygð
þinn bústað skal láni krýna.

ÞORSTEINN M. JÓNSSON, skólastjóri:

Trúar- og lífsskoðanir Helga hins magra

(Erindi flutt á Rotary-fundi á Akureyri 9. maí 1947)

Eins og kunnugt er, þá var Helgi hinn magri Eyvindarson nafnkunnasti og ríkasti landnámsmaður í Eyjafirði. Um för hans til Íslands segir svo í Landnámabók:

„Helgi hinn magri fór til Íslands með konu sína og börn; þar var og með honum Hámundur heljarskinn, mágur hans, er átti Ingunni, dóttur Helga. Helgi var blandinn mjög í trú; hann trúði á Krist, en hét á Þór til sjófara og harðræða. Þá er Helgi sá Ísland gekk hann til frétta við Þór, hvar land skyldi taka, en fréttin vísaði honum norður um landið. Þá spurði Hrólfur son hans, hvort Helgi mundi halda í Dumbshaf, ef Þór vísaði honum þangað, því að skipverjum þótti mál úr hafi, en áliðið var mjög sumarið.“

Landnáma segir síðan frá landnámi Helga í Eyjafirði, og ástæðuna fyrir því, að hann kallar bæ sinn Kristnes. „Helgi trúði á Krist og kenndi því við hann bústað sinn.“

Þessar heimildir Landnámu um Helga hinn magra eru einu heimildir, sem til eru um lífs- og trúarskoðanir hans. En þótt þessar heimildir séu ekki margorðar, þá segja þær samt allmikið: „Helgi trúði á Krist“ og „Helgi var blandinn mjög í trú.“ Þessi síðari setning gefur innsýn á skoðanir Helga. Af henni má draga sennilegar ályktanir um lífsskoðanir hans, trúkerfi hans og trúarskoðanir. En líka verður að athuga um leið ætt hans og uppruna og uppeldi. Ennfremur verður að kynna sér hið andlega andrúmsloft, sem hann hefir drukkið í sig í uppvexti.

Faðir Helga hins magra var Eyvindur austmaður, gauzkur að ætt og uppruna, kominn af konungaættum. Hann fór frá Gautlandi til Noregs og tók þar við herskipum föður síns, en faðir hans hafði flúið áður til Noregs frá Gautlandi eftir að hafa brennt inni Sigfast mág Sölvars Gautakonungs og þrjá tigu manna. Eyvindur fór í vesturvíking og settist að á Írlandi og gerðist þar landvarnarmaður. Fékk hann fyrir konu Rafórtu dóttur Kjarvals konungs í Ossary á Írlandi, og varð hún móðir Helga hins magra. Ekki er vitað með vissu, hvort Helgi hefur fæðzt í Suðureyjum eða á Írlandi, en foreldrar hans settu hann í fóstur á Suðureyjum, en er þau komu þar út tveimur árum síðar „var hann sveltur“, svo að þau þekktu hann ekki. Tóku þau hann úr fóstrinu og

kölluðu Helga hinn magra, sem hann jafnan síðan hefur verið kallaður. Eftir það ólst hann upp á Írlandi. En er hann var roskinn, gerðist hann virðingarmaður mikill og fékk fyrir konu Þórunni hyrnu, dóttur Ketils flatnefs. Ketill flatnefur var norskur hersir, sonur Bjarnar bunu, en afkomendur Bjarnar fluttust flestir til Íslands, og segir Landnáma, að frá Birni sé nær allt stórmenni á Íslandi komið. Haraldur hárfagri hafði lagt undir sig Suðureyjar, en víkingar, Skotar og Írar, settust að í eyjunum og herjuðu víða og þar á meðal á Noreg. Setti þá Haraldur konungur Ketil flatnef yfir her, sem hann sendi vestur um haf til þess að vinna eyjarnar aftur. Lagði Ketill eyjarnar undir sig, en neitaði að borga konungi skatt, en konungur tók þá undir sig eignir Ketils þær, sem hann átti í Noregi, en rak burt Björn son hans, er kallaður hefur verið hinn austræni. Fór Björn til Íslands og nam land við Breiðafjörð sunnanverðan. Ennfremur fór frá Suðureyjum Helgi bjóla, sonur Ketils, og nam land í landnámi Ingólfs. Og ennfremur settust að í landnámi Ingólfs þeir Örlygur og Þórður synir Hrapps Ketilssonar flatnefs. Auður hin djúpúðga Ketilsdóttir flatnefs giftist Ólafi hvíta, konungi í Dyflinni á Írlandi, en eftir dauða manns síns og sonar síns, Þorsteins rauðs, er um tíma var konungur í Skotlandi og átt hafði fyrir konu Þuríði systur Helga hins magra, en var felldur af þegnum sínum, þá flutti hún til Íslands með skyldulið sitt og nam Breiðafjarðardali. Þriðja dóttir Ketils flatnefs var Jórunn mannvitsbrekka, móðir Ketils fíflska, landnámsmanns á Síðu. Öll börn Ketils flatnefs, þau er til Íslands fóru, voru kristin, nema Björn austræni. Um hann er það sagt, að honum hafi þótt lítilmannlegt að hafna trú feðra sinna. Talið er, að hvergi í landinu hafi kristni haldizt frá því að land var numið og þar til kristni var lögtekin, nema hjá afkomendum Ketils fíflska á Kirkjubæ að Síðu. Um Auði er það sagt, að hún hafi lagt svo fyrir, að hún skyldi grafin í flæðarmáli, því að hún vildi ekki hvíla í óvígðri mold, þar sem hún var kona kristin.

Það er sjáanlegt af fornsögunum, að margir þeirra landnámsmanna, er komu frá Bretlandseyjum, hafa talið sig kristna, þótt þeir að ætt og uppruna væru norrænir, en um engan þeirra er sagt, nema Helga magra einan, að þeir hafi verið blandnir í trúnni. Hins vegar má fullyrða, að þeir muni hafa verið það. Kristni landnámsmannanna, er töldu sig kristna, hefur verið heiðin kristni. Þótt þeir teldu sig kristna, hafa þeir haft lífsskoðanir og siðaskoðanir Ásatrúarmanna.

Það má telja víst, að Helgi magri hefur í uppvexti sínum kynnzt jöfnum höndum trúar- og lífsskoðunum þeim, er faðir hans og föðurfrændur höfðu alizt upp við austur í Gautlandi og Noregi, og trú og lífsskoðunum móður sinnar, sem var kristin, sem og hennar ættmenn. Föðurfrændur hans allir höfðu verið ásatrúar, þar til þeir kynntust kristinni trú í Bretlandseyjum, og víkingar höfðu þeir verið og voru enn, þótt þeir þættust hafa gengið Kristi á hönd. Kona Helga

magra, Þórunn hyrna, hafði og tekið kristna trú, sem flest önnur systkina hennar, en í trú og lífsskoðunum ásatrúarmanna hafði hún verið alin upp austur í Noregi. Norðmenn höfðu herjað á Bretlandseyjar og verið þar heimagangar frá því um 800. Margir þeirra höfðu setzt þar að, sérstaklega á Hjaltlandi, Orkneyjum, Suðureyjum og Írlandi og vesturströnd Norður-Englands og á ströndum Skotlands. Réðu þeir þar oft fyrir stórum landshlutum, og stundum gerðust þeir landvarnarmenn fyrir innlenda höfðingja, eins og Eyvindur austmaður. Heiðnar og kristnar trúarhugmyndir runnu saman í eitt hjá þessum norrænu víkingum, en lífsskoðanir flestra þeirra munu hafa verið heiðnar ásatrúarlífsskoðanir. Þegar þeir skiptu um trú, skiptu fæstir þeirra um siðaskoðanir eða lífsvenjur. Þeir höfðu ekki drukkið inn í sig anda kristinnar trúar, en guðir þeirra fengu við trúskiptin ný nöfn. Eins og kunnugt er, var ásatrúin fjölgyðistrú, en hin norræna fyrsta kristni var það líka. Og jafnvel þótt ásatrú og kristin trú séu mjög ólíkar, þá fundu ásatrúarmenn margar hugmyndir í kristinni trú, sem brutu ekki að öllu leyti í bág við hugmyndir þeirra. Heiðinn víkingur, sem þreyttur var orðinn á orustum og sjóvolki, gat vel sætt sig við og jafnvel þráð friðsamara líf en hann hafði lifað. Þegar hann kynnist kenningunni um hina friðsælu og unaðslegu Paradís kristninnar, þá þráir hann, þreyttur og mettur af orstum og veraldarvolki, hana fremur en Valhöll ásatrúarmanna. En hefndin er í hans augum sjálfsögð og réttmæt. Og þrátt fyrir kærleiksboðun kristninnar, þá skilst honum samt, að guð kristninnar sé hefnigjarn. Svo hefnigjarn, að hann jafnvel sendir alla þá, sem ekki vilja trúa á hann, til Helvítis. Og sjálfum finnst honum réttmætt, að níðingar og ódrengir fari þangað. Helheimur ásatrúarmanna svarar að nokkru leyti til Helvítis kristinna manna. En í hinum þokukennda Helheimi kvöldust menn þó ekki í eilífum eldi sem í Helvíti. En grimmur víkingur, sem allt frá bernsku hafði lifað við þær lífsskoðanir, að menn ættu að hata óvini sína og taldi hefndina ekki aðeins sjálfsagða heldur helga skyldu, fann þarna styrk sínum heiðnu lífsskoðunum. Kærleiksboðun kristninnar hefur þeim skilizt, að ætti aðeins að ná til vina sinna og vina vina sinna.

„Vin sínum
skal maðr vinr vesa,
þeim og þess vin,
en óvinar síns
skyli engi maðr
vinar vinr vesa.“

Sú lífsskoðun ásatrúarmanna, sem kemur fram í þessu erindi Hávamála, var kynslóð þeirri, er Helgi magri tilheyrði, mjög í blóð borin. Helga magra og öðrum kristnum mönnum, sem land námu á Íslandi, munu ekki hafa fundizt neinir árekstrar vera í þessu efni á lífsskoðun feðra sinna og lífsskoðun kristninnar. Því að í þeirra augum var guð kristinna manna hefnigjarn. Hann var hefnigjarn konungur, sem refsaði þeim, er vildu ekki fylgja honum eða beygja sig fyrir

valdi hans. Hann beitir meira að segja ekkert mildari aðferð við andstæðinga sína en æsir beittu við Loka, er þeir bundu hann og létu eiturnöðruna hanga yfir andliti hans allt til heimsloka. Eldar Helvítis voru ekki kvalaminni.

Hjá hinum kristnu víkingum varð vizkuguðinn, Óðinn alfaðir, að rýma fyrir guði almáttugum. Það var enginn vandi og ruglaði ekki trúarkerfi hinna nýkristnu víkinga, að skipta á Guði kristinna manna og Óðni. Þeir fundu skyldleika með þeim og gátu því gengið hinum nýja Guði á hönd. Báðir höfðu þeir átt í vök að verjast, Óðinn og Guð kristinna manna. Loki hafði orðið valdur að dauða Baldurs hins góða og villt vizkuguðinum, Óðni, sýn um stundarsakir. En guðunum tókst að ná Loka og binda hann, eins og að framan er greint. En Sigyn, hin fórnandi kona, hélt skál yfir vitum hans, svo að eitrið, er naðran spýtir, drjúpi ekki í andlit hans. Um óratíma, allt til heimsenda, fórnar hún sér til þess að lina þjáningar manns síns, sem þó allir guðir höfðu lagt bölvun á. Í hinni kristnu trúfræði kom Djöfullinn í stað Loka. Hann var fallinn engill, sem hafði svikið Guð Gyðinga og kristinna manna. Valdi Drottins yfir mönnunum stóð hætta af honum. Því var hann settur til Helvítis. Þar kyndir hann sjálfur logana til þess að kvelja þá menn, er Drottinn vill hegna. Það er hans eina nautn að hefna og kvelja, þótt logarnir leiki um hann um alla eilífð sem um aðra andstæðinga Drottins. En hann er að því leyti verr settur en Loki, að honum ann engin fórnfús kona, engin, er vill lina þjáningar hans.

Í stað Baldurs hins góða, sem allar verur og allir hlutir unnu hugástum á himni og jörðu, kom Hvíti-Kristur. Á þeim var auðvelt að skipta fyrir heiðinn víking. Baldur hafði farið til Heljar eftir að Höður blindi með tilstilli Loka veitti honum bana með því að skjóta að honum mistilteininum. Þar varð hann að bíða til Ragnarökkurs. En Hvíti-Kristur hafði sjálfviljugur stigið niður til Helvítis til þess að tala um fyrir öndum þar, en kom þaðan aftur eftir stuttan tíma án allrar hjálpar. Í víkingsins augum var hann því Baldri meiri.

Í stað Friggjar, konu Óðins, og ástargyðjunnar Freyju, kom með kristninni María mey, brúður Drottins, móðir Hvíta-Krists, hin hreina mey og milda himnadrottning, glæsilegri þeim báðum Frigg og Freyju.

Nýr guð kom með kristninni, sem hét Heilagur andi. Í ásatrúnni var enginn tilsvarandi guð. Í frumkristni norrænni mun hann lítt hafa verið dýrkaður, því að forfeðrum okkar á þeim tímum mun hafa gengið illa að skilja hlutverk hans, ekki síður en mörgum leikmönnum nú á dögum. En í fjölgyðistrúarbrögðum var ekki mikið í húfi, þótt einhver guðinn væri torskilinn, menn sneru sér til þeirra guða, sem samþýddust bezt þeirra skilningi. Það var auk Drottins alföður, Kristur og himnadrottningin María mey, sem menn í bænum sínum munu aðallega hafa snúið sér til. Nóg var líka af nokkurs konar hálfguðum, dýrlingum, sem hægt var að leita

til, enda hafði ásatrúin einnig haft mörgum guðum á að skipa.

En einn var sá guð ásatrúarmanna, sem var í einna mestu eftirlæti hjá flestum þeirra, er Ísland námu, og það var guð kraftarins, hinn sterki Ása-Þór, er átt hafði í sífelldri baráttu við allt versta illþýði tilverunnar, og var styrkur og stoð allra hraustra manna í orustum og öllum harðræðum. Hinir norrænu víkingar, sem tóku kristna trú, munu margir hafa saknað hans, en flestir þeirra hafa treyst því, að Kristur gæti komið í hans stað, en það hefur Helgi hinn magri ekki gert.

Hugmyndin um baráttuna á milli hins góða og hins illa í heiminum voru ekki eins gerólíkar í ásatrú og kristni og mörgum mun finnast þær hafa verið að lítt athuguðu máli. Samkvæmt ásatrúnni börðust guðir og jötnar um heimsyfirráðin, og endar sú styrjöld með Ragnarökkri. Og jörðin og sólin og allt ferst þá. En upp rís nýr himinn og ný jörð, sælubústaðurinn Gimli. Samkvæmt kristnu trúnni var líka togstreita milli Guðs og Djöfuls, og báðum fylgdu stórir flokkar. Guði fylgdu góðir englar og góðir menn, en Djöfli árar og vondir menn, trúlausir menn og trúvillingar. Þessi barátta endar á Dómsdegi. Og er þá skilið að fullu og öllu á milli hinna útvöldu, er lifa sælulífi um eilífð alla, og hinna, sem Drottinn útskúfar.

Fórnfæringar voru einn aðalliður í trúarathöfnum ásatrúarmanna. Fórnarhugmyndirnar voru líka í kristninni, en í talsvert öðru formi. Í stað þess að ásatrúarmenn fórnuðu dýrum og stundum líka mönnum, þegar mikið lá við, þá hafði Guð kristinna manna fært í eitt skipti fórn til réttlætingar og frelsunar kristnum mönnum á öllum tímum. Sú fórn var hans eiginn sonur; dýrari fórn en nokkur önnur fórn, er ásatrúarmenn höfðu kynnzt áður. Aldrei hafði Óðinn fórnað neinu slíku fyrir sína átrúendur. Hann hafði að vísu fórnað öðru auga sínu fyrir vizkuna, og nokkru af henni hafði hann miðlað mönnunum, en fyrir bragðið var hann líka einsýnn um aldur og ævi. Eftir trúarskiptin stráði goðinn ekki lengur fórnarblóði með hlautteininum, svo sem hann hafði gert í blótveizlum ásatrúarmanna, heldur létu nú prestarnir menn neyta brauðs og víns, sem átti á yfirnáttúrlegan hátt að breytast í hold og blóð Jesú Krists.

Við vopnagný og styrjaldir og við kenningar ásatrúarmanna frá Norðurlöndum og við kenningar írskra kristinna presta elst Helgi hinn magri upp. Hann mun hafa verið gjörhugull og gáfaður, og hann hefur fundið margt í hvorum tveggja trúarbrögðunum, sem honum líkaði vel, en annað miður, og sumu hefur hann hafnað með öllu. Hann hefur ekki gengið heill neinni trúarstefnu á hönd, og því er hann sagður blandinn í trúnni, þegar prestur (líklega Ari hinn fróði) skrifar sagnir um landnám hans í Frum-Landnámu á 12. öld. En þrátt fyrir það, að Helgi hefur fundið vöntun og veilur í trúarkerfi ásatrúarmanna og sömuleiðis í hinu kristna trúarkerfi, þá hefur hann samt verið mikill trúmaður. Hann trúir á guðdóms krafta. Hann ann Kristi. Hon-

um helgar hann bæ sinn og heimili, því kallar hann bæ sinn Kristnes. En á sjó úti í hafroki, þar sem hann siglir meðfram hrikalegri strönd lands, sem hann þekkir ekkert nema lítilsháttar af afspurn, í áttina til Dumbshafs, þá finnur hann tengslin við hinn sterka guð forfeðra sinna, Ása-Þór, sem gaf þeim og honum karlmennskulundina og barðist ó-trauðri baráttu gegn óvættum til-verunnar samkvæmt ótal sögnum um hann, sem hann hafði heyrt föðurfrændur sína segja frá. Hinn kærleiksríki Kristur er of mildur í huga víkingsins á slíkri stund. Og frá hans sjónarmiði var kristin trú og kristin heimsskoðun fullkomnari en ella, ef Þór var tekinn með sem guð karlmennskunnar.

Menning Helga magra var fyrst og fremst norræn, þótt faðir hans væri gauzkur og móðir hans írsk. Allt frá bernsku hefur hann dvalið meðal Norðmanna (Austmanna), sjálfur var hann kvæntur norrænni konu, og synir hans kvæntust einnig norrænum konum. Tengdasynir hans voru og norrænir. Og öll börn hans settust að í Eyjafirði. Hinn norræni konungsson, Hámundur heljarskinn, bróðir Geirmundar konungs heljarskinns, byggði að Espihóli. Annar tengdason Helga, Gunnar sonur Úlfljóts lögsögu-manns, bjó í Djúpadal, og Auðunn rotinn, sonur Þórólfs smjörs, var hinn þriðji tengdasonur hans og bjó í Saurbæ. Og hinn fjórði tengda-sonur Helga var Þorgeir Þórðarson, er bjó að Fiskilæk. Hrólfur Helga-son bjó í Gnúpafelli, og Ingólfur Helgason á Þverá efri (Munka-þverá). Hann var sterkur sá ætt-stofn, er í öndverðu settist að í Eyja-firði, og mun hafa haft mikil áhrif á stjórnarfar, menningu, trú og lífs-skoðanir hinnar íslenzku þjóðar, er þá var í fæðingu. En ættarhöfðing-inn, hinn ókrýndi konungur byggð-arinnar, Helgi hinn magri, mun samt hafa verið áhrifamestur. Hvergi er þess getið, hvort börn Helga hins magra hafa verið kristin eða ekki, en sennilegt er, að svo hafi verið og nær því víst, þar sem foreldrar þeirra töldu sig bæði krist-in. Og af orðum Hrólfs við föður sinn, þegar þeir sigldu norður með Íslandsströnd og Helgi leitaði frétta hjá Þór, hvar land skyldi taka, má ráða, að Hrólfi sé ekkert um þessa véfrétt gefið, og hefur hann senni-lega ekki lagt neinn trúnað á hana.

Víking Norðurlandabúa á víkinga-öld veldur umbyltingu í trú þeirra og lífsskoðunum. Með aukinni þekk-ingu á löndum og þjóðum með ann-arri menningu og lífs- og trúarskoð-unum en ríkt höfðu á Norðurlönd-um, þá hrynja að miklu leyti þeirra gömlu heimsskoðanir, og allskonar efasemdir vakna, er deyfa forna trúarvissu. Því er sagt um suma menn í fornsögunum, að þeir hafi trúað á mátt sinn og megin, og um Hjörleif Hróðmarsson, fóstbróður Ingólfs Arnarsonar, er sagt, að hann vildi ekki blóta. Og virðist Ingólfur hafa trúað því, að þess vegna hafi goðin ekki veitt honum fulltingi gegn þrælunum. En þótt Helgi magri sé sagður blandinn í trúnni, þá hefur hann samt verið trúmaður samkvæmt því, sem áður er sagt. Hann trúir bæði á Krist og Þór. En hvort börn og tengdabörn hafa hall-azt meira að ásatrú eða kristni eftir

að þau settust hér að, er ekkert vitað um. En ekki er ólíklegt, að börn hans, sem öll munu vera fædd á Írlandi, hafi verið trúlaus á kenningar ásatrúarinnar og viljað halda tryggð við Krist, en þau hafa séð sér það hentast að fylgja þjóðvenjum um blótveizlur, þótt þeim væri þær ekkert trúaratriði, en stjórnarfarslegar ástæður munu hafa ráðið þar um, enda kristni þeirra heiðinkristni.

Það er mjög sennilegt, að kristnar hugmyndir hafi haldizt við að meiru eða minna leyti hjá niðjum Helga hins magra, þótt þeir fylgdu heiðnum venjum. Það er ennfremur mjög sennilegt, að trúarskoðanir forföður þeirra hafi lifað í þeirra eigin brjósti, allt til þess tíma, er kristniboð hófst hér á landi. Að minnsta kosti var Eyjólfur Valgerðarson, faðir þeirra Guðmundar ríka og Einars Þveræings, einn meðal hinna fyrstu höfðingja, er tóku kristni, þá er kristniboð hófst hér. Hann var primsigndur af Friðriki biskupi hinum saxneska, en Helgi magri var langafi Einars.

Kristniboð var síðar hafið hér á Íslandi en víðast annars staðar á Norðurlöndum, en það gekk tiltölulega betur að koma hér á kristni en á hinum Norðurlöndunum, og má það að sjálfsögðu rekja til áhrifa þeirra, er landnámsmennirnir, sem komu frá Bretlandseyjum, urðu fyrir, og þá fyrst og fremst til ættar Ketils flatnefs og Helga hins magra. Og aldrei er getið um afturhvarf frá kristni hér á Íslandi eins og varð í Noregi eftir fall Ólafs Tryggvasonar.

Frumkristni Íslands og annarra Norðurlanda má kalla heiðna kristni, enda voru flestir trúboðarnir grimmir víkingar, svo sem sjálfir höfuðpaurarnir, þeir Ólafur Tryggvason og Ólafur Haraldsson. Friðrik biskup frá Saxlandi var sá eini kristniboði hér á Íslandi, sem skildi anda kristinnar trúar og var ekki heiðinkristinn. Við kristniboðið var þó aldrei beitt annarri eins grimmd hér á Íslandi og í Noregi, enda voru Íslendingar ekki eins tregir að láta af blótum og hafna fornri trú sem Norðmenn. Og ég tel víst, að ástæðan hafi verið sú, sem ég hefi áður nefnt, kristnu áhrifin, er landnámsmennirnir fluttu með sér frá Bretlandseyjum.

Þótt fornsögurnar komist ekki svo að orði um neinn landnámsmann, nema Helga hinn magra, að hann hafi verið blandinn í trúnni, þá hafa þeir fleiri verið það og einnig afkomendur þeirra. Þeir, sem kynnzt höfðu kristninni, skildu ekki aðalgrundvöll hennar, kærleikskenninguna. Hún var fjarstæð þeim lífsskoðunum, er þeir voru aldir upp við. Og þegar kristni var hér lögtekin árið 1000, þá voru lífsskoðanir þjóðarinnar að mestu heiðnar sem áður. Það var ekki kærleikskenning Krists, sem sigrar hér á landi það ár, heldur lífs- og trúarskoðanir Helga hins magra; sú skoðun, að rétt væri að helga sig Kristi með skírninni til þess að fá þar með lykilinn að Paradís eftir dauðann, en hafna ekki fornum lífsskoðunum, þótt játazt væri undir nýja guði. Íslendingar voru sem fyrr fjendur óvina sinna og þeirra vina. Þeim var óljúft að fyrirgefa óvinum sínum. Fyrst varð að hefna, en að hefndinni lokinni mátti fyrirgefa. Á seinni hluta 13. aldar, þegar kristni var búin að ríkja

hér í meir en hálfa þriðju öld, þá er það, að Þórður Andrésson biður Gissur jarl að fyrirgefa sér. „Það skal ég gera, þegar þú ert dauður," svaraði jarl, en lét síðan hálshöggva Þórð. Hinn kristni jarl var í eðli sínu jafn heiðinn og víkingur á landnámsöld.

Lífsskoðanir Helga hins magra hafa verið lífseigar gegnum aldirnar. Því að enn er hinn svokallaði kristni heimur í framferði sínu eins mikið heiðinn og kristinn. Og enn má finna baráttuna hér á landi á milli ásatrúar-lífsskoðana og kristinna lífsskoðana. Og í nútíðarbókmenntum má jafnvel finna formælendur fyrir lífsskoðunum ásatrúarmanna. Í sínu snjalla kvæði, Sigurður hreppstjóri, segir skáldið Örn Arnarson:

„Suðræn hræsni, austræn auðmýkt
ýmsar greinar hefir sýkt.
Heill er stofninn, innsta eðlið
Óðni, Þór og Freyju vígt.
Ennþá mundi fáann fýsa
að faðma og kyssa böðul sinn.
Eftir högg á hægri vanga,
hver vill bjóða vinstri kinn?

Ennþá getur Íslendinga,
eilífðin sem verður löng,
hafi þeir það eitt að iðju
englum með að kyrja söng.
Ásatrú á hugann hálfan.
Hálfu fremur margur kýs
einherji í Valhöll vera
en vængjað þý í Paradís."

Skáldið gerist hér talsmaður ásatrúarinnar, en samt var hann ekki síður kristinn en menn eru almennt. En það má segja, að hann hafi verið blandinn í trúnni ekki síður en Helgi hinn magri. En 10 aldir eru á milli þeirra. En þó telur skáldið, að ásatrú eigi „hugann hálfan". Og hann er meiri talsmaður ásatrúarinnar en Helgi hinn magri. Svo lífseigar eru rætur ásatrúarinnar í lífsskoðunum skáldsins og raunar fjölda Íslendinga. Svo mjög eru þeir blandnir í trúnni sem forfaðir þeirra Helgi hinn magri. Trúarkerfi verða ekki, þótt aldir líði, þess megnug að breyta innsta eðli manna. Örn Arnarson lýsir Sigurði hreppstjóra bæði kristnum og heiðnum í lífsskoðunum og að því leyti svipar honum til Helga hins magra. En margt er ólíkt með þeim. Helgi trúði bæði á Krist og Þór, en Sigurður hreppstjóri

„kallaði eigi á Krist né Þór,
kæmi honum vandi að höndum"

Og hann trúir ekki á annað líf, því að hann

„gekk til síðsta svefns með ró
og sagðist aldrei mundu vakna."

En hann sýnir sama þrekið og norrænn víkingur, þegar hann sér dauða sinn nálgast. Hann hefur kastað frá sér öllum trúkerfum og trúnni á annað líf og tekur örlögunum með karlmennsku. Hann líkist mjög þeim fornmönnum, er sögurnar segja, að hafi trúað á mátt sinn og megin. Og líklega hefur hann heitið sjálfum sér því, að hann skyldi samt ekki blikna né blána, þótt svo færi, að hann þvert á móti trú sinni vaknaði í öðrum heimi.

Helgi magri var mikill trúmaður. Hann mun hafa verið sanntrúaður á annað líf, og hann mun hafa talið sér vissa vist í Paradís ásamt brúði sinni, Þórunni hyrnu. Á sólríkum dögum og friðsömum tímum hefur

Kristur verið ástvinur hans. Þá mun hann og hafa verið góður þrælum sínum og smámennum og öllum þeim, sem hjálpar hans leituðu. Hann hefur og líka rækt þá skyldu ásatrúarmanna að vera góður vinur vina sinna og þeirra vina, jafnt á friðartímum sem í ófriði. En ekki mun hann hafa elskað óvini sína eða þeirra vini.

Á víkingaöld var oft róstusamt, vopn varð að bera og vopnum varð að beita, ef óvinir sýndu ágang. En Kristur var ekki orustuguð. Hann hafði ekki einu sinni reynt að verja sig, þegar óvinir hans tóku hann höndum til krossfestingar. Í þessu efni gat Helgi hinn magri ekki tekið Krist sem fyrirmynd. Honum hafði að vísu verið sagt af kristnum prestum, að Guð hefði fórnað syni sínum fyrir mannkynið. Og Helgi vissi, að mannfórn var dýrari fórn en venjuleg fórn, og þó sérstaklega, þegar maðurinn, sem fórnað var, var sonur Guðs, æðsta stjórnanda alls heimsins. En Helgi þarfnaðist guðs, sem gat hjálpað í orustum og harðræðum. Miskunnsemi eða athafnaleysi gat ekki bjargað honum né vinum hans og frændum, ef óvinir leituðu á þá. Þá þurfti að sýna karlmennsku og neyta krafta. Þar var guð kraftanna, Ása-Þór, nauðsynlegur hjálparvættur. Enda var Þór dýrkaður meira af samtíðarmönnum Helga hins magra hér á Íslandi en nokkur annar guð. Íslendingar hafa líka bæði fyrr og síðar helgað honum fjölda sona sinna og dætra með nafngjöfum.

Ég hefi áður talið víst í erindi þessu, að Helgi hinn magri muni hafa talið sér vísa vist í Paradís. Hann hefur sennilega ekki óttazt „Lykla-Pétur“, þótt Pétur hefði ef til vill horn í síðu hans fyrir vináttu við Þór. Því að ef postulinn vildi ekki hleypa honum inn með góðu, þá myndi Þór vinur hans ógna honum með því að reiða hamarinn Mjölni og beina honum að dyrum Himnaríkis, en þær ógnir myndi „Lykla-Pétur“ ekki standast.

Einn um nótt

BROT

Drotning svefns og drauma þúsund-eygg
dregur mánasilkitjöld um sviðið.
Grösin dotta út um engi og teig;
inn í fylgsni þyrpist rökkurliðið.
Mús í holu, hind um skógargöng
hlusta á næturleiksins undirsöng.
Drýpur, drýpur dögg úr himins laugum,
drunga-geigur smýgur eftir taugum.
Þeim sem vakir verður nóttin löng.

G. J.

SÉRA ALBERT E. KRISTJÁNSSON:

Jón Jónsson (frá Sleðbrjót)

ALDARMINNING

„Og það er Íslands hæsta hrós
Í hugarsjón og ritum,
Að eiga þessi augun ljós
Í alþýðunnar vitum,
Frá lágu bónda sæti er sjá
Um sína veröld alla
Í sveitarþröng og hömlum hjá:
Hvert hafsins straumar falla.“

Ljóðlínurnar hér að ofan eru teknar úr kvæði, er Stephan G. Stephansson orti árið 1924 um Jón Jónsson (frá Sleðbrjót) látinn, og verður enn vitnað í það kvæði síðar í greinargerð þessari.

Það er ekki ætlun mín með þessum línum, að rita æfisögu Jóns; til þess skortir mig heimildir, enda gjöri ég ráð fyrir að það verði gjört (og ætti að verða gjört heldur fyr en síðar) af einhverjum hinna mörgu rithæfu manna á Íslandi, þar sem öll nauðsynleg gögn eru fyrir hendi. Hitt hafði ég ætlað mér: að skjalfesta nokkra drætti í þeirri mynd, sem ég geymi í eigin huga af einum af hinum merkari og mér kærum samtíðarmanni.

Þess eins má geta hér, að Jón var kominn af góðu bændafólki í Norður-Múlasýslu og vísa ég um það til Almanaks O. S. Th. fyrir árið 1914, en um framætt hans til sama Almanaks fyrir árið 1936. Þar er að finna ættartölu Sigríðar Bjarnadóttur, eftir náfrænda hennar, séra Einar Jónsson, prófast, frá Hofi. En þau Sigríður Bjarnadóttir og Jón frá Sleðbrjót voru bræðrabörn. Er þessi ætt rakin til margra merkustu manna landsins gegnum aldirnar og til ýmsra hinna frægustu landnámsmanna; þar á meðal Ingólfs Arnarsonar.

JÓN JÓNSSON

Íslendingar hafa jafnan lagt mikið

upp úr ætterni, en enginn maður ræður þó neinu um ætt sína. Umhverfið (uppeldi, fræðslutæki, aldarfar, alment siðgæði o. s. frv.) er sá annar hlutur er mótar manninn, en hér er það einnig að athuga, að maðurinn skapar að nokkru leyti umhverfið. Þegar meta skal einn mann virðist því nauðsynlegt að þekkja ætt hans og sögu tímabilsins, sem hann lifði og starfaði á, og spyrja síðan þessara spurninga: var hann ætt sinni til sæmdar? Og miðaði starf hans að því að bæta umhverfið eða spilla því? Þetta tvöfalda próf hefir Jón Jónsson, frá Sleðbrjót, staðist þannig (að mínum dómi) að hann á skilið að hljóta ágætis einkunn.

Lítum þá sem snöggvast á umhverfið, sem Jón er fæddur inn í. Hann var fæddur á Hnitbjörgum í Norður-Múlasýslu 2. nóv., 1852. Jónas Hallgrímsson (dáinn 1845) hafði þá nýlokið sínu upplýsinga og viðreisnarstarfi í samvinnu við þá aðra „Fjölnismenn“ o. fl., en ljóð hans voru þá hið lifandi orð á vörum þjóðarinnar. Barátta Jóns Sigurðssonar var hafin. Árið áður en Jón fæddist orti Bólu-Hjálmar hinn fræga Þjóðfundarsöng sinn: „Aldin móðir aðalborna“ o. s. frv. Uppreisnarandi mót útlendri kúgun hafði verið vakinn í landinu. Alþýðan var farin að „hrista klafann“ og „sjá, hún var voldug og sterk,“ eins og Einar Benediktsson komst að orði. En alþýðan á Íslandi bjó enn við mjög bágborin kjör. Hinir vitrari og djarfari alþýðumenn voru farnir, í fullri alvöru, að leita að leiðum til bjargráða. Þeir fundu tvær leiðir: aðra, að berjast fyrir umbótum á landinu sjálfu; hina að flytja til útlanda. Þeir brutust áfram eftir báðum. Hina fyrri fetaði Jón með skarpskygni, festu og dáð meðan kostur var, en varð þó að reyna hina síðari áður en æfi hans lauk.

Hinn 14. júlí, 1876, giftist Jón Guðrúnu Jónsdóttur, hinni mestu ágætis konu (sjá um ætt hennar í Almanaki O. S. Th. fyrir árið 1914); var Jón þá 24 ára að aldri en Guðrún 21. Byrjuðu þau búskap það sama ár og bjuggu síðan á ýmsum stöðum í Jökulsárhlíð og Hróarstungu (þó lengst á Sleðbrjót) þar til þau fluttu vestur um haf árið 1903, að undanteknum 2 eða 3 árum, er þau höfðu greiðasöluhús í Vopnafjarðar kaupstað. Hér vestra bjuggu þau í Álftavatnsbyggðinni fyrstu árin, en síðar í Siglunesbyggðinni við Manitobavatn. Þau eignuðust mannvænlegan hóp barna og vísast um þau til Almanaksins 1914. Hér vil ég aðeins geta þess að heimilislíf þeirra hjóna og barna þeirra var ætíð hið ástríkasta, og geyma börn þeirra minningu ástríkra og göfugra foreldra sem dýran fjársjóð.

Þegar í æsku var Jón mjög gefinn fyrir lestur góðra bóka en mentunarskilyrði voru í þá daga lítil eða engin fyrir alþýðufólk. Einhverja undirstöðutilsögn fékk hann þó í reikningi og dönsku. Segir Jóhann Pálsson, sá er þáttinn um Jón hefir skrifað og í þessum línum er til vitnað, að þessi tilsögn hafi verið aðeins tvær vikur og hafi það verið öll hans skólaganga. Þrátt fyrir það tókst Jóni að afla sér meiri fróðleiks en maður finnur hjá mörgum „útlærðum“ skólamönnum. Hefi ég kynst slíku fyrirbæri víðar, þó fágætt sé, að vonum, því til þess þarf bæði meiri

andlegar gáfur og meiri fróðleikslöngun en alment gerist. Jón hafði þessar gáfur og þessa þrá í ríkum mæli. Hann var síspyrjandi og síleitandi; athugull og gætinn; fordómalaus og fús að líta á hlutina frá öllum hliðum áður en hann sló nokkru föstu. Hann var áreiðanlega efni í hinn ágætasta fræðimann. Þegar ég kyntist honum hér vestra gat ég ekki annað en dáðst að þekkingu hans og skilningi, ekki aðeins á íslenzkum bókmentum og sögu heldur líka á sögu og bókmentum annara þjóða; en einkum dáðist ég þó að skarpskygni hans og skilningi á stefnum og straumum samtíðar sinnar, er gerði honum mögulegt að sjá langt fram í framtíðina, eða eins og Stephan G. Stephansson orðaði þetta:

„Og þú varst einn af þessum, Jón,
Sem þjóða skildir verkin.
Og hvessa árdags-augna sjón
Langt inn í stefnumerkin —
Með fögnuð alt þú lagðir lið
Þitt listum, sannleik, frelsi,
Þó tryðir, að yrði beðin bið,
Unz brysti sérhvert helsi."

Snemma var áhugi Jóns fyrir almenningsmálum vakinn og fór hann að taka virkan þátt í héraðs- og landsmálum þegar hann var um eða innan við þrítugt. „Hann var stöðugt í sveitarstjórn úr því, nema tvö ár, þar til hann flutti vestur um haf: ýmist hreppsnefndarmaður, oftast oddviti, sýslunefndarmaður, varamaður í amtsráði síðustu árin og hreppstjóri í eystri hluta Vopnafjarðarhrepps frá 1900 til 1903. Póstafgreiðslumaður var hann líka þau ár, og afgreiðslumaður erlendra skipa."

(Það sem hér er sagt um stjórnmálaferil Jóns, er orðrétt tekið upp úr grein Jóhanns Pálssonar, sem áður er vitnað til).

„Árið 1886 bauð Jón sig fram til þingsetu fyrir Norður-Múlasýslu, en féll með litlum atkvæðamun fyrir Einari sýslumanni Thorlacius. Átti Jón um þær mundir talsverðri mótstöðu að mæta, einkum af hendi „heldri manna" sýslunnar. Hann hafði skrifað í blaðið „Austra" allharðorðar aðfinningar um búnaðarskólann á Eiðum; höfðaði þá skólastjóri, Guttormur Vigfússon, mál á móti Jóni; urðu í því máli svo miklar vitnaleiðslur, að málsskjölin voru 76 þéttskrifaðar stórar arkir, en það fór úr héraði fyrir yfirdóm. Tapaði Jón málinu bæði í héraði og fyrir yfirdómi, og var dæmdur í 100 króna sekt og allan málskostnað, er nam nær 600 krónum. Var það margra mál, að þar hefði margur góður drengur svarið „loðinn eið" á móti Jóni. Málskostnað og sekt borgaði Jón þegar að fullu, og átti þá fremur erfiðan hag. Valdimar verzlunarstjóri Davíðsson á Vopnafirði skoraði þá á sýslubúa að bæta Jóni málskostnaðinn, því hann hefði flutt rétt mál, þó alþýðan hefði brugðist honum í vitnisburðum í málsvörninni. Urðu það eitthvað á þriðja hundrað kr., er saman komu til að bæta Jóni skaðann. — En afleiðingin af þessu máli varð sú, að Guttormur fór frá skólanum og skólinn fékk meira álit eftir það fyrir reglusama bústjórn. Sigurður bóndi og læknir á Breiðavaði hitti Jón að máli, þegar dómur var fallinn, og mælti við hann: „Nú

hefir réttvísin dæmt þig, en nú á alþýðan eftir að kveða upp sinn dóm. Þú verður kosinn þingmaður að ári.“ — Þessi spá Sigurðar læknis rættist, því þetta ár lagði Einar Thorlacius niður þingmensku þar eð stjórnin bannaði sýslumönnum þingsetu, nema þeir settu löglærðan mann til að reka embættisstörf þeirra, meðan þeir sætu á þingi. Aukakosning fór fram vorið 1889 í Norður-Múlasýslu. Bauð Jón sig þá aftur fram til þingfarar, en móti honum Sigurður prófastur Gunnarsson á Valþjófsstað. Við fyrri kosninguna höfðu allir embættismenn sýslunnar fylkt sér á móti Jóni, að undanteknum séra Sveini Skúlasyni á Kirkjubæ og Einari lækni Guðjohnsen á Vopnafirði. Og nú var þeim enn meira kappsmál að fella Jón, enda var séra Sigurður hið vænlegasta þingmannsefni og vinsæll. En svo lauk kosningunni, að Jón var kosinn með 16 atkvæðum yfir. Eftir það náði Jón kosningu nær mótstöðulaust til 1899. Þá hljóp á snurða milli hans og kjósenda, er málið um leysing vistarbandsins kom til umræðu. Jón fylgdi fast leysing vistarbandsins. En bændur í Múlasýslum og hinir þingmenn Austfirðinga voru allir á móti því máli, nema séra Lárus Halldórsson. Var fundur haldinn af 200 kjósendum á Þórsnesi, úr báðum sýslunum fyrir kjörfund 1893 og var þar rætt um málið af kappi. Voru aðeins 6 atkvæði með málinu; skoruðu þá margir vinir Jóns á hann að breyta stefnu í því máli, svo þeir gætu veitt honum fylgi, og bar einn þeirra fram tillögu um það á fundinum. Þeirri tillögu svaraði Jón þannig: „Ég býð mig fram til þingmensku, eins og ég hefi lýst yfir, og ég fylgi málinu um leysing vistarbandsins eins og ég bezt get. Það eru 3 mánuðir til kjörfundar, og nægur tími fyrir þá, er ekki vilja veita mér lið, að vera sér úti um annað þingmannsefni. Skoðun minni breyti ég ekki, enda munduð þið ekki virða mig meira, þó ég seldi sannfæring mína fyrir atkvæði ykkar.“ — Úrslitin urðu þau, að enginn annar bauð sig fram.

Árið 1900 bauð Jón sig ekki fram til þingsetu. Olli því heilsubrestur. Vorið 1902 bauð hann sig aftur fram til þings, og varð baráttan aðallega milli hans og Jóhannesar sýslumanns Jóhannessonar, bæjarfógeta á Seyðisfirði. Var sú kosning sótt af miklu kappi og hafði Jón enn sem fyr alla embættismenn á móti sér, að viðbættum öllum hreppstjórum, nema tveimur. Lauk þeim bardaga þannig, að Jón varð hlutskarpari, fékk 6 atkvæði fram yfir sýslumann. — Hefir Jón oft sagt í gamni síðan, að af því hann sé kominn á raupsaldur, þá verði hann að hæla sér af því, að hann sé sá eini, er borið hafi gæfu til að standa á kjördegi yfir höfuðsvörðum fornvinar síns Jóhannesar sýslumanns.

Ummæli merkra manna um Jón á þingárum hans eru:

„Fjallkonan“ 1889: „Hinn nýi þingmaður, Jón frá Sleðbrjót, reyndist vel. Hann fylgdi fast sínum flokki, en sýndi þó í ýmsum málum, að hann hefir sjálfstæðar skoðanir.“

Palladómar Valdimars Ásmundssonar um þingmenn 1894: „Jón á Sleðbrjót er ekki fríður sýnum, en glaðlegur og einarðlegur. Hann er vel máli farinn, hefir snjallan róm og skýran og getur verið bituryrtur

þegar því er að skipta. Hann er frjálslyndur í öllu, kirkjumálum líka."

Þegar vistarbandsmálið var til annarar umræðu í neðri deild alþingis 1895, urðu um það allharðar umræður. Töluðu móti því beztu ræðumenn andstæðinganna, Guðlaugur sýslumaður Guðmundsson o. fl. Um umræðurnar fórust Hannesi Þorsteinssyni svo orð í „Þjóðólfi" daginn eftir: „Umræðurnar voru allharðar; fanst oss Jón frá Sleðbrjót tala þar snjallast allra."

Ég hygg, að það sem hér að ofan er tekið upp eftir Jóhanni Pálssyni sé rétt frá sagt, því það er ritað meðan Jón var enn á lífi og hefði að öllum líkindum verið leiðrétt af honum ef eitthvað hefði þar verið missagt. Þó er ég ekki alveg ánægður með eitt orð í því, sem tekið er upp eftir Valdimar Ásmundssyni, þar sem hann segir: „Hann (Jón) var frjálslyndur í öllu, kirkjumálum líka." Orðið „frjálslyndur" er of óákveðið, getur þýtt allt og ekkert. Ég mundi segja: Jón var umbótamaður í öllu, því hann var glöggskygn á stefnur og strauma samtíðar sinnar og sá nauðsyn þess að veita þeim í þann farveg sem leiða mundi til fegurra og farsælla mannlífs, en stýra fram hjá slysum og ógæfu. Hann skildi, eins og Stephan G. Stephansson, að „það er ekki oflofuð samtíð, en umbætt og glaðari framtíð sú veröld, er sjáandinn sér," og Jón var einn hinna alt of fáu „sjáenda," er fýsir að fórna starfi sínu og lífi í þjónustu þeirrar veraldar.

Jón var mjög vel máli farinn, eins og ofanskráð ummæli um það benda til. Hann var líka prýðilega ritfær maður og er það skaði að hann ritaði ekki meir en hann gjörði. Af þeirri kynning sem ég hafði af honum persónulega og því sem ég hefi séð eftir hann á prenti, er ég alveg samdóma því, sem St. G. St. hefir um það að segja í bréfum til Jóns, rituðum kringum 1913. Vil ég hér tilfæra nokkra kafla úr þeim: „Ég hefi lesið alt, sem þú hefir skrifað í blöð hér, og þótti vel ritað. Ég varð svo fanginn að sjá fallegt mál og skipulega hugsun og góðfrjálslega innan um argið okkar vestræna .... Heyrðu, Jón minn, þú átt að rita og brenna sem minnst .... Þið eldri menn, sem pennafærir eruð og kynnzt hafið mest áberandi mönnum heima eða hér, ættuð að skrifa minningar ykkar, og segja orð og viðburði, sem þið sjálfir vitið, grímulaust og gremjulaust, en krækja ekki eftir, hvað kemur sér nú. Mér finnst þú skrifa svo sanngjarnt, að þú gætir það. Það styður seinni tíð til sanngjarnrar sögu .... Nei, ég má ekki sleppa þessu alveg um „minningarnar". Getur vel verið að þú sért ekki sögumaður, að þig skorti eiru við upptíninginn .... Íþróttin við minningaritun held ég sé fyrst og fremst sú ráðvendni, sem með ekkert vill rangt fara, hvorki um það sem er ástfólgið, né andstætt sér. Svo ekki síður hitt, þessi glöggleiki, sem grípur um leyniþræði skaplyndis og hugarfars áhrifamannanna niður í hversdags smámunum orða og atvika, sem bæði geta verið brosleg og raunaleg. Sem sé, ég ímynda mér, að það þurfi einmitt eitthvað af næmleik skáldsins, sem þú munt hafa, til að rita góðar minningar, fremur en fræðireglur sögumannsins

út í æsar. Þá er hið þriðja, hugrekkið, sem til þess þarf að segja satt um vini sína stundum, og fella ryk á frægðarskjöld góðra manna í gröfinni."

Og um þessar gáfur Jóns og skapgerð gat Stephan ekki rangt, þó viðkynning þeirra væri að mestu eða öllu leyti gegnum bréfaskifti. „Sannleiksást," „glöggleiki," „næmleiki skáldsins" og „hugrekki;" þessu öllu kyntist ég að nokkru sem gestur á heimili Jóns við Siglunes og annars staðar þar sem fundum okkar bar saman. Höfðingslund hans var einnig auðsæ og auðfundin hverjum þeim sem gisti hann. Ég var þar næturgestur oftar en einu sinni. Heimilið var meðal hinna betri þar í sveit þó önnur hús í sveitinni væru stærri og veglegri að ytri sýn, en þegar inn var komið og maður kyntist heimilisfólkinu, stækkaði húsið og varð að höfðingjasetri. Heimilisfólkið var alt glatt og alúðlegt í viðmóti og lét sér í öllu ant um þægindi gestsins. Viðræðurnar við húsbóndann voru ærin nóg skemtun, sem maður gat unað við fram á nætur. Hann var glaðlegur í viðmóti og talaði af fjöri og áhuga um stjórnmál, trúmál, strauma og stefnur tímans, skáldskap og bókmentir. Skoðanir sínar um öll þessi mál lét hann í ljós hispurslaust en með sanngirni og stilti vel í hóf. Aldrei heyrði ég hann fara meiðandi orðum um þá, sem verið höfðu andstæðingar hans. Hann kannaðist fúslega við kosti þeirra og um suma þeirra fór hann vingjarnlegum orðum. Það voru málefnin en ekki mennirnir, sem deilt var um. „Að hata til eilífðar málstað eins manns, en manninum sjálfum að bjarga," sagði Stephan G. Þetta er sú lífsregla, er Jón hefði gjarnan viljan fylgja. Hann unni mjög skáldskap og fögrum listum og hvers kyns íþróttum. Alt þetta vildi hann efla með þjóð sinni og hann hækkaði í sessi í hvert sinn, er frétt barst honum um það, að Íslendingar hefði getið sér góðan orðstír á þessum sviðum, enda bar hann í brjósti fölskvalausa ást til lands og þjóðar. Þó var hann enginn „nesjamaður" í þessum sökum; til þess var hann alt of víðsýnn og hafði glöggvað sig á því, löngu á undan Wendell Wilkie, að þessi heimur okkar er „einn heimur." Ég hygg, að af íslenzku skáldunum hafi honum þótt vænst um Þorstein Erlingsson og Stephan G. Stephansson, að minsta kosti var oftast til þeirra vitnað þegar við áttum tal saman, og ég held ekki að ég hafi átt þar alla sök. Hitt veit ég, að okkur þótti báðum gott að eiga sálufélag með þeim.

Jón hafði viðkvæma lund. Þess vegna voru honum börn sérstaklega kær og þess vegna var hann sjálfkjörinn málsvari allra þeirra, er báru skarðan hlut frá borði lífsins. Þetta skapar hinn rauða þráð, er rekja má í gegnum allan hans starfsferil, og sem er uppistaðan í stefnu hans í þjóðmálunum. Hann barðist fyrir efnalegu sjálfstæði og pólitísku sjálfstæði þjóðar sinnar; en hann vildi líka hefja hinar svokölluðu lægri stéttir í landinu, bændurna og vinnufólkið, og bæta kjör þeirra. Þess vegna voru líka embættismenn og „heldri menn" yfirleitt á móti honum. Hann var glöggskygn á hverja hreyfingu andstæðinga sinna og fljótur að sjá hvar fiskur lá undir

steini, en hann forðaðist að beita öðrum vopnum en þeim, sem góðum dreng sæmdi. Hann sagði eitt sinn í samtali við mig þegar tilrætt var um eitthvað af hinum miður sæmandi pólitísku brögðum, sem okkur fanst vera alt of mikið í móð: „Já, maður verður að biðja fyrir sér í hvert sinn sem maður fer til þings, að maður komi ekki þaðan verri maður en maður fór þangað.“

Eftir að vestur kom tók Jón ekki mikinn þátt í pólitík, enda var hugur hans enn fast bundinn við íslenzk þjóðmál. Einkum var hann brennheitur fyrir baráttunni fyrir fullveldi Íslands og lagði hann þar orð í belg úr fjarlægðinni. Var hann þar sem fyr glöggskygn á menn og stefnur. Hér greiddi hann atkvæði þeim mönnum og flokkum sem hann í hvert sinn áleit að stefndu eitthvað í áttina til umbóta eða væri að minsta kosti það skárra af tvennu illu. En yfir öllum velferðarmálum hinnar íslenzku þjóðar var hann sívakandi og síreiðubúinn til að leggja lið sitt öllu því, sem aðrir þjóðræknis Íslendingar hér vestra vildu vinna heimalandinu til hagsbóta, svo sem Eimskipamálinu o. fl.

Þó tók hann sinn fulla þátt í almennum málum sveitar sinnar. Hann var í stjórn lestrarfélagsins í Sigluness og Narrows byggðum og í skólanefnd Sigluness skólahéraðs; var hann ritari og féhirðir þeirrar nefndar. Hann skrifaði greinar í ýms íslenzk blöð og tímarit. En það hygg ég vera allmikinn skaða að hann skyldi ekki sjá sér fært að verða við tilmælum vinar síns, Stephans G. Stephanssonar, um að rita minningar sínar.

Í nýlega komnu bréfi til mín frá einum af vinum Jóns hér vestra, sem vissi að ég var að skrifa um Jón, segir bréfritarinn meðal annars þetta: „Jón var höfðingi í lund og stundum stórtækur um efni fram; lund hans var afar viðkvæm, einkum ef börn og umkomuleysingjar áttu í hlut; hann var vitur drengskaparmaður.“ Þetta er vel og maklega mælt. Læt ég hér svo staðar numið. Þó ég vildi feginn hafa betur gjört, ef gögn hefðu verið næg fyrir hendi. Læt ég svo St. G. St. hafa síðasta orðið með því að setja hér síðasta erindið úr kvæði hans um Jón, sem ég vitnaði til í byrjun þessa máls:

„En þó að hverfi myndin manns
— Og minning jafnvel — frá oss,
Öll velvildin og vitið hans
Mun verða eftir hjá oss,
Sem betri tíða auki er
Í átt til marksins hærra.
— Þó Ísland sýnist eiga hér
Nú einum drengnum færra.“

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Himnaríki

Í hvelfingum alheimsins efstu
er æskunnar vorríki bjart,
sem bölinu breytir í unað
og býr þig í vorljómans skart.

Það smíðað var áður á öldum
en upprisu kristninnar menn,
sem vegsauka og völdin því gáfu
í von, sem er lifandi enn.

Þeir hrumu og hreldu og þjáðu
og hræddu við síðasta kvöld,
í eilífðarunaðinn flytja,
sem ábyrgjast kristninnar völd.

Og víst er það veglegri endir
en vera ekki lengur til,
því minningar götóttar gleymast
og gera smá reikningsskil.

Að mega um eilífar aldir
í alsælu þroskanum ná,
er fegurra, helgara, hærra
en hugur vor grípa má.

Þótt sannleika engan ég sjái
í sælunnar vorfögru trú
og vonirnar fjöllin ei flytji
— samt falslaust ef trúir þú.

af mætti þíns huga og hjarta
og hrópar á miskunn og náð,
þér finst oft þú hjálpina hljótir
og himininn gefi þér náð.

DR. RICHARD BECK:

Höfundur þjóðsöngs íslenzkra sveita

Meðal þeirra manna, sem mér þótti vænst um að geta hitt að máli í Íslandsferð minni lýðveldishátíðarsumarið 1944, var Sigurður Jónsson bóndi og skáld frá Arnarvatni í Mývatnssveit; en ég hafði á unglingsárum, eins og aðrir á því aldursskeiði út um sveitir landsins, hrifist af hinum fagra átthagaóði hans „Sveitin mín“, alkunnara sem „Fjalladrottning, móðir mín“, og þó líklega kunnast og kærast undir heitinu „Blessuð sértu, sveitin mín“; og frá því ég fyrst lærði kvæðið, bar ég í brjósti einlægan þakkarhug til skáldsins. Fundum okkar Sigurðar Jónssonar bar saman á fjölmennri samvinnu- og lýðveldishátíð að Hrafnagili í Eyjafirði 24. júní á umræddu sumri, og gafst mér, þó minni væri tími til samtals en ég hefði kosið, tækifæri til að votta hinu aldurhnigna skáldi og samvinnufrömuði þökk mína og virðingu. Verð ég langminnugur þess, hversu hlýlega hann vék að mér, svo að nú, er ég minnist þeirra samfunda, get ég tekið mér í munn orð séra Matthíasar Jochumssonar og sagt heilum huga: „Þökk fyrir handslagið hlýja!“

SIGURÐUR JÓNSSON

Hitt þótti mér eigi síður mikið um vert og hitaði mér eigi minna um hjartarætur, hversu drengilega og af miklum innileik Sigurði skáldi féllu orð í garð Íslendinga vestan hafs, enda var það í fullu samræmi við hug hans til þjóðsystkinanna þeim megin hafsins, eins og fram kemur í ýmsum kvæðum hans, og síðar mun nánar getið.

Væri það eitt ærin réttlæting þess, að stutt minningargrein um Sigurð og skáldskap hans birtist hér í ritinu, en hún er auk þess sérstaklega tímabær af þeirri ástæðu, að á komandi sumri eru rétt 75 ár liðin frá fæðingu skáldsins.

I.

Sigurður Jónsson er fæddur að Hólum í Saurbæjarhreppi í Eyjafirði 25. ágúst 1878. Þar bjuggu þá foreldrar hans Jón Hinriksson og þriðja kona hans Sigríður Jónsdóttir. Fluttu þau þangað úr Mývatnssveit 1876, en svo þaðan aftur til Mývatnssveitar, að Helluvaði, 1879. Þar ólst Sigurður upp og var kenndur við Helluvað lengi fram eftir aldri.

Jón Hinriksson var ættaður úr Skagafirði, sonur Hinriks Hinrikssonar frá Tunguhálsi af ætt Hrólfs sterka Bjarnasonar; en móðir Jóns var Þorgerður Jónsdóttir frá Gili í Eyjafirði. Jón Hinriksson var fjölhæfur gáfumaður og nafnkenndasta alþýðuskáld í Þingeyjarsýslu á síðari hluta 19. aldar. Safn kvæða hans, *Ljóðmæli*, kom út á áttræðisafmæli hans 1909. Sigríður kona Jóns var dóttir Jóns bónda Jónssonar á Arnarvatni og konu hans Guðrúnar Ólafsdóttur. Voru þau Sigríður og Jón Stefánsson rithöfundur (Þorgils gjallandi) hálfsystkin, sammæðra. Bæta má því einnig við, að meðal barna Jóns Hinrikssonar og Friðriku Helgadóttur fyrstu konu hans voru þau Jón í Múla, hinn þjóðkunni stjórnmálaskörungur, og Sigríður, móðir Sigurðar Bjarklind kaupfélagsstjóra.

Sigurður Jónsson ólst upp á Helluvaði í stórum systkina hópi, á góðu heimili, en við fátækt og mikla vinnu og erfiða. Hann fór til náms í Möðruvallaskóla haustið 1897, og brautskráðist þaðan vorið 1899 með ágætiseinkunn, hæstu einkunn, er veitt hafði verið í skólanum fram að þeim tíma. Hefir hann í ítarlegri grein og vel saminni (í bókinni *Minningar frá Möðruvöllum*, Akureyri 1943) lýst skólalífinu, kennslu og kennurum á Möðruvöllum í sinni tíð, og ber hinum gamla skóla sínum vel söguna. En sjálfur skipar Sigurður sæmdarsess í hópi þeirra landskunnu og þjóðnýtu manna á ýmsum sviðum, sem nám stunduðu á Möðruvöllum undir handleiðslu þess ágæta og farsæla skólamanns, Jóns Hjaltalíns skólastjóra og mætra og merkra samkennara hans.

Auðsætt er einnig, að fræðslan og menningaráhrifin frá Möðruvöllum hafa fallið í frjóan jarðveg hjá Sigurði og vakið hann til framkvæmda, en því er bezt lýst í eftirfarandi ummælum Jónasar Þorbergssonar útvarpsstjóra í prýðilegri minningargrein hans um Sigurð (*Tíminn*, 13. marz 1949):

„Heimkominn úr skóla 21 árs gamall gerðist hann framtaksmaður um fræðslu barna og unglinga í sveit sinni og stofnaði skóla, löngu áður en þeim málum var skipað með lögum. Jafnframt gerðist hann hvatamaður að útgáfu sveitarblaðs og átti þar drjúgan þátt um margra ára skeið.“

Stundaði Sigurður á þessum árum kennslu á vetrum, en sveitarvinnu á sumrum. Vorið 1902 kvæntist hann Málfríði Sigurðardóttur Magnússonar bónda á Arnarvatni og konu hans Guðfinnu Sigurðardóttur. Hófu þau ungu hjónin búskap á Arnarvatni, bjó Sigurður þar síðan, og var eftir það jafnan kenndur við þann stað. Þau hjónin eignuðust sjö börn; sonur, Jón að nafni, dó kornungur, en hin, er upp komust, eru þessi: Freydís, Ragnar, Arnljótur, Heiður,

Huld og Sverrir. Málfríði konu sína missti Sigurður frá þeirra stóra barnahóp árið 1916, og var honum með fráfalli hennar á bezta skeiði, sem vænta mátti, þungur harmur kveðinn, þó að hann bæri þá djúpu sorg í hljóði, enda var hann svo skapi farinn, að dómi kunnugra, að hann flíkaði sjaldan tilfinningum sínum.

En það var Sigurði harmabót og gæfa, að hann kvæntist á ný árið 1918 hinni mestu afbragðskonu, þar sem var Hólmfríður Pétursdóttir Jónssonar alþingismanns og ráðherra á Gautlöndum, er lifir mann sinn ásamt fimm börnum þeirra hjóna: Þóru, Arnheiði, Jóni, Málfríði og Eysteini. „Reyndist Hólmfríður mikil húsfreyja og frábær móðir stjúpbörnum sínum eigi síður en eigin börnum. Er Hólmfríður landskunn vegna skörungsskapar eins og hún á ætt til og vegna þátttöku sinnar í málefnum kvenna.“ (Jónas Þorbergsson í fyrrnefndri grein sinni). Eins og kvæði hans til hennar bera með sér, kunni Sigurður einnig vel að meta þessa mikilhæfu og ágætu konu sína.

Sigurður andaðist í sjúkrahúsi Akureyrar hinn 24. febrúar 1949 eftir þunga sjúkdómslegu. Gekk með honum grafarveg mikilsvirtur bændahöfðingi, er einnig hafði skipað vel sess sinn á Bragabekk.

II.

Þó að Sigurður Jónsson ætti fyrir stóru og mannmörgu heimili að sjá, helgaði því fyrst og fremst krafta sína og gengi þar að allri erfiðisvinnu meðan heilsa hans leyfði, gegndi hann jafnframt fjölda trúnaðarstarfa í þágu sveitar sinnar og héraðs, og það í svo ríkum mæli, að hann stóð í fremstu röð slíkra forystumanna. Hann átti sæti í hreppsnefnd um 15 ára skeið, og var formaður Búnaðarfélags sveitar sinnar í 35 ár. Fulltrúi Þingeyinga á Búnaðarþingi var hann í 10 ár og jafnframt endurskoðandi hjá Búnaðarfélagi Íslands.

Einkum hafði Sigurður þó snemma á árum orðið snortinn af hugsjónum samvinnuhreyfingarinnar, af þeirri öldu þessarar merku og áhrifamiklu félagsmálahreyfingar, er fór eldi vakningar um Þingeyjarsýslu á æskuárum hans. Vann hann einnig fyrr og síðar mikið fyrir samvinnufélagsskapinn og útbreiðslu samvinnustefnunnar. Fór, meðal annars, um skeið fyrirlestrarferðir víða um land sem erindreki Sambands íslenzkra samvinnufélaga. Sat í heilan aldarfjórðung í stjórn Kaupfélags Þingeyinga og var formaður þess árum saman; í stjórn Sambands íslenzkra samvinnufélaga var hann í 15 ár og varaformaður þess í 8 ár.

Kári Tryggvason skáld hitti því ágætlega í mark, er honum fórust þannig orð í einkar hlýju og vel ortu minningarljóði sínu um Sigurð Jónsson:

Hollar stefnur hylltir þú og dáðir.
Hug þinn lífið vígði annastraum.
Samvinnunnar sigurmerki þráðir,
sást þar rætast hugum kæran draum.

Sjálfur hefir Sigurður hyllt samvinnustefnuna í hreimmiklum „Samvinnusöng“ sínum, er hefst með þessu erindi:

Á heiðum brautum með himinskautum vor fáni fer.
Hans litagreining alls litareining um leið þó er.
Af öllum áttum og þjóða þáttum
í þétta fylkingu skipar sér
hinn verkahraði, hinn vinnuglaði,
— einn voldugur fagnandi bræðra her!
Það friðartákn, sem var fest í skýjum,
hann fram á jörðu til sigurs ber.

Skal nú horfið að skáldskap Sigurðar, enda varð hann fyrir hann þjóðkunnastur.

III.

Því var eðlilega þannig farið um Sigurð frá Arnarvatni, eins og önnur íslenzk alþýðuskáld beggja megin hafsins, að skáldskapur hans var aðeins hjáverk við skyldustörfin, ígrip við aðra vinnu eða í hvíldartímum. Eins og fram kemur í hinu látlausa og einlæga, og þá um leið hugþekka kvæði hans „Tíminn líður“, harmaði hann það einnig, hversu þröngur honum var sniðinn skórinn um ljóðagerðina og hve mörg kvæðaefnin lágu lítt unnin eða óunnin með öllu:

Ennþá bíður, bíður ósmíðað efni,
sem jeg hef víða viðað að,
vildi sníða og prýða það.

Hefir lengi, lengi gengið svona:
Hreyft við strengjum endur og eins,
aldrei fengið ró til neins.

Þegar aðstæður hans eru í minni bornar, er það þó hreint ekki lítið, sem liggur eftir hann af kvæðum. Um aldamótin síðustu tók hann að birta við og við kvæði í tímaritum og blöðum, og hélt því áfram jafnan síðan. En tvær kvæðabækur komu út eftir hann: *Upp til fjalla* (1937) og *Blessuð sértu sveitin mín* (1945). Auk þess birtust nokkrar ritgerðir eftir hann í blöðum og bókum.

Mývatnssveit er, eins og alkunnugt er, víðfræg fyrir fjölbreytta og tilkomumikla náttúrufegurð, og þetta æskuumhverfi hans setti varanlegan svip á skáldskap Sigurðar Jónssonar. Átthagaástin er dýpsti og sterkasti strengurinn í kvæðum hans frá hinu fyrsta til hins síðasta. Og hvergi klæðist sú tilfinning hreinni eða háleitari búningi, hvergi nær skáldskapur hans hærra, heldur en í hinum ástsæla lofsöng hans, „Blessuð sértu, sveitin mín“, er hann orti 21 árs að aldri; það kvæði gerði hann þjóðkunnan og mun geyma nafn hans í íslenzkum bókmenntum um ókomna tíð. Þó að kvæði þetta beri óneitanlega glögg merki áhrifa frá hinu vinsæla ljóði Jónasar Hallgrímssonar, „Fífilbrekka, gróin grund“, túlkar það á svo einlægan og yndislegan hátt átthagaástina, í fegurstu mynd sinni, að fólk í öllum landshlutum hefir tileinkað sér það. Réttilega hefir það þá einnig verið kallað „Þjóðsöngur íslenzkra sveita“, og er sungið flestum lögum oftar á opinberum samkomum, einkum þjóðhátíðum og öðrum þjóðræknislegum mótum. Er kvæðið Íslendingum vestan hafs, hinnar eldri kynslóðar, vafalaust í svo fersku minni, að óþarft mun að tilgreina neitt úr því á þessum stað. Hins vegar þykir mér fara vel á því

að taka upp eftirfarandi frásögn um sveitalofsöng Sigurðar frá Arnarvatni úr fyrrnefndri minningargrein Jónasar Þorbergssonar um skáldið:

„Sjálfur á ég í sambandi við kvæði þetta minningu um Sigurð á Arnarvatni sem verður mér ávalt hugstæð. Þegar heiðursgestur Ungmennafélags Íslands, Stephan G. Stephansson skáld, sumarið 1917 kom á yfirreið sinni austan um land, fórum við fjórir Mývetningar til móts við hann að Jökulsá á Fjöllum og tókum við honum úr ferjunni. Voru þar í för Sigurður á Arnarvatni, Jón Gauti Pétursson á Gautlöndum, Þórólfur Sigurðsson í Baldursheimi og ég, þá til heimilis að Arnarvatni. Höfðum við mikinn kost góðhesta og riðum greitt vestur fjöllin til Reykjahlíðar. En er við nálguðumst Námaskarð sáum við marga hesta með reiðtigjum við Hlíðarsel og þóttumst vita, að þar væri mannaför nokkur. Og í sama mund sáum við annan flokk mikinn ríða niður úr skarðinu. Skáldinu varð starsýnt á flokka þessa og þóttist ekki vita hverju gegndi; kvað sig annað tveggja vera að dreyma, ellegar væri hann horfinn aftur í fornöld. Við tókum það ráð að víkja af leið niður með fjallinu til Reykjahlíðarnáma og sýndum gesti okkar þau náttúruundur. Gafst þá mótreiðarmönnum tóm, til þess að sameina flokkana og víkja til baka upp á skarðið. Og þegar við ferðafélagar komum þangað, var þar fyrir flokkur Mývetninga og skipti mörgum tugum. Varð hinn ástsæli gestur Íslands bæði hrærður og hrifinn af slíkum móttökum um hábjargræðistímann í íslenzkri sveit. Varð hrifning stundarinnar svo djúptæk, að mönnum varð orðfall. Þá var það, að söngstjóri Mývetninga fylkti liðinu í skyndi og allir sungu þennan frábæra lofsöng sveitanna. Hin óræða kyrrð öræfanna var rofin af klökkvum tónum, en við blasti listaverk heimssmiðsins mikla, Mývatnssveit. Gesturinn mælti nokkur þakkarorð til allra, er þarna voru saman komnir, en hvarf síðan til Sigurðar á Arnarvatni og faðmaði hann fyrir „kvæðið fagra", eins og hann komst að orði." — —

Og „kvæðið fagra", eins og Stephan G. Stephansson kallaði það ýkjulaust, hefir, svo sem þegar er gefið í skyn, tryggt höfundinum öruggan sess í íslenzkum bókmenntum, en jafnframt um leið gert það að verkum, að önnur góðkvæði hans hafa horfið í skugga þess.

Hann unni íslenzkri náttúru hugástum, eins og það kvæði hans vottar eftirminnilega, og sum náttúrukvæði hans eru mjög svipmikil, t. d. „Herðubreið", er byrjar þannig:

Upp af hraungeims hrikabreiðum
hamrafjallið tigna rís,
glæstan ber á glóðaleiðum
gullinhadd við rætur skýs.
Þúsund alda þjalir surfu
þvitann harða ár og dag;
aldir fæddust, aldir hurfu,
enn ert þú með sama brag.

Vegna breytilegs starfs hans, sem þegar hefir verið lýst, hafði Sigurður ferðast mikið og kynnst við það landi og þjóð meira en venjulegt er um íslenzka bændur. Ýms ferðakvæði hans eru einnig bæði vel ort og myndauðug að sama skapi, svo

sem „Bréf til Guðrúnar J. Erlings“, og þá eigi síður „Steig ég á klæði“, um flugferð, en í því kvæði eru þessi hreimmiklu erindi:

Sólgullna hökla
sá of reginjökla
heiðbjart hvelfast lín.
— Það var heilög sýn.
Hrukkur, innföll, ör,
árþúsunda för
sorfin í svipmót lands
skinu sjónum manns.

——0——

Hátt ofar öllum
öræfa reginfjöllum,
vafinn vafurloga
und víðum hvolfboga,
gnæfir salur sá,
sem ei líta á.
— Vatnafrerans feikn.
Frosta sigurteikn.

En í slíkum kvæðum hans, auðugum að fögrum málmyndum, renna átthagaástin og ættjarðarástin í víðtækari merkingu ósjaldan í einn farveg, samhliða djúpstæðri ást hans á íslenzkum menningararfi, sögu og bókmenntum þjóðar sinnar.

Og eigi er það að kynja, þó að manni, er stóð svo föstum fótum í íslenzkum þjóðernis- og menningarjarðvegi, rynni blóðið til skyldunnar, er hann hugsaði til frændanna vestan hafsins og hugleiddi þjóðræknisbaráttu þeirra. Þess ber þá einnig að minnast með þakklæti, að Sigurður frá Arnarvatni orti mjög hlý kvæði til Íslendinga vestur hér, og má þar sérstaklega nefna „Til Vestur-Íslendinga“ (Á fullveldisdegi Íslands 1939), er lýsir vel ræktarhug skáldsins í vorn garð, Vestmanna. Svipmest þeirra kvæða hans er samt „Kveðja til Guttorms J. Guttormssonar skálds“, er á sínum tíma var birt í *Almanaki Ólafs S. Thorgeirssonar,* og er þetta upphafserindið:

Vestur fór um ver
einn vaskur her
í gulls- og gæfuleit
— Það var garpasveit.
Lagði á lagarslóð
með léttan sjóð,
en gildan ættararf
eftir aldastarf.

Sigurði urðu einnig, eins og öðrum alþýðuskáldum, nærtæk yrkisefni úr daglega lífinu, en af þess konar kvæðum hans er „Húsmóðirin“ sérstaklega aðlaðandi; þar er lýst, af miklum trúleik og með innilegri tilfinningahlýju, daglegum störfum og jafnframt hinu æðra hlutverki fórnfúsrar konu og móður. Kvæði þetta er efnismikið og samfellt að sama skapi, án efa eitt af allra beztu kvæðum skáldsins; þessi eru tvö fyrstu erindin:

Við daglega umhyggju alls,
fyrir óskir og löngun og þörf
að beita sér eins og bezt er unnt
og búa undir framtíðarstörf,
breiða ástúðar yl og ljós
yfir allt sitt starfaskeið, —
slík er húsmóður önn. Hún er allra þjónn
og alvöld drottning um leið.

Þegar mey gefur manni hönd
og máttur og ást eru tengd,
þegar elskandi hjörtu binda sín bönd
í bráð og um ævilengd,
þá er heimilisríkið reist.
Hún er rós, hún er ljósgjafinn hans

og vígir og nærir hinn eilífa eld
á altari hjónabands.

Sigurður söng ýmsa merka samtíðarmenn sína og sveitunga úr hlaði með veigamiklum og verðugum erfiljóðum, svo sem rithöfundinn Þorgils gjallanda, Pétur Gauta og Benedikt á Auðnum, að nokkrir séu taldir. Hann orti einnig mörg önnur tækifæriskvæði, misjöfn að gæðum, eins og verða vill löngum um slíkan kveðskap. Prýðisvel ort eru kvæðin „Skautaljóð“ og „Glímusöngur“, eggjandi til dáða, og bera jafnframt vitni manndómsanda skáldsins og heilbrigðri bjartsýni.

Sigurður var maður mjög fróðleikshneigður og gerði sér mikið far um það, alla sína ævi, að auka sér menntun og þroska með lestri góðra bóka, erlendra og innlendra. Meðal annars kynnti hann sér allmikið enskar bókmenntir, og sneri á íslenzku ýmsum enskum kvæðum, og eru sumar þær þýðingar prýðilegar, ekki sízt „Við dánarbeð“ eftir Thomas Hood.

Annars stóð Sigurður Jónsson um annað fram djúpum rótum í íslenzkri bókmenntaarfleifð; skyldleiki hans við ýms eldri íslenzk þjóðskáld, sem hann unni og dáði, er auðfundinn, og áhrifa frá þeim gætir einnig í kvæðum hans. En réttast er honum þó lýst í þessum orðum Helga Hjörvars rithöfundar (*Morgunblaðið*, 19. desember 1937):

„Sigurður er kynborinn sonur hinnar „þingeysku menningar“, þessa stórmerkilega tímabils og menningarskeiðs í íslenzkri sögu, sem er enn of nærri okkur til þess að verða skilið til fulls, eða réttilega dæmt „Blessuð sértu, sveitin mín“ er kvistur á þessum meiði, eins og „Ekkjan við ána“, eftir Guðmund Friðjónsson og „Heimþrá“ Þorgils gjallanda, svo að ekki sé fleira rakið. Ljóð Sigurðar á Arnarvatni eru þó fyrst og fremst ljóð bónda, og ekki einasta það, heldur einnig sérstaklega ljóð hins þingeyska bónda, hins gáfaða hugsandi manns, sem yrkir í stíl sinnar sérstöku menningar, óhjákvæmilega nokkuð háður einangrun og striti bóndans.“ — —

Fer svo bezt á því að ljúka þessari minningargrein um hið vinsæla skáld frá Arnarvatni með upphafs- og lokaerindunum úr „Útfararsöng“ hans, og ber sú fagra og lotningarfulla kveðja hans til ættjarðarinnar og lífsins sjálfs jafnhliða órækan vott djúpri og einlægri trúarkennd hans, enda hefir þetta angurblíða kvæði skáldsins verið tekið upp í nýjustu útgáfu Sálmabókarinnar íslenzku:

Yndislega ættarjörð,
ástarkveðju heyr þú mína,
þakkarklökkva kveðjugjörð,
kveð ég líf þitt, móðir jörð.
Móðir bæði mild og hörð,
mig þú tak í arma þína.
Yndislega ættarjörð,
ástarkveðju heyr þú mína.

——0——

Faðir lífsins, faðir minn,
fel ég þér minn anda' í hendur.
Foldin geymi fjötur sinn,
Faðir lífsins, Drottinn minn,
hjálpi mér í heimin þinn
heilagur máttur, veikum sendur.
Faðir lífsins, faðir minn,
fel ég þér minn anda' í hendur.

SIGURÐUR JÓNSSON FRÁ ARNARVATNI:

Á afmælisdaginn

„Enn er fríður fjörðurinn
fegraður ljóma sólar.“
(*Jón Hinriksson, Helluvaði*)

Hve dýrðleg sjón að sjá af fjallsins brún
und sólu opnast fjarðardalinn bjarta.
Lít silfurborða á grænum skrúða skarta,
er skín á elfu, flæðilönd og tún.
Og eggjar fjalla gyllir geislarún
frá græði bláum inn mót landsins hjarta.

En flughratt ber mig fram um lagðan veg
í faðm þinn sælubyggð í hlíðarskjólum
þar dáðrík öldin öllum byggðum bólum
nú breytir hratt og gjörir unaðsleg.
— Nær sjötíu árum áður fluttist ég
til ættarsveitar, reifabarn frá Hólum.

Nú kem ég aftur yndislega byggð,
að eyða hjá þér þessum fagra degi,
í frænda hóp' þótt fjölmennur sé eigi,
en fylgist að í minninganna tryggð,
Hér fram í dalnum, fjöllum yfirskyggð,
er fögur stórjörð. Þar skal áð á vegi.

Og nú er stöðvuð þar mín þeysireið.
Á þessum bæ og fyrir sjötíu árum
ég fæddur er. Nú kem ég und hvítum hærum,
Ó, hví var það ei fyrr um æfiskeið!
Ég vildi einu sinni á langri leið,
mig lauga hér í minninganna bárum.

Þetta kvæði er talið síðasta kvæði skáldsins, og hefir ekki verið prentað áður. Er það að líkindum ort um lok ágústmánaðar 1948. Tæpum sex mánuðum síðar er hann dáinn. Sjá grein Dr. Becks hér að framan. —Ritstj.

Sem gamal-kunnugt allt mér reyndar er,
sem auga mætir, því í bernsku heima
svo margt var rætt, sem mun ég aldrei gleyma,
um menn og staði; allt, sem skeði hér.
Sjálf bæjaröðin enn var ógleymd mér,
og oft mig barnið hingað var að dreyma.

Í hóla-skjóli á breiðri blómagrund
rís bær og kirkja, sá er fyrst mig hýsti;
þar ástrík móðir mér að hjarta þrýsti
í móðurgleði fyrstu lífsins stund,
og bað til guðs, hann gæfi mér það pund,
sem geymt ég fengi, vermdi af og lýsti.

Og yfir mörgu býr hann þessi bær
— einn bær, sem margar kynslóðir þó reistu,
er þær hver aðra hér af hólmi leystu;
um horfið líf hann ennþá vitnað fær.
Og þó að stöðugt þoki falli nær,
er þetta helgur arinn, sem menn treystu.

Við hugans sjónvarp sé ég föður minn,
á svip hans merki áhyggjanna þunga.
En frændur mínir: fólkið káta, unga,
það fyllir gleði og lífi bæinn sinn.
Þó þrengi skuggar óboðnir sér inn
og óhæg gjörist Braga hin létta tunga.

En æskan sú var glens og gamankær
og gleðisækin, rík var frelsisþráin.
Þá kom svo oft, þó kynni væru' ei náin,
að kvað hann við af gleði, hinn stóri bær —
sem bærist hingað ferskur fjallablær,
þá feyktist vanans molla út í bláinn.

Mér finnst, er hljóður geng ég hér um garð,
svo gott að reika um þessar fornu slóðir,
og minnast ykkar, faðir minn og móðir,
og mér svo ljós hér nálægð ykkar varð.
Þótt búið ykkar bæri rýran arð,
hér bættust ykkur margir vinir góðir.

☆

Það varð margt héraðsfleygt, sem faðir minn
hér forðum kvað. Af samtíð var hann dáður.
Og þó hans vegur væri þyrnum stráður,
hann vakti gleði, hvar sem steig hann inn.
Við fjölbreytt kynni, ríka reynslu um sinn,
hér raddsvið óx, varð hærra og dýpra en áður.

Og enn er bóndans hug í Hólum skipt,
svo hagnýt störf og list hann rækir saman.
Því Íslands-bóndinn enn sér gjörir taman
þann andans leik, sem honum mest fær lyft,
og leyfir sér að fylgja ei fyrirskrift,
sem fær ei skilið eðlisþátt svo raman.

Ég vissi fyrr og hef nú heyrt í dag,
að hulið geymist margt hjá sveitalýði.
Hann faðir minn hér fékkst við ljóðasmíði,
nú fæst hann bóndinn hér við tón og lag.
Hann ætti skilið lof og hærri hag,
því hann er stéttar sinnar göfug prýði.

Svo göngum við í guðshús hér í dag,
og gamla kirkjan enn á hólnum bíður.
Þar guði helgað hefur dalsins lýður
um hundruð ára gleði og sorgarhag,
og flutt sín bænarorð og lofsöngslag
þeim lávarð, sem til veizlu öllum býður.

Í helgiþögn og fanginn hennar frið
ég fell í leiðslu, hugur hverfur manni.
Ó, heilög stund! Nú hlýði ég með sanni
á horfna tímans djúpa aldanið.
Við orgeltóna hlýja hrekk ég við.
Nú hljómar söngur fylgdarliðs í ranni.

Svo eigum við hér yndislega stund
og ára minna horfinn er nú þunginn.
Hér er mér aftur skírnarsálmur sunginn
og söng við helgum minninganna fund.
Ég héðan sný svo himinglaðri lund
og hrifum djúpum andi minn er þrunginn.

Mitt fólk hér fann ei gull í gæfuleit,
en gagnauðug af reynslu sannri, dýrri,
mín foreldri úr fjarðarbyggð svo hlýrri
sig fluttu aftur heim í Mývatnssveit.
Oss frændur þrjá þau fluttu úr þessum reit
til fjalla austur, — sprota af kynslóð nýrri.

Ég fagna í dag, að hingað haldið var,
að Hóla fengum litið öðru sinni,
og rifjað upp hin gömlu, góðu kynni.
Ó, guði sé lof, að ég kom aftur þar!
Nú býr vor þjóð við umbreytt aldarfar;
sitt ættarstríð hún skal þó geyma í minni.

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Launin

Hann lá þar í rúminu nýtízku nýja,
er numinn var andi hans langt út í geim
og þúsundir hundraða æpandi anda
í andvöku-draumunum sóttu 'hann heim
og spriklandi limirnir lausir hann börðu,
sem litla vörn sýndi mót nágestum þeim.

Þeir tættu' hann í agnir með atómsins magni
og andi hans kvalinn í sérhverri bjó.
Hann vissi að bomban, sem borgirnar eyddi
í blóðkorni hverju í ögnunum sló —
sú bomba', er hann hafði af hugviti sínu
með herkænsku smíðað og ískaldri ró.

Hann vaknaði' á gólfinu vitstola af æði
og vissi ekki framar að draumur það var,
er uppreisnar samvizkan særð honum færði
og sakirnar ótal á gerðir hans bar,
því borgirnar tvær hafði' hann baðað í eitri
og bannfært alt líf, sem að vitkaðist þar.

DR. STEFÁN EINARSSON:

Útverðir norræns anda og norrænna fræða í Austurvegi

Eitt af því sem hætt er við að greini Vestur-Íslendinga frá löndum þeirra austan hafs er það, að flestir þeirra munu ekki skilja neitt Norðurlandamál, annað en íslenzku. Að vísu er þetta munur sem virðist eiga fyrir sér að fara minnkandi, því að það færist nú mjög í vöxt heima á Íslandi, að menn trassi að læra dönsku, norsku eða sænsku, en láti sér nægja enskuna eina. Þegar ég var að alast upp heima á Íslandi, var það fátítt að Danir, þótt þeir dveldu langdvölum á landinu, lærðu nokkuð í málinu, og var það meðal annars af því, að hvar sem þeir komu gátu þeir notað sína eigin tungu og komust aldrei að með það að tala mál landsins. En þegar ég var heima í fyrra (sumarið 1951), hlustaði ég á danskan fræðimann, Martin Larsen, halda fyrirlestra í útvarpið, og þótt framburður hans bæri enn danskan keim, þá talaði hann að öðru leyti lýtalausa og góða íslenzku. Mér þótti þetta undarlegt fyrirbrigði og spurði manninn, hvernig á því stæði, en hann kvað ástæðuna vera þá meðal annars, að nú væri það miklu fátíðara en áður að fólk skildi og talaði dönsku. En ég get í þessu sambandi getið þess, að eini útlendingurinn, sem ég hitti heima og heyrði tala íslenzku svo að ekki heyrðist neitt á mæli hans var Peter Hallberg, ungur sænskur háskólakennari frá Gautaborg. Tómas Jóhannsson frá Lundi talaði hana líka, en ekki eins vel enn sem komið var.

Raunar ætlaði ég hvorki að tala sérstaklega um útlendinga, sem íslenzku tala, né Íslendinga báðum megin hafs, sem skilja ekki neitt Norðurlandamál, þótt þess væri kannske full þörf. Við Íslendingar erum Norðmenn að uppruna og höfum um allan okkar aldur haft menningarsamband við Norðurlönd. Þegar við slítum þessu sambandi með því að hætta að lesa önnur Norðurlandamál og bókmenntir, þá erum við að nokkru leyti undir sömu örlög seldir og köngulóin í æfintýri Jóhannesar Jörgensens, sem klippti á þráð, er hún hafði sigið á ofan úr tré, en felldi um leið niður allan vefinn sinn af því að hún hafði steingleymt til hvers þessi þráður var. Það er því trúa mín, að íslenzki prófessorinn í Winnipeg gæti gert margt óþarfara — ef hann hefði tíma til — en að leiðbeina mönnum um nám einhvers Norðurlandamáls eða um lestur bókmennta þess.

En svo að ég komist einhverntíma að efninu, þá var það ætlun mín að

segja mönnum eitthvað lítilsháttar af kynnum mínum við sænsk-finnlenzka fræðimenn og andleg viðfangsefni þeirra, einkum þau sem kynnu að verða íslenzkum lesendum lærdómsrík.

Svíar þeir er í Finnlandi búa á suður og vesturströnd landsins og í skerjagarðinum og á Álandseyjum — rúmlega helmingi fleiri en Íslendingar — hafa þá sérstöðu meðal Norðurlandabúa, að ekki allfáir þeirra og a. m. k. flestir fræðimenn þeirra skilja og tala finnsku, sumir jafnvel rússnesku. Annars er sænska þeirra, hvað framburð snertir einna keimlíkust íslenzku af öllum Norðurlandamálunum. Fram á 19. öld voru þeir auk þess höfðingjar Finnlands og þegar Finnum sjálfum óx þjóðrækni og fiskur um hrygg litu þeir á þessa Svía nokkuð svipuðum augum og við Dani á sama tíma. Varð sá leikur fljótt nokkuð ójafn, þar sem sænskir Finnlendingar voru ekki nema svo sem 12—13% af allri þjóðinni, og þótt lög væru sett til að tryggja jafnrétti þjóðanna og tungnanna þá var það eigi allfámennur flokkur Finna, sem vildi gleypa Svía með húð og hári og hafa einn sið og eina tungu í einu landi. Voru sænskir Finnlendingar mjög í varnarstöðu þegar ég var þar veturinn 1924—25, en þegar ég heimsótti þá í fyrrahaust (1951), var mér sagt að eftir síðasta stríðið við Rússa hefði öllum slíkum ýfingum verið hætt. Samt sem áður er aðstaða Svía í Finnlandi mjög lík þeirri, sem Íslendingar hafa í Vesturheimi. Þeir verða að fylkja sér þétt um þjóðerni sitt til þess að halda því í horfi.

Þegar maður siglir undir Finnlandsströnd, þá virðist landið vera einn samfelldur klettagarður ekki hár, en kafinn barrskógi á svipaðan hátt og sumstaðar mun mega sjá við strendur Nýja-Skotlands og Nýfundnalands. En alólíkt er þetta íslenzkri landsýn með berum háum tindafjöllum eða flötum jöklum. Jafnvel eftir að upp lúkast sund og siglt er inn í skerjagarðinn er hver eyjan annari svipuð að hæð og lit: rauðar granítklappir og dökkgrænn barrskógur. Öðruvísi er að sjá landið úr lofti, þá er hver eyjan annari ólík og mergðin svo mikil að mann sundlar. Sömuleiðis sést að hér er eiginlega engin munur á landi og legi, því að landið er jafnfullt af vötnum, tjörnum og pollum og hafið af eyjum, hólmum og skerjum, og þótt Finnland hafi verið kallað þúsund vatna landið, þá eru vötn þess í raun og veru mörgum sinnum fleiri. Get ég tæplega hugsað mér fegurri sjón en að horfa á þetta víravirki láðs og lagar, granítklappa og barrskóga, vatna og fljóta úr loftinu.

Hending olli því að ég fór til Finnlands haustið 1924. Svíi í Uppsölum, Rolf Nordenstreng að nafni, mikill Íslendingavinur, hafði skrifað mér á ágætri íslenzku og ráðið mér að fara til prófessors Hugo Pippings í Helsingfors til að læra hljóðfræði. Ekki varð þó af því námi hjá honum, heldur stundaði ég það á hljóðfræðirannsóknarstofu háskólans í Helsingfors hjá finnskum fræðimanni, prófessor Franz Aima, sem var svo elskulegur að lesa mér fyrir á sænsku, þótt ég væri þá að kalla eini nemandi hans. Þar vann þó með mér ungur finnlenzkur hljóðfræðingur, Erik Lagus að nafni, en bæði hann

og kennari okkar eru nú löngu dánir, eins og fleiri vinir mínir austur þar. Hjá Pipping hlustaði ég aftur á fyrirlestra hans um Eddukvæði, en hræddur er ég um að Íslendingnum í mér hafi ekki dámað þegar hann vildi gera *Völuspá* að sænsku kvæði, enda munu margar djarfar tilgátur hans hafa þótt orka tvímælis með fræðimönnum. Samt er Pipping einhver hinn skarpasti og snjallasti fræðimaður sem ég hef þekkt, enda varð ekki um það deilt, að hann hafði sett *Völuspá* (*ask Yggdrasils*) í samband við veraldartrjá-tignun eigi aðeins í Uppsölum, heldur líka í Lapplandi og austur um alla Asíu með frændþjóðum Finna þar. En það var raunar finnskur trúbragðafræðingur, Uno Holmberg (er síðar kallaði sig Harva) sem þá nýlega hafði skrifað bók um veraldartréð (1922) og fór Pipping eftir bendingum hans. Hér voru því nýjar brautir ruddar, athyglisverðar bæði norrænum og finnskum fræðimönnum, brautir sem enginn gat rutt nema sá sem útsýn hafði, bæði til austurs og vesturs af því hann kunni bæði málin. Einn af hinum fyrstu fræðimönnum til að njóta góðs af þessu útsýni til beggja handa, þótt eigi væri hann lærisveinn Pippings, var Svíinn Dag Strömbäck, er skrifaði um seið á Íslandi og komst að þeirri niðurstöðu að Norðmenn og Íslendingar hefðu lært þá íþrótt af lappneskum og finnskum galdramönnum, og dró þá ályktun af þeirri staðreynd að þessi göfuga og kröftuga íþrótt reyndist vera útbreidd austur um alla norðanverða Síberíu, alla leið austur til Eskimóa á norðurströnd Canada, og líklega til Grænlands. Ég kynntist Degi fyrst á Íslandi sumarið 1926 og voru þá tveir seiðskrattar meðal íslenzkra stúdenta, hann og Sigurður Skúlason, er síðar afræktist þessi fræði en gerðist ritstjóri *Samtíðarinnar* og fyrirmyndarborgari. En svo að ég snúi nú aftur austur til Finnlands, þá kynntist ég þar veturinn sem ég var þar við nám, tveim lærisveinum Pippings, Finnlendingnum, og norrænufræðingnum Arnold Nordling og Svíanum og finnskúgriska fræðimanninum Björn Collinder er síðar varð prófessor í þeim fræðum við Uppsala-háskóla og hefur nýlega þýtt *Kalevala,* þjóðkvæði þeirra Finna, á sænsku svo að hreinasta snilld er að. En ég bjó með Arnold Nordling í Helsingfors og las með honum íslenzku, lærði hann málið svo vel, að hann mun hafa verið bezt talandi á íslenzku sænskra fræðimanna á sinni tíð, a. m. k. í Finnlandi, enda kom hann oft til Íslands meðal annars sumrin 1926 og 1930 — til Alþingishátíðarinnar. — Hann varð næsti eftirmaður Pippings í norrænum fræðum í Helsingfors. Pipping andaðist á stríðsárunum síðustu í hárri elli og saddur lífdaga, en Nordling dó fyrir aldur fram úr krabbameini frá konu og börnum nokkrum árum eftir stríðið. Hann ritaði ýmislegt um íslenzk fræði, var manna athugulastur, og þegar kennslubók mín í íslenzku kom út benti hann mér á atriði í notkun greinis með lýsingarorðum, sem enginn hafði áður veitt eftirtekt (jörðin græn).

Eftir að þeir rómantísku leiðtogarnir í Þýzkalandi, Herder og Grimm, höfðu vakið menn til skiln-

ings á gildi alþýðlegra þjóðkvæða og þjóðsagna, hófst söfnun þeirra á Norðurlöndum. Á Íslandi safnaði Jón Árnason bæði þjóðsögum og þjóðkvæðum, þulum og vikivökum, þótt ljóðasafnið yrði að bíða Ólafs Davíðssonar áður það kæmist á prent. Í Danmörku voru þjóðkvæðin kannske öllu merkilegri en þjóðsögurnar, enda hóf Svend Grundtvig útgáfu þeirra snemma og hélt henni áfram á merkilegan hátt. Svöruðu hinar dönsku *folkeviser* hans til ensku *balladanna* en samskonar kvæði voru líka algeng í Svíþjóð, Noregi og jafnvel ekki óþekkt, þótt sjaldgæfari væri, á Íslandi (þar kölluð íslenzk fornkvæði). Allt voru þetta upprunalega dansvísur. En meðan þetta gerðist á Norðurlöndum lét Elías Lönnrot, finnskur fræðimaður, greipar sópa um Finnland allt, ekki sízt Kirjálabotna, og safnaði þaðan finnsku *Kalevala*-kvæðunum er fjalla um fornhetjur þeirra Finna aftan úr heiðni, en Finnar voru tæplega fullkristnaðir fyrr en upp úr siðaskiftum. En síðan þetta var hafa bæði finnskir og finnlenzkir fræðimenn keppzt hvorir við aðra á sviðum mannfræði (ethnology) og þjóðfræði (*folklore*) og hafa Finnar haft svo góðar forsagnir á um rannsóknar aðferðir á þessum sviðum, einkum þjóðfræði að það hefur orðið öllum til fyrirmyndar. Um aldamótin var Edward Westermark mjög kunnur mannfræðingur, er skrifaði á ensku um hjónabandssiði villiþjóða. Hann var tengdafaðir Hugo Pippings. Ég kynntist tveim lærisveinum hans, Gunnari Landtmann, er lýsti frumbyggjum Nýju-Guineu og skrifaði upp ósiði þeirra og sögur, og K. Rob. V. Wikman, er skrifað hefur, auk margs annars, stóra bók um það sem kalla mætti „inngangsfræði hjónabandsins" á Norðurlöndum og víðar um Evrópu (og jafnvel Ameríku þar sem siðurinn kallast *bundling*). En vaninn var sá að sveinar byggðarlagsins eða þorpsins tóku hús á heimasætunum og lágu hjá þeim næturlangt eða alloft margar nætur með tukt og æru, áður en hjónaefnin tóku saman fyrir fullt og allt. Björnstjerne Björnson segir eina sögu af þessu á landsmáli og heitir hún „Ei farlig friing" eða „Hættuleg bónorðsför." Það undarlega er nú, að þótt þessi góði siður væri algengur um Norðurlönd virðast Íslendingar með öllu hafa farið varhluta af honum. Það eina sem hugsazt gæti að ætti við þetta er vísan:

Hann: *Margt býr í þokunni,*
þokaðu úr lokunni
lindin mín ljúf og trú.

Hún: *Fólkið mín saknar*
og faðir minn vaknar,
hann vakir svo vel sem þú.

En mjög er vafasamt hvort hér sé átt við sama sið, enda væri fróðlegt að heyra hvort nokkrir Vestur-Íslendingar könnuðust við hann af reynd eða afspurn.

Landtmann var prófessor í Helsingfors, en er nú löngu dáinn; Wikmann er enn prófessor í þessum fræðum í Åbo Akademi.

Úr því hér er minnst á Åbo Akademi er rétt að fara um það nokkrum orðum. Meðan Svíar voru drottnarar Finnlands var Åbo höfuð-

staður þess. Eins og nafnið bendir til liggur staðurinn við á (Árbær) og myndaðist þorpið þar við ána er skip gátu lengst flotið upp eftir henni, svo höfn var þar bæði trygg og góð og aðsókn mikil af landi eftir vörum þeim, er skipin gátu flutt bæði úr öðrum héruðum Finnlands og utanlands frá. Nú stendur þar mikil og fögur dómkirkja, var smíði hennar hafin 1229 — um það bil sem Snorri var að lúka við *Heimskringlu* sína. — Fljótt var farið að halda þar skóla, en 1630 var honum breytt í lúterskan Latínuskóla. Loks var háskóli stofnaður þar: Åbo Akademi hið eldra, og naut sá háskóli vaxandi virðingar þar til hann brann til kaldra kola ásamt miklum hluta bæjarins 1827. Var það einhver sá versti bruni sem sögur fara af á Norðurlöndum, en þó tæplega eins skeinuhættur norrænum fræðum og anda eins og eldurinn í Kaupinhafn tæpum hundrað árum áður, þegar Árnasafn brann. En þá (1827) hafði Finnland síðan 1808 verið undir veldi Rússa; þeir tóku höfuðstaðarrétt af Åbo 1812, en efldu Helsingfors til höfuðstaðar af því að sá staður var hálfu nær Sánkti Pétursborg. Og þegar Åbo brann var háskólinn líka fluttur til Helsingfors. Hér voru Svíar fyrst forgöngumenn í stjórnmálum og lærdómi, en eftir því sem bærinn óx og Finnum fjölgaði í honum varð hlutur þeirra Svía minni við þenna háskóla ríkisins, þar sem allt átti að fara fram á tveim tungum landsins. Það mun því þegar upp úr aldamótum hafa verið vakið máls á því, að endurreisa sænskan háskóla í Åbo og var þetta gert á stríðsárunum 1919 fyrir samtök og fórnarvilja þeirra Svía í Finnlandi, er síðan hafa haldið skólanum gangandi og vaxandi fram á þenna dag, en prívatháskólar eru eins sjaldgæfir fuglar austan hafs eins og þeir eru algengir vestan hafsins. Skólinn var átta árum yngri en Háskóli Íslands, en þó óx hann miklu fljótar, enda stóðu að honum meir en helmingi fleiri menn en Íslendingar, þar sem voru hinir sænsku Finnlendingar (yfir 300,000). Akademíið byrjaði með þrjár deildir: Heimspekisdeild (humaniora), stærfræði-náttúrufræðideild, og þjóðhagfræðideild. Ári síðar var efnafræði- og verkfræðideild aukið við, 1924 guðfræðideild og 1927 var verzlunardeild tengd lauslega við skólann. Háskólabókasafnið er nú annað í röð safna í Finnlandi með 400,000 bindi. Annars gefur það að skilja að með verðbólgu þessa síðasta og versta stríðs og eftirstríðsáranna, með alla hluti a. m. k. tíu sinnum dýrari en áður, hafi hvorki háskólinn né bókasafn hans átt góða daga.

Frá fyrstu tíð var prófessoratið í norrænum fræðum í Åbo Akademi rækt af Rolf Pipping, syni og lærisveini gamla Hugo Pippings, og hefur hann maklega haldið uppi lærdómssóma ættarinnar, og er hann ekki einn um það, því hann á tvo bræður, Nils, prófessor í stærðfræði í Åbo, og Hugo E., prófessor í hagfræði í Helsingfors. En prófessor í norrænum fræðum í Helsingfors heitir Olav T. O. Ahlbäck, lærisveinn Nordlings og eftirmaður hans, ungur maður og efnilegur.

Þeir Pippingsfeðgar voru miklir málfræðingar. Hugo Pipping hafði

byrjað á hljóðfræðirannsóknum, skrifað mikið um sögu norrænu málanna, hann hafði líka ritað mikið um rúnir, sem gríðarlega mikið er af í Svíþjóð og Eystrasaltslöndunum. Auk þess hafði hann gefið út forntexta eins og *Gotlandssögu,* skrifað um bragfræði og margt fleira fyrir utan fyrirlestrana um Eddu, sem áður nefndi ég. Rolf Pipping hefur ekki verið útaf eins fjölhæfur eins og faðir hans, en ekki síður nákvæmur og skarpskyggn. Hann hefur meðal annars gefið út *Eiríkskroníku,* sem er ein af hinum fáu miðaldaritum Svía í bundnu máli, á fyrirmyndarhátt og með gríðarmiklum skýringum.

Eins og Norðurlönd yfirleitt utan Íslands er sænska Finnland fullt af mállýzkum. Til dæmis get ég sagt frá því, að þegar ég hafði verið um mánaðartíma í Helsingfors og hafði aldrei fyrr borið við að tala sænsku, heldur aðeins dönsku, fór Nordling með mig upp í sveit og spurði kallana, hvaðan þeir héldu ég væri. Þeir voru ekki vissir, en gizkuðu á að ég kynni að vera vestan úr Pargas. Að ég væri útlendingur datt þeim ekki í hug. Eins og geta má nærri hafa fræðimenn lagt hug á að lýsa þessum mállýzkum og hafði prófessor O. F. Hultmann, samtímamaður Hugo Pippings, skrifað um þær yfirlitsrit fyrir aldamót, en síðan hafa margir ritað um einstakar mállýzkur eða einstök atriði í þeim.

Og eins og málið er ólíkt þá er líka sinn siður í sveit hverri, en um allt þetta hafa fræðimenn Finnlendinga verið hinir gjörhugulustu. Þeir hafa safnað nákvæmlega öllu sem þeir gátu um verklega menningu sveitanna til lands og skerja frá húsum og bæjum, frá skipum og bátum til einföldustu tækja bænda, skógarhöggsmanna og fiskimanna. Langar og ýtarlegar ritgerðir hafa verið skrifaðar um byggingarlag húsa, um heyvinnu- og akuryrkjuverkfæri, um smíðaverkfæri og skógarhöggs, um búninga fólksins, um línur og net, gildrur og nótir. Menn hafa leitazt við að bjarga hinu gamla úr sveitunum á byggðasöfn; eitt slíkt er Fölisön skammt frá Helsingfors, þar eru varðveittir bjálkakofar, bæir og skemmur úr ýmsum héruðum landsins og fylltir af húsgögnum þeim og munum sem til þeim heyra. Í Åbo, sem eins og áður er sagt, var gamall siglingabær, er mikið safn af gömlum skipum og hlutum sem þeim tilheyra og sjóferðum. Þá hefur ekki síður verið safnað miklu og ritað mikið um andlega menningu sveita og skerjabúa. Hér tilheyra nákvæmar lýsingar á siðum þeim og venjum er fylgja hátíðum og tyllidögum ársins eða merkis- og heiðursdögum manna, svo sem fæðingum, skírn, fermingu, brúðkaupi og dauða. Af þessum heiðursdögum eru ekki hvað sízt brullaup og erfidrykkjur merkilegar sökum viðhafnar í búningum, söng og hljóðfæraleik, mat og drykk. Hér er svo komið að þjóðsögum og þjóðkvæðum, þjóðdönsum, þjóðbúningum, leikum, þulum, barnagælum og þar með fylgir þjóðtrú og hindurvitni, víti og galdrar. Á síðari hluta 19. aldar var faðir og alnafni vinar míns Ernst Lagus forgöngumaður að því að safna þessum þjóðlega fróðleik.

En sá núlifandi maður sem mest og bezt hefur unnið að söfnun þessa

þjóðlega fróðleiks er tvímælalaust Otto Andersson og má kalla að hann sé Ólafur Davíðsson og Bjarni Þorsteinsson þeirra Finnlendinganna í einni persónu. Hann er nú rúmlega sjötugur, var fæddur í Mariehamn á Álandseyjum, stúderaði músík og þjóðfræði í Helsingfors, varð prófessor í söngfræðisögu og þjóðfræðum í Åbo Akademi og oftar en einu sinni rektor þess háskóla. Þegar fyrir aldamót var hann farinn að taka virkan þátt í sönglífi og menntun sænskra Finnlendinga, sem einkum var falið í kórsöng karla og kvenna; var siður að halda geysimikil kórsöngvamót með fárra ára millibili hingað og þangað í borgum eða byggðum sænska Finnlands. Voru þessi söngmót geysivinsæl og rammar stoðir undir þjóðrækni þeirra Finnlendinga, enda bönnuð af Rússum keisaraveldisins, þegar þeim bauð svo við að horfa. En Otto Andersson gerði miklu meira en að stýra kórnum, safna þjóðvísum og lögum, raddsetja og yrkja lög sjálfur, hann stofnaði félag sem Bragi nefndist og vann að þessum áhugamálum hans öllum. Margir af félagsmönnum komu sér upp þjóðbúningum og dönsuðu þjóðdansa í þeim, þeir gátu slegið upp bóndabrullaupi ef á lá, með gömlum fiðlurum utan úr byggðunum, ef þeir áttu þá fiðlur, því að í sumum afskekktustu sveitunum eða úti í skerjunum voru enn til músíkantar er spiluðu á *talhörpu* (—taglhörpu) með boga, en líkneski af slíkum taglharpara fann Otto Andersson síðar í dómkirkjunni í Niðarósi, er reist var á 11. og 12. öld til heiðurs Ólafi helga, og er ekki ólíklegt að þessi einkennilega harpa hafi líka verið notuð á Íslandi, þótt engar sögur fari af henni þar og við höfum ekki geymt annað en langspilið og svokallaða fiðlu sem líktist því.

Sturlunga saga segir um Snorra að hann hafði hinar beztu forsagnir á öllu sem hann lét gera, og hefur mér oft flogið það í hug, er ég hef minnzt Otto Anderssons og félags hans, Braga. Hef ég oftar en einu sinni vikið að aðferðum þeirra og vinnubrögðum heima á Íslandi í þeirri von að Íslendingar tækju sér þá til fyrirmyndar, en ekki veit ég til þess, að það hafi borið neinn árangur. Mun ég nú segja Vestur-Íslendingum frá því hvað sem þeir kunna að gera með það. Menn skyldu hafa ætlað, að þar sem aðaltilgangur félagsins var að safna þjóðlegum fræðum, þá hefði söfn þeirra takmarkað sig við þjóðlög, dansa, vísur, kvæði, sögur, leiki, þulur, gátur, o. s. frv. — en svo var ekki. Otto Andersson var ekki ánægður með minna en að hafa *allt* sem hendur mátti á festa um sænska Finnlendinga, en til þess þurfti hann að hafa allt það sem skrifað var á sænsku í blöðum og tímaritum landsins. Þar voru tvær leiðir til: annaðhvort að gera skrá um allt þetta, eða fá tvö eintök af öllum þessum tímaritum og blöðum og klippa þau niður í úrklippusafn. Bragi tók sér fyrir hendur að gera það síðara, með þeim árangri að nú er úrklippusafn þetta alveg einstök fljóttekin heimild um allt sem komizt hefur í blöð á þessu tímabili í sænska Finnlandi. Til dæmis þarf Otto Andersson ekki annað en að líta á þetta safn sitt til þess að hafa þar allt sem um Jean

Sibelius hefur verið skrifað frá því safnið byrjar og fram á þennan dag, og þar sem hann er nú að semja æfi Sibeliusar, má geta nærri hvert gagn hann hefur af safninu til þess. Geta má þess að Jón Sigurðsson átti mikið úrklippusafn um Ísland, svo líklega gætu Vestur-Íslendingar gert margt óþjóðlegra og ófróðlegra en að byrja á slíku safni fyrir sjálfa sig (í Háskólanum eða Þjóðræknisfélaginu). Hitt sem þeir ættu að gera væri að gera skrá yfir allar greinar, sögur og kvæði, sem komið hafa í vestur-íslenzkum blöðum og tímaritum. Ég man nú ekki hvort blöðin hafa nokkurntíma haft efnisyfirlit, en sé svo, þá er það mjög langt síðan. Hinsvegar veit ég ekki hvort *Heimskringla* og *Lögberg* hafa spjaldskrá á skrifstofum sínum yfir innihald sitt, en það mun vera siður flestra blaða hér í Ameríku, þótt fá eða engin nema New York Times gefi út árlegt efnisyfirlit.

Eitt af áhugamálum Otto Anderssons var að safna (aust)-sænskum þjóðlögum, og ef hann hefði alizt upp nú á dögum mundi hann eflaust hafa farið með hljóðbandavél (tape recorder) út í byggðirnar til að láta karla og kerlingar syngja og kveða á bandið, en fiðlunga, harpara og harmoníkumenn spila. En af því að hann byrjaði fyrir aldamót þá notaði hann einungis sitt góða eyra og hefur notað það síðan mest af öllu. En nú mun hann manna fróðastur um þjóðlög og sögu þeirra á Norðurlöndum, og þegar hið mikla safnrit, *Nordisk Kultur,* gaf út bindi um músík þá var hann ritstjóri þess. Og þótt sænsku þjóðlögin og vísurnar væru aðalviðfangsefni hans, þá hefur hann dregið langa nót að efninu bæði út um víða veröld og aftur í aldir. Þannig hafa eigi aðeins finnsk og rússnesk þjóðlög orðið vatn á myllu hans, heldur hefur hann líka farið um Suðureyjar (Hebrides) og Hjaltland hlustað og skrifað upp margt fémætt. Einnig til Íslands hefur hann farið að safna rímnalögum og hefur í smíðum ritgerð mikla um uppruna þeirra. Er vonandi að honum takist þar að komast þar feti framar en bókmenntasögufræðingar, sem hafa ekki notið söngfræðilegrar menntunar eins og vor ágæti Björn Karel Þórólfsson, sem allra núlifandi manna er fróðastur um rímur og bókmenntalegan uppruna þeirra. Otto Andersson er og einn þeirra sem mest hefur ritað um hinn einkennilega kvæðahátt Finna, þar sem kvæðamennirnir sitja hvor á móti öðrum, haldast í hendur og róa sér, og kveða alltaf á víxl aðra hverja hendingu (vísuorð). Gömlu Kalevala-kvæðamennirnir notuðu þessa aðferð a. m. k. þegar þeir vildu hafa mikið við. Fram á síðustu ár vissu menn ekki af eldri lýsingu á þessari söngaðferð en þeirri, sem Henrik G. Porthan, 18. aldar fræðimaður í Åbo hafði gefið í frægri ritgerð um skáldskap Finna, ritaðri 1878. En nýlega fannst önnur heimild um Lappagaldur kveðinn á sama hátt frá 1730, líklega skrifuð í Åbo. Þeim fræðimönnunum í Åbo og Helsingfors þótti það því ekki svo lítil tíðindi þegar ég gat sagt þeim frá því að ég hafði, af skærri hendingu, rekizt á sömu söngaðferðina í *Sturlungu,* þar sögð notuð til að kveða draugslega draumvísu árið 1208. Það sannar eigi aðeins að aðferðin er með vissu 500

árum eldri en menn vissu áður, heldur má heita að það sé ugglaust að telja hana a. m. k. 900 árum eldri, þar sem líklegast er að aðferðin hafi borizt með lappneskum galdramönnum (Finnum) til Íslands á landnámstíð.

Eitt af því, sem Otto Andersson hefur látið sér detta í hug er það, að kveða mætti hið gamla íslenzka fornyrðislag á Eddukvæðunum undir Kalevala-lagi þeirra Finna og verður ekki annað sagt en að sú tilgáta styrktist heldur en hitt, fyrst vitað er með vissu að þeir (Íslendingar) notuðu stundum sömu söngaðferðina (raunar er draumvísan ekki undir fornyrðislagi, heldur dróttkvæðum hætti runhendum). En til þess að sýna mönnum framan í þenna möguleika prenta ég hér tvær upphafslínur úr *Kalevala* og tvær langlínur (eða fjögur vísuorð) úr *Völuspá*. Tvítekið er lagið nógu langt fyrir eitt (átta vísuorða) erindi í fornyrðislagi, en til eru líka lög, sem taka mundu yfir fjórar línur í *Kalevala,* en eitt erindi af fornyrðislagi.

Satt er það að stíll þessa *Kalevala*-lags er miklu nýtízkulegri en stíllinn á lögum þeim, er Bjarni Þorsteinsson hefur á fornyrðislagi og dróttkvæðu í *Íslenzkum þjóðlögum;* minna þau meir á gamlan kirkjusöng og tvísöngslögin íslenzku. En það er varla aðalatriði, heldur hitt að hljóðfallið í finnsku og íslenzku fornkvæðunum er svo svipað.

Ég hef nú drepið á margt í grein þessari, en þó orðið að fara allt of fljótt yfir sögu. Ég vona samt að hún sýni að við Íslendingar, útverðir norrænnar menningar í vestri, höfum, ef að er gáð, ekki svo lítið að læra af Austur-Svíum og Finnlendingum, útvörðum norrænnar menningar í austri. Læt ég svo að sinni útrætt um það mál.

FINNBOGI GUÐMUNDSSON:

Hringurinn Hnituður

Mér hefur stundum, síðan ég kom hingað vestur, dottið í hug sagan af honum Norna-Gesti og dreg það nú ekki lengur að rifja hana upp.

Hún hefst á þessa leið:

„Svo er sagt, að á einum tíma, þá er Ólafur konungur sat í Þrándheimi, bar svo til, að einn maður kom til hans að áliðnum degi og kvaddi hann sæmilega. Konungur tók honum vel og spurði, hver hann væri, en hann sagðist Gestur heita. Konungur svarar: „Gestur muntu hér vera, hversu sem þú heitir.“ Gestur svarar: „Satt segi eg til nafns míns, herra, en gjarna vilda eg að yður gisting þiggja, ef kostur væri.“ Konungur sagði honum það til reiðu vera. En með því að áliðinn var dagur, vildi konungur ekki tala við gestinn, því að hann gekk þá skjótt til aftansöngs og síðan til borðs og þá til svefns og náða.

Og á þeirri sömu nótt vakti Ólafur konungur Tryggvason í sæng sinni og las bænir sínar, en aðrir menn allir sváfu í því herbergi. Þá þótti konungi einn álfur eður andi nokkur koma inn í húsið og þó að luktum dyrum öllum. Hann kom fyrir rekkju hvers manns, er þar svaf, og að lyktum kom hann til sængur eins manns, er þar lá utarlega. Þá nam álfurinn staðar og mælti: „Furðu sterkur lás er hér fyrir tómu húsi, og er konungur eigi jafnvís um slíkt sem aðrir láta, er hann sé allra manna spakastur, er hann sefur nú svo fast.“

Eftir það hverfur sá á brott að luktum dyrum, en snemma um morgininn eftir sendir konungur skósvein sinn að verða vís, hver þessa sæng hafði byggt um nóttina. Prófaðist svo, að þar hafði legið gesturinn. Konungur lét kalla hann fyrir sig og spurði, hvers son hann væri, en hann svarar: „Þórður hét faðir minn og var kallaður þingbítur, danskur að kyni. Hann bjó í þeim bæ í Danmörk, er Græningur heitir.“ „Þriflegur maður ertu,“ segir konungur. Gestur sjá var djarfur í orðum og meiri en flestir menn aðrir, sterklegur og nökkvat hniginn í efra aldur. Hann biður konung að dveljast þá lengur með hirðinni. Konungur spurði, ef hann væri kristinn. Gestur lézt vera prímsigndur,* en eigi skírður. Konungur sagði honum heimilt að vera með hirðinni, — „en skamma stund muntu með mér óskírður.“ En því hafði álfurinn svo til orðs tekið um lásinn, að Gestur signdi sig um kveldið sem aðrir menn, en var þó reyndar heiðinn.“

Þegar Íslendingar komu fyrst til

**Prímsigning* (lat. *prima signatio*) var eins konar minni skírn; var gert krossmark yfir heiðnum mönnum til þess að særa frá þeim illa anda, og máttu þeir þá ganga til messu og hafa samneyti við kristna menn; þess er víða getið, að heiðingjar létu prímsignast til þess eins að geta samneytt kristnum þjóðum, án þess um nokkur trúarskipti væri að ræða (Ísl. fornrit, II, 128. bls.).

þessa lands, var aðkoman ekki ó-svipuð því, er að ofan getur. Það var litið á þá sem gesti og þeim fengin gisting, enda fóru þeir ekki fram á meira. Þeir fluttu með sér tungu sína og trú, þó að sumir létust vera prímsigndir. Þeim sem fyrir voru fór líkt og álfinum, er hann mælti: „Furðu sterkur lás er hér fyrir tómu húsi.“ — Þeir skildu þá ekki og vissu því ekki, yfir hverju þeir bjuggu, hugsuðu sem svo, að þeir skyldu ekki lengi vera með þeim óskírðir.

Gestur dvelst nú með konungi. „Er honum skipað utar frá gestum. Hann var siðsamur maður og látaður vel. Var hann og þokkasamur af flestum mönnum og virðist vel.“

Og sagan heldur áfram:

„Litlu fyrir jól kom Úlfur heim hinn rauði og sveit manna með honum. Hann hafði verið um sumarið í konungs erendum, því að hann var settur til landgæzlu um haustið í Víkinni við áhlaupum Dana. Var hann jafnan vanur að vera með Ólafi konungi um hávetri. Úlfur hafði að færa konungi marga góða gripi, er hann hafði aflað um sumarið, og einn gullhring hafði hann aflað, er Hnituður hét. Hann var hnitaður saman í sjö stöðum, og var með sínum lit hver hluturinn. Miklu var hann gullbetri en aðrir hringar.

— — — — —

Heldur konungur nú jól sín ríkulega og situr í Þrándheimi, en hinn átta dag jóla gefur Úlfur hinn rauði hringinn Hnituð Ólafi konungi. Konungur þakkar honum gjöfina og alla sína trúlynda þjónustu, er hann hafi jafnan veitt honum. Fer þessi hringur víða um herbergi, þar er menn drukku inni, því að þá voru eigi hallir smíðaðar í þann tíma í Noregi. Sýnir nú hver öðrum, og þykjast menn eigi séð hafa jafngott gull sem í hringinum var og að lyktum kemur á gestabekk og svo fyrir gest hinn ókunna. Hann lítur á og selur aftur hringinn yfir þvera höndina, þá er hann hélt áður á kerinu. Finnst honum fátt til og talar ekki til þessa gripar, en hefir gamanræður sem áður við sína félaga.

Einn herbergissveinn skenkti utar á bekkinn gestanna. Hann spyr: „Lízt yður vel á hringinn?“ „Allvel,“ sögðu þeir, „utan gesti hinum nýkomna, honum finnst ekki til, og það hyggjum vér, að hann kunni ekki til að sjá, að hann anzar ekki um slíka hluti.“ Herbergissveinninn gengur innar fyrir konung og segir honum þessi hin sömu orð gestanna og þessi hinn komni gestur, hversu hann anzaði lítt til þessa gripar, er honum var sýnd slík gersimi. Konungur sagði þá: „Gestur hinn komni mun fleira vita en þér munuð ætla, og skal hann koma til mín í morgin og segja mér nokkura sögu.“

Nú talast þeir við gestirnir utar á bekkinn. Þeir spyrja hinn nýkomna gest, hvar hann hefir séð jafn góðan hring eður betra. Gestur svarar: „Með því að yður þykir undarlegt, að eg tala svo fátt til, þá hefi eg víst séð það gull, að engan mun er verra, nema betra sýnist.“ Nú hlæja konungsmenn mjög og segja, að þar horfist til gamans mikils, — „og muntu vilja veðja við oss, að þú hafir séð jafngott gull sem þetta, svo að þú megir það sanna. Skulum vér við setja fjórar merkur gangsilfurs,

en þú kníf þinn og belti, og skal konungur um segja, hvorir sannara hafa.“ Gestur sagði þá: „Eigi skal nú hvort tveggja gera, vera í kallsi með yður, enda halda eigi ummæli þau, sem þér biðjið, og skal víst veðja hér um og svo mikið við leggja sem þér hafið mælt, en konungur skal um segja, hvorir sannara hafa.“ Hætta þeir nú sínu tali. Tekur Gestur hörpu sína og slær vel og lengi um kvöldið, svo að öllum þykir unað í á að heyra, og slær þó Gunnarsslag bezt, og að lyktum slær hann Guðrúnarbrögð hin fornu. Þau höfðu menn eigi fyrr heyrt. Og eftir það sváfu menn af um nóttina.

Konungur stendur snemma upp um morguninn og hlýðir tíðum, og er þeim er lokið, gengur konungur til borðs með hirð sinni. Og er hann er kominn í hásæti, gengur gestasveitin innar fyrir konung og Gestur með þeim og segja honum sín ummæli öll og veðjan þá, sem þeir höfðu haft áður. Konungur svarar: „Lítið er mér um veðjan yðra, þó að þér setjið peninga yðra við. Get eg þess til, að yður hafi drykkur í höfuð fengið, og þykir mér ráð, að þér hafið að engu, allra helzt ef Gesti þykir svo betur.“ Gestur svarar: „Það vil eg, að haldist öll ummæli vor.“ Konungur mælti: „Svo lízt mér á þig, Gestur, að mínir menn muni hafa mælt þig í þaular um þetta mál meir en þú, en þó mun það nú skjótt reynt verða.“

Eftir það gengu þeir í brott, og fóru menn að drekka, og er drykkjuborð voru upp tekin, lætur konungur kalla Gest og talar svo til hans: „Nú verður þú skyldur til að bera fram gull nokkurt, ef þú hefir til, svo að eg mega segja um veðjanina með yður.“ „Það munuð þér vilja, herra,“ sagði Gestur. Hann þreifar þá til sjóðs eins, er hann hafði við sig, og tók þar upp eitt knýti og leysir til og fær í hendur konungi. Konungur sér, að þetta er brotið af söðulhringju, og sér, að þetta er allgott gull. Hann biður þá taka hringinn Hnituð, og er svo var gert, ber konungur saman gullið og hringinn og mælti síðan: „Víst lízt mér þetta betra gull, er Gestur hefir fram borið, og svo mun lítast fleirum mönnum, þó að sjái.“ Sönnuðu þetta þá margir menn með konungi. Síðan sagði hann Gesti veðféð. Þóttust gestirnir þá ósvinnir við orðnir um þetta mál. Gestur mælti þá: „Takið fé yðvart sjálfir, því að eg þarf eigi að hafa, en veðjið ekki oftar við ókunna menn, því að eigi vituð þér, hvern þér hittið þann fyrir, að bæði hefir fleira séð og heyrt en þér, en þakka vil eg yður, herra, úrskurðinn.“

Vér sjáum metnað Gests og einurð að láta sig hvergi hvorki fyrir hirðmönnum né konungi. Og ekki vill hann þiggja veðféð, þegar hann hefir unnið veðmálið, heldur biður hirðmenn að taka fé sitt sjálfa og gefur þeim ráðningu í þokkabót.

Konungur vill nú vita, hvaðan Gestur fékk gullið, er hann fór með, og bregður Gestur á langa sögu. Kemur þá upp úr kafinu, að Gestur er nær 300 vetra og hefur verið með fjölmörgum fornkonungum víða um lönd. Segir hann mest frá Sigurði Fáfnisbani og ferðum sínum með honum, en í einni þeirra eignaðist hann gullið góða. Er bezt að láta Gest sjálfan segja frá:

„Var það einn dag, að Sigurður Fáfnisbani reið til einnar hverrar stefnu. Þá reið hann í eina hverja veisu, en hesturinn Grani hljóp upp svo hart, að í sundur stökk brjóstgjörðin og féll niður hringjan, en er eg sá, hvar hún glóaði í leirinum, tók eg upp, og færða eg Sigurði, en hann gaf mér. Hafið þér nú fyrir litlu séð þetta sama gull.“

Þegar í torfæru er komið, verða menn — líkt og Grani — að hlaupa upp hart eða sitja fastir ella. Íslendingar hafa, ef svo mætti segja, ort sig upp úr erfiðleikunum, og við þau átök orðið til einhverjar hinar merkilegustu bókmenntir. Og þó að brjóstgjörðin hafi stundum hrokkið í sundur og hringjan fallið niður, hafa þeir alltaf séð, „hvar hún glóaði í leirinum“, og tekið hana upp.

Bókmenntirnar og tungan hafa verið og eru þeirra gull, og því geta þeir haldið til jafns við hvert annað gull, hvar sem þeir eru staddir. En það fá þeir ekki gert, nema þeir þekki gullið og öðlist fyrir þekkingu sína þann metnað og þá einurð, sem þarf til að bera það fram.

Þjóðmenning Kanadamanna er enn á æskuskeiði, að minnsta kosti í öllum vesturfylkjunum. Þau eru að kalla ný byggð, þar sem ægir saman allra þjóða mönnum. Fyrstu kynslóðirnar hafa þegar rutt götuna og brotið landið, og nú er að breikka veginn og víkka akurinn og dýpka, þ. e. að rækta hann betur. En menningin er enn sundurleit eða svipuð og hringurinn góði í sögunni, áður en hann var hnitaður saman. Hlutverk vort er að smíða úr brotunum hringinn Hnituð og gera hann svo, að hann verði betri en brotin einstök. En því aðeins má það verða, að hver leggi það í smíðina, sem hann á bezt til.

Öll góð smíði er þolinmæðisverk, og menning fámennrar þjóðar í víðáttumiklu landi verður ekki mótuð nema á löngum tíma. Í þá smíði hafa Íslendingar verið að leggja að sínum hluta: atorku, ráðvendni, frelsisást, umbótahug og námfýsi. Þeir hafa samlagazt vel, en þó ekki gleymt, hvaðan þeir komu og hverjir þeir voru. Þeir hafa verið með sínum lit líkt og hluturinn hver í hringnum Hnituð. En hversu horfir nú í þeim efnum? Hafa yngri kynslóðirnar haldið lit sínum að sama skapi sem þær hafa samlagazt vel? Vér sáum, hvaðan Gesti kom styrkurinn, er hann mælti við hirðmennina: — „en veðjið ekki oftar við ókunna menn, því að eigi vituð þér, hvern þér hittið þann fyrir, að bæði hefir fleira séð og heyrt en þér.“ — Öryggi Gests var fólgið í aldri hans og reynslu, og þó var hann aðeins 300 ára. En Íslendingar eru rúmra 1000 ára og allir í einu sálufélagi, svo að orð og dæmi forfeðra vorra í meira en 30 ættliði ná enn að bergmála í oss, ef vér aðeins viljum ljá þeim eyra. Úr þessu sálufélagi gátu Íslendingar ekki gengið né vildu ganga, er þeir fluttust hingað vestur. Það sýnir öll hin andlega íslenzka starfsemi, sem hér hefur farið fram: kvæðin, sem hafa verið ort, og sögurnar, sem hafa verið samdar, öll blöðin, ræðurnar, ritgerðirnar, guðsþjónusturnar, samkomurnar og framlögin til menningarmála. Krafturinn í fyrstu kynslóðinni, sem kom hingað með 1000

ára atrennu, hefur ekki fjarað út, en hann hefur þorrið að mun, jafnframt því sem hann hefur beinzt inn á aðrar brautir.

Sumir segja, að það sé allt með felldu, en ég segi, að svo sé ekki: íslenzkan á ekki skilið að koðna hér niður og gleymast. Hún hefur verið líf og yndi foreldra vorra, og þó að hún geti e. t. v. ekki orðið líf vort, þá eigum vér að hafa þann metnað að kunna hana og varðveita sem yndi vort.

En hverfum nú enn að sögu Gests, þar sem hann skýrir oss frá, hví hann var kallaður Norna-Gestur.

„Það var þá er eg var fæddur upp með föður mínum í þeim stað, er Græningur heitir. Faðir minn var ríkur að peningum og hélt ríkulega herbergi sín. Þar fóru þá um landið völvur, er kallaðar voru spákonur og spáðu mönnum aldur. Því buðu menn þeim og gerðu þeim veizlur og gáfu þeim gjafir að skilnaði. Faðir minn gerði og svo, og komu þær til hans með sveit manna, og skyldu þær spá mér örlög. Lá eg þá í vöggu, er þær skyldu tala um mitt mál. Þá brunnu yfir mér tvö kertisljós. Þær mæltu þá til mín og sögðu mig mikinn auðnumann verða mundu og meira en aðra mína foreldra eður höfðingjasynir þar í landi og sögðu allt svo skyldu fara um mitt ráð. Hin yngsta nornin þóttist of lítils metin hjá hinum tveimur, er þær spurðu hana eigi eftir slíkum spám, er svo voru mikils verðar. Var þar og mikil ribbaldasveit, er henni hratt úr sæti sínu, og féll hún til jarðar. Af þessu varð hún ákafa stygg. Kallar hún þá hátt og reiðilega og bað hinar hætta svo góðum ummælum við mig, — „því að eg skapa honum það, að hann skal eigi lifa lengur en kerti það brennur, er upp er tendrað hjá sveininum.“

Eftir þetta tók hin eldri völvan kertið og slökkti og biður móður mína varðveita og kveikja eigi fyrr en á síðasta degi lífs míns. Eftir þetta fóru spákonur í burt og bundu hina ungu norn og hafa hana svo í burt, og gaf faðir minn þeim góðar gjafir að skilnaði. Þá er eg er roskinn maður, fær móðir mín mér kerti þetta til varðveizlu. Hefi eg það nú með mér.“

Ýmsir hafa orðið til að spá íslenzkunni aldur hér vestra, bæði góðar nornir og illar. Ef til vill hefur einhverjum fundizt líkt og ungu norninni þær vera of lítils metnar — hvað svo sem nú ribbaldasveitinni líður — og illar forspár sprottið af því. En eldri nornirnar hafa þó alltaf mátt sín meira, þær sem slökkt hafa á kertinu og treyst mæðrunum fyrir því.

Og nú er svo komið, að Vestur-Íslendingar, þeir sem fullorðnir eru, hafa tekið við kertinu af mæðrum sínum. Hvað þeir síðan gera við það, er undir þeim sjálfum komið. Þeir geta kveikt á því strax — og hafa reyndar sumir þegar gert það, — en þeir geta einnig varðveitt það áfram og fengið það að svo búnu börnum sínum til varðveizlu.

Menning þjóðar vex ekki, nema hver kynslóð leggi sig fram og skili hinni næstu jafnmiklu eða meiru í þeim verðmætum, er mölur og ryð fá eigi grandað, verðmætum, sem ekki stoðar að vísa í, nema vér eigum inni fyrir þeim.

BJÖRN ÓL. PÁLSSON:

Auðnuskildingur

— Kafli úr óprentaðri skáldsögu —

Haustið kom, með sjósókn, og afmæli Öddu.

Alltaf hafði eitthvað verið haldið upp á fæðingardag þeirra krakkanna á Látrum, en slíkt var kannski ekki vani hér, enda vissu víst fáir, að Adda litla varð þrettán ára í dag. Það var nærri því tilviljun, að Magnús fékk vitneskju um þetta.

Þau beittu um daginn, það var þeirra verk eftir að róðrar hófust. Mest var farið með kastlóðir. Þeir Vilmundur og Halldór voru bara tveir á.

Beitingaskúrinn var niðri við sjó. Hann var rakur, saltlyktandi og kaldur. Þar voru geymd veiðarfæri. Oftast var aflinn saltaður á gólfið í öðrum enda hans, sölufiskurinn sér í stafla og umsaltaður, en ruslfiskið í hrúgu, í það var úrsaltið notað.

Naust var hjá skúrnum. Þar var báturinn geymdur á veturna.

Stundum unnu krakkarnir þöglir, og stundum töluðust þau við. Þau urðu að keppast. Hendur þeirra voru kaldar og bleytuþrútnar, og önglunum hætti til að stingast í fingurna, svo að athyglinni varð ekki margskipt án áhættu.

Þú ert eitthvað einkennileg í dag, Adda, sagði drengurinn, og þó gat hann ekki gert sér grein fyrir í hverju þessi einkennileiki var fólginn.

Af hverju finnst þér það? svaraði stúlkan með viðurkenningardul í röddinni.

Mér bara fannst það. Þú ert að hugsa eitthvað öðruvísi en vanalega.

Það var skrítið. Ég hélt ekki, að hægt væri að sjá þannig lagað á fólki, sagði stúlkan.

Og lóðirnar héldu áfram að hringast ofan í bjóðin, og taumarnir í lítinn hring, og beitan fal oddinn nema þegar hún stakkst í gegn og hékk bara á bugnum.

Þú verður að stinga vel í beituna, annars hrekkur hún af þegar þeir róa út, sagði drengurinn og gægðist í bjóð stúlkunnar og rispaði sig um leið á öngli.

Hvað var ég að hugsa um? spurði stúlkan og brosti í óvitaðri frýju.

Nú, hvað þú værir orðin stór, hugsaði hann upphátt. Sjálfur var hann eitthvað svo annarlegur, þegar hann ímyndaði sér, að hann væri fullorðinn.

Þú gazt alveg rétt, sagði stúlkan, og augun brostu. — Veiztu þá hvað ég er gömul?

Tólf ára.

Nei.

Nei, þú sagðir . . .

Já, — í sumar og gær og hinn daginn, — alltaf síðan þú komst.

Þú átt þó ekki afmæli í dag?

Jú, og er jafngömul og þú, anzaði stúlkan og tyllti sér á tá, og er stærri en þú-ú.

Drengurinn leit upp eftir henni.

Það er nú ekki mikið, sagði hann. Eigum við að mæla okkur?

Nei, við skulum reyna okkur.

Stúlkan hætti að brosa og kepptist við. — Ætlaði enginn einu sinni að óska henni til hamingju með afmælisdaginn, og þó vissi hann, að hún átti afmæli í dag.

Við ættum að eiga lóð, sagði Magnús.

Hvers vegna?

Við, krakkarnir á Látrum, áttum eina lóð. Og við seldum fiskinn og fengum peninga.

Ég hef aldrei fengið peninga, sagði stúlkan.

Það er hægt að fá allt fyrir peninga, bara ef maður á nógu mikið af þeim, sagði pilturinn íbygginn.

Hvernig er hægt að ná í peninga?

Nú, það má með ýmsu móti, og svo verður maður að geyma þá vel. Mundi á Látrum, hann geymir sína í kylli.

Kylli?

Já, niðri í kistu. Sumir geyma þá í sokkbol, eða einhverju öðru. En Mundi sagði, að bezt væri að geyma þá í kylli. Maður yrði bara að passa, að láta hann aldrei tæmast, hafa pening til þess að draga að sér.

Átt þú nokkurn pening? spurði stúlkan fjálg.

Já, ég á tvo — stóra peninga. Þeir eru úr silfri og með mynd af kónginum.

Með mynd af kónginum?

Já, það eru auðnupeningar. Þeir draga að sér. Það sagði Mundi. Hann gaf mér annan, og hinn fékk ég fyrir fisk af lóðinni minni.

Dregur hann að sér líka?

Já, já, en maður verður samt að hafa fyrir þeim. Það gengur bara betur eigi maður eitthvað fyrir.

Hvernig fer maður að ná í auðnupening?

Maður verður að fá hann að gjöf.

Þá varð stúlkan hugsi. Hver væri svo sem líklegur til að gefa henni auðnupening? — Pening með mynd af kónginum, til þess að geyma niðri í kistu. Hún átti bara kistil.

Þarf endilega að geyma þá niðri í kistu? spurði stúlkan. Er ekki sama, þótt það sé bara kistill?

Jú, það er víst sama, anzaði drengurinn. Þeir, sem eiga mikla peninga geyma þá stundum í skattholi.

Þá var það nú bara að eignast pening.

Báturinn kom að landi.

Aflanum var kastað upp. Hann var borinn upp að skúr og báturinn settur. Halldór og krakkarnir hífðu á spili, en Vilmundur studdi. Svo hófst aðgerðin. Halldór og Vilmundur hömuðust, og krakkarnir áttu fullt í fangi með að hafa við að þvo og taka kútmaga.

Úr því var haldið heim.

Magnús fór að dunda við koffortið sitt.

Arnheiður var að hjálpa til í eldhúsinu.

Niðri í „Traveller" Brand Golden Flaked Cavendish pjáturkassa frá því heiðursfirma W. D. & H. O. Wills, á hann tvo skyggða tveggja krónu

silfurpeninga, vafða innan í mjúkan pappír.

Adda á afmæli í dag. Hún hefur aldrei eignazt pening.

Hann á tvo.

En eitthvað þarf til þess að geyma pening í.

Hann hefur erft saumaskrín eftir móður sína. Það er sporöskjulaga með krínólíndömu á lokinu. — Í því var einhverntíma eitthvað gott til að borða, að því er mamma hans hafði sagt. Og henni hafði þótt vænt um þessar öskjur, þótt þær væru bara úr pappa. — Hún horfði stundum lengi á þær, sem í gleymi, og svo kannski á hann. — Magnús hafði aldrei skilið þessar öskjur. Kannski skildu ekki strákar krínólíndömur? En þetta hlaut að vera góð hirzla fyrir pening. — Það færi bara svo lítið fyrir honum í þessu, þótt kassinn væri ekki stór. En það var ýmislegt dót í honum fyrir. Kvendót. Það var líka of margt. Peningur gat týnzt innan um það.

Hann hvolfdi dótinu úr. Það voru bréfsneplar, myndir, nokkur vinzli og nálabréf, tvö tvinnakefli, svart og hvítt, og svo gisin tuska, með stafrófinu ísaumuðu.

Magnús tók tuskuna, vafði tvinnakeflunum, nálabréfinu og vinzlunum innan í hana og lét aftur í kassann.

Þetta var nú dálítið. Annar endinn á öskjunum var tómur, og Magnús fékk samvizkubit af að horfa í hann.

Nei, hann vildi engin smásál vera. — Skyldi Adda annars nokkurn tíma hafa fengið afmælisgjöf? — Jú, náttúrlega, en þessi skyldi . . .

Hann opnaði pjáturkassann og tók bréfið með peningunum í lófa sinn.

— Hann mundi vel, hvor þeirra var frá Munda.

Láttu hann ekki frá þér, hafði Mundi sagt. Hann dregur til sín.

Magnús vafði utan af peningunum og velti þeim í lófa sér. Þeir voru eins, því nær alveg eins, og ef hann ruglaði þeim saman var óvíst, að hann þekkti þá sundur aftur.

Átti hann að hrista þá í lófa sínum og taka annan blindandi?

Nei, engin óheilindi. Hann ætlaði að gefa auðnupening. — Þeir voru báðir auðnupeningar, en áreiðanlega annar.

Magnús horfði á þá sinn í hvorum lófa. Koffortslokið hvíldi á höfði hans, og hann kryppaði sig við hirzluna um stund.

Hið bezta skal vinum velja, tautaði hann, vafði bréfinu utan um peninginn, Mundanaut, og lét hann í auða endann á öskjunum. Hinn lét hann aftur í pjáturkassann. Hann reif óskrifað blað úr stílabók og skrifaði niðri í koffortinu:

Með innilegustu hamingjuóskum á afmælisdaginn,

frá Magga.

Blaðið lét hann ofan í öskjurnar og lokaði þeim svo, braut utan um þær gamalt, krypplað blað og reit á það:

Til

Öddu Björnsdóttur.

Hann læsti koffortinu, stakk bögglinum ofan með höfðalagi Öddu. Honum leið vel.

Magnús var háttaður á undan Arnheiði, og hún varð einskis vör, er hún háttaði. Einhver fullorðinsleg hygli formaði andlitið, þegar hún togaði sængina upp undir höku og

horfði út í myrkvan gluggann yfir loftsgatinu.

Magnús fylgdist með í væni. Hún hafði ekkert fundið enn.

Adda, — Adda!

Ja-á.

Af hverju er koddinn þinn svona?

Svona hvernig? anzaði stúlkan.

Gættu undir hann.

Stúlkan hnyklaði brúnir. Hún var ekki til í neitt pex núna, þó stakk hún höndunum aftur með koddanum og niður með rúmgaflinum, sem í teygju. Fingur hennar snertu bréf, en þar átti ekkert bréf vanastað. Stúlkan rótaði sér og dó böggulinn fram. — Las á honum áritunina og sagði: Ne-ei. — Svo rakti hún utan af öskjunum. Drættir andlitsins yngdust, og er hún hafði opnað öskjurnar sagði hún aftur: ne-ei. — Hún fór að anda opnum munni, og þegar hún sá öll herlegheitin hálfhrópaði hún: Maggi þó! — En Magnús lá kyrr og stífur í sælni gefandans.

Og nú var hrifning Öddu komin á það stig, að hún striplaðist fram úr og rígkyssti Magnús.

Þú mundir þó eftir afmælisdeginum mínum, brosti hún við honum og hafði ennþá ekki dregið hendurnar undan hnakka hans.

Ég óska þér til hamingju á nýja árinu, sagði Magnús og lyfti höfðinu ofur lítið, og stúlkan kyssti hann aftur.

Hann kyssti líka, það var svo undarlegt svona, og hann roðnaði ósjálfrátt.

Og afmælisgleðin blandaðist ennþá hamingju, og stúlkan skokkaðist upp í sitt eigið rúm.

Þetta er auðnupeningur, er það ekki? spurði stúlkan og hallaðist fram á.

Jú, það er hann. Láttu hann ekki frá þér, sagði Magnús.

Nei, nei. — En hvað kassinn er fallegur og stúlkan skrýtin. Og hvar fékkstu saumadótið?

Mamma átti það.

O-ó, en þú góður. Ég ætla alltaf að eiga kassann.

Og hún strýkur hann létt með fingrunum, og líkami hennar gleðst líka.

Svo leggst hún út af og sofnar með krínólínstúlkuna fyrir framan sig, sem á takmörkum draums og vöku tekur æ meir á sig svip Magnúsar. Myndin er ekki lengur útspýtt að neðan, heldur komin í buxur.

Stúlkan sofnar sæl á hinu fyrsta kvöldi síns fjórtánda árs.

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Gleiðgosinn

Alt óhóf í oflofi og skömmum,
var eðlileg vöggugjöf hans
með skorti á skilningi djúpum
en skrumarans orðadans.
Úr feðrunum fábjána sneið hann
með fíflhúfur loddarans,
því alt varð að óhreinku í krumlum
þess óheila, grómtekna manns.

Og landnámsins mæðurnar mætu,
sem mest eiga framtíð hjá
og kotbýli í kóngsríki breyttu,
hann keitunni margsteypti á
og huldi þær riðandi ræksni
og rétti þeim snoppunga þá,
sem klámhöggum kuklara líktust
og komu á skakk aftan frá.

Að láta alla hálfvita hlæja
að hálfvita — snjöll þótti list.
Á hlátri þeim lifði hann lengi
unz lýðhyllin öll var mist.
Og nú er hann hljóðalaust horfinn
í hrímþursa og svartálfa vist,
en geymist sem glenniverk alda
á gorkúlur hauganna rist.

DR. TRYGGVI J. OLESON:

Hver er „Mauttull" sá?

Í viðauka við Leiðarvísi þann, sem kenndur er við Nikulás ábóta á Munkaþverá, er lýst á þessa leið helgum dómum í kapellu hallar einnar suður í Miklagarði:

„Í Miklagarði í pollutum (höll) einum fornum er rit þat, er drottinn várr reit sjálfr sínum höndum, spjót og naglar, þorngerð, mauttull, svipa, kér, kyrtill, skónuðr, steinn, er undir höfði drottins var í leiði, líkblæjur með sveitadúk og blóði Krists, munnlaug sú, er hann þó í fætr postula sinna, og dúkr sá, er hann þerrði meður . . . ."

Nú munu flestir þessara dóma auðþekktir, en þó munu ef til vill einn eða tveir lítt kunnir, og á ég þar við rit það, er drottinn vor reit sjálfur og möttulinn. Hið fyrrnefnda er, eins og mörgum mun kunnugt, bréf það, er Kristur á að hafa ritað Abgar V. konungi Armeníu (13—50 e. K.), en hann hafði heyrt Krists getið og gert út mann til þess að bjóða honum að heimsækja sig. Drottinn vor gat ekki þegið heimboðið, en sendi til konungs bréf með einum lærisveini sínum, Thaddeusi, sem tókst að snúa Abgar kóngi til kristinnar trúar, og er það upphaf kirkjunnar í Edessu. Sætti sú kirkja ofsóknum af hendi eftirrennara Abgars og leið að kalla undir lok. Í bréfi sínu hafði Kristur lofað því, að borgin, Edessa, skyldi aldrei falla í óvina hendur.

En það er ekki þetta bréf, sem ég ætla að gera að umtalsefni í grein minni, heldur möttull sá, er nefndur er meðal dóma þessara, sem allir eru kenndir við Krist. Orðið *möttull* mun vera komið í íslenzkt mál, ef til vill gegnum lágþýzku, úr latneska orðinu *mantile* eða *mantilum,* er þýðir handklæði eða dúkur. Ætla ég og, að sú sé merking orðins á þessum stað, þó að þess séu ekki önnur dæmi í fornbókmenntum vorum, að því er séð verður.

Sé þetta rétt, mun möttull þessi ekki vera serkur, er Kristur átti, heldur dúkur sem á gaf að líta ásjónu frelsarans. Var sá dúkur, eins og bréfið, sagður upprunninn í sendiferð þeirri, er hirðmaður Abgars konungs fór til Krists og getið er að ofan. Á þessu getur verið lítill vafi. Talið er, að þessi partur Leiðarvísisins muni ekki runninn frá Nikulási sjálfum, en þýddur úr latínu. Nú er dúkur þessi nefndur í grískum ritum *mandelion,* en það orð mun komið af nafni því, er dúkurinn hafði á arabísku, *mandil,* er mun upphaflega komið til Araba úr latínu, *mantile.* Á latínu hefur hann að sjálfsögðu nafnið *mantile* eða *mantilium,* en þar eð hinum íslenzka þýðanda hefur eigi verið kunn saga

þessa dúks, hefur hann lagt orðið út *mauttull*.

Mauttull þessi á sér mjög merkilega sögu, og hafði þó nokkur áhrif á rás viðburða í hinum austrænu heimkynnum sínum. Uppruni hans er sagður þessi. Sendimaður Abgars konungs var meðal annars listmálari, og í elztu heimild, þar sem myndar Krists er getið í sambandi við sendiferðina, er sagt, að hann hafi málað mynd af Kristi og fært konungi sínum. Þessi sögn mun vera frá því um miðja fjórðu öld. Hverfur svo myndin sjónum sögunnar um tvær aldir. Kemur þá sú fregn, að til sé mynd eða málverk af Kristi í Edessu, og sé myndin að uppruna ekki mannaverk. Fylgir sögunni, að þessi mynd hafi á yfirnáttúrulegan hátt hjálpað borgarbúum Edessu, er þeir vörðu borgina fyrir Persum árið 544. Þegar vígðu vatni var stökkt á hana, og svo af henni á turn mikinn, er Persar höfðu látið gera, kviknaði í honum og brann hann til kaldra kola, en Persar léttu umsátinni. (Sagnaritarinn Procopíus, sem uppi var, þegar Persar sátu um borgina, minnist ekkert á myndina, en segir, að borgarbúar hafi grafið neðanjarðargöng að turninum, komið þar fyrir eldsneyti og kveikt í honum. Persar héldu, að eldurinn kæmi að ofan, og urðu vísir hins sanna, þegar of seint var orðið að slökkva). Loks um árið 730 skýrir Jóhannes frá Damaskus fyllilega uppruna myndarinnar, en frásögn hans er á þessa leið:

Þegar listamaður Abgars konungs tók að mála Krist, veittist honum örðugt að lýsa á máladúk sínum svipbrigðum í andliti lausnarans og lét loks hendur fallast. Tók þá drottinn vor dúkinn og brá honum á andlit sér. Við það birtist mynd af ásjónu hans á dúknum, og var hann svo fluttur til konungs Armeníu. Hvarf dúksins um nokkrar aldir þar á eftir er skýrt á tíundu öld á þann hátt, að sonarsonur Abgars, guðlaus maður, hafi látið fela dúkinn, og fannst hann ekki fyrr en svarf mest að Edessumönnum í sumsát Persa um borgina árið 544, eins og fyrr greinir. Mun lítill efi á því, að um það leyti hefir einhver gömul mynd fundizt og verið strax fagnað sem mynd þeirri af Kristi, er Abgar hafði átt. Hefur því verið trúað, að hún væri ekki gerð af mannahöndum, heldur drottni sjálfum.

Frá þessum tíma óx frægð þessa dúks, og ljómi hans varð mikill. Var þetta af ýmsum ástæðum, sem hér verða ekki greindar. Þó skal þess getið, að hann var í miklum hávegum hafður á þeim tímum, er myndadeilurnar frægu geisuðu í Austurlöndum (725—843), Var myndadýrkendum ekki lítil stoð í því að geta bent á mynd af Kristi, gerða af honum sjálfum. Hvað þurfti frekar vitna við, þegar drottni sjálfum hafði þóknazt að gera mynd af sjálfum sér og senda hana Abgar konungi. Síðar töldu margir, að sigur myndadýrkenda væri mikið að þakka hinum heilaga dúk.

Eins og kunnugt er, lögðu Múhammeðstrúarmenn Edessu undir sig skömmu fyrir miðbik sjöundu aldar. En ekki varð það myndinni til tortímingar, því að sjálfir dýrkendur spámannsins virtu mikils hina heilögu mynd, er varpaði slíkum ljóma á Edessu. Fór frægð myndar-

innar vaxandi jafnt í löndum Múhammeðstrúarmanna sem í kristnum löndum. Og í Miklagarði sjálfum urðu keisararnir æ langeygðari eftir myndinni, og varð hún eftirsóttust allra helgra dóma, þeirra sem þeir höfðu ekki enn komizt yfir.

Árið 943 gerði her hins gríska keisara, undir forustu hins ágæta hershöfðingja, Jóhannesar Curcuas, umsát um borgina Edessu. Sendi hann orð til emírs þess, er stjórnaði borginni, að hann skyldi, ef emírinn seldi sér í hendur hinn heilaga dúk, létta umsátinni og þar að auki veita frelsi 200 Múhammeðshermönnum, er voru fangar hans. Emírinn var í vanda staddur. Lið hans var of fámennt til þess að geta vonast til að verja borgina lengi, og hann gat ekki vænzt hjálpar frá Belgrad. Í öngþveiti sínu sendi hann menn til kalífsins þar, er leggja skyldu málið fyrir hann.

Á ráðstefnu bar kalífinn málið upp fyrir ráðunautum sínum. Fannst víst flestum viðsjárvert að sleppa hinni heilögu mynd við kristna menn, er dýrkuðu hana svo mjög, þótt hún væri í sjálfu sér einskis megnug og lítilsvirði. Urðu umræður langar. Loks tók til máls einn vitrasti ráðunauturinn, hélugrár af elli og óflekkuð trúarhetja. Kvað hann, að ekki þyrfti lengi að ræða þetta mál. Fyrst tveimur hundruðum hinna rétttrúuðu byðist frelsi gegn afsali myndarinnar, væri sjálfsagt að láta hana trúvillingum í té. Var svo ráðið.

Abraham biskupi í Samosötu var falið að taka við dúknum helga fyrir hönd keisarans. Þetta var ekki lítill vandi, því að dúkurinn var gæddur þeim mætti að framleiða aðra dúka, og hafði hann, þegar hér var komið sögu, framleitt tvær líkanir af sér. Vildu nú sumir óprúttnir borgarar Edessu, að erindreka keisarans yrði gefin önnur eftirlíkanin, en hinum upprunalega dúk haldið eftir. En Abraham biskup sá við þessu bragði og heimtaði, að sér væru fengnir allir dúkarnir, og varð það úr. Seinna var hinum tveimur óæðri dúkum skilað til Edessu.

Eftir stutta dvöl í Samsötu, þar sem nokkur kraftaverk gerðust fyrir tilkomu dúksins, var haldið áleiðis til Miklagarðs. Var dúknum alls staðar sýnd hin mesta virðing. Þegar til Miklagarðs kom, varð það undur, að djöfulóður maður hrópaði: „Mikligarður, tak höndum frægð þína og náð, og þú Constantínus hinn purpura-fæddi, ríki þitt,“ og varð þegar heill. En svo stóðu sakir, að Romanus Lecapenus hafði í aldarfjórðung haldið völdum fyrir tengdasyni sínum, Constantínusi, og jafnvel látið krýna sem keisara tvo unga syni sína. Var óvíst, fram að komu dúksins, hvort Constantínus mundi hljóta ríkið að Romanusi látnum. En eins og að líkum lætur, við svo skýra jarteign, varð hann skömmu seinna einvaldur.

Þann 15. ágúst 944 kom dúkurinn að borgarvegg Miklagarðs. Var hann um nóttina geymdur utan borgarinnar í kirkju nokkurri, en um morguninn komu Constantínus og hinir tveir ungu keisarar ásamt öðrum tignum mönnum til móts við hann. Dúkurinn var borinn í langri prócessíu meðfram borgarmúrunum og síðan inn í borgina gegnum hið gullna hlið að mestu kirkju heims-

ins, Sancta Sophia. Að hátíðahöldum afstöðnum var honum komið fyrir í áðurnefndri kapellu.

Frægð dúksins var mikil við komu hans til Miklagarðs, en þegar hann hafði eignazt samastað í kapellunni, fór ljómi hans minnkandi við hlið hinna mestu og helgustu dóma í heimi, sem frá segir í upphafi. Þó er dúksins oft getið í ritum pílagríma.

Dúkurinn átti nú rólega daga allt fram að fjórðu krossferðinni, en eins og kunnugt er, beittu þeir, er tóku þátt í henni, vopnum sínum ekki gegn Hundtyrkjum, heldur gegn hinum kristnu íbúum Miklagarðs. Borgin féll í þeirra hendur árið 1204, og ríktu latneskir keisarar þar fram að árinu 1261. Köstuðu þeir eign sinni á hina helgu dóma í kapellunni. Fjárhagur þeirra var aldrei góður, og þegar svarf að, tók keisarinn Baldvin II. til þess örþrifaráðs að selja hina helgu dóma. Á árinu 1239—1246 seldi hann dóm eftir dóm til peningamanna í Feneyjum, þar til er öllu safninu hafði verið fargað. Feneyjamenn buðu aftur dómana til sölu, og keypti Lúðvík IX. Frakkakonungur, sem sannheilagur er talinn, þá alla, þar á meðal hinn helga dúk, sem fékk nú samastað í Sainte Chapelle í París.

En nú fer myndin að hverfa í gleymskunnar haf. Hennar er sjaldan getið, og stundum er hún sögð í eign annarra kirkna en þeirrar, er átti hana. Þó er hennar getið af og til í máldögum Sainte Chapelle. En frægðardagar hennar eru taldir, og loks hverfur hún í fæðingarhríðum nýrra tíma, þegar byltingarmúgurinn franski eyðilagði Sainte Chapelle árið 1792. Síðan hefur ekki til dúksins spurst.

(Athugasemd: Við samning þessarar greinar hef ég aðallega stuðzt við grein eftir S. Runciman, "Some remarks on the image of Edessa," í *Cambridge Historical Journal,* III. 238—252. Þar eru þó nokkrar villur og vil ég benda á þær helztu. Nikulás er sagður ábóti á Þingeyri, en það var annar maður, Nikulás Sæmundsson, er var uppi um sama leyti og Nikulás ábóti á Munkaþverá, sem var Bergsson eða Hallbjarnarson. Í sextándu neðanmálsgrein er vitnað í *Patrologia Graeca,* CXI. bindi, en ætti að vera CXIII. bindi. Fimta neðanmálsgreinin er og skökk; í seinna tilfellinu ætti að vera *Patr. Gr.,* XCIV. 1173—1174 og 1261—1262. Lýsingu á hinum helgu dómum í upphafi máls míns er að finna í *Alfræði íslenzkri,* sem Kr. Kaalund gaf út í Kaupmannahöfn 1908, bls. 25. Um Leiðarvísi Nikulásar hefur Francis P. Magoun Jr. ritað fróðlega grein í *Mediaeval Studies,* VI. 314—354).

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Saga eignasalans

Með lamandi striti og lítt tömdu viti
eg leirstein og kalk bar á efstu hæð;
gróf kjallara og skurði með skarða burði
og skít upp á haus og fljóta æð,
svo Gunna mín hjá mér þá fór burtu frá mér
og fussaði og sveiaði tunguskæð.

Eg sá það mig dræpi sem drýgði eg glæpi
og drepinn eg yrði í striti og leir,
svo reku eg henti og ræflunum senti
og rétti úr mér hrópandi: „Aldrei meir!“
Eg kofa minn seldi á sama kveldi
með svipinn Gunnu, er aldrei deyr.

Í skuld eg mér hleypti og skokkabíl keypti,
öll skelfing af „lóðum“, er seldi eg fljótt
með tvöföldum hagnað, er færði mér fagnað
og fjölda af vinum, — sem skuggar um nótt
þeir hangdu fyrst á mér unz hrinti eg þeim frá mér
sem horngrýtis sleikjum með kjaftæðis sótt.

Með hygni og viti og voða-striti
eg „velsigna“ gamla karlinum — mér,
sem makindin þráði og Mammon dáði,
er mætti eg í lukkupottinum hér,
og sál mín ljómar og lofgjörð hljómar
eins lengi og kroppurinn heldur sér.

Nú Gunna er hjá mér og fer ekki frá mér
en friðmælist við mig hvert einasta kvöld,
því nú er eg sjóli á hamingjuhjóli
en hún er mín þerna með lítil völd.
Um skildinginn held eg, af gróða smátt geld eg,
en geymi hann óhultan bak við tjöld.

Í gullnum sölum í sólskins dölum
eg sit, er þeir yngri moka skít.
Öll heimsins gæði og föt og fæði
mér færir samtíð, en eg þess nýt,
að svona er ellin syngjandi brellin,
hún safnar mör undir hárin hvít.

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Hækkandi sól

Sviflétta, blessaða, syngjandi vor,
sunnan úr goðheimi liggja þín spor
norður í helkuldans heima,
þar sem að veturinn voldugi býr
vorfugla hópunum burt frá oss snýr
suður í geislandi geima. —
Langur var ljósinu flóttinn,
löng stundum skammdegisnóttin
þeim, sem að hálfkulnað ævikvöld er.
Alt það samt gleymt er og grafið
gestir þá fljúga yfir hafið
flytjandi vordýrð og varma með sér.

Hækkar á lofti vor signaða sól,
senn græðir vorið um lautir og hól
frostbitnu sárin, er svíða.
Vonirnar uppljóma augnanna þor,
alt sem að lifir þá greiðkar sín spor
veröld að vegsama og prýða.
Himininn hlýnar og stækkar,
hretviðra spádómum fækkar.
Vorljóminn blessaði gengur í garð.
Alt það sem andar og flýgur,
alt það sem moldina sýgur
fagnandi lífsmagni fyllir sitt skarð.

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Upphaf bygða Íslendinga í N.D.

I.

Saga íslenzku bygðanna í Dakota hefst með umbrotunum miklu í Nýja-Íslandi og stjórnast af nýrri útþrá eftir auðunnari bújörðum, fljótteknari feng og hærra arði handaflans en frumskógurinn þar og votlendið lét í té um og fyrir 1880, þótt hending ein réði því happa vali.

Veturinn 1878 komu fáeinir menn saman að Dvergasteini við Gimli, þar sem Jón Bergmann bjó, til að ráðfæra sig við séra Pál Þorláksson, er þar var til heimilis, hvert halda skyldi á ný út í heiminn til að leita betri landkosta en væri í Nýja-Íslandi. Var þar að ráði gert, að Magnús Stefánsson og Sigurður Jósúa Björnsson færu með séra Páli til Minnesota-ríkis með vorinu, því þar væri enn eftir ónumdar landspildur. En aðallega vakti það fyrir séra Páli, að þeir leituðu ekki fyrir sér fyrri en þeir kæmu í grend við landnám Íslendinga þar í Lyon og Lincoln héruðum (counties).

Á útmánuðum 1878 átti séra Páll í mörgu að snúast. *Framfari* var honum afar andvígur, því auk „seytjándu aldar“ trúarskoðana séra Páls, hafði „betlibréfið“, er blaðið nefndi svo, bætzt við á syndareikning hans, þegar hann leitaði hjálpar þurfandi safnaðarmönnum sínum í Nýja-Íslandi. En með allri þeirri miklu óvægni sköpuðu forráðendur *Framfara* blaðinu aldurtjón, því uppsagnir hinna sárreiðu safnaðarmanna séra Páls, fylgdu eins vissar ákærunum og nóttin deginum. Um þessar mundir þurfti séra Páll ekki einungis að verja gerðir sínar innan nýlendunnar, í samráði við sóknarbörn sín, heldur einnig meðal Norðmanna suður í Bandaríkjum, er gjafirnar komu frá, því þar var hann líka ófrægður fyrir þessa frammistöðu sína, í skrifum þangað frá Nýja-Íslandi, og varð þar að bera hönd fyrir höfuð sér. En ekkert hnektu þessi skrif orðstír hans meðal norsku Sýnódumannanna.

Þrátt fyrir alt þetta, gleymdi séra Páll ekki köllun sinni, og vann því meira að andlegum málum meðal safnaða sinna, sem tíminn styttist til brottferðar hans úr nýlendunni í það sinn. Á pálmasunnudag (14. apríl) messaði hann á Gimli yfir tvö hundruð manns, fermdi tuttugu og þrjú börn, en um hundrað manns var til altaris. Á skírdag (18.) messaði hann að Höfn og að Bakka á föstudaginn langa, en aftur á Gimli á páskadaginn (21.). Var þar margt við messu, og þar kvaddi hann safnaðarfólk sitt. Þriðjudaginn (23.) gaf hann saman í hjónaband Samson Bjarnason og Önnu dóttur Jóns

læknis Jónassonar. Var þar gildi haldið og margt boðsfólk, þar á meðal Jóhann Pétur Hallson á Gimli og synir hans Jóhann Schram og Gunnar. Segir Jóhann Schram frá þessu í dagbókum sínum.

Á laugardaginn fyrsta í sumri (27. apríl), kom á dagmálum til Gimli gufubáturinn Lady Ellen með útsæði og ýms akuryrkju áhöld, er keypt voru handa nýlendumönnum fyrir hið endurborgaða sóttvarðar fé — auk annars farms. Hálfri stundu fyrir hádegi lagði skipið aftur af stað frá Gimli til Winnipeg. Með því tóku sér far séra Páll Þorláksson, Magnús Stefánsson og Sigurður Jósúa Björnsson, eins og um hafði verið samið áður. Í þessari för voru einnig margar ungar stúlkur, sem ætluðu að vista sig í Winnipeg. Tók Magnús það að sér að útvega þeim vistirnar þegar þangað kæmi. En helzt lítur út fyrir, að í förinni hafi einnig verið ungir piltar, sem ætluðu að leita sér atvinnu í Manitoba, því *Framfari* (I., 22) skýrir svo frá, að með séra Páli hafi farið fjöldi unglinga, og hafa þeir máske verið úr söfnuðum hans, og hann komið drengjunum á framfæri í Winnipeg.

Landnám Íslendinga í Norður Dakota, eftir séra Friðrik J. Bergmann (*Almanak* O. S. Th., 1902, bls. 20), skýrir svo frá, að séra Páll hafi dvalið um hríð í Winnipeg til að hlynna þar að safnaðarmálum meðal Íslendinga. Hvað Sigurður Jósúa hafði þar fyrir stafni, segir sagan ekki frá, því fátt mun nú kunnugt af því, er hann ritaði og orti. En Magnús skýrir frá, að ferðin frá Gimli með Lady Ellen hafi gengið að óskum til Winnipeg, og hafi þeir komið þangað snemma á sunnudags morguninn.

Á mánudaginn festir Magnús upp auglýsingu á ensku, sem hann þýðir á íslenzku: „Vinnukonur fást hér". Segir hann svo frá, að heita mætti að ös væri hjá sér í þrjá til fjóra daga. Þá var ein stúlka eftir, en öllum hinum útvegaðar vistir. Mun Magnús hafa sjálfur fylgt stúlkum sínum til húsmæðranna, og ekki skilið við þær nema hann væri í fylsta máta ánægður með heimilin. Virðist þessi varúð stafa af því, að misjafnar hafi sumar vistirnar reynzt á stundum umkomulausum unglingsstúlkum, sem enga eða litla ensku kunnu og sjálfar urðu að brjóta sér braut meðal annara þjóða.

Fróðlegt væri að vita nafn ungu stúlkunnar, sem enn var ekki vistráðin af þessum ungmeyja skara, því á henni sýnist velta val íslenzku nýlendunnar í Dakota, þótt það kunni að þykja skringilega til orða tekið. En víst er um það, að hefði hún verið komin í vist eins og hinar, þá hefði Magnús verið búinn að taka burtu auglýsingu sína, Hunter ritstjóri ekki tekið hann tali og Dakota ríkið aldrei borið á góma. En viðræður þeirra, sem vel mætti nefna forspjall að sögu Íslendinga í Dakota, þýddi Magnús seinna orðréttar eins og hann mundi bezt, án þess að velta þeim meira við í íslenzkunni. Er þessarar sömu heimildar getið í sögu Nýja-Íslands, öðrum þætti, VI. kafla, þar sem Magnús lýsir bóluvetrinum, en frá samtali sínu við ritstjórann segir hann svo:

. . . Stúlkurnar voru allar komnar í vist nema ein. Kemur þá maður

að húsinu, sem ég bjó í, og spyr mig: „Hefir þú vinnukonu handa mér?“ — „Ein er eftir.“ — „Get ég fengið hana?“ — „Það má vel vera, að við förum með þér.“ — Þegar til hans kom, leizt okkur vel á alt. Svo gekk ég með manninum inn í bæinn og komum við þar að húsi. Hann stanzar og segir: „Hér er skrifstofa mín, komdu inn; ég heiti Hunter og er ritstjóri *Winnipeg Standard.* Mig vantar fréttir frá Nýja-Íslandi.“ — Ég sagði honum fréttir, sem gerðu efni í langa grein. — „En hvað ert þú að fara?“ spyr hann mig svo. — „Til Minnesota, að taka þar land fyrir alla, sem nú eru í Nýja-Íslandi.“ — „Fara með þá alla þaðan burtu? Viltu gefa mér fáeinar mínútur til að tala við þig?“ — „Já, já.“ — „Þú ættir ekki að fara til Minnesota, þar er ekkert land, sem ég þekki til, fyrir svo marga, nema norðast, austan við Rauðá, og er það ekkert betra en Nýja-Ísland; farðu til Pembina, þar er gott og mikið land.“ — Ég afréð strax í huganum hvað ég skyldi gera, og kvaðst fallast á það, sem hann ráðlegði mér. — „Er það þá víst, að þú farir þangað?“ — „Já, já.“ — „Bíddu við, ég skrifa með þér tvö bréf; viltu bíða eða koma á morgun eftir þeim?“ — „Ég bíð, því báturinn fer í nótt kl. 2“. — „Það er gott,“ svarar Hunter og skrifar bréfin, annað til N. E. Nelson, hitt til Billy Goodfellow. Þeir voru í fyrri daga þektir af Íslendingum, sem til Pembina komu. — „Nú, ekkert hik á þér,“ segir Hunter við mig. „Þú ferð til Pembina. Ég sendi þér *Standard* þangað. Svo kemst ég að því hjá stúlkunni, hvort þú hefir efnt loforð þitt. Þú skrifar henni, ég er viss um það. „Vertu nú sæll.“

Hunter ritstjóri var tekinn að eldast, þegar afskipti hans grípa inn í landnámssögu Íslendinga þeim til heilla, þótt ekki yrði þessi nýja nýlenda þeirra eins víðlend í Dakota, vegna getuleysis þeirra, og æskilegast hefði verið. Hann var vitur maður og fróður, alþýðuvinur mikill og bezti karl, og hefir óefað komizt við af bágindunum og hrakföllunum, er Íslendingar nýkomnir og þekkingarlausir í þessu kjörlandi sínu urðu að þola öll fyrstu árin í Nýja-Íslandi. En það er af Magnúsi Stefánssyni að segja, að hann fór strax frá Hunter til séra Páls og Sigurðar Jósúa, að segja þeim hinar nýju fréttir og að hann væri alráðinn að fylgja öllum fyrirmælum Hunters ritstjóra.

Séra Páll tók þessum tíðindum seinlega og áleit, að ritstjórinn væri braskari, sem benti á þessa landspildu af eigingjörnum hvötum. Einnig fanst honum, að með þessari för sinni gengi Magnús á gerðan samning, að halda áfram ferðinni með sér, þar til komið væri til fyrr nefndu héraðanna í Minnesota. En Magnús lét sig ekki. Varð séra Páll eftir í Winnipeg, að starfa að andlegri heill Íslendinga þar, en það varð úr, að Sigurður Jósúa bjóst strax til suðurferðar með Magnúsi.

Undir eins og þeir félagar voru komnir til Pembina, færðu þeir mönnunum bréfin frá Hunter. Var Nelson umboðsmaður innflutninga fyrir Bandaríkin. Tóku þeir vel á móti þeim félögum og töluðu lengi við þá um hvar hentast mundi fyrir Íslendinga að setjast að í Pembina héraði (county, sem sumir nefna

sýslu). Eftir lýsingum að dæma, virtist Magnúsi og Sigurði Jósúa, að bezt mundi Íslendingum reynast, að setjast að í vesturhluta Pembina héraðsins, austan undir Pembina hæðunum, sem sumir nefna hálsa en flestir fjöll nú orðið. Lá landsvæði þetta vestur frá Cavalier þorpinu. En að halda lengra út á auðar slétturnar, álitu þeir að yrði örfátæku fólki of erfitt, en þar kváðu þeir Nelson og Goodfellow jarðveginn frjósamastan og beztu löndin til akuryrkju.

Þegar móttakendur bréfanna frá Hunter heyrðu í hvaða átt þeir félagar vildu halda í landaleit sína, skrifuðu þeir meðmælabréf með þeim til efnaðs bónda í Cavalier, að nafni John Bechtel (ritað líka Betchel). Hann var þýzkur að þjóðerni en ættaður úr Pennsylvania ríki, og hafði setzt að í Cavalier 1875. Þangað héldu þeir félagar gangandi og óðu víða elginn nokkuð djúpt á þeirri leið; en frá Pembina suðvestur til Cavalier eru taldar tæpar þrjátíu mílur. Í þorpinu var þá búið að reisa pósthús og sölubúð, en einungis hér og þar á stangli sáu þeir hús á þessu ferðalagi. John Bechtel í Cavalier tók á móti ferðamönnunum eins og hann væri faðir þeirra og veitti þeim bezta næturgreiða. Var Jón þýzki (eins og hann verður hér nefndur) Íslendingum æfinlega hinn vinveittasti. Studdi hann þá með ráði og dáð fyrr og síðar, þegar þeir leituðu á náðir hans, sem oft bar við fyrstu árin. En það sýna dagbækur Jóhanns Schrams, að frá hans heimili að minsta kosti, var Jóni þýzka launuð hjálpsemi hans í dagsverkum strax fyrsta árið, og ýmsri annari greiðvikni, þegar stundir liðu fram.

Daginn eftir flutti hinn góði gestgjafi þá vestur til Butler Olsen, sem hafði fyrir nokkru síðan numið land og reist sér bæ á svæði því, er Íslendingar nefndu einu nafni Sandhæðir. Er það breiður, ávalur hryggur í norðaustur hluta íslenzku nýlendunnar. Þar er landið hátt og þurt, jarðvegur sendinn og ekki frjósamur, en þar leizt Íslendingum, nýkomnum úr Nýja-Íslandi, einna bezt á sig eftir að hafa vaðið svo árum skifti vaðalinn þar. Bóndi þessi, sem var Norðmaður, hafði verið hermaður í innanríkisstríði Bandaríkjanna, 1861—65, sem Íslendingar kenna við þrælana frá Afríku, er Norðanmenn þóttust ætla að frelsa úr klóm Sunnanmanna. Hann tók ágætlega á móti þeim Magnúsi og Sigurði Jósúa. Kallar séra Friðrik J. Bergmann hann Bótólf Olsen, því margir landar nefndu fyrra nafn hans svo í fornri tíð og þótti það tungunni tamara. Verður svo hér gert. En þótt flestir þeir, sem um hann hafa ritað, nefni seinna nafn hans Olson, þá er miklu líklegra að Olsen sé frumnafn hans, þótt það hafi breytzt úr sen í son eins og hjá fleiri Norðmönnum í Ameríku — eða landar fært það til betra máls. — Bújörð Bótólfs norska lá liðuga (1¼) mílu austur frá stað þeim, er Akra-pósthús stendur á. Lá þjóðvegurinn vestan úr íslenzku nýlendunni lengi fram hjá húsi hans. Áttu landar oft athvarf hjá honum fyrstu árin og undu sér vel hjá þeim hjónum, því þau tóku þeim æfinlega opnum örmum, svo gestunum fanst þeir vera þar heima hjá sér. Er lítill vafi á, að ættarmótið og skyldleika kendin forna, áttu þar dýpstu ræturnar að

alúð þessari, þótt þúsund ár og um þrjátíu ættliðir stæðu á milli Norðmannsins og Íslendingsins. Kemur þetta alls staðar fram í fornsögu Íslendinga vestra, en gætir minna, þegar tímar líða fram. Gestrisnina guldu sumir þeim hjónum í dagsverkum eins og Jóni þýzka, en allir með því, að kenna þeim sitt löngu týnda fornmál, norrænuna, sem nú heitir íslenzka. Töluðu Íslendingar alment við þau á móðurmáli sínu, því fæstir þeirra kunnu norsku, og ekki nema fáir höfðu lært ensku svo vel, að þeir gætu talað hana að nokkuru ráði, þótt þeir fyrstu, Magnús og Sigurður Jósúa, væru þar undantekning. Kom svo að lokum, að Íslendingum tókst að láta þau skilja sig nokkurn veginn, og fanst þá, að þau að minsta kosti væru orðin hálf-íslenzk. Fjölskylda þessi flutti til Canada 1887 og settist að í Brown-bygð, sem er rétt norðan við landamærin, syðst í Manitoba, en rúmum fjörutíu mílum vestar en Pembina, sem er rétt sunnan við landamærin. Ellefu árum seinna (1898), tók Bótólfur norski á móti fyrstu íslenzku landnemunum, er þangað fluttu frá Dakota og settust að í nágrenni hans. En þá var hann búinn að skifta um ættnefni, og hét þá Holo, að því er Jóhannes Halldórsson Húnfjörð ritar í sögu Brown-bygðar.

Bótólfur hinn norski ók með þeim Magnúsi og Sigurði Jósúa svo dögum skifti yfir hið ónumda landflæmi. Skoðuðu þeir sig um vestur undir Pembina hálsum og all-langt í norður og suður. Þótti þeim alls staðar fagurt um að litast. Voru báðir sammála um, að landsvæði það, er þeir hefðu yfir litið, væri hið ákjósanlegasta í alla staði og bezti framtíðar bústaður Íslendingum. Að lokinni landskoðuninni ók Bótólfur bóndi með þá austur til Pembina, þar sem þeir skrifuðu sig fyrir bújörðum, er þeir höfðu valið sér. Eru þeir félagar fyrstu Íslendingar, „er settu rétt á land í Dakota.“

Um bújarðir þeirra Magnúsar og Sigurðar Jósúa kemst Árni Magnússon að Hallson svo að orði í Minningarriti um 50 ára landnám Íslendinga í Norður Dakota* (bls. 27):

. . . Magnús (Stefánsson) valdi sér land skamt fyrir sunnan og austan Olson og setti á það forkaupsrétt (preemption), þegar hann kom til Pembina. Það land er 2 mílur austur frá Akra pósthúsi, að norðanverðu við brautina, og liggja 120 ekrur af því að vestanverðu við brautina, sem er á milli Akra- og Cavalier-bygða, en 40 ekrur af því að austanverðu í Cavalier-bygð. Sigurður Jósúa Björnsson tók sitt land hálfri mílu fyrir vestan land Magnúsar, að sunnanverðu við Akra-veginn, rétt fyrir sunnan Akra skólahús. Liggja 80 ekrur af landinu suður með veginum að vestan, og hinar 80 ekrur suður með veginum að austan.†

II.

Nú víkur sögunni aftur til Nýja-Íslands, þótt fátt sé nú vitað af því, sem þar var rætt á þessu uppreistar vori. Hálfri þriðju viku eftir að Lady Ellen lagði af stað frá Gimli með

---

*Hátíð að Mountain 1. og 2. júlí, 1928. Winnipeg, Canada. — Columbia Press Limited, 1929.

†Það land er í section (fermílu) 13 og 14, (W. ½, N. W. ¼, Sec. 13 — E. ½, N. E. ¼, Sec. 14 T. 161, R. 55 W.).

séra Pál, félaga hans tvo og unglinga-skarann til Winnipeg, stendur í *Framfara* (I., 23., 14. maí), að nýlega hafi „nokkurir menn úr flokki séra Páls Þorlákssonar farið til að skoða — og, ef til vill, nema — land, nálægt suðurlandamærum Manitoba (í Dakota?).“

Hvaðan þessi frétt er komin verður ei vitað, en trúlegast, að hún hafi borizt frá Winnipeg og sé ávæningur af för þeirra Magnúsar og Sigurðar Jósúa til Pembina. Ekki nafngreinir blaðið nema Jóhann Pétur Hallsson og Árna Þorláksson Björnssonar frá Nýhaga, og getur ekki Gunnars, sonar Jóhanns Hallssonar, sem var sá þriðji í förinni. En löngu seinna gefur *Framfari* í skyn, að þeir muni alls hafa verið fimm að tölu, sem lögðu af stað í þessa landnámsför. Er bersýnilegt, að fréttir þessar eru fengnar á skotspónum. Ekki segir blaðið frá því hver farkostur þeirra var frá Gimli til Winnipeg. En í næsta blaði, sem kemur út 31. maí, er frá því skýrt, að 1. maí hafi Friðjón Friðriksson lagt af stað á York-bát upp til Winnipeg að kaupa vörur, og að um sama leyti hafi Samson Bjarnason farið á York-bát sínum í sömu erindum til Winnipeg. Komu þeir kaupmennirnir aftur til Gimli 7. maí „hvor með sinn bátsfarm af alls konar vörum.“

Í dagbókum Jóhanns Schrams stendur við 30. apríl: „Friðjón og Samson fóru af stað upp til Winnipeg,“ sem er áreiðanlega réttara en í Framfara, sem telur 1. maí. Einnig skrifar J. S. í dagbækurnar við sama dag (30. apríl): „Faðir minn og Gunnar bróðir fóru af stað suður til Minnesota.“ En á öðrum hvorum þessara seglbáta hafa Jóhann, Gunnar og Árni farið upp til Winnipeg, og er þá engum blöðum um það að fletta, að þeir hafa tekið sér farið með Samson Bjarnasyni, sem var í sama söfnuði og þeir og undir sömu sök seldur, enda er það fullyrt af Árna Magnússyni í *Minningarriti* Dakota-bygðarinnar (bls. 29).

Eftir nokkurra daga dvöl í Winnipeg lögðu félagarnir þrír af stað suður Rauðá með gufubát, ásamt séra Páli Þorlákssyni foringja sínum og hirði. Var það enn efst í huga hans og þeirra allra að leita nýs landnáms í Minnesota, en vildi þó áður hafa tal og fá fulla vissu af þeim tveim samferðamönnum sínum, er slitið höfðu félag við hann í bráð og haldið til Pembina héraðsins, að áeggjan Hunters ritstjóra.

Séra Páll og förunautar hans munu hafa stígið af skipinu í Pembina litlu fyrr en þeir Magnús og Sigurður Jósúa komu þangað keyrandi með Bótólfi norska vestan úr landskoðunarför sinni, þar sem þeir höfðu valið sér bújarðir, sem þeir voru staðráðnir í að láta skrifa sig fyrir á skrifstofunni í Pembina. Það þótti presti harla fljótráðið. En svo mjög lofuðu þeir alla landkosti þar vestur frá, að honum og félögum hans fanst það ilt til afspurnar, ef þeir leituðu langt yfir skamt og hreptu svo hið verra hlutskiftið í Minnesota, þar sem úr var búið að velja alla beztu landshluta til bygðarlaga. Kunnu þeim að hafa flogið í hug orð Karla, þau er hann mælti við Ingólf landnámsmann: „Til ills fórum vér um góð héruð, er vér skulum byggja útnes þetta.“ Enda hefðu þau máske á þeim sannast austur í

Minnesota. Var það að ráði gert, að hefja nýja vesturför, svo séra Páll og þeir, sem í fylgd hans voru, sæu kosti landsins með eigin augum og fengju fulla vissu sína um hvað þeir hreptu eða hverju þeir sleptu.

Eftir því sem næst verður komizt, voru fimm manns í þessari síðari landskoðunarferð suðvestur um slétturnar: Séra Páll Þorláksson, Jóhann P. Hallsson, Gunnar Jóhannsson sonur hans, Árni Þorláksson Björnssonar og Magnús Stefánsson. Félagi þess síðast nefnda úr fyrri förinni, Sigurður Jósúa Björnsson, var lasinn eftir þá ferð og varð eftir í Pembina. En á hreysti Magnúsar beit ekkert á þeim árum. Segir hann svo frá þessari ferð, í áður greindri heimild sinni, að landskoðunar mennirnir hafi allir lagt af stað vestur með Bótólfi norska, þegar hann hélt aftur heimleiðis frá Pembina, eftir að hafa ekið þangað með landskoðendurna fyrri. Í nágrenni við Bótólf var kynblendingur, Amab Loose að nafni, sem þá bjó þar sem Stígur Þorvaldsson síðar reisti bæ sinn (og nú stendur Akra-þorpið). Hann fengu landskoðendur til að flytja sig „út um landið, hringinn í kring". Átti Amab Loose fimm smáhesta (ponies) og tvo litla tvíhjólaða vagna, sem nefndir voru Rauðárvagnar eða kerrur (Red River Carts). — „Óku sumir en aðrir riðu", ritar Magnús. „Vorum við í þeirri ferð fjóra daga, fengum brauð og smjör frá Olson, en Loose skaut endur og steiktum við þær, og suðum egg. Við fórum suður að Garðarlæk og skoðuðum líka landið í kringum Mountain og Hallsson. Ég vildi byrja að taka lönd þar sem Crystal er nú og halda svo vestur með læknum, en fékk því ekki ráðið fyrir hinum. Þar sem Mountain og Hallsson eru, leizt þeim bezt á landið, og þar ánefndu þeir sér lönd."*

Frá þessari sömu för skýrir séra Friðrik J. Bergmann í áður nefndri heimild, en lýsir henni nokkuð á annan veg en Magnús Stefánsson mágur hans. Segir hann að þessir landleitendur hafi lagt af stað frá Pembina í blíðviðri og farið fótgangandi, komið um kvöldið til Cavalier og gist við góða aðhlynning hjá John Bechtel (Jóni þýzka), sem hafi gefið þeim margar og góðar upplýsingar um landið. Daginn eftir hafi þeir haldið í vesturátt og fylgt Tunguá (Tongue River), ýmist fyrir sunnan hana eða norðan. Komust þeir upp á hæðir þær, er Sandhæðir eru nefndar, og þótti land þar fremur magurt. Blöstu þá við þeim hálsar þeir, er Pembina-fjöll nefnast. Héldu þeir svo áfram þar til landið tók aftur að lækka, og urðu þess þá varir, að þar var sami frjósami jarðvegurinn og austur á sléttunum. „Leizt þeim einkar vel á landið,"

---

*Hvergi mun þess getið, að menn hafi þetta ár numið lönd að Mountain, sem fyrrum var nefnd að Vík. Samt er það ekki með öllu ólíklegt, að séra Páll hafi látið skrifa sig fyrir landi sínu þar þetta haust, eða að minsta kosti valið sér bújörðina þá, því 25. september fór hann í landaskoðun frá Jóhanni Hallssyni, að því er Jóhann Schram sonur Jóhanns ritar. Einnig benda líkur til, að landnám föður hans og bræðra séu fyrirhuguð á þessum stað áður en þeir flytja þangað á næsta vori. Samt eru þetta getgátur. En svo er að sjá, að séra Páll hafi tekið ástfóstri við hæðina („fyrsta hjalla Pembinafjalla") vestan við „Víkina", þar sem Mountainbær reis upp, en kirkjan stendur og þeir látnu hvíla í þessari fornu landareign hans, enda er hvergi fegurra en þar í bygðum Íslendinga í Dakota.

ritar séra Friðrik. „Skógurinn lá þar í beltum fram og aftur, en grasi vafðar sléttur á milli. Vestast báru „fjöllin“ skógi vaxin við himin. Þótt þau hefðu lítið annað sameiginlegt við íslenzku fjöllin en nafnið, gerðu þessar hæðir sjóndeildarhringinn svipmeiri og voru þarna til trausts og verndar fyrir væntanlega mannabygð, er myndast kynni fyrir neðan þau, hve nær sem mennirnir gerðust svo hugaðir, að leita þangað skjóls og athvarfs. Er óhætt að fullyrða, að hæðir þessar áttu sinn mikla og góða þátt í, að draga huga þessara íslenzku landleitenda að þessu svæði.“

„Hér námu þeir staðar,“ ritar séra Friðrik enn fremur. „Mælti séra Páll svo fyrir, að þeir félagar hans skyldu verða hér eftir til að skoða landið betur. En sjálfur skyldi hann halda suður til Minnesota og skoða sig þar um, og jafnframt sunnar í Dakota. En svo mun honum samt þegar hafa sagt hugur um, að austan undir þessum Pembina-hæðum mundi verða líklegasti nýlendustaðurinn. Hélt Magnús Stefánsson og einhverjir með honum í suðurátt til að kanna landið. Komu þeir þar, sem seinna var Vík kallað. Flaut þá vatn yfir alla Víkina og slétturnar þar austur af. Lengst héldu þeir að læk þeim, er Kristinn Ólafsson frá Stokkahlöðum í Eyjafirði síðar nam land við. Voru stórar tjarnir og mikill vatnselgur þar, sem nú er skraufþurt land. Þóttust þeir nú ærið langt hafa haldið, og örvæntu, að sér mundi afturkvæmt til félaga sinna, svo framarlega að lengra væri farið. Sneru þeir þá aftur og þóttust mikið og frítt land séð hafa, en kváðu votlendið helzt til ókosta. Var mönnum næsta illa við það eftir veruna í Nýja-Íslandi. En þeir séra Páll hurfu aftur austur til mannabygða og gistu um nóttina hjá . . . Bótólfi Olsen.“*

Í hugum þessara manna var það einróma álit, að ákjósanleg nýlenda væri fundin handa Íslendingum. Skiftu þeir hér fámennu liði. Urðu sumir eftir á þessum nýju slóðum, en hinir lögðu af stað norður og hugðu að flytja sig eins fljótt suður og auðið yrði.

III.

Sunnudaginn 19. maí, hálfri stundu eftir dagmál (kl. 9½ f. h.), kom Jóhann P. Hallsson heim til sín úr Dakota-förinni, ásamt Sigurði Jósúa Björnssyni, til að búa allt undir burtflutninginn suður. Ekki geta samtíðis heimildir um fleiri, er komu til Gimli úr þessari för að sunnan. Getur *Framfari* (I., 26) þeirra í hinum þunnskipuðu nýlendu-fréttum, 6. júní 1878, en ekki hvenær þeir komu heim, en bætir við: „Frétzt hefir að hinir (Magnús, Gunnar og Árni?) hafi sezt að á sléttunni rétt fyrir sunnan landamæri Manitoba um 60—80 mílur frá Winnipeg með þeim tilgangi að taka þar land.“

Að fimm dögum liðnum eru þeir Jóhann og Sigurður Jósúa búnir í kyrrþey að ráðstafa öllu því, sem þeim þurfa þótti, og flytja farangur sinn til Gimli, ásamt Benedikt Jónssyni Bárðdal (Bardal) frá Mjóadal, er fór til Vesturheims 1873. Slóst

*Trúlegast er, að fyrri nýlendu-leitin hafi staðið yfir frá 3. til 10. maí, en sú seinni frá 11. til 15. maí, þótt útreikningi þessum geti skeikað um einn eða tvo daga.

hann í þessa Dakota för með þeim og flutti alfarinn úr Nýja-Íslandi suður, en settist fyrst að í grend við Pembina.

Föstudaginn 24. maí fóru þeir gangandi af stað með kýr sínar, Jóhann, Sigurður Jósúa og Benedikt. En með fólk þeirra og flutning lagði Samson Bjarnason af stað til Gimli á seglbát sínum í býtið (kl. 6½) næsta morgun. Mátti það ekki seinna vera, því kvöldinu áður kom til Gimli önnur hönd Taylors, Sigtryggur Jónasson norðan frá Möðruvöllum til að líta eftir, að enginn flytti það burt úr nýlendunni, er stjórnin hefði borgað fyrir og lánað mönnum. Verður seinna að þessu vikið. Ekki sigldi Samson með þau nema til Selkirk. Er líklegast, að hann hafi ekki lengra komizt vegna mótbyrs, sem oft hamlaði siglingum upp eftir ánni. Komu þau þar seinni part sama dags klukkan fjögur og voru þar um kyrt yfir sunnudaginn. En rekstrarmenn kúnna komu þann sama drottinsdag til Selkirk, og héldu áfram för sinni til Winnipeg.

Í þessari suðurför voru: Ragnheiður Pálsdóttir, kona Jóhanns P. Hallssonar; Jóhann S. Schram, sonur þeirra, höfundur dagbóka þeirra, sem hér er víða stuðzt all-mikið við; Sigurður Pálsson, fóstursonur þeirra hjóna; Gísli Egilsson, og kona hans Ragnheiður Halldóra, dóttir Jóhanns og Ragnheiðar. Flutti þetta fólk úr Skagafirði til Nýja-Íslands í fyrsta hópnum, 1876, að undantekinni hinni síðast nefndu, og nú burtu þaðan alfarið eftir að hafa dvalið þar í eitt ár og níu mánuði. Í *Framfara* segir frá Guðmundi Northmann og Jóni Hallgrímssyni, (ætti heldur að vera Magnúsi Björnssyni í stað J. H.), er fóru um sama leyti suður til að skoða þar lönd. En svo segir blaðið frá, að þeim (G. N. og M. B.) hafi ekki geðjazt að nýlendu-svæðinu. Ritaði Guðmundur um það fremur óglæsilega lýsingu í *Framfara* (I., 32) 24. júlí. Hvort Jónas M. Jónsson læknis Jónassonar frá Skíðastöðum í Nýja-Íslandi, var samferða þessum hópi, eða fór seinna af stað og náði honum í Winnipeg, mun engin full vissa fyrir. En Jón J. Hörgdal slóst í hópinn í Winnipeg.*

Mánudaginn 27. maí (kl. 10 f. h.) fór gufubáturinn Lady Ellen af stað

---

*Þótt það hafi orðið að venju hjá þeim, sem ritað hafa um landnám Íslendinga í Dakota, að telja Gunnar Jóhannsson Hallssonar með föður sínum í förinni til Nýja-Íslands, þá mun engin samtíma heimild finnast fyrir því. Jóhann Schram, bróðir hans, getur einungis um föður sinn og Sigurð Jósúa, líkt og **Framfarí**, þegar þeir koma að sunnan, þótt hann annars minnist mjög oft á Gunnar bróður sinn í dagbókum sínum. Þannig segir hann frá því, þegar hann leggur af stað með föður þeirra „suður til Minnesota“ (30. apríl), að hann hafi fengið bréf frá Gunnari og dagbók frá „pabba“ (frá Winnipeg) með Jóni frá Munka-Þverá (7. maí), og annað bréf frá Gunnari (17. maí), sem dagsett var í Pembina 9. maí. Samt er þetta ekki óbrigðul sönnun þess, að Gunnar hafi ekki farið þessa ferð, en miklu meiri líkur benda þó til, að hann hafi unnið hjá Bótólfi bónda, meðan faðir hans var að flytja sig suður, og verið eitthvað að undirbúa komu fólks síns þangað, því það er bersýnilegt, að Jóhann hefir fengið loforð hjá Bótólfi, áður en hann sækir fólk sitt og búslóð norður, um að hann megi flytja alt sitt þangað og dvelja í húsum hans þar til hann geti reist kofa yfir alt sitt heimafólk. Og með fram af hliðsjón til nábýlis þessa greiðvikna Norðmanns, munu Íslendingar hafa valið sér fyrstu jarðirnar ekki langt frá honum. En för Gunnars til Nýja-Íslands með föður sínum, var algerlega ónauðsynleg úr því hans þurfti ekki með við griparekstrinn suður. En nöfn allra rekstrarmannanna standa í dagbókunum.

frá Selkirk upp Rauðá með ferðafólkið og farangurinn og skilaði öllu af sér í Winnipeg eftir sex stunda ferð. En þá „kom babbi í bátinn,“ sem væri saga að segja frá ef öll væri sögð. Varð fólk og skepnur og farangur að bíða í Winnipeg á níunda dag.

Eins og drepið er á í sögu Nýja-Íslands, varð mörgum erfitt að flytja þaðan, þótt verst gengi það fyrst í það. En Jóhann Hallsson og félagar hans eru þeir fyrstu, sem reyna til að fara alfarnir burtu úr Canada. Skýrir Jón Jónsson frá Mæri svo frá, að í fyrstu hafi litið út fyrir, að stjórnarlánið yrði sá fjötur á mönnum þeim, er flytja vildu til Dakota, sem mundi halda þeim föstum í Nýja-Íslandi. Var úrskurðar stjórnarinnar í Canada leitað í þessu sambandi. Losnaði nokkuð um höftin eftir að hún ákvað, að fólk mætti flytja burtu þaðan með því skilyrði, að skilja alt eftir, sem óeytt væri af stjórnarláninu, en bæta fyrir gripi þá, sem fallnir væru frá.

Skiljanlegt er, að endurborgun þessi, sem mjög lítið var haldið á lofti meðan lánunum var útbýtt, hafi orðið mörgum bagaleg, sem burtu reyndu að komast, enda er það gert að umtalsefni í Kirkjuriti Sýnódunnar norsku: *Evangelisk Luthersk Kirketidende* (Decorah, Ia.), 26. september, 1879, í stuttri ritgerð, sem skrifuð er 10. s. m. og heitir: „Hjælp til vore Truesbrödre blandt Islænderne“, eftir A. H. Preus, p.t. Sýnódu-formann frá Kreyser, Wis. (VI. Bind, No. 39. — Bls. 623—624). Segir í greininni, að ef menn ætli að flytja burt úr Nýja-Íslandi, þá taki umboðsmenn ensku (canadisku) stjórnarinnar eigur þeirra upp í lánið, og skilji þeim lítið eða ekkert eftir, ef skuld þeirra sé ekki að fullu greidd. „Þannig var tekið af fimtugum manni, sem Sigurður hét, sameyki hans og kýr, og einungis skilin eftir kvíga, fyrir hann og fjölskyldu hans að lifa á. Annan mann, Kristján að nafni, með konu og þrjú börn, hitti Harstad prestur í Rauðárdal (á ferð sinni seinni part sumars meðal íslenzkra landnema í Dakota, til að yfirlíta ástand manna þar). Af þessum manni hafði verið tekið það litla, sem hann átti. Þannig hefir farið fyrir fleirum.“

Svo skýrir *Framfari* (I., 26) lesendum sínum frá, að norður að Möðruvöllum við Íslendingafljót, hafi Sigtryggur Jónasson fengið veður af því, að ekki væri alt með feldu í syðri bygðunum, og „Jóhann P. Hallsson og Sigurður Jósúa Björnsson og fleiri ætluðu að flytja sig alfarnir úr nýlendunni, án þess að gera grein fyrir skuld sinni fyrir stjórnarlán.“ — Hann fór því inn að Gimli að kvöldi þess 24. maí, en morguninn, 25., eru J.P.H. og S.J.B. farnir (ásamt öðrum, sem hér eru að framan með nöfnum nefndir), áður en Sigtryggur gat haft tal af þeim. Fór hann það snarasta á eftir þeim upp til Winnipeg, og John Taylor nokkru seinna, til að hitta þá þar og semja um borgun skuldarinnar.

Menn þeir, sem krafðir voru um skuldir þessar voru Jóhann P. Hallsson, Gísli Egilsson, Sigurður Jósúa Björnsson og Benedikt Jónsson (Bardal). — Með löngum formála og dálitlum eftirmála, sem hér er slept, segir *Framfari* (I., 27) frá mála-

rekstri þessum, 14. júní, 1878, á þessa leið:

„Eftir að umboðsmennirnir höfðu gert upp reikninga við þessa fjóra menn, er voru staddir í Winnipeg á leið til Dakota, og þeir höfðu viðurkent reikninga sína, þá báru umboðsmenn málið undir fylkisstjórann í Manitoba og Keewatin. Hann áleit sjálfsagt, að þeir borguðu strax skuldir sínar, að svo miklu leyti sem þeir gætu, en áleit réttara, þar eð mennirnir væru að flytja út úr ríkinu, að skjóta undir úrskurð stjórnarinnar í Ottawa hvað þeir mættu fara með af eignum sínum, ef þeir ekki borguðu skuldir sínar viljuglega. Þó ýmsar líkur væru til þess að þeir félagar hefðu fyrst í hyggju að flytja sig og alt sitt burtu úr ríkinu, án þess að gera nokkur skil eða samning viðvíkjandi stjórnarskuld sinni, þá sýndu þeir engan mótþróa gegn umboðsmönnum og biðu viljuglega eftir svari frá stjórninni í Ottawa upp á fyrirspurn þá, er send var með rafsegulþræðinum. Ottawa-stjórnin svaraði þannig, að ef þeir, sem ætluðu að flytja, skildu eftir gripi sína og áhöld, þá mættu þeir fara. Þetta svar þótti J. P. Hallssyni hart og neitaði að afhenda gripi þá, er hann hafði, svo leggja varð löghald á þá og áhöld hans og umboðsmenn bjuggust til að höfða skuldamál á hendur honum fyrir hönd stjórnarinnar. Málið átti að taka fyrir eftir tíu daga og hefði það ollað Jóhanni bæði biðar og mikils málskostnaðar, sem hefði fallið á það, er löghald hefði verið lagt á. Umboðsmenn gáfu Jóhanni því enn kost á að gera samning um skuldina, og var hann þá fús til þess. Var þá löghaldið ónýtt og Jóhann afhenti fúslega það, er krafist var. Sama gerði Benedikt Jónsson (Bardal) og hinir aðrir.“

Séra Páll Þorláksson var illa fjarri þessari skuldastefnu, því til hans sóttu sóknarbörn hans flest sín ráð, og ekki víst, að gangur málsins hefði orðið eins einhliða og blaðið skýrir frá. En annars hélt hann því ávalt fram, að úr því á fjárveiting stjórnarinnar til Ný-Íslendinga ætti að líta sem skuld, þá bæri hverjum og einum að borga sinn hluta áður en hann flytti burt úr nýlendunni. Voru seinni gjafir Norðmanna 1879 engu síður notaðar til að hjálpa mönnum að komast burtu þaðan en til þess, að setja sig niður í Dakota og lifa af annan veturinn þar. Enda ber ein kvittun séra Páls yfirskriftina: „Til Islænderne i Manitoba.“ (Sbr. fyrr nefnt kirkjurit, bls. 687). En oftast er fyrirsögnin: „Til de trængende Islænderne.“

Sumum tókst betur en þeim Jóhanni að sleppa frá stjórnarskuldinni í Nýja-Íslandi. Kvartar Framfari (II., 30) um það 30. apríl 1879, að „sunnan úr bygðum fréttist ófagrar sögur af aðförum manna, er burtu ætla að flytja, hvað snertir stjórnarlánið.“ — En sem betur fór, fyrir samvizku landans, var af mörgum flest það tekið, er áttu fémætt, en það var fátt nema ógjaldgengar íslenzkar bækur og blöð, því fátækin var svo mikil að úr litlu var að moða. Er frá því skýrt á einum stað að þeir sárfáu menn, sem á þessum árum komu

efnaðir til Nýja-Íslands, hafi mist þar alt sem þeir áttu. En all-margir þeirra, er burtu fluttu, gátu selt nýkomnum mönnum að heiman kofa sína, brotið land og aðrar umbætur á jörðum sínum, fyrir því er stjórnarláni nam. Var það tekið gott og gilt af umboðsmönnunum að þessir nýju óðalsbændur tækju á herðar sér skuldir þeirra, er burtu fóru. En eins og gefur að skilja, var það selda lán aldrei goldið og óvíst að stjórnin hafi orðið einu centi ríkari fyrir alla þá gripi, potta og pönnur, sem lögin tóku í sínar hendur af þeim, er suður fluttu. Mun hinn þungi hugur Jónsmanna til Pálsmanna ekki hafa ráðið svo litlu í þessu efni, því eins og högum var háttað þá er tæplega hugsanlegt, að nokkrum heilvita manni hafi komið það til hugar, að Ný-Íslendingar gætu goldið þann styrk eða skuld. En einmitt þess vegna fanst þeim, sem fluttu til Dakota, að lög væru á sér brotin, þótt svo væri ekki. Samt virtist það líkjast ójöfnuði að krefja þá einungis reikningsskila, þegar allir aðrir máttu flytja úr Nýja-Íslandi hvert á land sem var í Canada, t. d. til Winnipeg, — og þaðan svo hvenær sem þá lysti til hvaða staðar sem var í Bandaríkjunum, eða hvert sem var út um heiminn, án þess að minst væri á skuldina eða hægt að hafa hendur í hári þeirra.

Þriðjudaginn 4. júní fór aðalhópurinn frá Winnipeg suður til Pembina á gufubátnum Manitoba. Voru tveir fyrrverandi rekstrarmanna í þessum hópi, Jóhann Hallsson og Sigurður Jósúa. En Benedikt Jónsson Bardal hélt sama dag af stað með kýrnar suður til Dakota ásamt Guðmundi Northmann og Magnúsi Björnssyni. Klukkan tíu fyrir hádegi næsta dag fór Manitoba fram hjá Emerson og lenti við Pembina einni stundu síðar. Hafði engin viðstaða orðið á allri leiðinni nema meðan bátsmenn skipuðu fram brenni á fám stöðum, og nokkrar mínútur í senn, til að herða á kyndingunni undir katlinum.

IV.

Fimtudaginn, 6. júní (1878), klukkan átta árdegis, lagði hópur þessi af stað frá Pembina vestur á sléttþurnar. Tvenn sameyki (teams) hesta og uxa voru leigð til fararinnar og alskipuð konum og farangri, en karlmenn fóru gangandi. Ekki var komið til Bótólfs hins norska fyrr en klukkan tíu síðdegis. Þar máttu þröngt sáttir sitja inni, en við það brá mönnum ekki á þeim árum, og allir bera þeim Olsens-hjónum eina og sömu sögu um frábæra risnu og alúð. Úti skein víðsýnið móti augum þessara „fáu, fátæku, smáu" — ný og fögur landnáms-veröld, þar sem hugurinn sá helgar sýnir langt úti í framtíðinni, frá hásæti vonarinnar. Alt var ljómað æsku, sem öll landnám sveipar.

Ekki liðu nema tveir dagar þar til rekstrarmennirnir ráku kýrnar heim í garð Bótólfs hins norska (8. júní). Urðu þær fegnar að hvíla sig eftir alt þetta rölt og flæking. Hér var líka grasið nóg að bíta eins og í Nýja-Íslandi; en á heitum sumardögum, þegar kúm þykir gott að hvíla sín lúin bein, fylgdu hér eigi þeir annmarkar eins og þar,

að þær væru bitnar og kvaldar af „bolahundum“ (bullfly eða gadfly), sem kliptu í sundur húð þeirra með bittöngum sínum og verptu eggjum sínum í sárið eða húð skepnanna svo þær urðu friðlausar.

Í Dakota-sögu Þórstínu Þorleifsdóttur Jackson, bls. 260, segir Jón J. Hörgdal frá því, að þegar þeir voru nýkomnir til Bótólfs norska, hafi hann, Gísli Egilsson, Gunnar J. Hallsson, Árni Þorláksson (Björnssonar) og, að því er hann minnir, Magnús Stefánsson, farið og skoðað land vestur að Pembina-fjöllum og norður að Tunguá. Höfðu þeir nesti með sér og lágu úti í hvammi við ána, skutu fugla (rjúpur), sem þeir steiktu á leirhlóðum, og þótti sælgæti. Voru menn mjög kátir í þessari ferð, „því landið var yndislegt og veðrið svo blítt og brosandi sem hugsast gat.“

Af þessum orðum er auðráðið, að Árni Þorláksson hefir einnig verið um kyrt syðra eftir landskoðunina eins og Magnús og Gunnar. Samt er mjög líklegt, að hann hafi þó aðallega staðnæmst austur í Pembina og valið sér þar bújörð þetta ár „á Öldunni“, fjórar mílur vestur af þorpinu, því þeir, sem þangað flytja snemma á næsta ári, eru taldir að setjast að í nábúð hans, en alfarinn úr Nýja-Íslandi mun hann ekki flytja fyrr en með föður sínum árið eftir.

Þess getur Jóhann Schram, að fimtudaginn 13. júní hafi Jóhann faðir sinn, Gunnar bróðir sinn, Sigurður Jósúa, Jón J. Hörgdal og Jónas Jónsson læknir, keypt í félagi uxa-sameyki. Kostuðu þessir uxar $140. En kaupbætir hefir fylgt, þótt þess sé ekki getið fyrr en síðar. Mun J. P. Hallsson hafa lagt mest af mörkum fram og hefir sjálfsagt staðið fyrir kaupum þessum, eins og séra F. J. Bergmann og J. J. Hörgdal skýra báðir frá. Segir hinn síðar nefndi svo frá, að fimm mílur vestur af landnámi Bótólfs hins norska, hafi Íslendingar hitt að máli tvo canadiska félaga, sem sezt höfðu þar að. Bjuggu þeir í tjaldi, áttu akneyti og voru að byrja að brjóta land sitt. En leiðst mun þeim hafa þarna og ekki viljað ílengjast þar. Seldu þeir Jóhanni Hallssyni uxana, plóginn, „Red River Cart“ og eitthvert annað dót, er þeir áttu, en J. J. H. segist hafa lagt nokkuð til í kaup þessi, því þá hafi hann verið fébirgur. Svo þegar heyskapur hafi byrjað á hinu góða engi, þá hafi Gísli Egilsson smíðað hrífu úr eik, átta feta breiða, sem annar uxinn var látinn draga. „Tvö handföng voru að aftan til að halda henni niðri og lyfta svo upp, þá er hún varð full. Þannig voru sumar uppfundingar okkar svipaðar og hjá Robinson Crusoe.“

Sunnudaginn (16. júní) bygðu nýlendumenn dálítinn kofa (geymsluskúr) á landi því, er seinna hét að Hallsson. En á mánudaginn felldu þeir tré fyrir Sigurð Jósúa. Voru trjábolirnir (eða bjálkarnir) dregnir á uxa þangað, sem byggja átti á bújörð hans. Daginn eftir voru veggir hlaðnir á þessum bústað hans til bráðabirgða, sem var kofi með skúr-lagi. Er trúlegt, að hann hafi lokið von bráðar þeirri smíði og dvalið þar eitthvað fyrsta sprettinn, en um það bresta allir heimildir.

Laugardaginn, 22. júní, var byrj-

að á að draga saman bjálka í íbúðarhús Jóhanns Hallssonar, en á sunnudaginn var smíðin hafin. Mun bjálkakofi þessi, sem var fjórtán fet á lengd, tólf fet á breidd og fimm fet á hæð undir ris, hafa að mestu leyti verið fullgerður miðvikudaginn, 26. sama mánaðar, og er hann talinn fyrsta íbúðarhús, er Íslendingar reisa í nýlendunni. Er trúlegast, að eitthvað af piltunum hafi þá flutt sig upp í nýhýsið neðan úr þrengslunum hjá Bótólfi, því 6. júlí er skrifað í dagbækurnar: „Við fórum **alfarin** hingað upp eftir frá Mr. Olsen með kýrnar. Fólkið níu að tölu.“ En að þau fluttu ekki „alfarin“ fyrr en þetta, virðist stafa af því, að daginn eftir að smíðinni mun að mestu lokið, varð Ragnheiður, kona Gísla Egilssonar, léttari og ól sveinbarn 27. júní. Var hún því ekki fær til flutnings. Sat Sigurður Jósúa yfir henni. Fórst honum það starf vel úr hendi, bæði þá og síðar í nýlendunni. Var sveinn þessi fyrsta barnið, er fæddist meðal Íslendinga þar. Hann var skírður skemri skírn af Jóhanni afa sínum aðfaranótt 19. ágústs og nefndur Hallur eftir langafa sínum Halli Ásgrímssyni bónda að Geldingaholti í Skagafirði. En þegar séra Páll Þorláksson var þar nætursakir á leið sinni frá Wisconsin til Nýja-Íslands endurskírði hann Hall 25. september. Sést í dagbókum móðurbróður Halls litla, að flest elztu systkinin, önnur en hann, látast á barnsaldri, eins og títt var á þeim árum.

Á þessu fyrsta íslenzka heimili í Dakota, var fólkið fyrsta sprettinn: Jóhann húsbóndi og Ragnheiður húsfreyja, Jóhann Schram og Gunnar synir þeirra, Sigurður fóstursonur þeirra, Gísli Egilsson og Ragnheiður kona hans, Hallur sonur þeirra nýfæddur, er borinn var hjá Bótólfi hinum norska, og Jón J. Hörgdal.

Þessi nýi bær var reistur á landi, sem Jóhann Hallsson valdi en nam ekki, sunnan og austan undir svipfögru skógarbelti, sem huldi báða bakka Tunguár. Þar er láglent en frjómold ágæt og landkostir hinir ákjósanlegustu. Er þetta austast í svo nefndri Beaulieu bygð (section 13). En þetta „Hall(s)son land“, þar sem samnefnt þorp stendur nú og Jóhann Hallsson valdi og byggði bæ sinn á, var eignarréttarland Jóhanns Schrams sonar hans, er segir sjálfur frá, að hann hafi farið með „Rænku systur“ og fleirum ofan til Pembina 18. september 1881 „til að klára að proofa upp.“ Úr þessari ferð komu þau aftur að kvöldi þess 22. s. m., og hefir hann þá komið með „pre-emtion“-rétt sinn í vasanum. Skýrir Árni Magnússon svo frá (í fyrrgreindri heimild sinni), að Beaulieu township hafi ekki verið mælt fyrr en löngu eftir að þeir feðgar fluttu þangað, en Akra township væri mælt áður en innflutningur hófst þangað. En Jóhann Hallsson setti heimilisrétt á land 15. febrúar 1882, sem er eina mílu fyrir vestan Hallsson.

Auðséð er á öllu, að nýbýlingarnir hjálpuðu hver öðrum í bróðerni með ráði og dáð og unnu saman hver hjá öðrum að húsagerð, heyskap og öllu því, er tók mannafla að koma fljótt í verk. En auk þess unnu Íslendingar fjölda mörg dagsverk hjá Bótólfi norska og Jóni þýzka og þágu líka laun sín fyrir í ýmsu,

sem þá vanhagaði um og jarðir þessara eldri bænda gáfu af sér. Þar lærðu Íslendingar líka hin réttu handtök, sem hvert starf krafðist og alla hérlenda bændavinnu sem bezt varð á kosið, því þessir menn voru orðnir þaullærðir í lífsins bændaskóla.

Meðan Íslendingar dvöldu hjá Bótólfi norska komu þangað 1. júlí tveir landskoðendur frá Nýja-Íslandi, Jón (sveita-)læknir Jónasson, Skagfirðingur, (faðir Jónasar, sem hér er áður getið) og Gísli Jóhannsson, Húnvetningur, er vestur flutti 1874. Fóru þeir næsta dag vestur að Tunguá að skoða þar landið. Voru þeir í þeirri landskoðun í rúma fjóra daga og hafa að líkindum valið sér þau, þótt ekki flyttu þeir suður það ár, en verða samt báðir eða hvorugur að teljast með landnámsmönnum þessa árs. Þeir lögðu aftur af stað til Nýja-Íslands, ásamt Jónasi syni Jóns læknis, sama daginn (6. júní) og Jóhann Hallsson flutti alkominn í bæ sinn.

Eftir þetta og fram yfir áramót er ekki getið annara landleitenda en Karítasar Árnadóttur, móður Jóns J. Hörgdals. Sótti hann hana til Winnipeg, þá nýkomna að heiman, ásamt lítilli stúlku, Jónínu að nafni. Var Karítas amma hennar og fóstra. Komu þau til Jóhanns Hallssonar 6. nóvember.*

Nokkrar ekrur plægðu þeir Jóhann Hallsson og Gísli Egilsson á löndum sínum þetta ár, því 12. apríl 1879 ritar Jóhann Schram, að Jón Hörgdal hafi herfað og sáð „fyrir pabba og Gísla.“ Um stærðina á akri Gísla mun ókunnugt, en um akur Jóhanns segir Framfari (II., 32), 22. september 1879, að hann sé hálf fimta ekra að stærð og Jóhann Hallsson mesti hveitibóndi í nýlendunni og búist við að uppskera sín verði þrjátíu mælar (bushel — 60 ensk pund) af hverri ekru. Er frétt þessi höfð eftir Pálma Hjálmarssyni, skilorðum bónda frá Nýja-Íslandi, sem ferðaðist um nýbygð Íslendinga í Dakota. En séra Friðrik J. Bergmann segir ekrurnar hafi verið tvær, sem hann lét plægja fyrsta sumarið, sem hvor hafi af sér gefið 40 mæla af hveiti haustið 1879, og það sama sumar (1879) hafi fjórar ekrur verið plægðar í viðbót.

Hveitið segir séra Friðrik, að hafi verið „slegið með verkfæri því, er „cradle“ nefnist. Það er orf og ljár og hrífa í einu. Hrífan er aðeins 4—5 tindar ofan á ljánum og jafnlangir honum. Var hveiti þetta það haust flutt á einum uxa fimm mílur til að fá þresking á því hjá inn-

---

*Guðni Tómasson frá Snóksdal flutti alfarinn til Dakota þetta ár og settist að í Pembina, og vel getur verið, að fleiri hafi sezt þar að þetta ár en um er vitað, en Friðrik Bjarnason, bróðir Samsonar, er séra Friðrik telur með Guðna til þessa árs, mun ekki hafa flutt úr Nýja-Íslandi fyrr en með bróður sínum árið eftir. Og Kristján Kristjánsson og Bjarni Guðmundsson Dalsted, er **Minningaritið** (um 50 ára hátíðina) telur til þessa árs, koma ekki til nýlendunnar eða Dakota þetta ár. Kristján er þar fyrst á ferð, að því er séð verður, um miðjan janúar næsta ár — í ferð með séra Páli, en ekki snemma í desember 1878, eins og sumir skýra frá, því þá kom séra Páll í nýlenduna frá Chicago. Munar þetta aðeins tæpum hálfum öðrum mánuði, en breytir ártalinu. En Bjarni flutti frá Winnipeg til Pembina 1879, en kom til Hallsson 26. apríl 1880 og „tók land sama dag“. Það, að hann kom til Dakota 1877, þegar hann vann á einum Rauðárbátnum, á ekkert skylt við landnám þetta.

lendum manni, sem orðinn var svo mikill bóndi, að hann átti þreskivél."

Seint á hausti 1878 (2. október) keypti Jóhann Hallsson fimm grísi af Bótólfi norska, hvern fyrir hálfan annan dollar. En fyrsta bústofn hans telur séra F. J. Bergmann, þrjár kýr, tvö ungviði og vinnuuxa, sem nefndur var Bush. Einnig getur hann um, að Jóhann hafi keypt Rauðárkerru. Er áður minst á þau kaup. En þær kerrur, sem fyrr meir voru nefndar „sléttuskonnortur", voru allar tegldar saman úr viði, en hvergi járnreknar og eru orðnar að forngripum, eins og allir okkar smíðisgripir verða, en þess þó fyrr, sem meira eykst hraðinn í mannheimum eins og nú, þegar tíu ár sýnast umturna miklu meira en árþúsundir forðum daga.

Því hefir lengi verið á lofti haldið hve lostæt jarðeplin voru mikið notuð til manneldis fyrstu árin í Dakota, þegar annarar fæðu varð oft að ganga á mis. Þó mun það ekki í sögur fært, að þessi ameríski jarðarávöxtur hafi þar verið ræktaður hjá Íslendingum þetta sumar. En tímans vegna hefðu þeir, sem þar settust að eftir landskoðunina, getað búið sér til kartöflugarða og sáð í þá, þótt allar líkur bendi til, að Gunnar, til dæmis, hafi unnið hjá Bótólfi norska upp á þær spýtur, að eiga þar part sér eða hlutdeild í kartöflu-uppskeru hans. Getur Jóhann Schram þess, að 26. september hafi hann, Gísli Egilsson og Sigurður Pálsson farið ofan til Olsens að taka upp jarðepli: „22 bushel af tveimur, er sáð var þar." Síðar skýrir hann frá því, að þetta haust hafi hann og Gísli mágur hans unnið við það í marga daga að taka upp jarðepli og rófur (næpur) hjá Bótólfi norska. Ritar hann 12. október: „Við vorum að plægja upp kartöflur hjá Olsen fyrir okkur." En 14. sama mánaðar taka þeir upp næpur (rófur) fyrir hann og tvo næstu daga. Þá kom norðanhríð og þeir héldu heim. Aftur eru þeir hjá Bótólfi norska 21. og 22. október, „að taka upp það, sem eftir var;" en þann 23. fluttu þeir „næpurnar heim fyrir Olsen." Um kvöldið héldu þeir heimleiðis og fluttu með sér 16 mæla (bushels) af næpum. „Voru það vinnulaun mín fyrir pabba," skrifar Jóhann Schram.

Dagbækurnar bera það með sér, að ekki hafa piltar Jóhanns Hallssonar setið auðum höndum þetta ár. Gunnar og Gísli voru í vinnu hjá öðrum svo vikum skipti, oft austur í Pembina en einnig hjá Jóni þýzka og Bótólfi norska og fleiri bændum, er sezt höfðu að á þessum slóðum og hjá þeim vinnur Jóhann Schram stundum, en mest vann hann þó heima með föður sínum, og Sigurður Pálsson oftast nær. En stundum fóru þeir Gísli og Gunnar fýluferðir til Pembina, því þar var þá enga vinnu að fá, en full dagleið fótgangandi hvora leið.

Hér að framan, síðan Jóhanns Péturs Hallssonar getur, snúast viðburðir mest um hann og hvað fólk hans hefst að, en af öðrum suðurförum segir fátt. Er þetta mjög skiljanlegt, því í sinni greinargóðu, ágætlega sömdu en full-stuttu sögu þessara bygða, styðst séra Friðrik J. Bergmann við sömu heimildir og

hér er gert: dagbækur Jóhanns Schrams, sem minnast þess aðallega, er við ber á heimili þeirra feðga, en geta þó seinna um ýmislegt, er gerist í nýlendunni, sérstaklega í norðurhluta hennar. Sést þetta glögt af ótal dagsetningum og atburðum, sem séra Friðrik tekur þaðan, en sem hvergi voru annars staðar svo vitað sé, þegar hann ritar sögu sína rétt eftir aldamótin, enda getur þess nokkuð seint í sögu hans (bls. 67), að hann hafi „dagbók eina með höndum," en höfundar hennar er ei getið. En að segja söguna á þenna hátt, er líka í fylsta máta réttmætt, því Jóhann Pétur Hallsson var heiðurskarl og að öllu saman lögðu lífið og sálin í þessum fámenna, fyrsta hópi og eini raunverulegi bóndinn, sem enn var fluttur suður á slétturnar, en gestgjafi flestra þeirra, er landnáma leituðu í nýlendunni fyrsta árið og það næsta.

Um Magnús Stefánsson og Sigurð Jósúa Björnsson er þess einungis getið, að þeir hafi unnið mikið af þessu sumri hjá Jóni þýzka og Bótólfi norska, en ekki á búskap sjálfra þeirra minst, né hvenær þeir reistu sér heimili, að undanteknu fyrsta skýli Sigurðar Jósúa, sem hér að framan er getið og haft úr dagbókunum. Þó mun Magnús einnig hafa byggt sér bæ þetta sumar.

Á bújörð þeirri, er Gísli Egilsson nam „rétt sunnan og austan við Hallssons landið," byrjaði hann að byggja fjós 20. nóvember þetta ár. Var það komið undir þak að kvöldi þess 23. s. m. En hann og Jón Hörgdal reistu í samvinnu íbúðarhús á löndum sínum veturinn 1878—79. Hóf Jón búskap með Karítas móður sinni um vorið, en Gísli flutti frá tengdaforeldrum sínum á bújörðina 20. júní 1879.

Jón Hörgdal eignaðist snemma uxa-sameyki, en trúlegt er, að annar eykurinn, sem talinn er sé fyrsta sprettinn „Búss" Jóhanns Hallssonar. Hinn var kallaður „Bræt" (Bright). Unnu eykir þessir mikið og mun Jón hafa kunnað bezt lagið á þeim. Þeir drógu hveiti til mölunar, fram og til baka, til mylnanna í St. Joseph og Walhalla, auk allra minni ferðalaga og ækjanna, plógsins, herfisins og bjálkanna heima fyrir, sem þessir þolinmóðu þrælar mannanna gengu fyrir.

Frá söfnuðum sínum í Wisconsin, kom séra Páll Þorláksson til Dakota seint í september og heimsótti Jóhann Hallsson þann 24. og gisti þar um nóttina í góðu yfirlæti. Hafði hann þær fréttir að færa, að þegar þeir skildu um vorið, hefði hann á ferð sinni suður og austur skygnst eftir landkostum í suðurhluta Dakota Territory og einnig í Minnesotaríki og komist að þeirri niðurstöðu, að engin ónumin lönd, sem hann þekti, væru eins hagkvæm og æskileg Íslendingum og þessi nýlenda bæði vegna skóganna, sem hér gerði húsagerð þeirra auðveldari, en sem ekki væru annars staðar þar, sem hann hefði landnáms leitað, og að hér tók frjósemi jarðvegsins öðrum landshlutum fram — að hans dómi. Morguninn eftir fór séra Páll í landsskoðun, skírði Hall litla hinni fullkomnari skírn síðari hluta dagsins, sem fyrr er getið, fór til Bótólfs hins norska um kvöldið og

þaðan næsta morgun til Pembina áleiðis til safnaða sinna í Nýja-Íslandi.

Aftur kom séra Páll til Jóhanns Hallssonar 4. desember. Hafði hann farið úr Nýja-Íslandi suður til Chicago og kom þaðan og var á heimleið og maður með honum, Ólafur Þorsteinsson úr Reykjavík. Daginn eftir (fimtudaginn 5. des.) flutti séra Páll fyrstu guðsþjónustu í nýlendunni yfir Íslendingum í húsi Bótólfs norska og tók fólk til altaris.

Niðurlag næst

BJÖRN ÓL. PÁLSSON:

Grafið blóm

Við lögðum bæði á langa heiði,
og lífið brosti og sólin hló.
Og til var hjarta, sem tiflétt sló.

Við grófum blóm eitt á grárri heiði
í gljúpa moldu við lítið barð.
Í litlum áföngum leiðin varð.

Tvö handfull moldar úr höndum þínum
þau huldu vorsins brúðarskraut.
Og missis nú aftur moldin naut.

Við hurfum bæði um heiði langa,
tvö handfull moldar sagan varð.
Vor langa heiði er lítið barð.

KRISTINN STEFÁNSSON:

Í þorpinu

Hver dagurinn var öðrum líkur, hvert orð og atriði steypt í sama mótinu, ekkert nýtt atriði, er framleitt gæti nýja hugsun eða nýtt umtalsefni. Nei, alt gamalt, urið og slitið, lágt og ljótt.

Ekki vantaði þar þó bollaleggingarnar, pukrið og óskapa mælgina, en þetta var altaf eins, sömu orðin og sömu hugsanirnar, gatslitnar fyrir löngu. Og alt var þetta eitthvað út í bláinn, og enginn vissi eiginlega, að hverju því var stefnt.

Aldrei skyldi þar bóla á nokkrum snefil af framtakssemi eða mannrænu. Alt var látið hólkast, dragnast áfram þunglamalega, letilega daginn út og daginn inn.

Þar var það almenn skoðun að ekkert hastaði, nógur væri tíminn til endurbóta á einu eða öðru. Járnbrautin ætti eftir drjúgan spöl þangað enn. Það væri ekki vert, að vera að rúskota öllu fyrr en þá að hún væri komin.

Húsin voru orðin næsta hrörleg, því meðan þau toldu uppi, var það ekki álitið ómaksins vert, að fást nokkuð við aðgerð á þeim. Ekki var heldur að tala um það að skreyta neitt í kringum þau. Þau voru víst nógu góð, húsakynnin þeirra, þau höfðu dugað og munu duga framvegis, var jafnan viðkvæðið, þegar það fréttist þangað, að einhver hefði verið að furða sig á því, að fólkið skyldi búa í öðrum eins kumböldum.

Þá var nú heldur ekki verið að þreyta sig á því, að veita burtu forarpollunum á vorin. Þeir stóðu þar í næði, sumir alt sumarið, og sólin speglaði sig í þeim allan daginn, þegar heiðríkt var, og kýrnar í þorpinu drukku úr þeim. Og þegar fram á sumarið leið lagðist yfir þá græn og þykk slímhúð. Þá hætti sólin að geta séð sig í þeim, en kýrnar voru eins þorstlátar og áður og drukku úr þeim eins ánægðar og áður.

Aldrei hafði borið á því, að nokkrum hugsaðist að þetta gæti verið heilsuspillandi fyrir þorpsbúa, þangað til einn góðan veðurdag, að Pétur hafði orð á þessu — sagði það gæti valdið veikindum. Hann var nýbúinn að lesa grein í ensku tímariti um það, hvað gæti orsakast af sóðaskap og óhreinlæti. Þeir, sem Pétur átti tal við um þetta, féllust allir á hans skoðun. Það var svo sem ekkert líklegra en af þessu mundi leiða sjúkdóma, það væri næstum fyrirsjáanlegt. En svo fengu pollarnir að stækna og úldna þarna í sólarhitanum, því enginn vildi taka þá

erfiðisbyrði sér á herðar, að byggja þeim út af landareign sinni.

Pétur var fyrir skömmu fluttur til þorpsins. Því þóttust menn hafa tekið eftir, að honum léki hugur á því, að geta orðið nokkurs konar leiðtogi bæði þar og í grendinni. En ekki leið á löngu að hann varð fyrir óvild og aðkasti ýmsra, er álitu hann of afskiftasaman um það, sem honum kæmi ekki nokkurn skapaðan hlut við. Og svo var það ólíklegt, að sá sem ekki gat séð misfellurnar á sínu eigin ráði, gæti gefið öðrum ráð. Hann hafði alt af verið í sífeldu basli, og bar það fremur vott um að hann væri lítill fyrirhyggjumaður, og vart treystandi.

Það var eitt kalt og dimt vetrarkvöld, að Pétur sat einn við ofninn heima hjá sér og vermdi sig. Hann var í þungum þönkum. Framtíðarhorfurnar voru ekki glæsilegar. Takmarkið, er hann hafði ætlað sér að ná, var langt í burtu. Honum fanst hann jafnvel vera að fjarlægjast það. Fjölskyldan var stór, en efnin smá.

Atvinnu var að vísu hægt að fá, en bæði var það þrælavinna og svo var þar að jafnaði samankomið mesta illþýði. Það fór hrollur eftir hryggnum á Pétri, er hann hugsaði til þess, ef hann yrði að fara þangað. Hann hafði aldrei orðið að lúta að öðru eins. Hann var í rauninni ekki einn af verkamanna stéttinni. Hann hafði fyrst verið við verzlun og í seinni tíð haft barnakenslu á hendi, sem hann fyrir óvænt atvik misti. Taldi hann það einn þáttinn af mörgum í heimsins mikla ranglæti.

Pétur hugsaði margt. Hugurinn flaug úr einu og í annað, fór langar leiðir og kom svo aftur til Péturs með fjölda ráðlegginga. Pétur gerði svo sínar athugasemdir við þær. Þeim var ekki treystandi, höfðu lítið við að styðjast. Og hugurinn flaug aftur af stað í leit að nýjum og betri ráðum. Þá fanst Pétri eins og hvíslað væri að sér: Reyndu að hagnýta þér heimsku annara! Þetta fór með leifturhraða gegnum hann; blóðið rann örara en áður og honum fanst sér öllum hitna. Reyndu að hagnýta þér heimsku annara, tautaði Pétur fyrir munni sér í hálfum hljóðum. Hún ætti að vera einhverjum til gagns, þótt aldrei hafi eigendur hennar gagn af henni, hugsaði hann. Og honum fanst hann sjá, í hillingum þó, möguleikann — hann var auðvitað langt í burtu, en alt vinst með lempni og lagi; að fara hægt og rólega, síga jafnt og stöðugt í horfið, það er vissasti vegurinn að takmarkinu.

☆

Það er nú liðið all-langt frá þeim tíma, er um var getið, og Pétur hafði nú fengið sér til fylgis sem hollvætt og ráðunaut vin sinn Eirík. Ekkert hafði þó Pétri orðið ágengt með fyrirætlan sína. Alt sat við það sama í því tilliti.

Meiri voru nú orðin brögð að því en áður, hve lítill gaumur því var gefinn, sem Pétur vildi fá framgengt, og óvinsæld hans leit út fyrir að færi heldur vaxandi. Honum tókst þó furðanlega með lempni og blíðmálum að mýkja skap þeirra, er gengust mest fyrir því, að heyra eitthvað fallegt sagt um sig, og Pétur var auðugur af fögrum orðum, þegar hann þurfti á þeim að halda.

Aftur var Eiríki svo háttað, að alt,

sem Pétur slétti yfir og jafnaði, það ýfði Eiríkur upp aftur, sem hleypti hatri og æsingu í mótstöðumenn þeirra.

Járnbrautin var nú komin inn í þorpið, með henni vínsöluhús. Tvær þarfar stofnanir, sögðu íbúar þorpsins, þegar þeir voru að skeggræða um þessar miklu framfarir, sem þar höfðu orðið á svo skömmum tíma. Nú þurfti sem sé ekki að fara langar leiðir til þess að fá sér hressingu.

Einu sinni sátu þeir Eiríkur og Pétur inni í afskektu herbergi í vínsöluhúsinu og ræddu mál sín.

Það verður að fara að þeim með lempni, sagði Pétur, ég er hræddur um að hitt ætli ekki að duga.

Það þýðir ekkert. Það er búið að gaufa við það nógu lengi, að fá þá til að fallast á eitthvað af því, sem við höfum verið að benda þeim á. Það er ekki til neins að strjúka þeim eins og ketti eða hampa þeim á lófunum eins og ungbarni. Það verður að koma beint framan að þeim og segja þeim til syndanna og það afdráttarlaust. Það verður að löðrunga þá, sagði Eiríkur og sló hnefanum í borðið, sem þeir sátu við, svo glösin skoppuðu til.

Pétur þurkaði sér um augun, lagði undir flatt og horfði ofur góðmannlega á vin sinn, eins og með virðingu og aðdáun, og sagði með mikilli hægð og spekingslegri alvöru: Það vildi ég að ég hefði kjarkinn þinn, Eiríkur! Það kemur þér nú líka betur, að láta ekki undan síga, úr því þú hefir lagt út í þetta.

Hér verður að stinga inn í milli þeirri skýringu, að Eiríkur var um þessar mundir nýlega búinn að gefa sig fram sem sækjanda um þingmannsstöðu, og var á honum að heyra, að yrði hann kosinn, sem hann taldi líklegt, þá mundi verða stórbreyting á ýmsu þar í kjördæminu.

Eiríkur var nú risinn úr sæti og gekk um gólf í ákafa.

Þú ert einmitt maðurinn sem ætti að sigra, og þú ert maðurinn sem við þurftum að fá í félagsskapinn, sagði Pétur með mikilli áherzlu, og tók nú eftir hver áhrif þetta hafði á vin sinn.

Eiríkur gekk um gólf eins og áður, en nú var hann brosandi. Það leyndi sér samt ekki, að hann var dálítið efandi um sannleiksgildi þessara síðustu orða Péturs, og það var eins og hann væri hálf-efandi og hálfvonandi, er hann sagði:

Svona viðurkenning er meira virði, en margur heldur, fyrir þá sem eru að brjótast áfram í einhverju til almennings þarfa. Að vita að viðleitni manns sé skilin rétt og virt að einhverju. Það er ekki þýðingarlaust. Það er meira að segja hreint og beint það sem heldur lífinu í manni að fá almenningsálitið til þess að vera með sér, en ekki móti. En það er nú hörmungin hérna, hvað það gengur erfitt. Það er eins og það hafi verið gjörð samtök um það, að vilja ekkert, sjá ekkert, skilja ekkert. Það er ómögulegt að koma neinu inn í höfuðið á þessu fólki. En að skríða í duftinu frammi fyrir því, það skal ég aldrei gera. Vilji það ekki hjálpa mér til að ná kosningu á ærlegan hátt, þá má það allt fara til helvítis fyrir mér.

Og nú var Eiríkur aftur kominn í skaphita. En Pétur blíðkaði hann enn með því að telja það sjálfsagt,

að alt mundi fara vel. Hann kvaðst vita vel, hvernig hugir manna lægju viðvíkjandi kosningunni og kvað lítinn vafa á því, að Jón yrði þar undir. Hann hét Eiríki liðveizlu sinni, sagðist ekki vera mikils megnugur, en það gæti þó farið svo, að hann gæti orðið honum einhvers staðar til gagns og lágu talsverð drýgindi í orðunum.

Svo kom vorið syngjandi frá suðurheimi, fyrst með hlýja molludaga, sem breiddu bláa góðvirisblæju yfir landið, og svo með sólskin og heiðan himinn. Lífsnautnin og frelsið fyltu loftið með gleði. Hver skógargrein varð að veizlusal og þar var ómengaður gleðibragur hjá veizlugestunum litlu, sem hungrinu og frostinu hafði ekki tekist að lífláta. Gullbjartir glóknappar gægðust út á viðinum og kinkuðu kolli í vorgolunni, sem bauð þeim góðan daginn með kossi, og frá skóginum barst ilmur og söngur langar leiðir.

Í þorpinu var líka óvenjulega mikil hreyfing. Það var auðséð, að þar bar eitthvað nýrra við. Menn voru mikið hvikari í spori en vani var til og fljótari til svars. Þeir voru meira að segja farnir að hópa sig saman, farnir að ráðslaga um eitthvað. Það stóð eitthvað óvenjulegt til í litla þorpinu, sem aldrei hafði fengið orð fyrir það, að vera neitt sérlega fjörugt. Nú var þar sjáanlegt ofurlítið iðandi, baksandi mannfélagslíf. Menn fóru hér og þar að hlusta á ræðuhöld. Og þeir, sem enginn vissi til að gætu komið út úr sér orði í nokkru ræðuformi, svo nokkur heyrði, héldu nú langar ræður um landsins gagn og nauðsynjar, sem bæru þeir skyn á stjórnmál út í yztu æsar.

Eiríkur og Pétur voru á ferð og flugi hingað og þangað að fá loforð um atkvæði manna með Eiríki. Þeir neyttu naumast svefns eða matar, því nú voru kosningarnar í nánd og tíminn dýrmætur.

Það flaug eins og fiskisaga um þorpið, að þangað væri kominn einhver stórherra frá höfuðborginni. Ekki var almenningi kunnugt um erindi hans. En það hlaut að vera einstakur dánumaður, því hann vildi vera öllum svo góður og ástúðlegur, og peninga sögðu menn hann hefði eins og sand. Þá var mikil glaðværð og fjör í vínsölukránni. Mönnum lá þar hátt rómur. Þeir voru óvanalega rjóðir í andliti og mælskir. Úti fyrir dyrunum stóð hópur af bændum. Þeir höfðu slegið hring utan um einn þeirra. Hann stóð í miðjum hringnum uppi á tunnu, sem hafði verið hvolft þar og kom nú í góðar þarfir sem ræðustóll.

Heiðruðu tilheyrendur! svo hækkaði hann raustina: Ég ætla ekki að halda langa ræðu hér; ég ætla bara að skora á ykkur að kjósa hann Jón. Ég var nú reyndar búinn að lofa honum Eiríki atkvæðinu mínu, en fari ég nú bölvaður, ef ég kýs hann. Hann fær engan til að greiða sér atkvæði, það er ég viss um. Ég ætla ekki að standa eftir sneyptur með minni hlutanum. Jón er eins og kóngur; hann vill einhverju til kosta. Sjáið þennan, sem hann hefir sent til okkar núna, og lítið á hverju hann stakk að mér svona alveg óbeðið. — Hann dró upp úr vasa sínum fimm dollara seðil. — Mér finst

nú að Íslendingar megi rétt eins vel þiggja þetta, þegar það fæst, eins og einhverjir aðrir fái það, hélt hann áfram. Það er öllum leyfilegt að bjarga sér í þessu frjálsa landi. Þetta gera engar nánasir — þið gáið að því — að víkja manni svona laglega, fyrir utan aðra glaðningu. Og nú mælist ég til þess að þið hrópið allir húrra fyrir honum Jóni.

Svo ráku allir upp þrefalt húrraóp.

Pétur hélt hingað og þangað langar og hvassar eggjunarræður. Skoraði hann á alla þá, sem virtu sannleik og réttsýni einhvers, að leggjast á eitt og kjósa Eirík. Þeim lægi nú lífið á að koma honum á þing. Það væri svo mikið af svikum og ódrengskap í þessu landi, að undrum sætti, og með því að lofa slíku að dafna í næði, yxi það manni yfir höfuð. Þessi partur landsins hefði altaf verið afskiftur. Aldrei að heita mætti nokkuð gert til þess að gjöra hann byggilegri. Enginn væri líklegri en Eiríkur til að uppræta innlenda illgresið.

Flogið hafði það fyrir, að Pétur væri að þessum fagurgala bara til málamynda. Hann vissi, að það yrði lagt honum út til minkunar, ef hann sýndi ekki einhvern lit á því, að flytja mál Eiríks á fundum, þar sem allir vissu að Eiríkur hafði reynst honum svo vel, en í rauninni sæi hann eftir því, að hafa ekki sjálfur sótt um stöðuna. Og ráðabruggið, harkið og hávaðinn, ysinn og vastrið fór vaxandi eftir því sem á leið og nær færðist kosningadeginum, og stundum enduðuðu dagarnir í fyllirii og áflogum.

☆

Kosningu var lokið. Eiríkur beið ósigur. Jón var kosinn með miklum meirihluta atkvæða.

Alt datt í dúnalogn. Það var líkt og þorpið gengi til hvíldar eins og þreyttur maður að loknu erfiði. Og það var eins og Eiríkur hefði sokkið niður í jörðina. Enginn varð hans var um nokkurn tíma. En þegar hann svo fór að sjást aftur á ferli, var eins og hann forðaðist að verða á vegi nokkurs manns. Hann dvaldi lengst um heima hjá Pétri, þungur í skapi yfir úrslitunum. Hann brann af hatri og fyrirlitningu til allra manna nema Péturs. Auðvitað var það nú samt Pétur og enginn annar, sem hvatti hann til að leggja út í þetta. Það sem honum sveið allra sárast var það, að þeir skyldu hafa fengið færi á því að lítilsvirða hann, sýna það svona opinberlega, að þeir möttu Jón meira en hann, annan eins aula, sem varla kunni að pára nafnið sitt. Það var meira en lítið niðurlægjandi fyrir hann þetta. Svo sá hann ekki betur en að kosningin hefði unnist með svikum og mútum, — enginn hefði haft sjálfstæða skoðun og allir væru heiglar og varmenni í þokkabót. Í þetta hafði hann lagt tíma og peninga, sem hann þó mátti ekki missa, og í staðinn beðið þessa óvirðing. Og stóra geðið ólgaði og svall, en hatrið funaði og brann. Það sveið í kringum hann stóran, svartan blett, og í honum miðjum stóðu þeir Pétur og hann. Eini maðurinn, sem treystandi var, var Pétur. Og það var af því, að Pétur hafði álit á honum og sá hæfileika hans, að hann hafði komið honum af stað út í þessa kosningahríð. Hann var sannfærður um það, að hann vildi sér vel.

Einhvern veginn komst hann að því, að fólk var að skopast að honum og tala um þingmenskuna hans. Hann hafði orðið þess líka var, að Pétur og hann voru hafðir í sama númeri, þegar minst var á öfugar skoðanir og síngirni. Honum var ómögulegt að útrýma því úr huga sér, að hann hefði orðið fyrir háðung — hefði verið gerður að leikfangi. Pétur reyndi að telja honum trú um, að ekkert væri það til, sem álitist lítilsvirðing eða háðung, ef það stæði að einhverju leyti í sambandi við pólitískar kosningar, og eins væri með ósigur Eiríks. Þetta sýndi bara óþroskaða hugsun fólksins, og að það væri ekki ennþá búið að opna augun fyrir því rétta. Hann talaði mörgum fögrum orðum um djarfmannlega framkomu Eiríks. Sagði sér væri ekki gjarnt að hæla mönnum að jafnaði, sízt þeim áheyrandi, en nú gæti hann ekki látið það vera, því sannfæring sín byði sér að tala svona.

Þegar á leið sumarið fór Pétur að verða þess var, að Eiríkur fór að verða fálátari við hann en áður. Hann fór að fara tímunum saman einförum. Og þegar Pétur fór að hnýsast eftir því, hvað hann væri að fara, sagðist Eiríkur ganga þetta sér til heilsubótar og kvartaði undan meltingarleysi.

Það var eitt kvöld að Eiríkur var á gangi úti í skógi, að hann sá tvo menn skamt frá sér, og er þeir komu auga á hann, benti annar þeirra á hann, og honum heyrðist hann segja: Þarna kemur þá þingmaðurinn, og svo hlógu þeir báðir. Eiríkur krepti hnefana án þess að hann tæki eftir því og það sló út um hann köldum svita. Hann fór leiðar sinnar og sagði ekki orð. Svo kom hann að fossinum, því þangað var förinni heitið. Hann var hár og vatnsmikill, féll í einu lagi beint niður af hamrabrúninni, eins og ógurlega breið og þykk snjóhvít voð væri breidd framan á bergið. Úðinn reis upp í gráum mökkum, sem teygðu úr sér í golunni og stóðu svo eins og stálgráar súlur upp úr gljúfrinu.

Eiríkur settist niður og blés mæðilega. Hann horfði stöðugt á fossfallið. En hvað hann var líkur fossinum heima, þar sem ástmey hans og hann kvöddust í síðasta sinn, — þar sem hann sá hana síðast. Og nú rann upp fyrir honum Júnínóttin bjarta og blælygna, sem var svo óumræðilega auðug af sorg og ófarsæld. Og kveðjan barst nú aftur til hans í fossniðinum. Vertu sæll! Vertu sæll! Hann hafði altaf munað eftir henni, en nú fanst honum ómur þessara orða nístast í gegnum sig með eins miklum sársauka, eins og þegar hann heyrði þau fyrst. Og hvítlöðrandi straumurinn steyptist óaflátandi niður fyrir hamarinn með svo miklum þunga, að jörðin skalf. Fossinn hafði aldrei átt á bak að sjá vinum sínum. Hann var stór og voldugur strax í æsku og lagði undir sig alla lækina þar í nánd og tróð sér braut í hamrana fyrir löngu síðan. Og Eiríkur öfundaði hann. Í honum sá hann valdið og kraftinn. Hann hafði líka ætlað sér að leggja undir sig strauma og troða sér braut í hamra erfiðleikanna. Hann hafði ætlað sér að verða stór og sigra. Og hann hafði átt sér vonir, en mist þær. Þær höfðu nú kvatt hann til

fulls. Þær höfðu altaf verið að því, síðan Júnínóttina blælygnu heima við fossinn.

Pétur var einn heima. Honum þótti einveran leiðinleg. Hann var að velta því fyrir sér, hvort hann ætti heldur að ganga út í þorpið eða fá sér bók til dægrastyttingar. Kaus hann heldur hið síðara, því dagur var að kveldi kominn. Hann vissi að Eiríkur átti bækur, og að hann mundi ekki taka hart á sér, þó hann fengi sér eina af þeim. Hann fór því inn í herbergi Eiríks og leitaði um stund að einhverri bók, sem hann hefði ekki lesið. Hann tók þá eftir því, að skrifpúlt Eiríks var ólæst. Einhver undarleg og áköf forvitni grípur hann. Hann opnaði það, og þar beint fyrir framan hann sér hann bréf til sín með hönd Eiríks. Honum verður hverft við. Þá heyrðist honum einhver koma. Hann skellir aftur púltinu og hraðaði sér burt. Svo hlustaði hann til, hvort nokkur kæmi en heyrði ekkert. Að því búnu lokaði hann húsinu og las bréfið, því það var ekki lokað.

Svo leið tíminn og Pétur átti í miklu stríði við sjálfan sig eftir bréflesturinn. Hvað átti hann að taka til bragðs? Hann var nú búinn að komast að því, sem hann hafði lengi grunað. Átti hann að gjöra opinbert hvers hann varð vís eða átti hann að þegja? Ef hann léti nokkurn vita þetta, kæmist það óðara í allra vitund. Svo mundi Eiríkur reiðast honum og rifta svo öllu saman, og þá væri úti með það alt, þess væri hann hárviss, og svo yrði hann engu bættari. Og Eiríkur mundi svo fara sínu fram, þegar honum sýndist. En því ekki að þegja og láta ekki á neinu bera, — en var nú ekki óskaplegt að þegja yfir þessu. Svo fór hann að hugsa um fátækt sína og alsleysi. Þetta ásótti hann nótt og dag. Það læddist í huga hans á næturnar milli dúranna, og svo fór hann að liggja vakandi tímunum saman og hugsa um þetta. Það olli honum mikillar áhyggju. Hann fór að hugsa um, að ómögulegt væri þó að bendla sig við þetta, þó það kæmi fyrir, því bréfið bæri þar sannleikanum vitni. Það væri skrifað með Eiríks eigin hendi og undirskrifað af honum sjálfum. Og svo fór hagsvonin smásaman að hvísla að honum, að það væri bezt að þegja, þegja eins og steinn, látast ekkert vita um fyrirætlun Eiríks. Reyndu að hagnýta þér heimsku annara. Heimsku — en var þetta nú heimska? Jú, auðvitað var það heimska. Ekki var það vit — svo mikið var víst. Og hann réði það af að þegja. Og honum fanst hann verða rólegri, eins og hann hefði unnið einhverja ógnar þraut.

Nokkru síðar barst sú fregn frá manni til manns, að Eiríkur væri horfinn og findist hvergi. Leit var hafin og fanst lík hans í ánni. Hann hafði drekt sér í fossinum.

Við líkskoðunina sýndi Pétur bréfið, og varð þá ljóst, að Eiríkur var valdur að dauða sínum sjálfur en enginn annar.

Hvar sem tveir eða fleiri fundust, var ekki um annað talað en dauða Eiríks, hversu voeiflegt þetta hefði verið. Þetta grunaði þá altaf; en það var mikið, að hann skyldi ekki gera þetta fyrr, sögðu þeir. Og svo fóru konur að segja drauma sína, og voru

þeir nú allir auðráðnir. Þá barst líka sú saga út um þorpið, að einhverjir hefðu orðið varir við, að gengið hefði verið um hús þeirra um hánótt og skelt hurðum, og þeir voru sannfærðir um, að það var enginn lifandi maður.

Eiríkur hafði verið veill í trúnni, og þess vegna var það ekki ólíklegt, að einhver slæðingur væri eftir hann. Og svo var honum eignað það. En um leið sá fólkið nú alla kosti hans, og þeir voru nú orðnir ekki fáir. Hann var orðinn píslarvottur í augum þess. Hann hafði ósköp liðið og þolað fyrir sannfæringu sínu og sannleikann, og fólkið komst við — það varð virkilega klökt.

Til minningar um hann, og til sóma fyrir þorpið var svo sem sjálfsagt að fjölmenna til jarðarfararinnar, enda var þar margt manna, karlar, konur og börn. Það hafði verið sent eftir blómum til höfuðborgarinnar, og kistan var þakin af þeim.

Þá þótti það og hæfa, að sem flestir héldu ræður yfir líkinu, og urðu margir við þeim tilmælum; en enginn var þar prestur. Þótti þeim öllum segjast vel. Töldu þeir mikla eftirsjón að Eiríki. Var honum líkt við Þórð Fólason í Stiklastaðaorustunni, þegar hann fékk banasárið og skaut merkisstönginni fastri í völlinn. Eins hefir Eiríkur borgið merki sínu, stefnunni, og undir það merki ættu menn að fylkja sér.

Daginn eftir jarðarförina hafði Pétur vörukönnun í skrifpúlti Eiríks, því þar átti erfðaskráin að vera. Hann fann hana og las hana upphátt fyrir konuna sína, þegar hann var búinn að yfirfara hana með sjálfum sér.

Hann var léttbrýnn á svipinn að loknum lestrinum, því nú sá hann fram á betri og bjartari daga en hann hafði áður vanist.

Hann braut svo vandlega saman skjalið og leit blíðlega til konu sinnar og sagði: Hann hefir ekki gert það endaslept við okkur.

Bækur og rit

Fyrir framan mig liggja, meðal annars, fimm kvæðakver — tvö þeirra að heiman frá föðurlandinu, en hin þrjú kveðin hér vestra. Það er nú orðið lengra en maður man til, síðan því var spáð, að hér yrði engin íslenska töluð á þessum tímum, enn síður að nokkur mundi skrifa eða yrkja eða prenta nokkuð á því máli. En óhætt má segja, að sjaldan hafi verið unnið með meira kappi að útgáfu íslenskra kvæðabóka, og reyndar fleiri bóka, en einmitt þessi síðustu ár. Er þó langt frá, að því verki sé lokið. Á ég þar ekki svo mjög við kver lifandi höfunda, sem að vísu koma við og við, heldur aðallega heildarútgáfur þeirra höfunda, sem horfnir eru af sviðinu, því þar liggja enn nokkrir óbættir hjá garði. Ein sú bók er nú nýkomin út, og mátti víst varla síðar vera, en það er:

KVÆÐI EFTIR UNDÍNU

Fyrir meira en hálfri öld heyrði ég fyrst getið skáldkonunnar Undínu, sem hét réttu nafni Helga Steinvör Baldvinsdóttir, og get ég ekki í einlægni sagt, að ég veitti henni þá mikla eftirtekt, enda var það um það bil, að hún hafði að mestu hætt að yrkja. Hún byrjaði nefnilega á barnsaldri heima á Íslandi, og eru nokkur æskukvæði hennar í þessari bók. Um tíma orti þessi fátæka landnemastúlka mestu kynstur, en hætti svo að mestu leyti um og eftir síðustu aldamót. Ekki var það þó af því, að skáldgyðjan svifti hana gáfunni, sem sjá má bezt af inngangskvæði bókarinnar, líklega síðasta kvæðinu hennar, og hinu hressilega Íslendingadagskvæði, er hún flutti í Blaine sumarið 1937 á áttugasta aldursárinu, eftir fulla þriðjungs aldar þögn. Nei, ástæðunnar verður annars staðar að leita; og ég held að hún liggi í milli línanna í hinu ágæta Svari til vinkonu, sem virðist að hafa verið að krefja hana til sagna eða reikningsskapar:

„Hví skyldi ég lífga við ljóðin mín forn,
fyrst lék mig svo grimmlega örlaganorn?
Hví skyldi ég minningu mana úr blund,
ef mögulegt væri að gleyma um stund?
Hví skyldi ég ýfa upp aftur þau sár,
sem afsögðu að gróa um fjöldamörg ár?

Svo kvæðin mín læt ég nú liggja sem fyr
í lifenda gröf . . . . .

Það er huganum meira harma-undur,
en þó himinn og jörðin brystu í sundur,
að sjá þá, að flest það var tælandi tál,
sem tilbeiðslu vakti í barnslegri sál.

— — — —

Að lifa það aftur sér enginn kýs;
það er í öfuga stefnu frá Paradís."

Þetta er ort árið 1908 og því eitt af allra síðustu kvæðum skáldkonunnar. Það er ljómandi vel ort, en fult af vonbrigðum og andstreymi erfiðra lífdaga. Það sem að mínu áliti gefur þessum kvæðum Undínu langvarandi tilverugildi, er hinn

sterki persónuleiki þeirra allflestra. Þau eru testamenti viðkvæmrar sálar, sem ekki virðist hafa altaf átt sjö dagana sæla.

Bókin er prentuð heima á Íslandi, og hefir Snæbjörn Jónsson skjalaþýðari og ritstjóri séð um útgáfuna. Ekki stendur þó nafn hans á titilblaði hennar, sem vel hefði þó mátt vera, þar sem hann ekki aðeins sá um fráganginn og las prófarkirnar, heldur og ritaði langan og ítarlegan inngang, sem ekki eingöngu lýsir æviferli skálkonunnar en gefur jafnframt vinsamlegt og um leið sanngjarnt mat á verkum hennar. Í þessu æviyfirliti eru vel ort eftirmæli um skáldið, sem Snæbjörn mun hafa kveðið, þó nafn sé ekkert við. Sama má líklega geta sér til um niðurlagskvæðið: Til Undínu heimkominnar, sem ber með sér sömu ást og aðdáun til hennar.

Eins og kvæðið „Til lesandans" bendir til, hefir bókin átt að koma út að höfundinum lifandi. En það fórst nú samt fyrir og hefði að líkum aldrei skeð, ef dóttir skáldkonunnar, sú eina sem lifir móður sína, hefði ekki hlaupið undir baggann. Er það reyndar ekkert einsdæmi hér vestra, því hér gefur enginn út bók í ágóðaskyni eða jafnvel í von um að útgáfan borgi sig, heldur eingöngu af frændrækni og áhuga á að bjarga sprekunum á land áður en þau hverfa að eilífu í djúp gleymskunnar.

Davíð Björnsson:

RÓSVIÐIR

ljóð

Þetta er ekki stór bók að vexti, aðeins um 80 blaðsíður í venjulegu formi. Enda að líkindum varla helmingur þess, sem eftir höfundinn liggur. Er það slæmt, því jafnvel þó höfundurinn hafi valið kvæðin, þá er það ekki full trygging fyrir því, að vera betra en margt sem eftir er skilið. Ég minnist margra kvæða, sem komið hafa í blöðunum, sem fyllilega standa þessum á sporði. Í fljótu kasti finst manni nafnið helzt til skrautbúið, en þegar maður fer að fletta kverinu og sér að eitt fallegasta og hlýjasta kvæðið heitir þessu nafni og er afmæliskvæði til konu höf., sem heitir Rósa, þá verður nafnið eðlilegt og viðeigandi. Davíð hefir svo oft sýnt, að honum er ekki ósýnt um að ríma, enda ber þetta kver þess fyllilega vott.

Richard Beck:

A SHEAF OF VERSES

Höfundurinn hefir safnað saman í þetta snyrtilega kver fimmtán úrvals kvæðum, sem hann hefir ort á enska tungu og birtst hafa á ýmsum tímum í merkum amerískum og enskum bókum og ritum. Kvæðin eru öll áferðarfögur og vönduð að frágangi, enda gjöra hin betri enskumælandi tímarit yfirleitt hærri kröfur til ljóðagerðar en íslenzk blöð og rit almennt, sem virðast nú á dögum prenta flest eða alt, er þeim berst.

P. V. G. Kolka:

LANDVÆTTIR

Ljóðabálkur

Páll læknir Kolka, sem hér vestra var í heimsókn fyrir tveimur árum, hefir sent vinum sínum núna um áramótin skrautprentaðan ljóðaflokk, sem hann nefnir Landvætti.

Það eru tólf kliðhendur, það er að segja 14 línu heildir, víxlrímaðar líkt og Gunnarshólmi Jónasar. Efnið er bygt á sögunni í Heimskringlu Snorra um landvættina, sem vörnuðu landgöngu hamhleypu Haralds konungs blátannar. Kvæðið er stolt og fagurt, — meitlaðar myndir og brennandi hvöt til drengskapar og dáða. Dráttmyndirnar á hverri síðu eru snildarverk, og prentun ágæt.

Þóroddur Guðmundsson frá Sandi:
ANGANÞEYR, *ljóð*

Fyrir sex árum kom út eftir þennan höfund kvæðabók, sem nefndist *Villiflug,* og var hennar þá lítillega minst í þessu riti. Þetta er ekki stór bók — rúmar 100 bls. en til hennar er því meir vandað. Ekki verður þó með sanni sagt, að hún taki hinni fyrri mjög fram, enda var þar allþroskað skáld á ferð. Þó má finna nokkurn mun. *Villiflug* lýsti meira því, sem fyrir ytri augu skáldsins bar, en *Anganþeyr* fremur hinni innri sýn, að því er mér virðist. Það hefir alla daga verið mér þyrnir í augum, að prenta vísur eða vísuparta sem dæmi um ágæti eða vansmíði kvæða, því sjaldan ber saman smekk manna um þau efni. Þó vil ég nefna eitt kvæði af handahófi, sem veitti mér sérstaka unun að lesa — kvæðið *Álfastapi,* sem byrjar svona:

Ég man ei lengur daginn. En völvur vorljóð sungu,
er viltist ég í stapann, þar sem álfahirðin bjó.
En skógarvættir lögðu þá ljóð á þrasta tungu
og loftsins andi mjúkum tökum fosshörpur sló.
Í mannheimum var sorg, þó að sól í heiði skini.
Mig seiddi hulduveröldin á bak við stapans þil,
er dyrnar lukust upp fyrir árdagsroðans vini,
sem ekkert hafði brotið — nema það, að vera til.

Annað kvæði heitir *Brotinn haugur,* og ef það er ekki Þóroddur sjálfur, sem er þar að rjúfa hauga forntungunnar, til að sækja í þá gleymda gimsteina málsins, þá skil ég ekki tilgang þess. Kvæðið er svo sem nógu vel ort, en það verð ég með blygðun að játa, að til orðabókarinnar varð ég að flýja til þess að öðlast skilning sumra þessara orða: *Hnitbróðir* (andstæðingur) *íviðgjarn* (viðsjárverður) *ögurstund* (tíminn sem fer í það að vaða á eða læk) *hlennimaður* (gripdeildarmaður, þjófur) *hugsteinn* (hjarta) *óneis* (líklega, blauður, hugdeigur) *úfar* (ýfingar, skærur) *tramar* (þremill, óféti?). Hversu margir algengir lesendur skilja nú þessi orð? Flest eru þau þess virði að endurvekja þau, en þó vil ég undanskilja hið síðast talda, sem er ljótt orð og óíslenzkulegt, enda vafasamt um uppruna þess. Þá eru mörg ný orð og orðasambönd í kvæðunum, flest falleg, og má þar til nefna nafn bókarinnar, *Anganþeyr,* sem andar að manni í þeynum ilm vorblómanna.

Aftast í kverinu eru allmargar þýðingar úr ensku og er ekki altaf ráðist á lægsta garðinn. Þar eru m. a. Lævirkinn og fleiri kvæði Shelleys, Óður til næturgalans eftir Keats, kvæði eftir Burns og Wordsworth og síðast allra er ljómandi kvæði, þýtt úr sænsku. Ekki hefir mér unnist tími til samanburðar, og skal því eigi fjölyrða neitt um ná-

kvæmni þýðinganna; en allar eru þær góður skáldskapur.

Gunnsteinn Eyjólfsson:
JÓN Á STRYMPU
og fleiri sögur

Núna fyrir hátíðarnar kom þessi bók út hér í borginni á kostnað dóttur höfundarins. En með því að ritstjóri þessa Tímarits var dálítið viðriðinn útgáfuna, þá verður hennar hér getið með því að endurprenta forspjall það er hann lét fylgja bókinni: —

Mér er það bæði ljúft og skylt, að verða við bón útgefanda þessarar bókar, að fylgja henni úr garði með nokkrum orðum.

Fyrir fjörutíu árum mintist ég höfundar hennar í íslensku tímariti, sem oft hafði flutt sögur hans, og nú fyrir skemstu lítillega í öðru sambandi. Ef einhver enn hefir forvitni á að kynnast því, þá er það annars staðar að finna. Síðan hefir viðhorfið á ótrúlega margan hátt breytst og mennirnir með. Kynslóðir hafa fæðst og þroskast til fullorðins ára og aðrar liðið undir lok. Öldur og straumar í hugsunarhætti, skáldskap og öðrum bókmentum hafa risið og fjarað út. Íslensk skáldsagnagerð var þá hvorki mikil að vöxtum né fjölbreytt, svo um það bil, að fyrsta rit höfundarins sást á prenti fyrir tæpum sextíu árum, þótti alt slíkt ekki svo lítill bókmentalegur viðburður.

Gunnsteinn Eyjólfsson kom ungur að aldri til þessa lands með foreldrum sínum á fyrstu landnámsárum Nýja-Íslands og ól þar allan sinn aldur. Lengi var þar ekki um aðra mentun að ræða en þá, sem menn gátu aflað sér í heimahúsum. En hann var óvenjulega fjölbreyttum gáfum gæddur, og foreldrar hans, þó bæði væri af eldri skólanum, bæði hyggin og vel gefin. Í Nýja-Íslandi virðist strax hafa verið ráðandi mikill menningarandi meðal betri manna, sem sjá má meðal annars af því, að ekki höfðu þeir óðar reist skýli yfir höfuð sér, en að þeir komu á stofn blaði. Þá var Gunnsteinn innan við fermingu. Ekki ýkja mörgum árum seinna er hann farinn að hafa áhrif í menningarlífi bygðar sinnar, bæði í músik og leiklist. Ungur byrjaði hann óefað líka að skrifa, því jafnvel þó fyrsta sagan, sem prentuð var (Elenóra) ekki kæmi út fyrr en hann var kominn á þrítugs aldur, þá var hún hvorki nýskrifuð né fyrsta tilraun í áttina til skáldlegra ritstarfa, því bæði mun hann hafa skrifað eitthvað undir gervinafni, og svo er ekki ólíklegt, að „Amerísk gestrisni“ og dæmisögurnar þrjár, sem allar munu hafa verið neðanmáls í Þjóðólfi um það leyti, hafi verið skrifaðar áður.

Allar þessar fyrstu sögur einkennir beiskja og ótrú á mannlífið, jafnvel svo mjög, að merkir ritdæmendur telja listina bíða hnekki við það. Það var alment sagt, að sannur fótur lægi til grundvallar fyrir Elenóru, en hvað sem því líður, var Gunnsteinn þá undir sterkustu áhrifum raunsæisstefnunnar svo nefndu. Hann hefir auðsjáanlega lesið „Verðandi“, með Gest Pálsson í broddi fylkingar, og ýmsar bækur Norðurlandahöfundanna, sem hann skildi vel. Hann nefnir beinlínis eina bók Björnstjerne Björnsons, „Det

flager í byen og paa havnen“, sem einmitt fjallar um svipaða lausung í kynferðismálum. Aftur gæti „Amerísk gestrisni“ verið ættfærð beint til Maupassants, þar sem nálega hvergi glórir í eina einustu glætu af mannúð eða sómatilfinningu. Í hinni stóru sögu hans, Mr. Samuel H. Johnson“, sem aðeins upphafið og endirinn er nú til af, (Þingkosningin og Í helvíti), fer fyrst að njóta sín hin meinhægari skopgáfa höfundarins, þó hún sé nokkuð grimm með köflum. Þá sögu var hann byrjaður á að endurrita skömmu áður en hann leið, og er ekki gott að sjá, hvernig hún hefði orðið, af þeim tildrögum og köflum, sem ekki höfðu verið eyðilagðir. „Góðar taugar“ stingur mjög í stúf við hinar sögurnar. Hún er um hálfgert rekald og olnbogabarn mannfélagsins, sem rís til þeirrar hæðar, að hætta lífi sínu, og missa það, við að bjarga óvini sínum og fornum meðbiðli frá bráðum bana. Þá er Dauðinn — ekki eiginleg saga, heldur ævintýri alvarlegs efnis, eins og nafnið bendir til.

Ekki er ólíklegt, að Gunnsteinn hafi átt sæti í sveitarstjórninni, þegar hann einn góðan veðurdag kemur auga á Jón á Strympu. En nú bregður svo við að græskan verður ekki eins oddhvöss og gamanið ekki eins grátt. Strympusögurnar eru ekki einungis bráðskemtilegar og missa hvergi marks, heldur og lýsa söguhetju, sem altaf er sjálfum sér samkvæmur og á hvergi hliðstæðan jafningja í íslenskum bókmentum, nema ef vera skyldi helst í þjóðsögunni um Sálina hana Jóns míns. Jón á Strympu er að vísu ekki þjófur né annað eins varmenni og nafni hans í þjóðsögunni, en hann er einn þessi raupsami ónytjungur, sem ekki er heldur um of vandur að virðingu sinni. Hann er sendur vestur af sveitinni heima, og botnar aldrei fyllilega í því, enda tekur hann sér lítið fram í nýju heimkynnunum, lætur Ásdísi sína sjá fyrir sér og búskapnum, á meðan hann þykist vera að ræða æðri málefni við sveitunga sína. Í fyrstu sögunni kynnir hann sig fyrir lesendum sínum, sér til lítils sóma; í þeirri næstu er hann orðinn að járnbrautarnefnd til þess að skora á stjórnina að leggja braut inn í nýlenduna, sem þá var mjög á dagskrá, en þótti dragast nokkuð lengi.*) Þriðja sagan, Tíund, varð til út af blaðagreinum í Sameiningunni og Heimskringlu, þar sem séra Jón Bjarnason og Baldvin Baldvinsson leiddu saman hesta sína útaf tíund til prests og kirkju. Það var seinasta saga Gunnsteins, en ég veit með vissu af samtali við hann, að hann ætlaði sér að halda Jóni á Strympu við líði eins lengi og einhver íslensk áhugamál gæfu nýtt yrkisefni. Eftir það lifði hann enn í fimm ár við vaxandi annríki og þverrandi heilsu. Síðan eru liðin 42 ár. Hann varð aðeins 44 ára. Örfáir samtíðarmenn hans eru enn á lífi. En þeir, sem best þektu hann, gleyma honum aldrei. Aðrir, sem aðeins lesa þessar sögur, geta auðveldlega öðlast ranga hugmynd og nokkuð einhliða um hann. En sög-

*) Þessi saga var fyrst nefnd „Íslensk þröngsýni“, en útgefendunum fanst skopið í sögunni njóta sín betur með því að endurskíra hana, þar sem Jón beinlínis heimtar á fundinum, að hann sé kosinn sem nefnd.

urnar, sem að vísu lýsa að nokkru hugsunarhætti hans og standa fyllilega jafnfætis flestu því, er ritað var um sama tíma, eru meira mótaðar af þáríkjandi tíðaranda og bókmentastefnum, ásamt umhverfinu, og því aðeins lítill þáttur úr lífi hans. Hann hafði stórri fjölskyldu fyrir að sjá, rak búskap og verslun, póstafgreiðslu og umboðssölu, sat í sveitarstjórn, vann að kirkju- og safnaðarmálum, hafði áhuga á landspólitík og skrifaði margar greinar um þau mál. Þó átti hann sér ef til vill enn stærra hugðarefni, þar sem var hljómlistin. Með ótrúlegustu erfiðleikum aflaði hann sér svo mikillar þekkingar í hljómfræði, að hann frumsamdi og raddsetti sönglög, sem standa enn jafnfætis mörgu því besta, sem skráð hefir verið hér vestra á því sviði. Þar kemur glöggvar í ljós hin mildari og blíðari alvöruhlið skáldsins, sú hliðin, sem fjöldinn hallaðist að honum og unni honum fyrir.

Það er annars mikil eftirsjá í því, að þessar sögur, og þá sumt af bestu blaðagreinum Gunnsteins, voru ekki prentaðar 30—40 árum fyrr, meðan minning hans var grænni og kaupendur fleiri, ekki síst vegna þess, að heima á föðurlandinu selst aldrei neitt til muna af því, sem skrifað er og prentað vestan hafs. Því lofsverðara er það, að dóttir hans hefir ráðist í að gefa þær út á sinn kostnað, vitandi vits, að salan getur aldrei fyllilega borið kostnaðinn.

Æskilegast hefði verið að gefa skýringar yfir enskuslettur og hrognamál, sem höf. vísvitandi leggur persónum sínum í munn bæði í Elenóru og sumum hinum sögunum; en bæði felst í því talsvert verk og aukinn kostnaður við útgáfuna, svo ekki þótti tiltækilegt að gjöra það.

AUSTURLAND, III.—IV.

Mikið megum við arfar Austurlands vera þakklátir fyrverandi alþingismanni og forstjóra Halldóri Stefánssyni fyrir öll fræðimannsstörf hans í þágu Austfirðingafjórðungs, eins og sá hluti landsins er tíðast nefndur. Mun það nafn að líkindum tolla við, enda þótt *Austurland* sé bæði fallegra og landfræðilega réttara. Gerði Halldór fulla grein fyrir þessum nöfnum í inngangi fyrsta bindis. Nú eru als komin út fjögur bindi, og er augsýnilegt að Halldór hefir verið aðalritstjórinn og driffjöðrin í fyrirtækinu, þó ýmsir aðrir séu taldir og hafi vitanlega lagt drjúgan skerf til ritsins. Í þessum fjórum bindum telst mér til að séu um eða innan við þrettán hundruð blaðsíður, og af þeim hefir Halldór einn skrifað og safnað mun meira en helmingi og auk þess annast að mestu prófarkir og nafnaskrár. Áður hafði hann skrifað sögu Möðrudals á Efra-Fjalli, eins og hann kallar það rit, sem í eðli sínu tilheyrir þessu safni.

Fyrstu tvö bindi Austurlands komu út á árunum 1947 og 1948, og var þeirra getið í þessu riti á sínum tíma. Svo varð hlé á útgáfunni þangað til þriðja bindi var gefið út 1951 og svo fjórða bindi seint á árinu, sem leið (1952). Þriðja bindið er langstærst, eða nærri 100 blaðsíðum meira en fyrsta og annað, hvort um sig. Fyrst er saga og lýsing Papeyjar, eftir Halldór St. og Eirík Sigurðs-

son. Þar gæti hafa verið fyrsta bygð Íslands, því þar voru írskir munkar fyrir, þegar Norðmenn komu að landinu, og síðan hefir víst stöðugt verið búið þar, og oftast á tíðum stórbúi. Þar er kirkja og hinn besti húsakostur, og er leitt til þess að vita, ef bygð skyldi leggjast þar niður.

Næst í bókinni eru þættir um Menn og viðburði eftir Halldór, og kennir þar margra grasa. Þá koma Sagnaþættir eftir fornvin okkar hér vestra, Sigmund Long. Eru það alt sagnir um þekt fólk á Austurlandi, og hið fróðlegasta. Þá eru Tveir þættir um Fljótsdalshérað eftir Björn Þorkelsson fyrrum bónda í Hnefilsdal. Enn er þáttur af Hermanni Jónssyni í Firði, eftir Sigurð Vilhjálmsson, annar eftir Bjarna Sigurðsson um Þórð Eiríksson á Vattarnesi, og loks rekur lestina Þáttur af Steindóri Hinrikssyni á Dalhúsum, sem oftast var nefndur Steindór póstur, eftir Sigurð Baldvinsson. Alt er þetta hefti eftir Austfirðinga og um austfirðskt fólk. Sagt var mér á síðastliðnu sumri, að helst ekkert seldist þar heima nú sem stendur, nema það sem þeir kalla alþýðleg fræði, en það eru svona sagnaþættir, lýgisögur og þjóðsögur. Þetta hefti ætti því að verða vinsælt, því það er sneisafult af þess konar fróðleik.

Fjórða heftið er nokkru minst; er það alt skrifað af Halldóri, þegar frá er skilinn stuttur þáttur aftast í bókinni eftir Eirík Sigurðsson um hjónin sem bygðu Eskifell í óbygðum Suðausturlands. Fyrst er löng ritgjörð, sem Halldór kallar Þætti úr sögu Austurlands. Er það að kalla má samfeld saga 19. aldarinnar á Austurlandi, full af fróðleik og ómissandi hverjum Austfirðingi, sem vita vill nokkur deili á heimalandi sínu. Þá er og stutt lýsing af Víkunum, sem skerast inn í skaga þann, sem liggur í milli Borgarfjarðar eystra og Loðmundarfjarðar. Þá er og Yfirlit um ættstofna Austurlands — alt eftir Halldór.

Halldór skrifar hreint og tilgerðarlaust íslenskt mál. Hann segir sögu blátt áfram og lætur atburðina skýra sig sjálfa, án persónulegra athugana frá sjálfum sér. En það verður naumast sagt um suma hina þættina, þar sem höfundarnir blanda sér sjálfum helst til mikið inn í frásögnina.

Hætt er við að þetta verði seinasta bindi Austurlands, en þó skal engu spáð um það.

KVÖLDVAKA
2 ár
Ritstj. Snæbjörn Jónsson

Þegar Kvöldvaka hóf göngu sína voru víst eigi allfáir, sem spáðu henni skjótum aldurtila. Nú eru samt komnir út tveir fullir árgangar, hvað sem verður um áframhaldið. Þessi árgangur stendur als eigi hinum fyrsta að baki. Í báðum heftunum er framhald af hinni ágætu og skemtilegu ritgjörð eftir séra Benjamín Kristjánsson um Skáldskap og trúarbrögð, og er enn eigi lokið. Þá er og í fyrra hefti eftir sama höfund: Tvö borgfirzk skáld, og sumar bókfregnirnar hefir hann og skrifað. Grein er þar og um Hallgrím Pétursson eftir prófessor Guðbrand Jónsson. Svo eru nokkur kvæði, þýdd og

frumort, sum að ég held eftir ritstjórann. Alt annað eru víst áreiðanlega hans verk — nýjar bækur og gamlar, bækur á ensku og bækur á ýmsum tungum, svo og Merkir menn (Bogi Th. Melsted og Einar H. Kvaran). Sjálfur er ég mest heillaður af greinaflokknum Staksteinar, sem á sér, mér vitanlega, ekkert samsvarandi í íslenskum ritum. Hugkvæmni ritstjórans er næstum yfirgengileg. Svo virðist, að ekkert sé það í milli himins og jarðar, sem hann lætur sér óviðkomandi. Og heilbrigðar eru vandlætingarnar og ópersónulegar, þótt sumar kunni að þykja beiskar á bragðið.

Lengi lifi Kvöldvaka.

Afmæliskveðja

Mannsævin er sjötíu ár, og með góðri heilsu áttatíu ár — segir sú góða bók. En því datt mér þetta í hug, að enn einn af okkar vinsælustu samferðamönnum og bestu ljóðskáldum steig yfir þröskuldinn inn í áttunda tuginn á síðast liðnu hausti.

Það eru nú víst sárafáir af okkar eldri kynslóðar ljóðskáldum, þeim er enn eiga fótum sínum forráð, sem ekki hafa stigið þetta spor. Sumir eru nú nær áttræðu og enn aðrir yfir það. Páll S. Pálsson er sá sem síðast stökk, því 17. sept. í haust átti hann sjötíu ára afmæli.

Vinir hans munu hafa minst þess á einhvern hátt, en að mestu er mér það ókunnugt, því ég var þá enn ekki heim kominn úr pílagrímsför minni til landsins helga uppi við norðurskautið.

Allir Vestur-Íslendingar kannast við Pál, fyrir kvæðin hans fyrst og fremst, einnig fyrir leikarahæfileika hans og róttæk afskifti af félagsmálum vorum — og fyrir að vera drengur góður.

PÁLL S. PÁLSSON

Páll kom hingað vestur um síðustu aldamót, þá unglingspiltur, og hefir því eytt mun meira en tveim þriðju hlutum ævinnar fjarri föðurlandinu, en hann er samt mun betri Íslendingur en margur sá, er aldrei steig fæti út fyrir strendur landsins, sem er enn ein sönnun þess, að maður getur lifað landi sínu til gagns og sóma án tillits til búsetu.

Hlutskifti Páls hefir verið, að vinna meðal enskumælandi manna lengst ævinnar, að því er atvinnu snertir. Og starfið var tölur, dálkar og reikningar. Til þess að þorna ekki upp í svona starfi velur fólk sér vanalega eitthvert móteitur. Það er nú líklega ekki sem heppilegast orð — enskurinn kallar það *Hobby*. Skáldskapurinn var Páli og er þetta móteitur. Aðeins eitt er við þetta að athuga. Ljóðadísin var fyrir löngu orðin ástmey hans, áður en hann komst í tæri við frú Stærðfræði. Hún kom með honum að heiman, átján ára drengnum, og þau hafa hvorugt af öðru slept síðan.

Páll hefir alla ævi ort fyrir innri þörf. Reyndar gera öll sönn skáld það, að minsta kosti í fyrstu. Enginn yrkir með það á bak við eyrað, að verða frægur, enda þótt sumra verði það hlutskiftið fyr eða síðar.

Páll hefir gefið út tvær ljóðabækur. Hin fyrri, *Norður-Reykir*, var prentuð árið 1936, en hin síðari, *Skilarétt*, ellefu árum síðar, eða árið 1947. En eins og oftast brennur við, er ekki nærri alt í þeim sem hann hafði kveðið fram að þeim tíma.

Síðan bækurnar komu út hefir áreiðanlega bætst við efni í þriðja bindi. Ég hefi svo oft staglast á því, að ég er orðinn nærri svartur í framan, að sé einhver höfundur þess virði, að sumt af verkum hans komi fyrir almennings sjónir, þá séu einnig full líkindi til, að hitt, sem eftir varð, sé það einnig. Fátt er meira ergjandi og ófullnægjandi, en að hafa það á vitund sinni, að stungið hafi verið undir stól um aldur og ævi ýmsu því, er maður ef til vill girntist mest að sjá.

Oft hefir það heyrst, að þótt öll eða mest-öll okkar viðleitni hér hyrfi í sjó glötunarinnar, væri lítill skaði skeður, því svo fátt af því sé svo frumlegt, að það ekki minni á það, sem á undan er gengið. Þeim, er svo tala eða hugsa, vildi ég ráðleggja það eitt, að lesa á ný bók Prédikarans. Hún er að vísu heimspeki gamals manns, sem alt hefir reynt og séð og orðið leiður á því, en hann hikar ekki við að fullyrða: Ekkert er nýtt undir sólinni.

— — — —

Skömmu eftir að við hjónin höfðum fengið okkur samastað í þessari borg nokkru eftir aldamótin, skeði sá undarlegi atburður, að þrír ókvæntir bræður þustu einn góðan veðurdag inn á heimili okkar og heimtuðu af okkur mötuneyti. Þetta voru þeir Borgfirðingarnir Jónas, Páll og Kristján. Heimilisvist þeirra stóð að vísu ekki til margra ára, því áður langt um liði kvæntust þeir allir, einn af öðrum. Þá var oft glatt á hjalla, þótt erfiður reyndist stundum róðurinn. Allir ortu, flestir sungu og að mista kosti einn lék af list á hljóðfæri.

Upp frá þessu hélst óslitinn kunningsskapur og vinátta með þessum fjölskyldum meðan líf og heilsa entist. Við Páll stöndum nú tveir eftir af þeim hóp, ef til vill ekki langt frá vaðinu af eyraroddanum undan svarta bakkanum. En Páll var svo lánsamur að kvongast frænku minni, einni af þessum elskulegu austfirsku stúlkum, sem hvergi áttu sér jafningja í víðri veröld. Hún stendur enn við hlið hans; og á meðan svo er, þarf hann ekki að æðrast, þó kvöldskuggarnir lengist.

Þrítugasta og þriðja ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

var sett í Good Templarahúsinu á Sargent Avenue um tíu leytið á mánudaginn 2. júní 1952 að viðstöddum milli 60—70 manns úr borgum og byggðum Vestur-Íslendinga. Þingsetning hófst með því að sunginn var sálmurinn „Þín miskunn, ó, guð, er sem himininn hár". Svo flutti Dr. Rúnólfur Marteinsson undurfagra bæn. Að því loknu var sunginn sálmurinn „Faðir andanna", og var Gunnar Erlendsson við hljóðfærið í bæði skiptin, er sungið var.

Forseti Þjóðræknisfélagsins, séra Philip M. Pétursson, flutti síðan all-langt og ítarlegt erindi um störf félagsins á umliðnum 16 mánuðum eða síðan þing var haldið í febrúar 1951.

Ávarp forseta Þjóðræknisfélagsins

Háttvirtu og heiðruðu þingfulltrúar og gestir:

Í dag byrjum við á fundum hins þrítugasta og þriðja ársþings Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi. En nú í fyrsta sinn á öllum þeim tíma, sem Þjóðræknisfélagið hefir verið til, er þingið haldið að sumri í stað miðsveturs. Þingin hafa undantekningarlaust hingað til verið í febrúarmánuði ár hvert, þangað til nú. Og nú fáum vér tækifæri til að dæma hvor tíminn er betri, febrúar eða júní, og líka hvort að máltækið gamla sannist á þessu þingi: „nýtt er geðfelt, gömlu er út helt."

Ég vil, í byrjun þessara orða minna, í nafni félagsins, bjóða velkomna á þingið alla fulltrúa úr sérhverri bygð, og gesti og aðra vini og óska þess, að með hjálp og aðstoð þeirra allra nái þingið að fullu tilgangi sínum og leggi góðan grundvöll að starfsárinu, sem framundan er, að þingið verði afkastamikið og öllum, sem þátt í því eiga, til sóma og heiðurs!

Menn vita hver ástæðan er fyrir því, að þingið er háð á þessum tíma árs í stað febrúarmánaðar eins og áður var, en hún er sú, að samþykt var á næst síðasta þingi að gera breytingu á 24. lagagrein félagsins, sem tók það fram að **„Ársþing félagsins skyldi háð í febrúarmánuði ár hvert, á þeim stað og tíma, sem félagsstjórnin ákveður."** En breyting var gerð á þessari lagagrein á þá leið að: **„Ársþing Þjóðræknisfélagsins skal haldið á þeim stað og tíma, sem hvert þing ákveður fyrirfram."** Þessi breyting, samkvæmt 28. lagagrein, varð að fá samþykki ríkisritara Canada. Samþykki hans fékst ekki fyrir þingtíma í fyrra, og þess vegna var þingið haldið í febrúarmánuði það árið, en síðar fékst samþykki hans. Nú eru liðnir 15 mánuðir síðan að þing var síðast haldið. Og nú á þessu þingi, áður en því verður slitið, verðum við í samræmi við nýju lagagreinina að ákveða með atkvæðagreiðslu tíma og stað næsta þings. Það verður eitt af síðustu hlutverkum þingsins, og ættu menn að taka sér tíma þessa næstu daga, er setið er hér á þingfundum og á samkomum, til að hugsa vel og gaumgæfilega um það mál og um hvor tíminn geti orðið Þjóðræknisfélaginu mest að gagni að hafa þing sitt á, því það er félagsheildin og velferð hennar, sem vér verðum og ættum aðallega að hugsa um.

En svo varð önnur lagabreyting, sem nú hefir líka öðlast gildi með samþykki ríkisritara Canada, og er hún sú, að nú eiga allar deildir félagsins jöfn réttindi á þingum.

Þegar tillagan um að breyta þingtímanum, og að ákveða fyrirfram bæði stað og tíma hvers þings, var borin upp og samþykt, sáu nokkrir meðlimir deildarinnar Fróns að ógjörningur yrði að breyta 24. lagagrein en að láta 21. lagagreinina standa óbreytta, þar sem tiltekinn er réttur deilda, og helzt ef þingið ætti að vera utan Winnipeg. Eins og áður hefir verið, hafa deildirnar útnefnt fulltrúa, sem fóru með þann atkvæðafjölda, sem deild þeirra hafði heimtingu á eftir meðlimatölu þeirra. En til þess að Frón fengi að njóta atkvæða meðlima sinna, hefði hver einasti meðlimur þurft að vera á þingi, sem aldrei enn hefir átt sér stað. En nú koma fulltrúar frá Fróni með sömu réttindi og allir aðrir fulltrúar, en þó eru nokkrir einstaklingar, sem vildu fara með sín eigin atkvæði og því útnefndi Frón færri fulltrúa en deildin hafði heimtingu á, eins og seinna mun koma í ljós af kjörbréfaskýrslunni. Þetta

eru breytingarnar, en hvort sem þær verða til hags eða óhags segir tíminn einn og reynslan.

Árið, sem liðið er, hefir verið atburðaríkt ár að mörgu leyti, en líka að mörgu leyti ekki. Út á við í hinum víðtækara heimi hafa málin verið að miklu leyti hin sömu, sem þjóðirnar glíma við, og heima fyrir mætti segja hið sama. Heldur hefir okkur miðað fram en aftur, þó að ekki hafi altaf gengið eins og við hefðum óskað. Þeir menn eru til, sem halda að afrek félagsins geti verið svo mörg og mikil að menn gæti staðið á öndinni yfir þeim og hrósað þeim til skýjanna. En þýðingarmestu verkin eru ekki altaf unnin fyrir almenningssjónum. Eitt leiðir af öðru, og það sem þýðingarmest er, er oft aðeins í því fólgið að halda málunum við, sem unnið er að, að halda stofnuninni við, svo að þegar til kastanna kemur, þá verði stofnunin til, til að leysa það verk af hendi, sem þörf er á. En þó er ég ekki að breiða yfir neitt og vil ekki, sem í dagsljósið ætti að koma.

Á þessum undanförnu 15 mánuðum höfum vér séð á bak nokkrum ágætum félagsmönnum, sem vel og lengi hafa unnið á einn eða annan hátt í þágu félagsins. Þar tel ég með öðrum föður minn, Ólaf Pétursson, sem í mörg ár var skjalavörður félagsins; hann dó í febrúarmánuði s.l. Meðal þeirra annarra, sem dáið hafa, þó að ég hafi ekki enn fullkominn lista, má nefna: Heiðursverndara félagsins, Svein Björnsson, forseta Íslands. Eins og getið hefir verið, fer fram minningarathöfn í dag, kl. 4 e. h., í Fyrstu lútersku kirkjunni. Dr. Richard Beck flytur þar minningarræðu, en séra Valdimar J. Eylands stjórnar athöfninni. — Gengið verður af fundi stuttu fyrir fjögur og í kirkjuna.

Heiðursfélagar, sem dáið hafa eru: — Ólafur Pétursson og Arinbjörn S. Bardal.

Aðrir félagar, er látist hafa eru þessir:

Josephína Jóhannson, Winnipeg
Hjörleifur Björnsson —
Jóhanna Pétursson —
Sigfús B. Benediktsson, Langruth
Böðvar Jónsson —
Böðvar H. Jakobsson, Árborg
Jakob Vopnfjörð, Blaine
Einar Haralds, Vancouver
Mrs. Áslaug Ólafsson —
Mrs. Gróa Pálmason, Winnipeg Beach
Stefán Anderson, Gimli
Kristján Indriðason, Mountain
Mrs. Anna María Nelson, Lundar.

Fleiri geta verið, sem ég hefi ekki nefnt. En ef þeir, sem vita af öðrum, vildu láta mig vita af þeim, yrði hægt að leiðrétta það áður en ræða þessi verður birt á prenti.

Vér minnumst þessara félagsbræðra og systra með þakklæti fyrir samstarfið og góða frammistöðu í sameiginlegum málum vorum. Smá saman tínast vinir og samverkamenn úr tölunni, þeir, sem héldu þessari stofnun við. Það verður í trygð við minningu þeirra og verk, að við höldum því starfi áfram, sem þeir helguðu líf sitt og krafta.

En nú vil ég tiltaka nokkur verkefni og svæði, sem félagið og stjórn þess hefir unnið á, á hinu liðna ári. Og þar nefni ég fyrst:

Fundir

Fundir félagsins hafa verið eins og vanalega og nefndin komið saman til að vinna sín verk, þau, er félagið lagði henni í hendur. Þar að auki hafa nefndarmenn, í nafni félagsins, sótt ýmsa aðra fundi og fyrirtæki félaginu til styrktar og eflingar. En þó ber að taka það til greina, að stundum vegna tímaleysis og anna, var nefndarmönnum ekki létt um að sækja fundi reglulega. Alt það starf, sem unnið er af stjórnarnefndarmönnum, er í hjáverkum unnið. Og þegar margt kallar, er ómögulegt að sinna því öllu. Það er oft erfitt að velja um, og þess vegna hafa stundum fundir stjórnarinnar orðið að sitja á hakanum hjá sumum nefndarmönnum, þó að aðrir hafi hins vegar sótt fundi samvizkusamlega og vel.

Útbreiðslustarfsemi

Um útbreiðslutilraunir félagsins er það að segja, að unnið hefir verið að þeim af flestöllum stjórnarnefndarmönnum á einn eða annan hátt, þó að ekki hafi alt verið gert, sem gera skyldi. En ég, sem forseti félagsins, bið engrar afsökunar á því. Fundið hefir verið að ýmsu í sambandi við rekstur mála félagsins, og er gott að svo skyldi vera. Við værum illa staddir, ef alt væri orðið svo fullkomið, að ekkert fyndist, sem bæta mætti, eða, ef að áhuginn væri orðinn svo lítill, að enginn kærði sig um hvort vel eða illa færi.

En meðal útbreiðslumála, sem unnin hafa verið, mætti nefna margar samkomur og hátíðahöld meðal Íslendinga, þar sem íslenzkt mál er notað, — og ekki sízt meðal deilda félagsins. — Hægt væri að segja, að kirkjurnar vinni að útbreiðslumálum hvenær sem messað er á íslenzku — að blöðin vinni að útbreiðslumálum, þar eð þau eru gefin út á íslenzku, — að einstaklingar, þegar þeir hittast og heilsa hver öðrum á móðurmálinu, vinni að útbreiðslustarfsemi. Það er erfitt að fullyrða hvað sé og hvað sé ekki beint útbreiðslumál. Jafnvel mætti segja, að meðal yngri Íslendinga, þeirra, sem skara fram úr og vinna sér heiður, að þeir vinni að út-

breiðslumálum. Þess vegna sagði ég, að þó að afturför mætti kalla í sumu, sem unnið hefir verið að, þá hefir okkur þó yfirleitt miðað áfram, sem sé, framfarirnar hafa orðið meiri en afturfarirnar.

En meðal hins áþreifanlega má nefna samkomur félagsins og deildanna, eins og t. d. samkomu Fróns s.l. maí, 1951, og aðra samkomu Fróns á árinu, sem aldrei hafa tekizt betur en á þessu liðna ári. Ég veit ekki mikið um bókasöfn og lestrarfélög meðal deilda, en um bókasafn deildarinnar í Winnipeg má fullyrða með réttu, að æði langt er síðan að fleiri bækur hafa verið teknar út til lesturs, en á þessum s.l. vetri.

Samkoman í Playhouse Theatre, sem haldin var 30 marz fyrir ári síðan undir umsjón háskólastólsnefndarinnar, þar sem María Markan Östlund og Agnes Sigurdson komu fram, má teljast undir þessum lið.

Í Árborg heldur deildin Esjan árlega samkomu, þar sem m. a. börn koma fram og keppa í framsagnarlist og hljóta verðlaun fyrir. Á þeim tíma sem liðinn er síðan að síðasta þing var haldið, hafa tvær slíkar samkomur verið haldnar með ágætum árangri. Einn keppendanna, ungur drengur, sem ber íslenzkuna fram eins og innfæddur Íslendingur væri, og sem hlaut verðlaun í sínum flokki, kemur fram á samkomu aðalfélagsins annað kvöld og þá fáum við tækifæri til að dæma um það, sem unnið hefir verið af deildinni í Árborg.

Samkoma var haldin í Selkirk í maí í fyrra; þangað sendi ég íslenzkar myndir, sem félagið á, en gat ekki, anna vegna, sótt þá samkomu sjálfur. Lestrarfélagið á Gimli hélt samkomu 13. september s.l., og í desembermánuði s.l. var haldin samkoma á Lundar, þar sem próf. Finnbogi Guðmundsson og Dr. Áskell Löve komu fram og fluttu erindi. Hér í Winnipeg hafa verið ýmsar samkomur, eins og t. d. þegar opinberlega var tekið á móti Próf. Finnboga Guðmundssyni sem hinum fyrsta embættismanni við hinn nýstofnaða kenslu stól í íslenzkum fræðum við Manitobaháskóla, sem ég mun minnast nánar síðar.

Próf. Finnbogi Guðmundsson er þegar farinn að ferðast út um bygðir Íslendinga til þess að vinna að útbreiðslumálum félagsins. Sumir munu ef til vill hugsa að félagið hafi lítið við ferðir hans að gera. En tilfellið er, að ef félagið væri ekki til né deildir þess til að taka á móti honum er auðskilið hve miklu örðugri ferðalög hans og móttökur yrðu en raun hefir orðið á.

Í næstu forsetaskýrslum, eins og t. d. á næsta þingi, tel ég víst, að margt verði sagt um ferðir Próf. Finnboga út um bygðir og starf hans við útbreiðslumál okkar. Ég geri ekki meira nú en rétt að minnast á ferðir hans, því þær eru rétt að byrja. En að mikið gott leiði af þeim megum við telja sem sjálfsagðan hlut og verður það félaginu og málefnum þess til ómetanlegs styrks. —

Annar maður, sem er utan stjórnar félagsins, en sem heldur áfram að vinna að málum vorum og hefir leyst mikið og gott verk af hendi þetta liðna ár er Dr. Richard Beck.

Dr. Beck, fyrrverandi forseti félagsins, hefir sem áður sýnt í verki góðhug sinn til þess og haldið áfram útbreiðslu- og kynningarstarfsemi sinni í þágu íslenzkra bókmennta og menningar. Hann flutti kveðjur félagsins á ársfundi fræðafélagsins The Society for the Advancement of Scandinavian Study bæði í fyrravor, er fundurinn var haldinn í North Park College, Chicago, og aftur nú í maíbyrjun, er fundurinn fór fram í Luther College, Decorah, Iowa; í sambandi við ársfundina flutti hann einnig á umræddum skólum eða öðrum samkomum erindi um íslenzk efni, og einnig á ársfundunum sjálfum. Ennfremur hefir hann á tímabilinu síðan seinasta þjóðræknisþing var haldið flutt önnur erindi og ræður um Ísland og íslenzkar bókmenntir, meðal annars í útvarp frá Grand Forks. Þá má sérstaklega geta þess, að hann talaði nýlega á segulband þrjú hálftíma erindi um vestur-íslenzk ljóðskáld, er útvarpað var af Ríkisútvarpinu íslenzka. Dr. Beck hefir einnig, eins og að undanförnu, ritað margt um íslenzk efni bæði á ensku og íslenzku, meðal annars minningargrein um herra Svein Björnsson, forseta Íslands og heiðursverndara félags vors, og verður hún birt sem forustugrein í sumarhefti „The American-Scandinavian Review' í New York.

Margt fleira mætti nefna, því í raun og veru er alt, sem félagið gerir, — hvort sem það er stjórn þess, deildir eða einstaklingar innan þeirra, útbreiðslustarf. En þar sem ég skipti málunum niður, tek ég upp næsta atriði, sem ég nefni:

Gestir

Gestir á þessum síðastliðnu fimmtán mánuðum hafa ekki verið eins margir og oft áður. En þó má telja meðal þeirra þá, sem Íslendingum var mikið fagnaðarefni að mega sjá og kynnast. Fyrst má nefna þær tvær konur, sem ég nefndi áðan, og sem komu undir umsjón háskólakenslustólsnefndarinnar — frú María Markan Östlund og ungfrú Agnes Sigurdson. Þær komu fram á skemtikvöldi, sem haldið var í Playhouse Theatre; einnig söng frú María Markan í báðum kirkjunum.

Hingað kom til að ganga í þjónustu háskólans ungur maður og kona hans, Dr. Áskell Löve og frú, sem bæði eru grasa-

fræðingar. Þau teljast nú vart gestir lengur, þar sem þau komu til langdvalar. Við fögnuðum komu þeirra og vonum, að þeim líði vel hér á meðal okkar.

Þá kom ungur læknir frá Íslandi til framhaldsnáms, Dr. Stefán Björnsson. Hann stundar nám við læknaskólann, en starfar þar að auki sem læknir á Almenna sjúkrahúsinu hér í borg. Hann getur tæpast kallast gestur, því nú fer hann að verða heimamaður og einn af okkur. Ég óska honum líka alls hins bezta og vona að hann kunni vel við sig hér.

Þá vil ég næst nefna Pál Ísólfsson organleikara dómkirkjunnar í Reykjavík og frú hans, sem félaginu tókst að fá hingað í haust. Það var að tilhlutan stjórnarnefndarinnar að Dr. Páll og frú hans komu til Winnipeg. Þau voru á ferð í Bandaríkjunum þegar nefndin gekst í það að fá þau hingað norður með þeim árangri að Íslendingum hér í Winnipeg veittist það tækifæri, sem suma þeirra hafði aldrei dreymt um að þeim gæfist, að hlusta á aðaltónsnilling Íslands, sem uppi er á vorri tíð. Við vorum svo heppnir að geta fengið Westminster kirkjuna, þar sem nýbúið var að gera við pípuorgelið, svo að það telst nú vera það fullkomnasta og bezta í Vestur Canada. Það var mikil fagnaðarstund.

Dr. Páll Ísólfsson og frú brugðu sér norður til Gimli og hittu þar gamla fólkið á Betel. Var það mikil gleðistund fyrir mig að geta farið þá ferð með þeim, og svo að vera gestur hjá sóknarprestinum á Gimli, séra Haraldi Sigmar á eftir. Dr. Páll og frú hans eignuðust marga vini hér þó að dvöl þeirra hér væri alt of stutt. Ég hneigist til að segja eins og maður einn — að þó að nefndin hefði ekkert annað gert á árinu en það að fá Dr. Pál og frú hans norður til Winnipeg, þá mætti segja, að hún hefði gert skyldu sína fyrir árið.

Samband við Ísland

Við komu hvers manns eða konu frá Íslandi — og við ferð hvers manns eða konu héðan til Íslands, styrkjast böndin við ættlandið.

Það er ekki annað hægt að segja, en að böndin hafi styrktzt við komu manna eins og Dr. Páls Ísólfssonar, Próf. Finnboga Guðmundssonar, Dr. Áskells Löve, Dr. Stefáns Björnssonar og annara, og við ferðir manna og kvenna héðan til Íslands. Svo vil ég leyfa mér að minnast þess, að stjórn Íslands hefir séð sér fært að heiðra nokkra menn hér vestra með því að veita þeim heiðursmerki — riddarakross Fálkaorðunnar. Meðal þeirra er bæjarstjóri Gimlibæjar, Bjarni Egilson, Dr. P. H. T. Thorlakson og ég sem forseti Þjóðræknisfélagsins; fleiri kunna að hafa hlotið þessa sæmd, þó mér sé ekki kunnugt um nöfn þeirra í svipinn.

Þetta eru alt liðir í sambandi okkar við Ísland, og ekki er annað hægt að segja, en að það samband sé sterkt, trygt og órjúfanlegt. Það eru margir góðir menn beggja megin hafsins, sem mikinn áhuga hafa fyrir því að viðhalda sambandinu og varðveita það á allan hátt. Þetta sést meðal annars af því, að stjórn Íslands sá sér fært í fyrra að leggja fram tillag í háskólasjóðinn honum til eflingar og stuðnings.

Samböndin milli Austur- og Vestur-Íslendinga eru traust og trygg. Við þurfum engar áhyggjur að hafa út af því að þau muni slitna í náinni framtíð.

Útgáfumál

Undir þessum lið er lítið annað að segja, en það, sem sagt var í fyrra. Þjóðræknisfélagið gefur út og gaf út í vetur Tímaritið í sama formi og vandaða frágangi og áður, sem er ritstjóra þess, hr. Gísla Jónssyni, aðallega að þakka. Ritið er með sömu ágætum þetta ár eins og það áður hefir verið og félaginu til heiðurs og sóma.

Auglýsingasöfnunin tókst með ágætum, og betur en sumir gerðu ráð fyrir. Mrs. Björg Einarsson sá um auglýsingasöfnun þetta ár og vil ég fyrir hönd félagsins þakka henni fyrir hennar ágæta starf, sem hefir ábyrgð og mikla vinnu í för með sér, en hún leysti það vel af hendi.

En nú vil ég enn einu sinni minna menn á, að Tímaritið er hætt að geta borið sig. Kostnaður á prentun, pappír og vinnu hefir aukizt gífurlega á síðustu árum. Auglýsingarnar hrökkva ekki til að borga kostnaðinn. Ég vildi að það kæmi fram tillaga um að hækka meðlimagjaldið, sem við, sóma okkar vegna sem Íslendingar, og ef að mál okkar eru nokkurs virði, ætti ekki að vera minna en fimm dollarar á ári. Og þó að við borguðum annan dollar í viðbót fyrir ritið, væri það engan veginn of mikið, ef að okkur er ant um þau mál, sem Þjóðræknisfélagið vinnur að og styður. Mér finst og hefir lengi fundist sá maður nokkuð lélegur þjóðræknismaður, sem miðar þjóðrækni sína við eina dollarinn á árinu, er hann borgar til þess að geta kallast meðlimur Þjóðræknisfélagsins og fá svo ritið í viðbót, sem er í sjálfu sér, þegar á allt er litið, ekki minna virði en tveggja dollara.

Menn eru heimtufrekir á tíma og vinnu stjórnarinnar, en þegar stungið er upp á hækkun meðlimagjalds, þá er æpt á móti. Ég verð að segja hreinskilnislega, að ég skil ekki þann hugsunarhátt, og ég lofa því, að hvort sem ég skipa embætti eða ekki næsta ár, þá geri ég ráð fyrir að halda áfram að leggja fram tillögur um að hækka meðlimagjaldið til þess að það

komi að einhverjum notum að vera meðlimur félagsins, og að aðeins þeir ráði málum þess, sem eru reiðubúnir til að láta verk fylgja orði, að sýna það með verkunum að þeir beri umhyggju fyrir málum félagsins, nógu mikla til þess að vilja borga í félagssjóð eitthvað meira en þennan eina fátæklega dollar á ári, sem nú er borgaður.

Undir þessum lið vil ég líka minnast á bók, sem gefin var út á Íslandi, er samin var af varaforseta félagsins, Dr. Tryggva J. Oleson. Bókin er, eins og menn vita, áframhald af Sögu Íslendinga í Vesturheimi, samtaka þeirra, landnáms og annara viðburða. Bókin hefir fengið góða dóma og ætti að vera í hverju bókasafni, hvort sem er einstaklings eða félags. Bókin fæst í bókabúð Davíðs Björnssonar.

Háskólamál

Undir þessum lið kem ég að máli, sem ég hefi vikið að í öðrum greinum, og er það mér gleðiefni að geta auglýst það hér, þó það sé engum nýjar fréttir, að byrjað var að starfrækja kenslustólinn í vetur, að því leyti til, að prófessor var ráðinn og kom hann hingað í desembermánuði s.l.; hefir hann verið að kynna sér Íslendinga hér vestra, bæði í Winnipeg og utan bæjar, og líka hefir hann kynnt sér tilgang og afstöðu stofnunar þessa kenslustóls. Eftir því, sem ég bezt veit, er takmarkinu, sem sett var, næstum því náð. Walter dómari Lindal, sem ein driffjaðranna hefir verið, ber skýrslu um það efni inn á þing á morgun (þriðjudag) kl. 10 f. h. og þá fáum við að heyra hvað hefir gerzt og hvernig alt hefir gengið.

Okkur var öllum mikið gleðiefni að taka á móti nýja Prófessornum, Finnboga Guðmundssyni. Margir meðal eldri Íslendinga þektu föður hans eða könnuðust við hann. Og svo kom hann hingað með hin beztu meðmæli, sem mögulegt var að heimta! Verður mikils vænst af honum er tímar líða. Við megum bara ekki vera of kröfuharðir á honum og ætla að hann vinni of stór kraftaverk fyrir okkur. Við verðum að vera í leik með honum og styrkja og styðja hann á allan mögulegan hátt til þess að þessi tilraun takist. En hún verður og er hið glæsilegasta minnismerki, sem Íslendingar skilja hér eftir sig. Það hefir engu öðru þjóðarbroti tekist að gera annað slíkt, jafnvel ekki þeim, sem miklu fjölmennari eru! En þó að svo sé megum við ekki leggja árar í bát, því framtíðin kallar. — Við verðum að ráðstafa framtíð þessa embættis og annars í sambandi við mál vor. Dr. Thorlakson, sem mikið hefir unnið að þessum málum og verið önnur aðaldriffjörðrin í þeim, flytur hér ávarp á miðvikudagsmorguninn kl. 11, sem hann kallar „**Þjóðræknissamtök Vestur-Íslendinga og framtíðin**“. Og þá fáum við að heyra meira um þetta mál. En í millitíðinni býð ég Prófessor Finnboga Guðmundsson hjartanlega velkominn til okkar og óska honum alls góðs í þeirri ábyrgðarmiklu stöðu, sem hann hefir verið skipaður í.

Íslenzkukennsla

Um íslenzkukennslu barna á laugardögum er það að segja, að þennan undanfarna vetur höfum við haft eina af hinum samviskusömustu kennslukonum, sem við höfum enn haft völ á. Á hverjum laugardegi gerði hún sér ferð inn í bæinn alla leið frá Middle Church, hvernig sem veður var, til að kenna börnunum. Ég á hér við Mrs. Guttormsson, mikilhæfa konu. En börnin voru miklu færri en vanalega og sóttu skólann illa. Hvort það var nokkrum að kenna en foreldrunum og börnunum sjálfum veit ég ekki. En vonandi er, að hægt verði að endurreisa skólann aftur og að hann verði með sama blóma og að hann var fyrir örfáum árum. Þetta verður mál fyrir hina nýju stjórnarnefnd að ráða fram úr og ég vona, að henni takist það betur en nefndinni, sem við völd hefir verið.

Námsstyrkur

Í námstyrksmál var nefnd sett á síðasta þingi, milliþinganefnd, en aldrei var hún kölluð saman, en þó tók stjórnarnefndin sig til og styrkti unga og efnilega stúlku til framhaldsnáms á Frakklandi, ásamt með öðrum stofnunum og vinum hér í bæ. Hún var Miss Thora Ásgeirson, sem nú er á Frakklandi og stundar þar nám í píanóleik. Til er margt ungt íslenzkt hæfileikafólk, sem væri þess maklegt að hljóta styrk. Ætti því e. t. v. að stofna sjóð, sem draga mætti úr einhverja ákveðna fjárupphæð til styrktar þeim, sem nefndin velur á hverju ári. Ómögulegt er að segja annað, en að það sé þarft og viðeigandi þjóðræknisstarf!

Ný mál

Undir þessum lið kemur mér eitt mál aðallega til hugar, en það er, að þar sem að eignir félagsins, sem sumar eru dýrmætir gripir, eru orðnar töluvert margar, ætti félagið að hafa einhvern ákveðinn geymslustað, sem hægt væri að flytja þá muni á, og líka sem hægt væri að geyma þá á óskemmda. Staðurinn verður að vera góður.

Ég hefi t. d. á því tímabili, sem ég hefi verið forseti félagsins, safnað að mér úr ýmsum áttum munum, sem félagið átti eða hefir eignast, eins og t. d. sem hér segir:

Skrautritað skjal, innbundið í leðurband, frá ríkisstjórn Íslands.

Skrautritað skjal frá Þjóðræknisfélagi Íslands.

Útskorinn kertastjaka frá Ungmennafélagi Íslands.

Tvær standmyndir, gerðar af íslenzkri konu.

Myndamót fyrir heiðursfélagaskírteini.

Prentuð form af heiðursfélagaskírteinum.

Málverk frá Íslandi.

Plötur, sem félagið hefir eignast, af ræðum fluttum á Íslandi.

Þessir munir eru hjá mér. Þar að auki eru blöð og bækur og ýmislegt annað dýrmætt, sem má ekki glatast eða skemmast. Þetta mál hefir verið borið inn á fund stjórnarnefndar en engin ákvörðun gerð. Þingið mætti e. t. v. vísa þessu máli til nefndarinnar og biðja hana að ganga frá því nú, er ég geng úr embætti, eins og ég hefi ákveðið að gera, vil ég ekki aðeins geta afhent nýju nefndinni þessa muni heldur vil ég einnig hafa einhverja vissu um, að þeir verði geymdir á góðum stað, þar sem engin hætta er á að þeir skemmist. Mér var trúað fyrir þeim og mér finnst ég bera ábyrgð á þeim enn, jafnvel þó að ég gangi úr nefndinni.

Að endingu vil ég svo minnast þess, að úr nefndinni gekk í vor skrifari okkar, sem var líka heiðursfélagi, hr. J. J. Bíldfell. Hann var einn af stofnendum félagsins og var einn af hinum fáu, sem hélt áfram að starfa í nefndinni þrátt fyrir háan aldur og önnur störf. En nú í vor ráðgerði hann að flytja austur til Montreal, ekki þó til að setjast í helgan stein, því að hann heldur uppi starfsemi þar eða gerir ráð fyrir því, eins og „hann væri enn ungur maður.“ Stjórnarnefndin hélt honum kveðjusamsæti og óskaði honum allrar blessunar, er hann fór, og þakkaði honum fyrir samstarfið á því langa tímabili, frá því að félagið var stofnað. Og ég veit að þingið gerir hið sama.

Nú er máli mínu lokið. En samt eru eftir atriði, sem ég hefi ekki minnst á, en hefðu ef til vill átt að vera talin upp. En af þessu sést, að þó að mikið vanti á, að nefndin hafi unnið fullkomið verk, hefir hún ekki verið iðjulaus. Í mörg horn hefir verið að líta, og þegar verkið er í hjáverkum unnið, er varla við öðru að búast, en að á vanti.

Ég býð alla fulltrúa og gesti velkomna á þetta þrítugasta og þriðja ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, og vona að það takist vel.

Ég segi þetta þing sett og bið þingheim að taka til starfa.

Dr. Richard Beck lagði til að nefndinni sé þakkað fyrir starfið á liðnu ári, Trausti Ísfeld studdi, samþykt.

Þá las skrifari þingboðið, er birst hafði í báðum íslenzku blöðunum.

Dr. Richard Beck lagði til og Trausti Ísfeld studdi, að forseti skipaði tvær þriggja manna nefndir: kjörbréfanefnd og dagskrárnefnd. Varaforseti bar fram tillöguna og var hún samþykt. Þessir voru skipaðir í kjörbréfanefnd:

Jón Jónsson, Winnipeg
Mrs. L. Sveinson, Lundar
Einar Magnússon, Selkirk.

En í dagskrárnefnd:

Dr. Richard Beck, Grand Forks, N.D.
Ragnar Stefánsson, Winnipeg
T. J. Gíslason, Morden.

Tóku þessar nefndir til starfa, en á meðan var 10 mínútna hlé.

Dr. Beck las síðan skýrslu dagskrárnefndar og var hún svona:

Skýrsla dagskrárnefndar

Dagskrárnefndin leggur til, að fylgt sé hinni prentuðu dagskrá þingsins, að því viðbættu, að sem 6. liður komi: Minningarathöfn um herra Svein Björnsson, hinn nýlátna forseta Íslands. Verður dagskráin þá á þessa leið:

1. Þingsetning
2. Ávarp forseta
3. Kosning kjörbréfanefndar
4. Skýrslur embættismanna
5. Skýrslur deilda
6. Minningarathöfn
7. Skýrslur milliþinganefnda
8. Útbreiðslumál
9. Fjármál
10. Fræðslumál
11. Samvinnumál
12. Útgáfumál
13. Kosning embættismanna
14. Ný mál
15. Ólokin störf og þingslit.

Var skýrslan samþykt með álögðum breytingum.

Fjárhagsskýrslu félagsins var útbýtt meðal fundarmanna og las féhirðir G. L. Jóhannsson skýrsluna og útskýrði hana og lagði síðan til að henni væri vísað til væntanlegrar fjárhagsnefndar. Mrs. S. Backman studdi tillöguna og var hún samþykt.

Fjármálaritari Guðmann Levy las sína skýrslu og lagði til að henni væri vísað til væntanlegrar fjármálanefndar. G. L. Jóhannsson studdi tillöguna og hún var samþykt.

Þá las féhirðir skýrslu Hannesar Péturssonar, er tók að sér umsjón byggingarinnar að 652 Home Street eftir lát Ólafs Péturssonar skjalavarðar og eignaumsjón-

armanns félagsins. Lagði féhirðir til að skýrslunni væri vísað til fjármálanefndar, en Th. Gíslason studdi, samþykt.

Reikningur féhirðis

Yfir tekjur og útgjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá 19. febrúar 1951 til 11. marz 1952

TEKJUR:			
Á Royal Bank of Canada, 19. febr. 1951			$2,609.53
Frá fjármálaritara fyrir meðlimagjöld		$ 356.67	
Fyrir auglýsingar í XXXII. árg. Tímaritsins		1,728.32	
Fyrir auglýsingar í XXXIII. árg. Tímaritsins		103.00	
652 Home Street	$1,500.00		
Í fyrningarsjóði	600.00	900.00	
Eldri reiknings innheimta		15.03	
Bankavextir		12.29	
Allar tekjur á árinu			$3,115.31
Samtals			$5,724.84
ÚTGJÖLD:			
Ársþingskostnaður 1951			$ 146.82
Tímarit XXXII. árg.:			
Ritstjórn og ritlaun	$ 308.50		
Prentun	1,772.26		
Auglýsingasöfnun	432.09		2,512.85
Tímarit XXXIII. árg.:			
Prentun (fyrirfram borgun)	$ 900.00		
Auglýsingasöfnun	25.75		925.75
Til Laugardagsskólakenslu	$ 81.25		
Ágóði af samkomu	50.00		31.25
Til deildarinnar „Frón" fyrir bókasafnið			73.98
Námsstyrkur, Miss Thora Ásgeirson			300.00
University of Manitoba, til íslenzku deildarinnar			500.06
Til móttöku gesta			210.77
Keyptar 2 myndir			50.28
Þóknun fjármálaritara			36.91
Prentun			21.76
Ýmislegt:			
Banka- símgjöld, frímerki o. fl.			64.55
Allur kostnaður á árinu			$4,874.98
11. marz, 1952 Á Royal Bank of Canada			849,86
Samtals			$5,724.84

Fyrningarsjóður, 652 Home Street:	
Dominion of Canada Bonds, 3%, Oct. 1, 1963	$ 600.00
Innstæða á Royal Bank of Canada	600.00
Alls	$1,200.00

Grettir Leo Johannson, féhirðir

Framanritaðan reikning höfum við endurskoðað og höfum ekkert við hann að athuga.

Winnipeg, Canada, 28. maí 1952

Steindór Jakobsson
J. Th. Beck

Skýrsla fjármálaritara

Yfir árið 1951

INNTEKTIR:		
Frá meðlimum aðalfélagsins	$ 71.00	
Frá deildum	284.15	
Frá sambandsdeildum	14.00	
ÚTGJÖLD:		
Burðargjöld undir bréf og Tímarit		$ 12.48
Afhent féhirði		356.67
Alls	$369.15	$369.15

Guðmann Levy, fjármálaritari

STATEMENT

652 Home Street 1951

RECEIPTS:		
Credit Balance, Jan. 1, 1951		$ 123.81
Rents collected Jan. 1 to Dec. 31, 1951		3,306.00
EXPENDITURES:		
City of Winnipeg, Taxes	$ 527.82	
Insurance	9.30	
Decorations, Repairs, Supplies	185.24	
Fuel	363.70	
Light and Power	183.48	
Water and Sewer Rates	68.57	

Expenses—		
Tímarit, storage	4.40	
Management	120.00	
Sundry Expense	12.00	
Icelandic National League	1,500.00	
	$2,974.51	
Credit Balance Dec. 31, 1951	455.30	
	$3,429.81	$3,429.81

The above statement has been audited and found correct.

Jóhann Th. Beck, Steindór Jakobsson,
Auditors.

Næst lagði kjörbréfanefnd fram bráðabirgðarskýrslu og voru þessir fulltrúar á þingi, en fleiri voru væntanlegir.

H. G. Grímsson lagði til að skýrslan væri viðtekin, en að kjörbréfanefnd héldi áfram starfi sínu þar til allir fulltrúar hefðu skilað kjörbréfum sínum. Dr. Beck studdi tillöguna og var hún samþykt.

Nöfn erindreka á þjóðræknisþingi 2., 3. og 4. júní 1952

„Báran", Mountain, N.D.
H. C. Hjaltalín ....20 atk.
Jóhannes Anderson ....20 —
A. M. Ásgrímsson ....20 —
G. J. Jónasson ....20 —
H. B. Grímson ....20 —

„Frón", Winnipeg, Man.
Próf. T. J. Oleson ....18 —
Próf. F. Guðmundsson ....18 —
Mrs. I. Jónsson ....16 —
Mrs. B. E. Johnson ....18 —
Miss E. Hall ....18 —
Mrs. Salome Backman ....18 —
Hjörtur Brandson ....18 —
Ragnar Stefánsson ....18 —
Jón Jónsson ....18 —

„Brúin", Selkirk, Man.
Mrs. Sylvia Laronde ....15 —
Trausti Ísfeld ....11 —
E. Magnússon ....16 —

„Esjan", Árborg, Man.
Alis Peterson ....11 —
Svanbjörg Sveinson ....11 —
Sesselja Böðvarson ....11 —
Þórarinn Gíslason ....11 —
Herdís Eiríkson ....10 —
Sigurður Einarson ....11 —

„Gimli", Man.
Mrs. Kristín Thorsteinson ....20 —
Mrs. J. B. Johnson ....20 —
Mr. J. J. Johnson ....20 —
Ingólfur Bjarnason ....20 —

„Lundar", Man.
Ólafur Hallson ....16 —
Mrs. L. Sveinson ....17 —
Mrs. Soffía Benjamínsson ....16 —

„Ísland", Morden, Man.
J. B. Johnson ....12 —
T. J. Gíslason ....12 —
Thomas Thomasson ....12 —

J. JOHNSON
MRS. L. SVEINSON
E. MAGNÚSSON

Fundi slitið þar til kl. 2 e. h.

Annar fundur

Annar fundur Þjóðræknisfélagsins var settur kl. 2 e. h. á mánudaginn 2. júní. Skrifari las fundargerning og var hann samþyktur með nokkrum smá leiðréttingum, samkvæmt tillögu Trausta Ísfelds og H. B. Grímssonar.

Forseti las skýrslu frá þjóðræknisdeildinni á Gimli og var hún samþykt, samkvæmt tillögu Dr. Becks og H. B. Grímssonar. Lét Dr. Beck í ljósi ánægju sína yfir því hve skýrslan bæri glöggan vott um mikinn áhuga fyrir þjóðræknisstarfinu, og í sama streng tók Mrs. S. Backman.

Ársskýrsla deildarinnar „Gimli" árið 1951

Síðastliðið ár hefir starfsemi deildarinnar gengið vel undir forustu Jóns J. Jónssonar. Samkoma var haldin á árinu, er fór fram á íslenzku. Börn íslenzku skólans skemtu þar ásamt Söngflokk Nýja-Íslands undir stjórn Jóhannesar Pálssonar. Forseti Þjóðræknisfélagsins var þar einnig staddur með upplestur. Arður af þessari samkomu fór til íslenzka kenslustólsins við Manitobaháskóla.

Íslenzku skólinn var settur í gang í október og starfaði til 1. maí. Forstöðukona skólans var Mrs. Sylvia Kardal. Með henni störfuðu þessar konur:

Mrs. Albina Johnson
Mrs. Josephina Johnson
Mrs. Guðrún Einarsson
Mrs. Jóhanna Helgason
Mrs. Ingibjörg Bjarnason.

Nýlega heimsóttu börn íslenzku skólans „Betel" og skemtu gamla fólkinu með upplestri, framsögn og söng.

Deildin telur 90 meðlimi. Í sjóði um áramótin $20.00. Félagsskapurinn er fátækur peningalega, en ríkur af áhuga.

Í vetur var stofnuð lestrardeild. Mrs. Kristín Thorsteinsson veitti þeirri deild forstöðu. Sú deild hefir haft sögulestur tvisvar í mánuði. „Njála" var lesin spjalda á milli. Miss Sigurbjörg Stefánsson las og útskýrði fyrir hlustendum. Þótti það mjög góð skemtun og var vel sótt.

Embættismenn deildarinnar eru:
Forseti: Jón J. Jónsson
Skrifari: Ingólfur N. Bjarnason
Gjaldkeri: Elías Ólafsson
Með beztu kveðjum til þingsins.

Þá las forseti skýrslu deildarinnar „Brúin" í Selkirk. G. J. Jónasson lagði til, og margir studdu, að hún væri samþykt.

Skýrsla deildarinnar „Brúin" í Selkirk fyrir árið 1951

Deildin hélt sex fundi á árinu, sem voru allir nokkuð vel sóttir, og hafði tvær arðberandi samkomur. Einnig efndi deildin til skemtisamkomu fyrir eldra fólkið, sem höfð var 15. maí. Séra Sigurður Ólafsson ávarpaði heiðursgestina með vel völdum orðum eins og honum er títt. Einnig flutti Mr. Ólafur Hallson erindi um Ísland og ferð sína þangað.

Þrír meðlimir hafa dáið á árinu: Mrs. Guðlaug Johnson, Mrs. Herman Nordal og Miss Adda Thordarson.

Þrír nýir meðlimir hafa gengið í félagið á árinu.

Meðlimatala deildarinnar er nú 49.

ED. B. OLSON, forseti
A. GUÐBRANDSON, skrifari

H. B. Grímsson las skýrslu deildarinnar „Báran", N. Dakota, og var hún þökkuð og samþykt, samkvæmt tillögu Mrs. L. Sveinsson og Próf. T. J. Oleson.

Skýrsla deildarinnar „Báru", Mountain, N.D. fyrir árið 1951

Ársfundur Báru var haldinn að Mountain, N.D., þann 2. febr. 1952 og voru eftirfylgjandi kosnir í embætti fyrir þetta nýbyrjaða ár:

H. T. Hjaltalín, forseti
G. J. Jónasson, varaforseti
H. B. Grímson, skrifari
O. G. Johnson, varaskrifari
Jóhannes Anderson, féhirðir
S. A. Björnson, varaféhirðir
P. B. Ólafsson, fjármálaritari
O. K. Thorsteinsson varafjárm.
Helgi Björnsson, skjalavörður.

Á árinu voru haldnir þrír aðalfundir og sjö nefndarfundir, og voru flestir allvel sóttir og skemtilegir, samt er það okkar aðalmein hvað illa eru sóttir fundir svona vanalega.

Starfið á árinu hefir gengið vel; við héldum samkomu 17. júní 1951 og var samkoman allvel sótt og gott veður. Séra E. H. Fáfnis og Dr. Richard Beck voru aðalræðumenn á samkomunni og svo var tvísöngur og almennur söngur; fór allt mjög vel fram og var gerður góður rómur að samkomunni. Forseti, G. J. Jónasson, setti samkomuna og kallaði á borgarstjóra M. F. Björnson til að bjóða fólk velkomið, sem hann gjörði mjög myndarlega, og svo tók Dr. R. Beck við stjórn og tókst það prýðilega. Gov. Brunsdale var á samkomunni og ávarpaði fólkið.

Báran fékk Mrs. H. F. Danielson frá Winnipeg suður aftur fyrstu viku í júní og var hún hér í fimm vikur að kenna söng og íslenzku. Hún kendi í þremur stöðum, Gardar tvo daga í viku, Mountain tvo daga og Hallson tvo daga í viku; sóttu alls 85 börn skólann, hafði hún svo tvær samkomur, aðra á Gardar og hina á Mountain, voru báðar vel sóttar og gjörðu börnin framúrskarandi vel; var samkoman Mrs. Danielson og börnunum til stórsóma og á Mrs. Danielson stórar þakkir skilið fyrir ágætt starf þennan tíma, sem hún var hér hjá okkur, aftur kærar þakkir.

Tani Björnsson frá Seattle hélt söngsamkomu hér í kirkjunni að Mountain í ágústmánuði síðastl.; hann var aðstoðaður af Miss Kristine Bjornson frá Cavalier við hljóðfærið; var samkoman vel sótt og ágæt skemtun. Báran stóð fyrir samkomunni og ágóðinn af henni var gefinn til Elliheimilisins „Borg."

Báran telur 100 meðlimi nú.

Með óskum alls hins bezta og að breyting á þingtíma reynist til blessunar og kær kveðja til þingfólks og allra Íslendinga nær og fjær.

H. T. HJALTALÍN, forseti
H. B. GRÍMSON, skrifari

Dr. Tryggvi J. Oleson las skýrslu deildarinnar Frón í Winnipeg í fjarveru ritara, Heimis Thorgrímssonar. Th. J. Gíslason lagði til og Mrs. J. B. Johnson studdi að skýrslunni væri veitt viðtaka með þökkum og var það samþykt í einu hljóði.

Ársskýrsla „Fróns"

Ritari Fróns gerði all-ýtarlega grein fyrir starfi deildarinnar í skýrslu sinni á ársfundinum, sem haldinn var 3. desember 1951. Skýrsla þessi var prentuð í báðum íslenzku vikublöðunum 13. sama mánaðar og er þeim vísað til hennar sem frekar vilja fræðast um hag deildarinnar. Þrátt fyrir það verður samt reynt að gera hér grein fyrir því helzta, sem unnizt hefir síðan þing kom síðast saman.

Frón telur nú 204 meðlimi og er það hærri tala en verið hefir mörg undanfarin ár. Er þetta að miklu leyti að þakka dugnaði Jóns Johnson fjármálaritara. Fjárhagur deildarinnar er í góðu lagi. Er þetta aðallega því að þakka að tvö síðustu miðs-

vetrarmótin hafa borið sig ágætlega, en auk meðlimagjalda eru þessi mót eina tekjulind okkar. Samskot eru að vísu tekin á flestum almennum fundum, en sjaldnast fara þau fram úr fundarkostnaði. Hvað útgjöld snertir ber að geta þess, að Þjóðræknisfélagið hefir stutt okkur til bókakaupa af mikilli rausn undanfarin ár. Alt þetta hefir orðið til þess að við eigum nú eina hundrað dali í sjóði.

Á ársfundi 4. des 1950 tók Mrs. Ingibjörg Jónsson við forsetaembætti af Próf. Tryggva J. Oleson, sem því hafði gegnt með heiðri og sóma í fjögur ár. Enn er hann samt í nefndinni. Á síðasta ársfundi gengu úr nefndinni eftir langa og dygga þjónustu þeir Steindór Jakobsson og Davíð Björnsson, en í stað þeirra komu þeir Eric Ísfeld og Dr. Áskell Löve.

Á því tímabili, sem þessi skýrsla nær til, stóð deildin fyrir tveimur miðsvetrarmótum og voru bæði haldin í G. T. húsinu við mikla aðsókn. Fimm almennir fundir voru haldnir, en stjórnarnefndarfundir voru níu. Flestir fundir hafa verið allvel sóttir, en það köllum við góða aðsókn ef 80 til 100 manns eru á fundi.

Nú hefir sú breyting orðið á, að Frón fær að senda erindreka á þing eins og aðrar deildir og ætti þetta að efla aðstöðu okkar gagnvart aðalfélaginu og utanborgar deildum að miklum mun. Það þarf ekki að taka það fram, að Frón sækist ekki eftir neinu einræðisvaldi innan félagsins, en þar sem um þýðingarmikil mál er að ræða er gott að þurfa ekki að eiga alt undir þeim tiltölulega fáu meðlimum okkar sem að jafnaði sitja þing.

Frón mun eftir sem áður leitast við að starfa af dugnaði og samvizkusemi að öllum þeim málum, sem við álítum að helzt megi verða okkur Vestur-Íslendingum til góðs og gagns. Deildin hefir ekki til margra ára staðið betur að vígi gagnvart þeim málum, sem nú heimta úrlausnar.

H. THORGRÍMSSON, ritari

N. B. Ég læt fylgja prentuðu skýrsluna, sem vikið er að hér að framan, ef ske kynni að þingið kærði sig um að bóka hana. H. TH.

Sú breyting varð á stjórnarnefnd Fróns á síðasta ársfundi, að frú Ingibjörg Jónsson tók við forsetaembættinu af prófessor Tryggva J. Oleson, sem því hafði gegnt af dugnaði og stakri samvizkusemi, í fjögur undanfarin ár. Ekki fór hann þó úr nefndinni en tók við stöðu varafjármálaritara af Erni Thorsteinson, sem úr gekk. Aðrar breytingar urðu ekki á stjórnarnefndinni.

Fyrsti nefndarfundur, sem haldinn var 9. janúar 1951 ákvað að fara fram á það á næsta þjóðræknisþingi að deildin Frón fengi sömu atkvæðaréttindi og utanborgardeildir þar eð þingstaður myndi í framtíðinni ekki verða bundinn við Winnipeg. Var próf. T. J. Oleson falið að gefa stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins sex mánaða fyrirvara svo sem félagslög mæla fyrir þar sem um breytingu á grundvallarlögum félagsins er að ræða.

Á næsta fundi nefndarinnar skýrði forseti frá því, að Háskólasjóðsnefndin hefði mælst til þess, að Frón hjálpaði til með sölu á aðgöngumiðum að samkomu þeirri, sem sjóðsnefndin hafði þá ákveðið að stofna til í Playhouse Theatre í marzmánuði 1951. Var afráðið að Frónsnefndin tæki að sér að selja 100 aðgöngumiða. Þetta tókst, aðallega fyrir framúrskarandi dugnað forseta og fjármálaritara Jóns Johnson, þótt aðrir nefndarmenn legðu auðvitað nokkurn skerf til þess.

Eins og fyrri daginn varð það fyrsta og stærsta verkefni nefndarinnar að ráðstafa Frónsmótinu. Það var að þessu sinni haldið í G. T. húsinu og tókst ágætlega. Hr. Valdimar Björnsson frá Minneapolis var aðalræðumaðurinn og mun orðstír þess mælskumanns hafa átt drjúgan þátt í því að fólk varð frá að hverfa að þessu sinni þar eð samkomusalurinn rúmaði ekki alla þá, er sækja vildu. Ágæt kvæði fluttu þeir Dr. Richard Beck og Einar P. Jónsson ritstjóri; karlakór Svía undir stjórn Arthurs A. Anderson skemti með góðum og fjörugum söng, en séra Eric H. Sigmar, aðstoðaður við hljóðfærið af Miss Sigrid Bardal, söng nokkra einsöngva öllum til stórrar ánægju.

Inntektir að þessu sinni urðu $428.00 og ágóði því sem næst $200.00 Sannaðist hér sem oftar, að Íslendingar sækja engar samkomur betur en þær, sem haldnar eru í G. T. húsinu.

Meðlimatala deildarinnar er nú hærri en verið hefir mörg undanfarin ár eða nokkuð á þriðja hundrað. Er þetta án efa mest að þakka frábærum dugnaði fjármálaritara Jóns Johnson.

Bókasafnið hefir ekki verið vanrækt þetta ár fremur en að undanförnu. Hefir það ekki lítið hjálpað til að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins hefir stutt okkur í þessu efni af ráði og dáð. Er það fyrst að nefna, að hún ánafnaði okkur 25 hundruð krónum til bókakaupa á Íslandi, og það annað að við fengum úr sama sjóði $35.00 upp í kostnað við nýjan bókalista, sem við létum gera í sumar sem leið. Nam þessi upphæð helmingi kostnaðar. Að lista þessum unnu þau mest bókavörður, Jón Johnson, og forseti okkar. Nú eru um 2000 bindi í safninu. Telur sá, er þetta ritar, að viðhald bókasafnsins sé þýðingarmesta starf deildarinnar og vill mælast til þess að allir þeir, sem ráðstafa vilja bókum sínum, láti þær fara í þetta safn því

hvergi annars staðar eiga Íslendingar í Winnipeg aðgang að íslenzkum bókum, ef þeir örfáu eru undanskildir, sem heimild hafa til þess að nota safn háskóla fylkisins. Auðvitað er sjálfsagt að allar dýrmætar og sjaldgæfar bækur, sem ekkert erindi eiga á útlánssafn, fari á þann staðinn, sem bezt getur varðveitt þær, sem sé háskólasafnið.

Síðastliðið haust gafst Frón kostur á því að styrkja lítillega þann sjóð, sem efnt var til fyrir Thoru Ásgeirson, er nú stundar framhaldsnám í píanóspili í París á Frakklandi. Fékk deildin þarna að láta í ljós að einhverju leyti þakklæti sitt til Thoru, sem oft og mörgum sinnum hafði skemt á fundum okkar án eftirtalna eða endurgjalds.

Auk Frónsmótsins var almennur fundur haldinn 23. apríl s.l. og talaði þar Ólafur Hallsson kaupmaður frá Eriksdale um heimsókn sína til Íslands sumarið 1950. Bar hvert orð ræðumanns fallegan vott um ást og ræktarsemi gagnvart ættlandinu. Einnig spilaði Ólafur nokkur lög eftir sig á hljómplötur, en séra Valdimar J. Eylands sýndi fallegar myndir frá Íslandi, sem hann skýrði með afbrigðum vel.

Annar opinn fundur var haldinn 1. okt. s.l. og flutti þá próf. Áskell Löve skipulega ræðu, en sýndi síðan ótal ágætar litmyndir frá Íslandi, og fékk hvorttveggja bezta dóm. Þetta kveld voru einnig spilaðar hljómplötur, sem teknar voru á Íslendingadeginum á Gimli síðastliðið sumar og síðan var útvarpað yfir C.B.C Að þessu var stór skemtun. Báðir þessir fundir voru all-vel sóttir, t. d. voru á annað hundrað manns á þeim seinni.

Stjórnarnefndin hélt sjö fundi á árinu og voru þeir allir vel sóttir, enda kom það sér betur, því alt starf deildarinnar lendir, að heita má, á nefndinni og þarf ekki að fárast um það því svo mun víðar vera.

Í það heila tekið má segja, að starf deildarinnar hafi tekist vel og borið nokkurn ávöxt þótt eflaust mætti meira gera ef nokkur verulegur áhugi væri fyrir starfi hennar hjá almenningi í heild. Víst er það þó, að ekki ættu eldri Íslendingar hér í borg í mörg hús að venda hvað samkomur snertir ef Frón lognaðist út af. Til þess kemur þó ekki fyrst um sinn.

Winnipeg, 3. desember, 1951

H. THORGRÍMSSON, ritari

Lögberg, 13. desember, 1951.

Mrs. Herdís Eiríksson frá Árborg las skýrslu frá deildinni „Esjan". Dr. Richard Beck lagði til og Mrs. De Laronde studdi að skýrslunni væri veitt móttaka með þökkum og var það samþykt.

Skýrsla
deildarinnar „Esjan", Árborg, Man.

Meðlimatala fyrir árið sem leið 65.

Þrír aðalfundir hafa verið haldnir á árinu, og nefndarfundir eftir þörfum.

Okkar árlega samkoma, upplestrarsamkeppni í íslenzku, var haldin 17. nóvember 1951, og var dómnefnd frá Winnipeg, Mr. Gísli Jónsson, Dr. Áskell Löve og séra Philip M. Pétursson. Þökkum við þessum mönnum fyrir komuna. Sérstakt þakklæti viljum við votta séra Philip M. Péturssyni fyrir hvað fljótt og vel hann liðsynnti okkur þegar leitað var til hans í þessum erindum, á hvaða tíma árs sem var. Á þessari samkomu skemtu einnig börn og unglingar með íslenzkum söng. Létu dómarar ánægju sína í ljósi yfir söng og framkomu barnanna.

Lestrarfélag deildarinnar starfar með sama hætti og að undanförnu. Enn er mikið lesið hér af íslenzkum bókum. 520 bækur lánaðar út á árinu, þar eru ekki taldar bækur sem lesnar hafa verið á heimilinu, þar sem bækurnar eru geymdar. 20 bækur voru keyptar og gefnar til félagsins, þar með ekki talin tímaritin. 9 bækur voru bundnar.

Í stjórnarnefnd eru:

Gunnar Sæmundsson, forseti
Valdi Jóhannesson, varaforseti
Herdís Eiríksson, ritari
Emma Vigfússon, vararitari
Tímóteus Böðvarsson, féhirðir
Kristveig Jóhannesson varaféhirðir
Magnús Gíslason, fjármálaritari
Franklin Peterson, bókavörður
Kristveig Jóhannesson, varabókavörður.

Fjármálaskýrsla:

Í sjóði frá fyrra ári	$135.50
Inntektir á árinu	105.80
Samtals	$241.30
Útgjöld á árinu	$101.50
Í sjóði um áramót 1951—52	139.80

Dagsett 12. maí 1952 að Árborg, Man.

GUNNAR SÆMUNDSSON, forseti
HERDÍS EIRÍKSSON, ritari

Þá las Jón Jónsson, bókavörður deildarinnar „Frón", skýrslu um hag og starfsemi bókasafnsins. Miss Rósa Vídal fór viðurkenningarorðum um lipurð og samvizkusemi bókavarðar og var skýrslunni veitt móttaka með þökkum samkvæmt tillögu Mr. J. J. Johnson og Mrs. H. Eiríksson.

Skýrsla bókavarðar
Þjóðræknisdeildarinnar „Frón“ í Winnipeg

Yfir tímabilið frá 1. febr. 1951 til 31. maí, 1952

Ég hefi þær fréttir að færa, að aðsókn að bókasafninu þetta tímabil hefir verið, að mér finnst, ágæt. 110 konur og menn hafa fengið bækur lánaðar, og er það mikið meira, en verið hefir í mörg undanfarin ár, og hlýtur maður að gleðjast yfir því, að auðséð er að lestur á íslenzkum bókum er ekki í hnignun, að minsta kosti ekki hér í Winnipeg.

Bókasafnið hefir verið haft opið hvern miðvikudag frá kl. 10—11 f. h. og 7—8.30 e. h., nema tveggja mánaða tíma yfir sumarið (júlí og ágúst), sem fjöldi af fólki er í burtu úr borginni.

Deildin „Frón“ hefir keypt með hjálp frá stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins um 60 nýjar bækur í bókasafnið á þessu áðurnefnda tímabili. Deildin „Frón“ hefir síðustu átta mánuði sent eftir sínum eigin bókum beint frá Íslandi, sem reynzt hefir ágætlega, bæði peningalega og þó meira þannig, að við fáum þær bækur sem að okkur vantar, og hafa þær komið hér til okkar jafnfljótt og þær koma á bókamarkað á Íslandi, og hefir þetta bætt mjög mikið fyrir bókasafninu. Einnig hefir verið gert við band á 80 bókum, sem voru ekki í neinu lagi til útlána, og er þetta annað atriði mjög áríðandi fyrir bókasafnið. Fyrir viðgjörðir á þessum bókum hefir verið borgað af stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins. Þar fyrir utan hefir deildin „Frón“ látið binda allar þær bækur, sem að óbundnar voru; margar af þeim höfðu legið óbundnar í fleiri ár. Svo á þessum 18 mánuðum hefir deildin borgað 70 dali fyrir bókband, Bókalista lét deildin gjöra á þessu tímabili, og á honum eru 1800 bækur; þar fyrir utan eru um 400 bækur, sem að líkindum verður bætt á listann þetta sumar.

Lánaðar hafa verið út á þessu tímabili 4170 bækur, sem mun svara til þess að 82 bækur hafi verið lánaðar út hvern þann dag, sem bókasafnið var opið, og er vonandi að þetta haldi áfram um langan tíma.

Eins og að undanförnu hefir bókasafninu verið gefið talsvert af bókum, og hefir bókavörður þakkað því fólki opinberlega í báðum íslenzku blöðunum í Winnipeg.

Nú sem stendur er bókasafnið í þolanlega góðu ástandi. Eins og búast má við fer band á bókum, sem mikið eru lánaðar út mjög illa, og þarf, og er bezt að gjöra við þær eins fljótt og unt er; og ef gjört verður í framtíð, eins og gjört hefir verið þessa síðustu 18 mánuði, þá verður þetta safn í góðu ásigkomulagi, og kostar ekki neinar stórar upphæðir að halda því við.

Að síðustu þakkar bókvörður stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins, bókanefnd „Fróns“ og öllum þeim, sem safnið hafa notað, fyrir ágæta samvinnu á þessu umgetna tímabili.

J. JÓNSSON, bókavörður

Mr. Th. J. Gíslason frá Brown las skýrslu deildarinnar „Ísland“ og var henni veitt móttaka með þökkum samkvæmt tillögu Mrs. L. Sveinsson og G. J. Jónasson.

Skýrsla
deildarinnar „Ísland“ 1952

Þetta verður stutt skýrsla frá deildinni okkar „Ísland“ í Morden bygð.

Þrír (3) fundir á árinu, sem voru heldur vel sóttir.

Einn af okkar meðlimum, Sigurður Ólafsson, sem hafði starfað í deildinni frá byrjun, féll frá 30. júlí síðastliðinn og söknum við hans, því hann var ágætur félagi og góður Íslendingur.

Tveir meðlimir úr kenslustólsnefndinni, þeir Dr. Lárus Sigurdson og herra Árni Eggertson lögfræðingur, heimsóttu þessa bygð í haust er leið og fóru fram á, að við söfnuðum þúsund dollurum $1000.00 til íslenzka kenslustólsins. Tveir meðlimir deildar okkar tóku að sér þessa fjársöfnun, þeir John B. Johnson, þáverandi forseti deildarinnar, og Thorsteinn J. Gíslason með þeim árangri að takmarkinu var náð. — Þegar tekið er tillit til þess, að samskot þessi voru frá aðeins fimmtán heimilum, þá má útkoman heita góð.

Embættismenn eru þetta ár:

Thomas Thomasson, forseti
Guðrún Thomasson, ritari
Benedikt Einarsson, varaforseti
Jónathan Thomasson, fjármálaritari
Thorst. J. Gíslason, féhirðir.

Svo óskum við þjóðræknisþinginu til lukku, og vonum að þessi tilraun með breytingu þingtímans verði til þess að örfa aðsókn að þinginu.

Við vonum að Prófessor Finnbogi Guðmundsson sjái sér fært að heimsækja okkur í sumar og hlökkum til komu hans.

Virðingarfylst,

THORSTEINN J. GÍSLASON

Mrs. L. Sveinson las skýrslu frá deildinni að Lundar. Trausti Ísfeld lagði til og Mrs. K. Thorsteinsson studdi að hún væri samþykt með þakklæti, og var það gert.

Ársskýrsla
deildarinnar „Lundar“, Lundar, Man.

Það hefir fátt skeð innan Þjóðræknisdeildarinnar „Lundar“ á síðastliðnu ári, sem í frásögur sé færandi, er hún þó vel

lifandi og hefir bætt við meðlimatölu sína. Ég gat þess í skýrslu minni á síðasta þjóðræknisþingi, að deildin hefði sett sér það markmið, að safna eitt þúsund dollurum fyrir kenslustólinn í íslenzkum fræðum. Því takmarki var náð. Eitt þúsund og fimmtíu dollarar hafa verið afhentir féhirði þeirrar nefndar; eitt hundrað dollarar af þeirri upphæð var frá deildinni.

Lestrarfélagið „Dagsbrún" gerði þá ákvörðun á ársfundi sínum í haust, að afhenda Þjóðræknisdeildinni „Lundar" bóka safn sitt til eignar og umsjár. Er það stórt bókasafn, því lestrarfélagið var stofnað 1904 og hefir verið starfrækt í bygðinni í 48 ár. Mun deildin halda áfram þeim reglum sem verið hafa með útlán bóka og ársgjöld.

Ein samkoma var haldin í desember í vetur. Forseti Þjóðræknisfélagsins, séra Philip M. Pétursson, kom með þá Próf. Finnboga Guðmundsson og Dr. Áskel Löve. Höfðu allir hina mestu ánægju af að hlusta á þá og sjá íslenzku myndirnar, sem Dr. Löve sýndi, var það ógleymanleg kveldstund, og við erum þeim innilega þakklát fyrir komuna.

Stjórnarnefnd, sem kosin var á ársfundi í vetur, er sem fylgir:

Forseti, Ólafur Hallson
Varaforseti, Kári Byron
Skrifari, L. Sveinson
Varaskrifari, M. Björnson
Gjaldkeri, M. Hofteig
Varagjaldkeri, K. Pálsson.

Fjórir fundir hafa verið haldnir á árinu, sem allir hafa verið vel sóttir, auk nefndarfunda. Meðlimatala er 49.

Virðingarfylst,

O. HALLSON, forseti
L. SVEINSON, ritari

Forseti las kveðjur og árnaðaróskir til félagsins, er honum hafði borizt frá deildinni „Aldan" í Blaine, og var henni fagnað af þinginu.

„Deildin „Aldan" í Blaine, Washington, sendir hinu þrítugasta og þriðja ársþingi Íslendinga í Vesturheimi alúðar kveðju og einlæga ósk um heppileg úrslit allra mála."

A. E. KRISTJÁNSSON, forseti
DAGBJÖRT VOPNFJORD, ritari

**Ársskýrsla
deildarinnar „Aldan" fyrir árið 1951**

Árið 1951 hefir þjóðræknisdeildin Aldan í Blaine, Wash., haft fjóra aðalfundi og einn stjórnarnefndarfund. Tvær almennar skemtisamkomur hafa verið haldnar, sú fyrri 17. júní til viðhalds minningunni um frelsisdag Íslands og sú síðari í september til arðs fyrir „Stafholt". Einnig sér Aldan um, ásamt ýmsum fleiri félagsheildum og samtökum, að skemtistundir séu viðhafðar að Stafholti með hæfilegu millibili á hentugum tíma fyrir vistfólkið þar, er það gert í samráði við hina vinsælu og vel hæfu forstöðukonu heimilisins, Thoru Pálsson Scully. Má í þessu sambandi geta þess, að stofnunin á yfirleitt miklum almennum vinsældum að fagna.

Aldan á á bak að sjá þremur meðlimum, sem hafa fallið frá á árinu; eru það: Gestur Stephansson, sem var skjalvörður deildarinnar, Guðbjörg Guðmundsson og Jakob Vopnfjörð. Aftur á móti hafa þrír nýir meðlimir bætzt við í hópinn. Meðlimatala nú 48.

A. E. KRISTJÁNSSON, forseti
DAGBJÖRT VOPNFJORD, ritari

Dr. Richard Beck flutti þinginu hlýjar kveðjur frá Dr. West, forseta ríkisháskólans í N. Dakota, og einnig frá forseta félagsins, Society for Advancement of Scandinavian Studies, Chicago, en þar höfðu nýlega verið flutt á þingi 3 erindi um íslenzkar bókmentir og sögu og var eitt af þeim flutt af Dr. Beck.

Þingið fól Dr. Beck að flytja Dr. West þakkir fyrir hlýhuginn í garð félagsins og alúðarkveðjur, og einnig forseta Society for the Advancement of Scandinavian Studies.

ÞINGMÁL SETT Í NEFNDIR:

Útbreiðslumál

Trausti Ísfeld lagði til og Miss Rósa Vidal studdi að fimm manna nefnd væri sett í útbreiðslumál, samþykt. Miss Rósa Vídal lagði til og Th. J. Gíslason studdi, að forseti skipaði nefndina, samþykt.

Hlutu þessir útnefningu forseta:

Dr. Tryggvi J. Oleson, Miss Elín Hall, Ólafur Hallson, Mrs. Herdís Eiríksson, A. M. Ásgrímson og auk þess Dr. R. Beck.

Fjármálanefnd

Samkvæmt tillögu Dr. Becks og Mrs. J. B. Johnson skipaði forseti þriggja manna fjármálanefnd og voru þessir tilnefndir:

Grettir L. Jóhannsson, J. J. Johnson og Einar Magnússon.

Samvinnumál

Samkvæmt tillögu Mrs. Ingibjargar Jónsson og Dr. Becks skipaði forseti fimm manna nefnd til að fjalla um þetta mál og voru það þessir:

Próf. Finnbogi Guðmundsson, Dr. Richard Beck, G. J. Jónasson, Mrs. L. Sveinson og Sesselja Böðvarsson.

Útgáfumál

Einar P. Jónsson lagði til og Ólafur Hallson studdi að forseti skipi þriggja manna nefnd í þetta mál og skipaði hann þessa:

Th. J. Gíslason, Jón Jónsson og H. B. Grímson.

Fræðslumál

Samkvæmt tillögu Dr. Richard Becks studdri af mörgum og samþykt, skipaði forseti fimm manna fræðslumálanefnd og voru þeir þessir:

Séra Valdimar J. Eylands, Mrs. Herdís Eiríksson, Mrs. Kristín Thorsteinsson, Mrs. De Laronde og Jóhannes Anderson.

Ný mál

Einar P. Jónsson lagði til að fimm manna nefnd væri skipuð af forseta til að athuga ný mál, er ættu að koma til umræðu á þingi. Tillöguna studdi Mrs. S. Backman og var hún samþykt. Forseti útnefndi þessa:

Einar P. Jónsson, Stefán Einarsson, Gísla Jónsson, Mrs. B. E. Johnson og Mrs. Sofíu Benjamínsson.

Næst var gerð fyrirspurn um það, hvar nafnabókin væri niðurkomin, er Lárus Scheving Ólafsson sendi Þjóðræknisfélaginu fyrir nokkrum árum, og upplýstist það að hún væri í N. Dakota, en yrði send til Þjóðræknisfélagsins með Próf. Finnboga Guðmundssyni, er hann heimsækti bygðina 17. júní.

Nú var fundi frestað til morguns, kl. 9,30, til þess að fundarmenn gætu verið viðstaddir minningarathöfn um Svein forseta Björnsson, sem haldin var í fyrstu lútersku kirkju kl. 4 e. h. Hófst hún með sálminum: „Lofið vorn drottinn, hinn líknsama föður á hæðum". Því næst flutti séra Valdimar J. Eylands hjartnæma bæn. Þá flutti Dr. Richard Beck snildarlega samda minningarræðu um hinn látna þjóðhöfðingja. Síðan lýsti séra Valdimar J. Eylands drottinlegri blessun. Við hljóðfærið var frú Björg Ísfeld. Minningarathöfnin var eftirminnilega fögur og um alt hin virðulegasta.

Um kveldið hélt Þjóðræknisdeildin Frón fjölsótta samkomu, er fram fór samkvæmt áður auglýstum atriðum skipulagðrar skemmtiskrár:

O, CANADA
ÁVARP SAMKOMUSTJÓRA
Mrs. Ingibjörg Jónsson
EINSÖNGUR ....Mrs. Pearl Johnson
1) Ég syng um þig ....S. KALDALÓNS
2) Heiðin há ....S. KALDALÓNS
Við hljóðfærið: MISS SIGRID BARDAL
RÆÐA .... Séra Valdimar J. Eylands
CELLO SOLO ....Mr. Harold Jónasson

Hlé, fimm mínútur

STUTT RÆÐA af segulbandi
Mr. Árni G. Eylands
RÍMUR ....Mr. Tímóteus Böðvarsson
STUTT RÆÐA af segulbandi
Séra Jakob Jónsson
Eldgamla Ísafold — God Save the Queen

Þriðji fundur

Þjóðræknisfélagsins var settur kl. 9.30 f. h. þriðjudaginn 3. júní. Skrifari las fundargerning síðasta fundar og var hann samþyktur.

Formaður kjörbréfanefndar skýrði frá því, að tveir fleiri fulltrúar væru komnir á þing, þeir Ingólfur Bjarnason frá deildinni á Gimli og Thomas Thomasson frá deildinni „Ísland" í Morden, og voru þeim veitt þingréttindi.

Forseti skýrði frá því að 7. júní ætti mætur Íslendingur og ágætis þjóðræknismaður, Kristján G. Kristjánsson að Eyford, N.D., tvöföldu afmæli að fagna, 102 ára fæðingarafmæli sínu og 75 ára giftingarafmæli þeirra hjóna. Dr. Beck lagði til að þingið sendi honum samfagnaðarskeyti í tilefni þessa merka áfanga, og studdi Einar P. Jónsson tillöguna, er var samþykt. Mæltu þeir báðir fagurlega í garð þessara öldnu hjóna; eins gerði Dr. Rúnólfur Marteinsson, er þekt hefir þau í fjölda mörg ár. Var skrifara falið að semja og senda kveðjuna.

Forseti minntist hlýlega J. J. Bíldfells, er var einn af stofnendum félagsins og gegndi mörgum ábyrgðarmiklum embættum í stjórnarnefnd þess og síðast sem skrifari, þar til hann fór til Montreal. Dr. Rúnólfur Marteinsson lagði til og Mrs. J. B. Johnson studdi, að þingið sendi Mr. Bíldfell kveðju- og þakkarskeyti og var það samþykt og skrifara falið að semja og senda skeytið.

W. J. Lindal dómari flutti ýtarlega og ágætlega samda skýrslu um störf fjársöfnunarnefndarinnar fyrir íslenzku deildina við Manitobaháskólann,* vakti skýrslan mikla hrifningu á þingi. Um leið og Dr. Richard Beck gerði tillögu um að þingið tæki á móti skýrslunni, lét hann í ljósi hrifningu sína yfir því stórvirki er fjársöfnunarnefndin hefði framkvæmt í þessu máli og bauð í nafni ríkisháskólans í North Dakota, norrænu deildarinnar þar og í sínu eigin nafni samvinnu við hina nýju íslenzku deild við Manitobaháskóla.

H. B. Grímson studdi tillögu Dr. Becks. Þá tók Dr. P. H. T. Thorlakson til máls og lét í ljósi þakklæti sitt við íslenzku

*Skýrsla forstöðunefndarinnar í háskóla málinu eftir W. J. Lindal dómara birtist í íslenzku vikublöðunum, 19. júní 1952.

byggðirnar fyrir rausnarlegar móttökur og framlög, og lýsti fögnuði sínum yfir því hve fjársöfnunin og íslenzka deildin væri nú vel á veg komin.

Prófessor Finnbogi Guðmundsson þakkaði með hlýjum orðum heillaóskirnar sér til handa og boð um samvinnu, er komið höfðu fram bæði í skýrslunni og umræðunum.

Að lokum var skýrslan samþykt á þann hátt, að þingmenn risu úr sætum og létu í ljósi ánægju sína með lófataki.

Séra Friðrik A. Friðriksson prófastur frá Húsavík var staddur á þingi og bauð forseti hann hjartanlega velkominn. Tók séra Friðrik til máls og minntist hlýlega á þjóðræknisstarfsemi Vestur-Íslendinga og árnaði félaginu heilla.

Nú sátu þingnefndir á fundum og gat forseti þess, að tími gæfist á meðan til að ræða að nokkru hvenær næsta þing yrði haldið og tóku þessir til máls:

Ingólfur Bjarnason, Trausti Ísfeld, H. B. Grímson, Th. J. Gíslason, J. B. Johnson, Ingibjörg Jónsson, Aldís Pétursson, Jóhannes Anderson og Mrs. Sylvia De Laronde. Voru skoðanir all-skiptar.

Samkvæmt tillögu Miss E. Hall og Ingólfs Bjarnasonar var fundi frestað til kl. 2 e. h.

Fjórði fundur

Þjóðræknisfélagsins var settur kl. 2 e. h. á þriðjudaginn 3. júní. Fundargerningur var lesinn og var hann samþyktur.

T. J. Gíslason lagði fram álit útgáfunefndar í fimm liðum og lagði til að það væri tekið lið fyrir lið; Mrs. S. De Laronde studdi.

Álit útgáfunefndar

1. Þingið þakkar ritstjóra Tímaritsins, Mr. Gísla Jónssyni, ágætt starf hans á árinu liðna.

2. Þingið vottar Mrs. Björgu Einarsson þakklæti fyrir hennar mikla dugnað við auglýsingasöfnun fyrir Tímaritið, og auglýsendum fyrir ágætan stuðning við ritið.

3. Þingið þakkar Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Reykjavík allan stuðning í sambandi við útbreiðslu Tímaritsins á Íslandi.

4. Þingið felur væntanlegri stjórnarnefnd að sjá um útgáfu Tímaritsins á komandi ári og að ráða ritstjóra.

5. Vegna hins afarháa verðlags á öllu, og vegna þess að nefndinni skilst að á árinu, sem leið, hafi orðið fjárhagslegur halli í sambandi við útgáfu ritsins, þá leggur nefndin til, að í stað $1.00, eins og verið hefir, sé meðlimagjald félagsmanna $2.00 og í því gjaldi innifelst Tímarit félagsins.

J. JOHNSON
H. B. GRÍMSON
T. J. GÍSLASON

1. liður var samþyktur samkvæmt tillögu Mrs. B. E. Johnson og Jóns Jónssonar.

2. liður samþyktur samkvæmt tillögu Mrs. Backman og Einars Magnússonar.

3. liður samþyktur samkvæmt tillögu Ingibjargar Jónsson og Mrs. L. Sveinsson.

4. liður samþyktur samkvæmt tillögu J. B. Johnson og Finnboga Guðmundssonar.

5. liður. Mrs. B. E. Johnson lagði til, og Ingólfur Bjarnason studdi, að þessum lið væri vísað til nefndarinnar, sem kæmi inn á þing með **Ný mál.**

Þá tilkynti Dr. Richard Beck, að ungmennafélögin á Íslandi hefðu í huga að reisa Stephani G. Stephansson skáldi minnisvarða á fæðingarstað hans í Skagafirði og að því yrði komið í framkvæmd fyrir aldarafmæli skáldsins 3. okt. 1953. Hefði framkvæmdarnefnd ungmennafélaganna látið gera merki úr silfri er seljast ætti fyrir einn dollar hvert í þeim tilgangi að afla fjár til þessa fyrirtækis, og hafði Dr. Beck nokkur þessara merkja meðferðis ef félagsmenn myndu vilja styðja málið með því að kaupa þau. Dr. Beck beindi jafnframt þessari áskorun til væntanlegrar stjórnarnefndar félagsins:

„Vil ég beina því til væntanlegrar stjórnarnefndar, að hún beiti sér fyrir því, að aldarafmælis (hundruðustu ártíðar) Stephans G. Stephanssonar skálds næsta ár verði minnst með sem víðtækustum og virðulegustum hætti vestan hafs, og eigi nefndin samvinnu um það mál við aðra aðila, er þar eiga hlut að máli, svo sem prófessorinn í íslenzkum fræðum við Manitobaháskóla, deildir félagsins, og aðra þá í byggðum Íslendinga, er stuðla vilja að slíku hátíðahaldi."

Var gerður góður rómur að ræðu Dr. Becks og Finnbogi prófessor Guðmundsson tók til máls, og sagði að ekki væri ráð nema í tíma væri tekið. Sagði hann að afmælisdagur skáldsins, 3. okt., væri eigi hentugur til hátíðahalds og væri hann að leita sér upplýsinga um hvenær hátíðahöldin á Íslandi færu fram. Á þessu sumri hefðu yfir 20 Vestur-Íslendingar heimsótt Ísland og færi vel á því ef fleiri Vestur-Íslendingar heimsæktu Ísland næsta sumar og sætu hátíð Stephans G. Stephanssonar. Létu báðir ræðumennirnir í ljósi aðdáun sína yfir andlegum afreksverkum hins mikla skálds.

Mr. G. J. Oleson frá Glenboro var staddur á þingi, er hann skrifari deildarinnar þar, en sagði að fulltrúar hefðu ekki verið kosnir á þingið. Hann las skýrslu yfir framkvæmdir deildarinnar á umliðnu ári.

Skýrsla deildarinnar „Grund“

2. júní 1952

Þjóðræknisdeildin Grund í Argylebyggð er enn við líði þó hún hafi lítið beinlínis afrekað á árinu liðna. Óbeinlínis hefir hún unnið þó nokkuð að þjóðræknisstarfi. Hún átti þátt í því að Próf. Finnbogi Guðmundsson kom vestur og flutti fyrirlestur við góða aðsókn í Baldur og Glenboro; var deildin og Íslendingar yfirleitt honum þakklátir fyrir komuna og erindin, sem voru flutt bæði á ensku og íslenzku. Þá átti forstöðunefnd deildarinnar góðan þátt í því að skipuleggja það að samskot væru tekin fyrir stofnsjóð íslenzka kennaraembættisins við Manitobaháskólann, sem bar allgóðan árangur og er ekki enn lokið. Má þakka áhrifum deildarinnar að nokkru, hvað lagt var til stólsins í Argyle, bæði í smærri og stærri tillögum. Ýmsu fleiru hefir deildin beitt sér fyrir á þjóðræknissviðinu, svo sem meðal annars hlynt að sölu IV. bindis Sögu Íslendinga í Vesturheimi. Hefir bókin selst allvel, þó betur mætti vera, (um 50 eintök).

Deildin hafði á s.l. ári um 35 meðlimi. Forseti hennar er B. S. Johnson, en skrifari og féhirðir G. J. Oleson. Tveir fundir voru boðaðir s.l. ár, en í hvorugt skiptið var fundarfært sökum veðráttu. Það er örðugt að fá fólk til að sækja fundi úr öllum fjórum byggðarpörtunum á svo víðáttumiklu svæði, og vegna þess er mjög erfitt að fá deildina til að ná tilgangi sínum. Deildin er fámenn, en meðlimir hennar margir eru eins þjóðræknir og góðir Íslendingar og nokkurs staðar eru til, og hjá miðaldra og eldra fólki í Argyle er íslenzka töluð eins vel og í nokkurri annarri byggð, og margir kaupa og lesa íslenzkar bækur þó nokkuð, og í byggðinni eru tvö lestrarfélög starfandi (Brú og Baldur). Má treysta því að málið ylhýra á enn eftir að lifa í Argyle um langan aldur. Deildin og allflestir Íslendingar í Argyle árnar þessu þjóðræknisþingi hamingju og blessunar. En sérstaklega flyt ég þinginu kveðjur og heillaóskir frá forseta deildarinnar í Argyle, Hr. B. S. Johnson, sem er athafnamaður mikill og einna bezti félagsstólpi í Argyle.

Vonandi á deildin eftir að endurfæðast og rísa úr ösku, og fá nýtt líf, íslenzkenskum menningarerfðum til blessunar og frama.

G. J. OLESON, skrifari

Var skýrslan samþykt samkvæmt tillögu T. J. Oleson og Ólafs Hallson.

Forseti las bréf, er félaginu hafði borizt frá Jón Sigurdson I.O.D.E. kvenfélaginu, er lét í ljósi óánægju yfir því, að Þjóðræknisfélagið hefði ekki enn beitt sér fyrir því að reisa samkomuhús fyrir Íslendinga í Winnipeg, og var farið fram á, að félaginu væri gert aðvart ef umræður færu fram um þetta mál á þingi.

Fanst mönnum þessi aðfinsla ómakleg þar eð Þjóðræknisfélagið og Vestur-Íslendingar yfirleitt hafa á síðari árum einbeitt sér fyrir framgangi háskólamálsins og lagt fram aflögufé því til stuðnings.

Tillaga Dr. T. J. Oleson og G. J. Jónasson að umræður um þetta mál færu fram fyrir hádegi á miðvikudag, samþykt.

Fræðslumál

Dr. Tryggvi J. Oleson las álit fræðslumálanefndar í þrem liðum og lagði til að það væri rætt lið fyrir lið; Mrs. L. Sveinsson studdi.

Skýrsla fræðslumálanefndar

1. Nefndin hvetur deildirnar til þess að stofna til eða efla lestrarfundi í íslenzkum bókmenntum, eins og Þjóðræknisdeildin á Gimli hefir gert undir forustu Sigurbjargar Stefánsson.

2. Nefndin ítrekar tillögu þá, er fræðslumálanefnd gerði á síðastliðnu þingi þess efnis, að ráðin sé, ef mögulegt er, til lengri eða skemmri tíma, maður, héðan eða að heiman, er ferðist um byggðirnar, efli íslenzku kenslu, safni sögulegum fróðleik og íslenzkum munum og yfirleitt styrki þjóðræknisviðleitni.

3. Nefndin hvetur stjórnarnefndina til þess að aðstoða deildir með íslenzku kenslu eftir möguleikum.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg 3. júní 1952

T. J. OLESON
HERDÍS EIRÍKSSON
SYLVIA DE LARONDE
JÓHANNES ANDERSON
KRISTÍN THORSTEINSSON

1. liður: Talsverðar umræður urðu um þennan lið, er Mrs. Kristín Thorsteinsson, Próf. Finnbogi Guðmundsson, Miss Rósa Vidal og Mr. G. Eggertson tóku þátt í, og var hann síðan samþyktur samkvæmt tillögu Dr. Richards Becks og Dr. T. J. Oleson.

2. liður: Mr. J. B. Johnson lagði til og Mr. G. J. Johnson studdi, að 2. liður sé samþyktur. Séra Valdimar J. Eylands benti á, að þessi liður hefði verið samþyktur á fyrra þingi og hefði honum sennilega ekki verið framfylgt vegna þess, að fé hefði ekki verið fyrir hendi til þess, og væri því þýðingarlaust að samþykkja slíkar tillögur. Ólafur Hallson mælti með því að þessi liður yrði samþyktur, og einnig tók Mrs. Backman þátt í umræðunum. Mrs. B. E. Johnson gerði þá breytingartillögu, að vísa þessum lið til fjármálanefndar, Mrs. S. Backman studdi, samþykt.

3. liður var samþyktur samkvæmt tillögu Ingibjargar Jónsson og G. J. Jónasson.

NÝ MÁL

Einar P. Jónsson lagði fram álit þessarar nefndar í þrem liðum:

1. Félagsgjaldið

Nefndin leggur til að félagsgjaldið sé hækkað upp í 3 dollara á ári og sé Tímaritið og annað það sem kynni að vera gefið út af félaginu í því gjaldi. Þar sem um deildir er að ræða, þá haldi deildin eftir einum dollar af hverju fullborguðu ársgjaldi.

Að ævifélagsgjald sé hækkað úr 15 dollurum upp í $25.

En að gjöld fyrir ungmenni og börn haldist óbreytt samkvæmt fyrirmælum 19. gr. grundvallarlaga félagsins.

Nefndin í þessu máli telur víst, að þingið feli framkvæmdarstjórninni lausn þessa máls á þeim grundvelli, sem þingið og lög félagsins mæla fyrir.

2. Bókaverzlun.

Nefndin er sér meðvitandi, að verzlun íslenzkra bóka hér vestra er ekki í því horfi sem æskilegt væri, og virðast sumum ástæðurnar vera: of hátt verð borið saman við kaupgetu, og vandkvæði að fá þær bækur, sem líklegastar væru til að vekja og viðhalda áhuga fyrir viðhaldi íslenzkra bókmenta. Þetta er aðeins bending til þingsins til frekari umræðna.

3. Útbreiðsla íslenzku blaðanna.

Nefndin leggur til, að þingið skori á deildir og einstaklinga félagsins að stuðla að útbreiðslu og sölu íslenzku blaðanna, hver í sínu bygðarlagi.

Á þjóðræknisþingi, 3. júní 1952

EINAR P. JÓNSSON,
formaður
GÍSLI JÓNSSON
SOFFÍA BENJAMÍNSSON
KRISTÍN JOHNSON
STEFÁN EINARSSON

1. Ingibjörg Jónsson lagði til og séra V. J. Eylands studdi, að 1. liður sé samþyktur. H. C. Hjaltalín, G. J. Jónasson og Grettir L. Jóhannsson tóku til máls varðandi þennan lið. G. L. Jóhannsson gerði þá breytingartillögu að þessum lið yrði vísað aftur til nefndarinnar í þeim tilgangi að hún framvísaði tillögu er væri samin formlega í samræmi við 19. grein löggjafar félagsins. Ólafur Hallson studdi tillöguna og var hún samþykt.

2. Guðbjörg Sigurdson og Mrs. K. Thorsteinsson lögðu til að þessi liður væri samþyktur.

Dr. Richard Beck tók þá til máls og mælti með því, að atkvæðagreiðsla um nefndarálitið yrði frestað til morguns vegna þess hve hér væri um að ræða stórvægileg atriði fyrir framtíð félagsins.

Fundi frestað til kl. 10 á miðvikudagsmorgun.

Á þriðjudagskvöldið hélt Þjóðræknisfélagið skemtisamkomu í Fyrstu lútersku kirkju, er var fjölsótt; skemtiskrá:

O, CANADA

ÁVARP SAMKOMUSTJÓRA,
Dr. Tryggvi J. Oleson

EINSÖNGUR ....Mrs. Elma Gíslason
Við hljóðfærið:
Miss Gwendda Owen Davies

FRAMSÖGN ....Óskar Sigvaldason

FIÐLULEIKUR
Miss Dorothy Mae Jónasson
Undirleik annast:
Miss Gwendda Owen Davies

RÆÐA ....Séra Friðrik A. Friðriksson,
prófastur frá Húsavík

EINSÖNGUR ....Mrs. Elma Gíslason
Við hljóðfærið:
Miss Gwendda Owen Davies

STUTT RÆÐA af segulbandi

Eldgamla Ísafold — God Save The Queen

Fimti fundur

Þjóðræknisfélagsins var settur nokkru eftir kl. tíu f. h., 4. júní 1952, í G. T. húsinu. Fundargerð var lesin og samþykt.

Mrs. J. B. Skaptason, fyrverandi forseti Jón Sigurdson félagsins, ávarpaði þingið og skoraði á félagið að beita sér fyrir því að reist yrði samkomuhús í Winnipeg í minningu um vestur-íslenzka hermenn, er létu líf sitt í heimsstyrjöldunum tveim.

Jón Jónsson lagði til, en séra Valdimar J. Eylands studdi, að þriggja manna milliþinganefnd væri sett í málið og var tillagan samþykt. Samkvæmt tillögu Miss R. Vídal og Mrs. L. Sveinson var forseta falið að skipa í nefndina.

Mrs. Skaptason benti á, að vesturbærinn væri óðum að byggjast upp, það væri því áríðandi að festa sem fyrst kaup í lóð undir húsið á hentungum stað.

Skýrsla fjármálanefndar

G. L. Jóhannsson lagði fram skýrslu fjármálanefndar í tveim liðum:

1. Fjármálanefndin hefir nú yfirfarið og athugað skýrslur féhirðis, fjármálaritara og eftirlitsmanns á eign félagsins að 652 Home Street, sem áður voru yfirskoðaðar af yfirskoðunarmönnum félagsins, og finnur ekkert athugavert við þær.

Fjármálanefndin leggur til, að fjárhagsskýrslur embættismanna Þjóðræknisfélagsins séu viðteknar og samþyktar eins og þær liggja fyrir í hinu prentaða formi.

2. Fjármálanefndin leggur til, að tekjulindir félagsins, sérstaklega meðlimagjöld, séu teknar til yfirvegunar af þessu þingi, og að nauðsynlegar ráðstafanir séu gerðar til að auka tekjur.
Dagsett 3. júní 1952 á 33. þingi Þjóðræknisfélagsins.

JOHN J. JOHNSON
E. MAGNÚSSON
GRETTIR LEO JÓHANNSSON

Var fyrsti liður samþyktur samkvæmt tillögu Miss R. Vídal og H. B. Grímson, og hinn síðari var einnig samþyktur samkvæmt tillögu Ólafs Hallson og Miss R. Vídal.

Þá flutti Dr. P. H. T. Thorlakson erindi, er hann nefndi: „Þjóðræknissamtök Vestur Íslendinga og framtíðin", og vakti erindið mikla hrifningu áheyrenda.

Dr. Rúnólfur Marteinsson tók til máls og dáði að makleikum erindið og flutning þess á íslenzku; kvað hann Dr. Thorlakson gefa fagurt fordæmi með frammistöðu sinni í íslenzkum þjóðræknismálum.

Dr. Beck gerði þá tillögu að þingið vottaði Dr. Thorlakson virðingu og þökk fyrir þetta eggjandi og frábæra erindi og öll störf hans í þágu þjóðræknismálanna. — Risu þingmenn úr sætum og klöppuðu ræðumanni lof í lófa.*

Próf. Finnbogi Guðmundsson beindi athygli þingsins að því, að æskilegt væri að stjórnarnefnd félagsins tæki til fylstu íhugunar áskorun Dr. Thorlakson um að beita sér fyrir starfsemi meðal unga fólksins.

Mrs. J. B. Skaptason lagði til og Mrs. Eric Ísfeld studdi, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins gerðist frumkvöðull að því að sem flest íslenzk félög tækju saman höndum um þau mál, er varða Íslendinga sérstaklega. Var tillagan samþykt.

Dr. Beck og J. G. Jónasson lögðu til að fundi væri frestað til 1.30 e. h. og væri þá tekið stundvíslega til starfa.

Sjötti fundur

Þjóðræknisfélagsins var settur kl. 2 e. h. á miðvikudaginn 4. júní. Fundargerningur lesinn og samþyktur.

Skýrsla samvinnumálanefndar

Próf. Finnbogi Guðmundsson las skýrslu samvinnumálanefndar í 5 liðum. Var hún rædd lið fyrir lið og samþykt.

1. Þingið þakkar Þjóðræknisfélaginu á Íslandi góða samvinnu og greiðasemi þess og gestrisni við Vestur-Íslendinga.

2. Þingið lætur í ljós ánægju sína yfir heimsókn ýmissa góðra gesta frá Íslandi og komu nýrra liðsmanna austan um haf, er félaginu hafa bætzt á hinu liðna ári. Hefur forseti þegar getið þessara manna í setningarræðu sinni.

3. Þingið fagnar því, hve margir Vestur-Íslendingar hafa lagt leið sína til Íslands síðastliðið ár, og veit, að það hefur engu síður en heimsóknir Íslendinga hingað orðið til að styrkja sambandið milli Íslendinga austan hafs og vestan.

4. Þar sem nefndinni skilst, að ekkert fullnaðarsvar hafi fengizt frá íslenzkum stjórnarvöldum við fyrirspurninni um tollfrelsi á gjafabögglum til Íslands, sem færu eigi fram úr 10 dölum að verðmæti, leyfir nefndin sér að vísa því máli á ný til væntanlegrar stjórnarnefndar til frekari athugunar og úrlausnar.

5. Nefndin leggur til, að athugað verði um öflun útvarpsefnis hér vestra, er senda mætti til Íslands, og þá jafnframt fengið efni þaðan, enda þegar nokkur byrjun orðin í þá átt. Færir þingið innilegar þakkir þeim mönnum á Íslandi, er sömdu erindi þau, er flutt voru af segulbandi á samkomum þjóðræknisþingsins. Telur nefndin, að gagnkvæmar sendingar af slíku tagi séu hinar mikilsverðustu til eflingar samhug og samvinnu yfir hafið.

Gildir hið sama um útvegun kvikmynda og hvers konar annara tækja, er að gagni mega verða í útbreiðslu- og fræðslustarfinu.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg 3. júní 1952

FINNBOGI GUÐMUNDSSON
RICHARD BECK
ÓLAFUR HALLSSON
L. SVEINSON
G. J. JÓNASSON

Skýrsla útbreiðslumálanefndar

Dr. Beck las skýrslu útbreiðslumálanefndar og gerði tillögu um að hún væri tekin lið fyrir lið, og var það gert og nefndarálitið síðan samþykt í heild.

1. Þingið þakkar forseta og öðrum þeim, sem unnið hafa að útbreiðslumálum á starfsárinu.

2. Nefndin telur mikla nauðsyn á því, að stjórnarnefndin, eða einhverjir af hennar hálfu, heimsæki sem flestar deildir á komandi ári, og sérstaklega þær deildir, sem lítt eru starfandi og þurfa aðstoðar.

3. Nefndin ítrekar það við stjórnarnefndina, að nauðsynlegt sé, í sambandi við útbreiðslustarfsemina, að útvega kvikmyndir (helzt í litum) af Íslandi; og leyfir nefndin sér í því sambandi að benda á kvikmyndir þeirra Hals Linker í Los Angeles og Kjartans Ó. Bjarnasonar í Reykjavík.

---

*„Þjóðræknissamtök Vestur-Íslendinga og framtíðin" eftir Dr. P. H. T. Thorlakson birtist í Lögbergi 26. júní 1952.

4. Nefndin telur það æskilegt, að stjórnarnefndin útvegi mann eða menn, sem, gegn sanngjarnri þóknun, annist útbreiðslustarfsemi meðal deildanna.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg, 3. júní 1952

T. J. OLESON
HERDÍS EIRÍKSSON
ÓLAFUR HALLSSON
ELÍN S. HALL
T. M. ÁSGRÍMSON
RICHARD BECK

Þá fór fram kosning embættismanna og hlutu þessir embætti:

Séra Valdimar J. Eylands, forseti
Dr. T. J. Oleson, varaforseti
Mrs. E. P. Jónsson, skrifari
Próf. Finnbogi Guðmundsson v.-skrifari
Grettir L. Jóhannsson, gjaldkeri
Grettir Eggertson, varagjaldkeri
Guðmann Levy, fjármálaritari
Ólafur Hallsson, varafjármálaritari
Jón K. Laxdal, skjalvörður.

Yfirskoðunarmaður var kosinn sá af núverandi yfirskoðunarmönnum félagsins, sem ekki hafði útent kjörtímabil sitt.

Samkvæmt tillögu Einars P. Jónssonar og Dr. Becks þakkaði þingheimur frá farandi forseta fyrir vel unnið og drengilegt starf.

Tillaga Dr. Becks að Arna G. Eggertson sé þakkað velunnið starf, voru báðar tillögurnar samþyktar með lófataki.

Þá hófust umræður um stað og tíma næsta þings.

Tillaga G. J. Jónasson, studd af H. T. Hjaltalín, að þingið verði haldið í Winnipeg, samþykt.

G. J. Jónasson gerði tillögu um að þingið verði haldið fyrstu dagana í júní, Mrs. Sveinson frá Lundar studdi. Breytingartillaga E. P. Jónssonar, studd af Miss E. Hall, að þingið verði haldið í febrúar.

Þá fór fram leynileg atkvæðagreiðsla og meðan atkvæðatalning fór fram voru **Ný mál** tekin til umræðu á ný og las Einar P. Jónsson álit nefndarinnar í þrem liðum.

Dr. Beck gerði breytingartillögu um fyrsta lið, að ársgjaldið yrði hækkað upp í tvo dollara, en að deildir fengju sem áður 50 cents af ársgjaldi hvers meðlims til sinna þarfa. Mrs. K. Thorsteinsson studdi tillöguna og var hún samþykt. Var nefndarálitið með þessari breytingu samþykt í heild samkvæmt tillögu G. J. Jónasson og Trausta Ísfelds.

Forseti tilkynti að samkvæmt atkvæðagreiðslunni yrði næsta þing haldið í febrúarmánuði næsta ár.

Byggingarmálið var tekið til umræðu á ný og skipaði forseti fimm manna milliþinganefnd í málið samkvæmt tillögu Jóns Jónssonar og Mrs. S. Backmans og voru það þessir.

Dr. T. J. Oleson, Guðmann Levy, Jón Jónsson, Próf. Skúli Johnson og G. L. Jóhannsson.

Fjármálanefndin lagði til að öðrum lið í fræðslumálanefndarálitinu sé vísað til framkvæmdarnefndar til frekari íhugunar. Dr. Beck studdi tillöguna og var hún samþykt.

Hinn nýkjörni forseti félagsins, séra V. J. Eylands, tók nú við þingstjórn.

Séra Sigurður Christopherson tók til máls og mintist þess þjóðræknislega áhuga, er heimsóknir Dr. Becks til deildanna hefðu vakið; hann hvatti og félagsmenn til þess að styrkja félagið fjárhagslega.

Forseti mintist þess að hinn kærkomni gestur frá Íslandi, séra Friðrik A. Friðriksson, væri nú á förum og fól honum að flytja hugheilar kveðjur til heimaþjóðarinnar. Séra Friðrik tók þá til máls og bað félaginu og öllum Vestur-Íslendingum blessunar.

Þá las Dr. Beck ávarp, frá N. Dakota fulltrúum, er hér fer á eftir.

Ávarp N. Dakota fulltrúa

Við, fulltrúar og gestir, sem setið höfum 33ja þing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, sem haldið var í Winnipeg, Manitoba, 2., 3. og 4. júní 1952 — þökkum fyrir alúðarmóttökur og gestrisni, þökkum fyrir allar hinar mörgu og ágætu ræður, presta og leikmanna, þökkum fyrir framsögn kvæðanna og indæla og fagra sönginn og músikina. Við förum öll heim til okkar rík af glöðum endurminningum.

Að lokum þakkaði forseti fulltrúum fyrir þingstörfin og mæltist til góðrar samvinnu á komandi ári.

Var þingi slitið með því að sungið var Eldgamla Ísafold og God Save the Queen.

PHILIP M. PÉTURSSON, forseti
INGIBJÖRG JÓNSSON, ritari

A. V. JOHNSON, D.D.S.
TANNLÆKNIR

Sími: Skrifstofan 92-7932
Heima 40-2371

506 Somerset Bldg. Winnipeg

Talsími 92-5826 Heimilis 40-1252

Dr. HERBERT J. SCOTT

Sérfræðingur í augna, eyrna, nefs og kverka sjúkdómum.

209 MEDICAL ARTS BLDG.
Stofutími: 9 til 4
Laugardögum 9 til 1

Dr. Herbert W. Tweed
Tannlæknir

510 Toronto General Trusts Bldg.
Sími 92-6952 Winnipeg. Man.

Office Phone 92-9349 Res. 40-3288

Dr. JOHN A. HILLSMAN
M.D., CH.M.
Surgical Consultant

332 MEDICAL ARTS BLDG.
Cor. Graham and Kennedy St.
Winnipeg Manitoba

Dr. T. GREENBERG
Tannlæknir

Skrifstofusími 3-6196

814 Sargent Ave. WINNIPEG

ROBERT BLACK, M.D.
Augna- Eyrna- Nef- og Kverka-Læknir

Skrifstofutímar 2—5.30 e.h.
Skrifstofusími 92-3851

401 Medical Arts Bldg., Winnipeg

Dr. S. J. Johannesson
STE. 6, 652 HOME ST.

Talsími 72-4944
Viðtalstími kl. 3—5 e.h.

DR. L. A. SIGURDSSON
528 MEDICAL ARTS BLDG.

Consultation by Appointment

Office Ph. 92-4762 Res. Ph. 72-6115

DR. CHAS. MALKIN
DENTIST

Phone 74-4391

857 Sargent Ave. Winnipeg

Margvísleg ábyrgð og fjársýsla.

ICELANDIC NATIONAL LEAGUE

FROM A FRIEND

Oxnard, Calif.
Jóhannes Sveinsson

Park River, N. Dak.
Theodore Eyjólfsson

Philadelphia, Penn.
Próf. Axel J. Uppvall
Dr. Caroline Brady

Portland Ore.
Guðm. Thorsteinsson
Mr. N. B. Johnson

Poulsbo, Wash.
Mrs. H. F. Kyle

Princeton, N. Y.
Próf. R. V. Lindebury

Rio Linde, Calif.
E. M. Thorsteinsson

Rugby, N. Dak.
Dr. Chr. G. Johnson

San Diego, Calif.
J. K. Steinberg
Mrs. V. Melsted

Seattle, Wash.
Þórir Björnsson
Mrs. Margrét Benedictson
B. J. Einarsson
B. I. Einarsson
Jóhann Straumfjörð

St. Paul, Minn.
Minnesota Historical Society

Taunton, Minn.
Clark Árnason

Topeka, Kans.
J. B. Linderholm

Toppenish, Wash.
Mrs. Bergþóra Benedictson

Upham, N. Dak.
E. J. Breiðfjörð

Virginia, Minn.
Magnús Magnússon

Washington, D.C.
John M. Echols
Mrs. Mekkin S. Perkins
Mrs. Shirley Block

Williamsburg, Va.
Próf. Jess H. Jackson

Woodbridge, Mass.
J. B. Skaptason, Ph.D.

5. DEILDIR

Deildin „Iðunn"
Leslie, Sask.

Th. Guðmundsson
Páll Guðmundsson
J. Ólafsson
J. Sigbjörnsson
R. Árnason
J. Gíslason
John Jóhannsson

Sigurður Sigurðsson
N. Axfjörð
G. Stefánsson
Mrs. Sigbjörnsson

Deildin „Aldan"
Blaine, Wash.

Mr. og Mrs.
Sig. Arngrímsson
Margrét J. Benedictson
Sigurjón Björnsson
Ágúst G. Breiðfjörð
Rósa Casper
Mr. og Mrs.
Andrew Danielson
Mr. og Mrs.
Guðni Davidson
Ágústína Goodman
Mr. og Mrs.
Gísli Guðjónsson
Mr. og Mrs.
Guðm. Guðbrandsson
Guðm. Guðmundsson
Magnús Guðlaugsson
Mr. og Mrs. H. S. Helgason
Mr. og Mrs.
J. G. Jóhannsson
Rev. og Mrs.
G. P. Johnson
Mrs. J. M. Johnson
Rúna Johnson
Thorbjörg Johnson
Helga Júlíus
Rev. og Mrs.
A. E. Kristjánsson
Jón Laxdal
Anna Lyngholt
Einar Símonarson
Stefán Skagfjörð
Mr. og Mrs.
Hannes Teitson
Dr. og Mrs.
H. S. Sigmar
Begga Sölvason
Mr. og Mrs.
Helgi Steinberg
Mr. og Mrs.
J. J. Straumfjörð
Herdís Stephanson
Sólveig Sveinsson
María Thordarson
Dagbjört Vopnfjörð
Elín Carpenter
S. O. Sigurðsson

Deildin „Grund"
Glenboro, Man.

Mrs. G. S. Paulson
G. S. Johnson
F. Frederickson
Stefán Johnson
Margaret Josephson
Mrs. B. K. Johnson
H. S. Johnson
H. Helgason
Hermann Ísfeld
Conrad Nordman
A. S. Arason
Mrs. S. A. Sigurdson
Chris Helgason
Olga Sigurdson
P. S. Johnson
Mrs. B. Myrdal
Finna Sveinsson
Gísli Björnsson
B. S. Johnson

J. S. Ísleifsson
J. A. Sveinsson
Ingi Jóhannesson
Halldór Peterson
Tryggvi Johnson
P. H. Christopherson

Þjóðræknisdeildin „Gimli“
Gimli, Man.

Jón J. Johnson, forseti
Mrs. H. G. Sigurdson, vara-forseti
Ingólfur N. Bjarnason, skrifari
Mrs. I. N. Bjarnason, vara-skrifari
Elías Ólafsson, gjaldkeri látinn maí 1952
W. J. Árnason, gjaldkeri frá 20. júní, 1952
Sigurður Baldvinsson, fjármálaritari

Meðlimir:

Guðjón Árnason
Mrs. Gyða Anderson
Miss Karen Árnason
Miss Helga Árnason
Miss Sæunn Bjarnason
Mrs. Harold Bjarnason
Herbert Bjarnason
Óli Bjarnason
Mrs. Joe Bjarnason
Sveinn Björnsson
Helgi Benediktsson
Friðfinnur Einarsson
Einar A. Einarsson
Ágúst Elíasson
Mrs. Ingi Einarsson
Einar S. Einarsson
Guðmundur Fjelsted
Sveinn Geirhólm
Mrs. Guðný Geirhólm
Mrs. Sigrún Gíslason
Mrs. Adolf Hólm,
Miss Sigríður Hjartarson
Mrs. Margaret Hannesson
Miss Magnúsína Halldórsson
Mrs. Rannveig Ísfjörð
Dr. A. B. Ingimundsson
J. V. Johnson
Kristinn C. Johnson
J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Mrs. J. Jacobson
Sigurjón Jóhannsson
Mrs. Anna M. Jónasson
Oli Josephson
Mrs. Albina Johnson
Ólafur N. Kardal
Mrs. O. N. Kardal
Mrs. T. H. Kardal
Sig. Th. Kristjánsson
Ted Kristjánsson
Mrs. Elín Kristjánsson
M. S. Magnússon
Mrs. Th. Magnússon
G. B. Magnússon
Jón Magnússon
G. E. Narfason
Lárus B. Nordal
Guðm. Peterson
Dóri Peterson
Mrs. Baldur Peterson
Miss Thorunn Paulson
Miss Sigurbjörg Stefánsson

B/A

Jóhann Sæmundsson
Mrs. Norman K. Stevens
Mrs. H. Sigurðsson
Mrs. Jane Sveinsson
Miss Guðrún Sigurðsson
H. G. Sigurðsson
Valdimar Stefánsson
Valdi Sveinsson
Miss Margaret Sveinsson
Eric Stefánsson
Björn Sigurðsson
Mrs. John Stevens
Mrs. Ingibjörg Sveinsson
Séra H. S. Sigmar
Mrs. Guðrún Stevens
Mrs. Kristín Thorsteinsson
Mrs. Lára Tergesen
G. H. Thorkelsson
Hjálmur V. Thorsteinsson
Mrs. J. Ágústa Tallman
Mrs. Guðrún Thompson
Mrs. Grace Thorkelson
Óli Thorsteinsson
Mrs. Kári Thorsteinsson
Lestrarfélagið „Gimli"
Jón Magnússon
Mrs. W. J. Árnason

Stjórnarnefnd Þjóðræknis-deildarinar „Fróns"
Winnipeg, Man.
fyrir árið 1953

Forseti,
Jón Ásgeirsson,
657 Lipton St.
Vara-forseti,
Eric Ísfeld,
933 Sherburn St.
Skrifari,
Thor Víking,
515 Simcoe St.
Vara-skrifari
Heimir Thorgrímsson,
627 Agnes St.
Gjaldkeri,
Jochum Ásgeirsson,
126 Lodge Ave.,
St. James
Vara-gjaldkeri,
Pétur J. Pétursson,
534 Dominion St.
Fjármálaritari,
Jón Jónsson,
735 Home St.
Vara-fjármálaritari,
Einar Sigurðsson,
585 Home St.

Ævifélagar

Grettir L. Jóhannsson
(Consúll)
Séra Philip M. Pétursson
Grettir Eggertson
Walter Jóhannsson

Meðlimir:

Hildur Árnason
Hannes Anderson
Sigurður Anderson
Sigurveig Árnason
Þorsteinn Árnason
Kristín Árnason
Sigríður Árnason
Jochum Ásgeirsson
Ingibjörg Ásgeirsson
Jón Ásgeirsson
Oddný Ásgeirsson
Heiðmar Björnsson
Jóhann Th. Beck
Vigfúsína Beck
Rafnkell Bergsson
Andrés Björnsson
Rósa Björnsson
Gunnar Brynjólfsson
Georg Björnsson
Davíð Björnsson
Rósa Björnsson
Lárus Björnsson
Hjörtur Brandson
Magnús Brandson
Oddur Brandson
Ingibjörg Butler
Dr. S. E. Björnsson
Marja Björnsson
Salome Backmann
Ólafur Björnsson
Sigfús Baldvinsson
Svava Bonnell
Jón Benediktson
Jóhanna Cooney
Friðmunda Christie
Jóhannes Christie
Séra Sig. Christopherson
Stefanía Eydal
H. F. Daníelsson
Ragnheiður Davíðsson
Gestur Davíðsson
C. O. Einarsson
Arni G. Eggertson, Q.C.
Maja Eggertson
Gunnar Erlendsson
Séra Valdimar J. Eylands
Kristinn Eyjólfsson
Sína Dunning
Guðmundur Eyford
Jens Elíasson
Ragnar Eggertsson
Gísli Einarsson

Lára Freeman
Fred Friðfinnsson
Ása Friðriksson
Þorsteinn Guðmundsson
Ragnhildur Guttormsson
Halldór Gíslason
Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Jónbjörn Gíslason
G. H. Gillis
Inga Gillis
J. S. Gillis
B. J. Goodman
Þorsteinn Goodman
Matta Gunnlaugsson
Sigríður Gunnlaugsson
Próf. F. Guðmundsson
B. Hallson
Jón Halldórsson
Rósa Hjartarson
Elín Hall
Páll Hallson
Helga Hallson
Th. Hannesson
Jóhanna Hólm
Thor Otto Hallson
L. Helgason
Jón Hafliðason
Anna Halldórsson
Lúðvík Hólm
Guðjón Hallsson
Oliver Ísberg
Björg Ísfeld
Eric Ísfeld
Sigríður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Rósa Jóhannsson
Fred Jóel
S. J. Jóhannesson
S. Jóhannsson
Þórdís Johnson
Halldór Johnson
Pétur N. Johnson
Kristín Johnson
Gunnlaugur Johnson
Jónas Jónasson
Ingibjörg Johnson
Guðríður Johnson
Helgi Johnson
Magnús Johnson
Þorlákur Johnson
Jón Jónatansson
L. Jörundsson
Guðmundur Jóhannesson
Jón Jónsson
Páll Johnson
Ásmundur Jónsson
Björn Johnson
Harold Johnson
Kári W. Jóhannsson
Björn Johnson
Ólína Johnson
Veiga Johnson
Friðrik Kristjánsson
Hlaðgerður Kristjánsson
J. F. Kristjánsson
Steina Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
W. Kristjánsson
S. Kjartansson
Guðný Kernested
Jón Laxdal
Guðmann Levy
Mrs. Guðmann Levy
J. J. Líndal
Þóra Líndal
H. V. Lárusson
Próf. Áskell Löve
W. J. Lindal, dómari
S. M. Samson
Ari G. Magnússon
Jóhann Magnússon
Guðrún Magnússon
Magnús Magnússon
Agnar Magnússon
Sólrún McNab
J. A. McNab
Þorsteinn Mýrman
Anna Magnússon
Jakobína Nordal
Frank Olson
Margrét Olson
Hallfríður Ólafsson
Óli Ólafsson
Jón Ólafsson
W. Olson
Próf. Tryggvi J. Oleson
S. Oddleifsson
Sessilía Oddson
Sveinn Oddson
Valgarður Oddson
Benedikt Ólafsson
Kristín Ólafsson
Lilja Oliver
Chris. Oliver
Mrs. Chris. Oliver
Snorri Olson
Jónína Olson
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
Stefanía Pálsson
A. G. Pálsson
Jóhanna Paulson
Hannes Pétursson
Pálmi Pálmason
Þórey Pétursson
Hólmfríður Pétursson

Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Pétur J. Pétursson
Þorvaldur Pétursson
Petrína Pétursson
Sveinn Pálmason
G. E. Pétursson
Jóhannes Pétursson
Art Reykdal
Jóhann Sigmundsson
Sigfús Sigurðsson
Joe Sigurðsson
Mrs. J. Sigmundsson
E. H. Sigurðsson
Mrs. E. H. Sigurðsson
Guðbjörg Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Mrs. Halldór Sigurðsson
Regina Sigurðsson
Sigurþór Sigurðsson
María Sigurðsson
Guðm. A. Stefánsson
Ragnar Stefánsson
Hans M. Sveinsson
Mrs. Hans M. Sveinsson
Halldór M. Swan
Björgólfur Sveinsson
Mrs. J. B. Skaptason
Einar Sigurðsson
Hreiðar Skaftfeld
Kristín Sveinsson
Fanney Sigurðsson
Mínerva Sædal
Sigurbjörn Sigurðsson
Einar Tomson
Guðmundur Thorsteinsson
Þorgerður Þórðarson
Soffanías Thorkelsson
Carl K. Thorlakson
Th. Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Margrét Thorbergsson
Jónas Thorvarðsson
Valdheiður Thorláksson
T. Thorbergsson
Geir Thorgeirsson
Miss Sigrún Thorgrímsson
Mrs. A. Thorgrímsson
Heimir Thorgrímsson
Thor Víking
Ólöf J. Víking

Deildin Báran, Mountain, N. Dak.

G. J. Jónasson, forseti
H. B. Grímsson, skrifari
Jóhannes Anderson, féhirðir
P. B. Ólafson, fjármálaritari

Heiðursmeðlimir

Dr. and Mrs. Richard Beck
G. Grímsson, dómari
Chr. Indriðason
Mr. and Mrs. Kr. K. Kristjánsson
H. T. Hjaltalín

Meðlimir

Joe Gestson
Stefán Thordarson
Leó Melsted
Vilhjálmur Melsted
Lári Johnston
S. S. Kristjánsson
F. M. Einarsson
F. A. Björnsson
Haraldur Ólafson
Stefán Indriðason
Helgi Björnson
B. S. Guðmundsson
Mrs. B. S. Guðmundsson
Sigm. Guðmundsson
Helgi Laxdal
Lourince Guðmundson
Erling Guðmundson
Kenneth Indriðason
H. G. Guðmundson
Pétur Ólason
Jón Ólason
Hermann Bjarnason
B. F. Olgeirsson
Joe Peterson
Rev. & Mrs. E. H. Fáfnis
A. M. Ásgrímsson
Ólafur Thorsteinson
Ted Vatnsdal
O. G. Johnson
Steini Goodman
S. F. Steinólfson
C. S. Guðmundson
Einar J. Mýrdal
Mrs. J. Th. Johnson
B. S. Sigfússon
W. M. Austfjörð
Gestur Gestsson
S. S. Johnson
W. K. Halldórsson
Leó Laxdal
Silvía Johnson
Jóhann Geir

John Benjamínson
Clarence Jenson
V. S. Hansson
Mrs. A. J. Byron
Teitur Ásmundsson
H. Ásgrímsson
Mrs. Anna Grímsson
Mrs. Kristín Goodman
V. A. Björnsson
S. K. Johnson
H. M. Jónasson
J. E. Hallgrímsson
Helgi Reykdal
W. M. Sigurðsson
Skúli Stefánsson
John H. Axdal
B. C. Björnsson
J. J. Erlendsson
Dagbjartur Guðbjartson
John Goodman
S. A. Björnsson
M. F. Björnsson
Árni Jóhannesson
Matte Björnsson
Björn Stefánsson
G. D. Grímsson
Mozart, Sask.
F. E. Scheving
Krist. Kristjánsson
Leonard Guðmundsson
V. G. Guðmundsson
Freda Eggerts
Alle Bjarnason
Ole Johnson
J. K. Hall
Mrs. Kristín Gestson
J. K. Ólafsson
H. S. Walter
Alli Johnson
Frank Hall
Joe W. Hall
Margrét Guðmundsson
Alvin Melsted
Oddur Sveinsson
Gamalíel Thorleifsson
T. M. Thorsteinson
Fred Snowfeld
B. S. Núpdal
J. J. Myris

Meðlimaskrá „Vestra,“ Seattle, 1952

Tryggvi Anderson
Mrs. María Anderson
John Ásmundsson
Mrs. J. Ásmundsson
Miss Kristbj. Ásmundsson
Ólafur Bjarnason
Mrs. O. Bjarnason
Tani Björnsson
Mrs. Sigrid Björnsson
S. H. Christianson
Mrs. S. H. Christianson
F. J. Frederickson,
Everett, Wash.
Mrs. F. J. Frederickson,
Everett, Wash.
Ágúst H. Hanson
Milton Hallgrímsson
Mrs. Ester Hallgrímsson
Mrs. J. P. Woll
Steve B. Johnson
Mrs. Steina Johnson
Kjartan J. Johnson
Miss Brynhildur Jónsson
Miss Ingibjörg Johnson
Mrs. Agle Jacobson
Mrs. Sigurlaug Johnson
B. O. Jóhannsson
Mrs. B. O. Jóhannsson
J. A. Jóhannsson
Josephine Jóhannsson
Hannes Kristjánsson
Mrs. Kristín Kristjánsson
Jóhann Kárason
Mrs. Guðbjörg Kárason
Jón Magnússon
Mrs. Guðrún Magnússon
H. E. Magnússon
Mrs. Hanna Magnússon
Jónas J. Middal
Mrs. J. J. Middal
Lillie Pétursson
Sveinn G. Richter
Mrs. Emma Scheving

Steve Scheving
Mrs. Anna Scheving
Sigurður Sigurðsson, Calgary, Alta.
Mrs. Ragnh. Sigurðsson, Calgary, Alta.
Óskar Sigurðsson
Mrs. O. Sigurðsson
Beggi Sigurðsson
Mrs. Ruth Sigurðsson
Mrs. Ína Stefánsson
Sigurður S. Thordarson
Björg Thordarson
Kristinn Thorsteinsson
Mrs. Elín Thorsteinsson
Karl F. Frederick
Miss Inga Matthíasson
Pálmi Pálmason
Mrs. P. Pálmason
Gísli Árnason
Mrs. G. Árnason
Rev. Kolb. Sæmundsson
Kjartan Bjarnason
Mrs. Solveig Olson
Rev. G. P. Johnson
Mrs. Margrét Johnson
Sigrún H. Friðriksdóttir
Einar M. Jóhannsson
T. E. Samúelsson
Mrs. T. E. Samúelsson
Mrs. Guðrún Page
Mrs. Anna Hanley
Stefán Guðjohnsen
Mrs. Jean Guðjohnsen
Einar Þ. Guðjohnsen
Mrs. Anna Vatnsdal
Mrs. Sarah Johnson
Edward Carl La Vouge
Sigurður Pétursson, Ph. D. Reykjavík
Mrs. Margrét Wandy
Mrs. Dóra Roswick
Þór Guðjónsson
Mrs. Elsa E. Guðjónsson
Christian Sivertz
Mrs. Svava Valfells, Reykjavík
Jón B. Valfells, Reykjavík
Sveinn B. Valfells, Reykjavík
Mrs. Helga Valfells, Reykjavík
Mrs. Freda MacDonald
Sarah Erlendsson
K. J. Johnson
Walter Franks
Mrs. Sigga Franks
Tracy T. Christianson
Ragnar Thordarson
Benedikt A. Elíasson
Ester Sigurðsson
Baldur Á. Guðjohnsen
Pétur Hallgrímsson
George Sigmar
Rev. Eric Sigmar
Mrs. Svava Sigmar
Mrs. Guðríður Eiríksson
Mrs. Arndís Ólafsson

Heiðursmeðlimir

Mrs. Anna Thordarson
Mrs. K. Frederick
Halldór Sigurðsson
Gunnar Matthíasson, Los Angeles

Mrs. Guðný Matthíasson, Los Angeles
Miss Josefine Josephson
Mrs. Helga Johnson
Mrs. Jakobína Johnson

Þjóðræknisdeildin Ísland, Morden, Man.

Nöfn embættismanna
Forseti,
Jón B. Johnson, Thornhill
Skrifari,
Guðrún Thomasson
Féhirðir,
Thorst. J. Gíslason
Fjármálaritari,
Jonathan Thomasson

Skrá yfir meðlimi,
12. jan. 1952

Stefán G. Einarson
Árni Gillis, Jr.
Árni R. Gillis
Oscar Gillis
Ragnar Gillis
Andy Gíslason
Lárus Gíslason
J. M. Gíslason
T. J. Gíslason
Mrs. T. J. Gíslason
Leonard Helgason
J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Óli Líndal
Mrs. Fríða Líndal
I. M. Ólafson
Mrs. Willie Ólafson
Mrs. P. Kunzelman
Jóhann P. Thomasson
Thomas Thomasson
Jonathan Thomasson
Edwin F. Stephenson
Halldór B. Ólafson

Deildin „Snæfell“, Churchbridge, Sask.

Þórarinn Marvin, forseti
G. F. Gíslason, gjaldkeri

Meðlimir

Magnús Bjarnason
Konráð Eyjólfsson
Jón Freysteinsson
Mrs. Gróa Gunnarsson
Sveinbjörn Gunnarsson
Björn Hinriksson
Kristján Johnson
Halldór B. Johnson
Gísli J. Markússon
Sr. Sigurður S. Christopherson
Þorleifur Valberg

Deildin „Lundar“ Lundar, Man.

August Eyjólfsson, forseti
Torfi Torfason, vara-forseti
Mrs. L. Sveinsson, skrifari
Mrs. H. Björnson, vara-skrifari
Mrs. S. Hofteig, féhirðir
Mrs. K. Pálsson, varaféhirðir

Meðlimir

Mr. & Mrs. Kári Byron
Mr. & Mrs. D. Lindal
Mr. & Mrs. Ágúst Eyjólfsson
Mr. & Mrs.Helgi Björnson
Rev. & Mrs. Jóhann Fredrickson
Mr. & Mrs. Ágúst Magnússon
Mr. & Mrs. Stefán Hofteig
Mr. & Mrs. Hjörtur Hjartarson
Mr. & Mrs. Thorlákur Nelson
Mr. & Mrs. Óli Ólafson
Mr. & Mrs. Skúli Sigfússon
Mrs. Soffía Benjamínson
Tómás Benjamínson
Torfi Torfason
Bjarni Torfason
Eiríkur Scheving
Mrs. Kristín Pálson
Mrs. Ásta Sigurðson
Mrs. Valdi Rafnkelson
Jóh. Sigurjónson
Gísli Gíslason
Árni Pálsson
Jón Líndal
Jón Björnson
Mrs. Margrét Sigurðson
Jón Jóhannson
Sigurður Oddson
Gísli Ólafson
Mrs. Rannveig Guðmundson
Emil Guðmundson
Dr. Guðmundur Paulson
Ólafur Magnússon
Bóas Ólafson
Mrs. L. Sveinsson

Deildin „Esjan“

Árborg, Man.

Gunnar Sæmundson, forseti
Valdimar Jóhannesson, vara-forseti
Herdís Eirickson, skrifari
Sigurður Finnson, vara-skrifari
Magnús Gíslason, fjármálaritari
Tímóteus Böðvarsson, féhirðir
Franklin Pétursson, bókavörður

Meðlimir

Margrét Sæmundson
Elli Guðmundson
Svalbjörg Sveinsson
Eiríkur Bjarnason
Þórarinn Gíslason
Böðvar H. Jakobsson
Sveinbjörg Halldórsson
Aldís Pétursson
Þórunn Vigfússon
C. H. Hillman
Ingibjörg Gíslason
Þorbjörg Mýrdal
Lára Sigvaldason
Guðrún M. Borgfjörð
K. N. S. Friðsteinsson
A. H. Anderson
W. S. Eyjólfsson
Sigurjón Thordarson
G. J. Guttormsson
Eirikka Johnson
Bjarni Sigvaldason
Wilhelm Pálsson
Emma von Renessee
S. A. Sigurdson
Baldvin Jónsson
Bergur Vigfússon
S. B. Hornfjörð
Sigurður Einarsson
Ingunn Fjelsted
G. B. Björnson
B. J. Lifman
Jón Gunnarsson
Páll Stefánsson
H. S. Erlendsson
Sigurður Vopnfjörð
S. I. Sigvaldason
Helgi Jakobsson
Þ. G. Sigurðsson
Andrea L. Johnson
S. O. Oddleifsson
G. O. Einarsson
Friðrik Finnsson
F. P. Sigurðsson

Halli Gíslason
S. S. Johnson
Einar Benjamínsson
Kristján Sigurðsson
Valdimar Sigvaldason
K. J. Jónasson
Þorgrímur Pálsson
Guðmundur Sigvaldason
Jóhannes Pétursson
Lárus Pálsson
Jónas G. Skúlason
Björn Bjarnason
Ragnar Guðmundson
Hallur Johnson
B. G. Anderson
Jón Pálsson

Deildin „Fjallkonan"
Wynyard, Sask.

Gísli Benediktson
Valdi Johnson
Thorhallur Bardal
Magnús Jónasson
Hallgrímur Axdal
Anna Guðjónson
Sigga Björnson
H. Gíslason
C. H. Grímsson
J. Jósefsson
Ástvaldur Hall
Finnbogi Johnson
Valdi Gíslason
Hákon Kristjánsson

J. M. Skagfell
Gunnar Jóhannsson
Mrs. Halldóra Gíslason
Marvin Johnson
Finnbogi Guðmundsson
G. D. Grímson
Stefán Helgason
Jónas Jónsson
Pétur Þorsteinsson
B. G. Jóhannsson
Grímur Westdal
Júlíus Bjarnason
Steinþór Gunnlaugsson
Gísli Gilles

Deildin „Brúin"
Selkirk, Man.

Herman Nordal
Thora Austman
Katie Anderson
Jón Árnason
Bjarni Árnason
Margrét Brydges
Ásta Erickson
Mrs. De Loronde
Guðjón Friðriksson
Jón Goodman
Margrét Goodman
Kristinn Goodman
Allie Goodbrandson
Ingveldur Henry
Jón Hinriksson
Guðrún Ísfeld

Trausti Ísfeld
Mrs. T. Ísfeld
Vigdís Johnson
Sigurbjörg Johnson
Dóra Jóhannesson
Júlíana Johnson
Margrét Johnson
Dr. E. Johnson
Mrs. Gus Johnson
Freida Lyons
Einar Magnússon
Rakel Maxon
Friðrik Nordal
Sigrún Nordal
Edward Olson
Kristín K. Ólafsson
Séra Sigurður Ólafsson
Jóhann Pétursson
Ingibjörg Pálsson
Siggi Roy
Bjarni Skagfjord
Jafeta Skagfjord
S. K. Stefánsson
Oddur Sveinsson
Ásta Sveinsson
Gústi Sæmundson
Jón Sigurdson
W. P. Thorsteinson
Helga Thompson
Jóhanna Thorvaldson
Helgi Thordarson
Eiríkur Vigfússon
Elín Nordal

CARL'S MODERN MEAT MARKET

C. BJORNSON, Prop.

Livestock, Meat, Fish and Poultry
LUNDAR QUICK FREEZE
Slaughtering - Meat Processing
Quick Freezing - Custom Curing
Smoking

LUNDAR, MAN. PHONE 5

DR. G. PAULSON

Viðtalsstaðir:

LUNDAR og ERIKSDALE
Manitoba

LUNDAR TRANSFER

Daily Service
To and From Winnipeg

L. Danielson, Prop. Lundar, Man.

BRECKMAN BROS.

Dry Goods - Clothing
Boots and Shoes
LUMBER, SASH & DOORS
Crockery - Hardware - Groceries
Flour and Feed

LUNDAR MANITOBA

MAPLE LEAF CREAMERY

Manufacturers of HIGH GRADE BUTTER

LUNDAR MANITOBA

Heillaóskir til Þjóðræknisfélagsins og allra Íslendinga

JOHNSON'S STORE

N. R. Johnson Oscar Johnson
Axel Johnson

LUNDAR MANITOBA

Compliments of . . .

LUNDAR BAKERY

A. V. OLSON, Prop.

The Home of the Bread that made
Mother Quit Baking

LUNDAR MANITOBA

LUNDAR ELECTRIC

D. K. DANIELSON, Prop.

Crossley Shelvadore Refrigerators
Wiring Installations, Repairs
Agent—Moffat Ranges
General Electric Appliances

LUNDAR MANITOBA

BRECKMAN MOTORS

CHEVROLET — OLDSMOBILE
PONTIAC — BUICK

B-A OIL PRODUCTS

LUNDAR MANITOBA

Sambandsdeildin „Ströndin", Vancouver, B.C.

S. Eymundsson, forseti
G. Stefánsson, vara-forseti
B. Kolbeins, skrifari
E. Elíasson, vara-skrifari
S. Johnson, féhirðir
A. H. Ísfjörð, vara-féhirðir og auglýsingastjóri

Meðlimir

Oli Anderson
G. Anderson
J. H. Anderson
Mrs. G. T. Anderson
Mrs. S. Árnason
A. Björnson
B. Brynjólfson
Mrs. B. Brynjólfson
G. T. Berg
Miss G. Christopherson
Mr. Elíasson
Mrs. Elíasson
F. Sigurðsson
H. Eliason
T. Eymundson
Mrs. T. Eymundson
Mrs. F. W. Edinger
Mrs. T. Egilson
Mrs. M. Frederickson
S. Guðmundson
E. Gunnarson
Mr. Gíslason
Mrs. Gíslason
Mrs. E. F. Hall
Mrs. C. Helgason
Mrs. A. Harvey
Mr. Hólm
Mrs. Hólm
K. J. Halldorson
C. Ísfjörð
Th. Jónasson
Mrs. F. Johnson
H. Johnson
J. Johnson
S. Johnson
T. Kristjánsson
Mrs. D. McDonald
Mrs. Oscar
Mrs. A. C. Orr
Mrs. S. Skardal
Miss A. Sigurdson
G. Stefánsson
Mrs. G. Stefánsson
Rev. Dr. H. Sigmar
F. Thornton
S. Torfason
J. A. Thorsteinsson
Mrs. K. E. Thelander
E. Vatnsdal

Sambandsfélagið Icelandic Canadian Club 1951-52

Miss Hilda Arnason
Mr. Paul Bardal
Mr. J. T. Beck
Mrs. J. T. Beck
Mrs. B. S. Benson
Mr. J. Bergman
Mrs. J. Bergman
Miss Joan Bergman
Miss Inga Bjarnason
Miss Steinunn Bjarnason
Mrs. Una Bjarnason
Mr. Andres Bjornson
Mrs. J. Cooney
Mrs. Ruby Couch
Mr. H. F. Danielson
Mrs. H. F. Danielson
Miss Helga Eggertson
Miss Stefanía Eydal
Miss Stefanía Eyford
Mrs. Arnheidur Eyolfson
Miss Lillian Eyolfson
Miss Villa Eyolfson
Mrs. G. Finnbogason
Mrs. K. G. Finnson
Mr. Halldor Gislason
Miss Helga Goodman
Mrs. G. Gunnlaugson
Miss Lilja Guttormson
Miss Mattie Halldorson
Mr. Thorhallur Halldorson
Mr. Carl Hallson
Mr. James Hatchard
Mrs. James Hatchard
Mr. Einar Hjorleifson
Mrs. Lauga Johannesson
Miss Inga Johnson
Miss Lara Johnson
Prof. Skuli Johnson
Miss Steina Johnson
Mr. Jonas J. Jonasson
Miss Vala Jonasson
Mr. O. Jonasson
Mrs. O. Jonasson
Miss Joan Jonasson
Mrs. Runa Jonasson
Prof. T. J. Oleson
Mr. Clarence Oliver
Mr. L. Helgi Olsen
Mrs. L. H. Olsen
Mr. W. Kristjanson

Mrs. W. Kristjanson
Mr. H. V. Larusson
Mr. John K. Laxdal
Mrs. John K. Laxdal
Judge W. J. Lindal
Mrs. W. J. Lindal
Mr. Helgi Marteinson
Mrs. Bertha Marteinson
Mr. John Myrdal
Mrs. Laura McMahon
Miss Gerda Narfason
Mrs. George Palmer
Miss Margaret Petursson
Rev. P. M. Petursson
Mrs. Lena Richardson
Mr. Harry F. Robinson
Mrs. Harry F. Robinson
Miss Alexandra Samson
Miss Naome Samson
Dr. L. A. Sigurdson
Mrs. L. A. Sigurdson
Mrs. Lara Sigurdson
Mr. Carl Sigurdson
Mr. H. J. Stefanson
Mrs. O. Stephensen
Mr. Sveinn Sveinson
Mr. Arthur Swainson
Mr. Felix Sigurdson
Mr. Th. Thorbergson
Mr. Fred Thordarson
Mr. Heimir Thorgrimson
Dr. P. H. T. Thorlakson
Mrs. Carl Thorsteinson
Mrs. Ólöf Víking
Mr. Axel Vopnfjord
Mrs. Axel Vopnfjord
Mrs. Frank Ward

Life Members

Dr. S. J. Johannesson
Mr. G. J. Guttormson
Mr. S. K. Hall
Mrs. María Markan
Rev. R. M. Marteinson

The Executive of the Icelandic National League wish to convey their thanks and appreciation to their many friends and business associates who have advertised in this publication.

Auglýsingaskrá Tímaritsins

(Index to Advertisers)